

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI

**NÜZHETNAME ÜZERİNE SÖZ DİZİMİ BAKIMINDAN
BİR İNCELEME**

Osman AKTEKER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Rıdvan ÖZTÜRK

Konya-2013

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı	Osman AKTEKER
Numarası	118308041005
Ana Bilim / Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi / Türk Dili Edebiyatı Eğitimi
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tezin Adı	Nüzhetname Üzerine Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası

(İmza)

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Osman Akteker
	Numarası	118308041005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Ortaçağ İslam Sosyal Alanlar Eğitimi / Türk Dili Edebiyatı Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Ridvan Öztürk
Tezin Adı		Nüzhetname Üzerine Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Nüzhetname Üzerine Söz Dizimi... Bakımından Bir İnceleme... başlıklı bu çalışma 20.../12.../2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Yard. Doç. Dr. Ridvan ÖZTÜRK	Danışman	
Doç. Dr. Mustafa YILDIZ	Üye	
Yrd. Doç. Dr. Gökhan ÖLKER	Üye	

ÖN SÖZ

Ünlü dil bilimeci N.Chomsky'nin söz dizimi odaklı çalışmaları, dilin betimlenmesi ve açıklanmasına dair önemli neticeler vermiştir. Bilginin dilin cümle üretme ve dönüştürme özelliklerini araştırdığı bu çalışmaları, söz dizimine yönelik dil bilimsel ilginin artmasını sağlamıştır.

Bu çalışmalar Türkçe içinde kapsamlı olarak yapılmalıdır; zira bu tür incelemeler öncelikle Türkçenin geniş kapsamlı bir söz dizim tarihinin yazımını sağlayacaktır. Bu şekilde betimleyici yöntemle elde edilen veriler, dil bilimsel açıklayıcı yöntemle kuramlara dönüşecek ve neticede dil bilimin nihayi amacı olan dilin gizemi sorunsalı, aydınlığa kavuşacaktır.

Art süremlili dil bilimsel yöntemle Türkçenin on altıncı yüzyıl söz dizimi seyrinin incelendiği bu çalışmamız, Türkçenin söz dizimsel devriminin seyrine ışık tutma gayesi taşımaktadır. Çalışmamızda dilin söz dizimsel kaideleri betimlenerek yer yer de açıklanarak belirginleştirilmeye çalışıldı.

Çalışmamızı, her aşamada bilgi ve deneyimi ile yöneten danışmanım Yrd. Doç. Dr. Rıdvan Öztürk'e; yaptığı değerli katkılardan dolayı teşekkür ederim.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Osman Akteker
	Numarası	118 30 8041005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi / Türk Dili Edebiyatı Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Ridvan Öztürk
Tezin Adı	Nüzhetname Üzerine Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme	

ÖZET

Bu araştırmanın konusu, Türkçenin söz diziminin on altıncı yüzyıldaki seyrini takip etmektir. Araştırmanın temel hedefleri ise Türkçenin söz dizim tarihinin yazılmasına katkı sağlamak ve söz dizimindeki değişme ve gelişmelerin tespitine imkan tanımdır.

Araştırmaya, dil bilimsel veri sağlama yeterliliğinde olduğu saptanan Yusuf B. Addülatif in Farsçadan Türkçeye çevirdiği Türkçe olmayan kelime, tamlama ve diğer söz dizim özelliklerinin dikkat çekici özellikte olduğu Nüzhetname eserinin çeviri yazı yöntemi ile günümüz harflerine aktarılması ile başlandı. Bu işlemden sonra metin, söz dizimsel inceleme metotları ile ayrıntılı olarak incelendi.

Bu çalışmayla, diller arası söz dizim alışverişinin dil dizgesinde alıntı dizge- asıl dizge şeklinde bir ikili dizge teşekkül ettirmediği ve alıntı kaidelerin dizgede asıl kaideler gibi işlev gördüğü sonucuna varılmıştır. Alıntı bütün kelime ve dil bilgisi kurallarının, dizge içinde Türkçenin kuralları dahilinde erimesi iletişim düzeyi en üst seviyede bir dizgenin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Dizge içindeki yabancı dizgeye rağmen tek bir dizgenin hakim unsur olması dilin temel belirleyici unsurunun söz dizimi olduğu sayılısını destekler özelliktedir.

Anahtar Kelimeler: Sözdizimi, Cümle, Osmanlıca

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı Osman Akteker
Numarası 118308041005
Ana Bilim / Bilim Dalı Dr. Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi / Türk Dil Edebiyatı Eğitimi
Programı Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı Yrd. Doç. Dr. Burhan Öztürk
Tezin İngilizce Adı A Review About Nushatname In Point Op Syntax

SUMMARY

The subject of this research is to follow course of Turkish syntax in 16. Century. Contribution to the vwritten history of the Turkish syntax and generating opportunity for detecting changes and developments in syntax constitute main targets of the research.

The research began with orthographic translation of Yusuf B. Addullatif s translation of Nushatname translated from Persian to Turkish having remarkable characteristic of words, phrases and other syntactic features in our current alphabet. After this progress, it was reviewed detailed with syntactic research methods.

This study came to the conclusion, syntactic transfers between languages constitute no loan-original system but a single system and rules of loan function as original rules. Ali words and grammatical rules in system emerge with the rules of Turkish and an öpen, substantial system having the highest level of communication. Thus it was supported; fundamental structure of ali languages is generated depending upon syntax.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
TEZ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
ÇEVİRİ YAZI SİSTEMİ.....	xiii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	xiv
GİRİŞ.....	1
Kaynak Araştırması.....	2
Materyal ve Yöntem	2

I.BÖLÜM

NÜZHETNAME HAKKINDA GENEL BİLGİLER	4
--	---

II. BÖLÜM

SÖZ DİZİMİ.....	9
KELİME GRUPLARI	12
TEKRAR GRUBU	14
1. Eş Manalı Tekrarlar.....	15
2.Zıt Manalı Tekrarlar	15
TEKRAR GRUBUNUN CÜMLEDEKİ GÖREVİ.....	15
1. Tekrar Grubunun Yüklem Olması.....	15
2.Tekrar Grubunun Nesne Olması.....	15
3. Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olması.....	16
BAĞLAMA GRUBU	16
CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN BAĞLAMA GRUBU.....	17
1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması	17
2. Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	17
3.Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması.....	18
4.Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	18
5.Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması	18
SIFAT TAMLAMASI.....	19
1. Tamlayanı Kelime Olan Sıfat Tamlamaları	20

2.Tamlayanı Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	21
CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SIFAT TAMLAMASI	21
1.Sıfat Tamlamasının Yüklem Olması	22
2.Sıfat Tamlamasının Özne Olması.....	22
3.Sıfat Tamlamasının Nesne Olması	23
4.Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması	23
5.Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olması	24
SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARINDAKİ İŞLEVLERİ.....	25
1. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasını Nitelemesi	25
2. İsim Tamlamalarında Sıfatın İşlevi	25
İSİM TAMLAMASI GRUBU	26
1.Belirtili İsim Tamlaması.....	27
2.Belirtisiz İsim Tamlaması.....	29
CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSİM TAMLAMASI	31
1. İsim Tamlamasının Yüklem Olması.....	31
2.İsim Tamlamasının Özne Olması	31
3.İsim Tamlamasının Nesne Olması.....	32
4.İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması.....	32
5.İsim Tamlamasının Zarf Tümleci Olması	33
İSİM TAMLAMALARININ KELİME GRUPLARINDAKİ İŞLEVLERİ.....	33
1.İsim Tamlamasının Edat Grubunun Unsuru Olması	33
2.Tamlayanı ile Tamlananı Yer Değiştirmiş İsim Tamlamaları.....	33
İSİM TAMLAMALARININ DİĞER ÖZELLİKLERİ.....	34
BİRLEŞİK İSİM.....	36
BİRLEŞİK FİİL.....	37
1.İsimle Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller.....	38
2.Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiilleri	41
3.Fiil Grubunun Yan Anlamı İle Oluşan Birleşik Fiiller.....	41
CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN BİRLEŞİK FİİLLER.....	42
1.Birleşik Fiilin Yüklem Olması	43
UNVAN GRUBU.....	44
ÜNLEM GRUBU.....	45

SAYI GRUBU	45
EDAT GRUBU	45
Edat Grubunun Yapısı	46
1. İle Edat Grubu	46
2. Üzre Edat Grubu	48
3. İçün Edat Grubu	49
4. Gibi Edat Grubu	50
5. İçre Edat Grubu	50
6. Misal Edat Grubu	51
7. Hariç Edat Grubu	51
8. İçerü Edat Grubu	51
9. Degül Edat Grubu	51
10. Gayri Edat Grubu	52
11. Songra Edat Grubu	52
12. Birle Edat Grubu	52
13. Naşı Edat Grubu	53
14. Deyü Edat Grubu	53
15. Yanaedatgrubl	53
16. Berü Edat Grubu	53
CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN EDAT GRUBU	54
1. Edat Grubunun Yüklem Olması	54
2. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olması	54
EDAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARINDAKİ İŞLEVLERİ	56
1. Edat Grubunun Sıfat Olması	56
KISALTMA GRUPLARI	57
1. Yönelme Grubu	57
2. Ayrılma Grubu	58
FİİL GRUPLARI	58
İsim-Fiil	58
CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSİM-FİİL GRUBU	59
1. İsim-Fiil Grubunun Özne Olması	59
2. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olması	60

3. İsim Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	62
4. İsim-Fiil Grubunun Zarf Tümlenci Olması	63
İSİM FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARINDAKİ İŞLEVLERİ.....	62
1. İsim-Fiil Grubunun Bir Edat İle Görev Yapması	62
Zarf-Fiil	63
ZARF FİİL EKLERİ	63
1.-p,-Up,-Üp	63
2.Dükçe.....	65
3. Eli Zarf-Fiil.....	65
4.İnce Zarf-Fiil Eki.....	65
5. İken Zarf-Fiil Eki.....	65
Sıfat Fiil	65
CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SIFAT-FİİL GRUBU	66
1.Sıfat- Fiil Grubunun Özne Olması.....	66
2.Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Olması	66
3.Sıfat- Fiil Grubunun Yüklem Olması	66
4.Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	67
5.Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olması	67
SIFAT-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARINDAKİ İŞLEVLERİ.....	67
1.Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamasında Tamlayan Olma Durumu	67
2.Sıfat-Fiil Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olma Durumu.....	68
3.Sıfat-Fiilin Edat Grubundaki İşlevi	68

III. BÖLÜM

CÜMLE BİLGİSİ.....	70
Cümlelerin Öğeleri	70
YÜKLEM	71
A.Fiil Cümlelerinde Yüklem	72
Aa.Basit Kipli Fiillerin Yüklem Olması.....	72
Ab. Birleşik Kipli Fiillerin Yüklem Olması	74
A.c.Bir İsimle Yardımcı Fiilin Oluşturduğu Birleşik Fiillerin Yüklem Olması.....	75
A.ç.Fiil Grubundaki Yüklem Yan Anlamı İle Oluşan Birleşik Fiillerin Yüklem Olması.....	76

A.d.Bir Fiille Yardımcı Fiilin Oluşturduğu Yüklemeler	77
B. İSİM CÜMLELERİNİN YÜKLEM OLMASI.....	77
BA.Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri.....	77
BB.YÜKLEMİ KELİME GRUBU OLAN İSİM CÜMLESİ	78
1.İsim Tamlamasının Yüklem Olması.....	78
2.Sıfat Tamlamasının Yüklem Olması	79
3.Edat Grubunun Yüklem Olması	79
4.Bağlama Grubunun Yüklem Olması	79
5.Ayrılma Grubunun Yüklem Olması	79
6.Türkçe Olmayan Tamlamaların Yüklem Olması	79
ÖZNE	80
A.Sözcük Durumunda Özne	80
B.KELİME GRUBU DURUNUNDA ÖZNE	82
1. İsim Tamlamasının Özne Olması	81
2.Sıfat Tamlamasının Özne Olması.....	82
3.İyelik Grubunun Özne Olması.....	82
4.İsim-Fiil Grubunun Özne Olması	82
5.Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olması.....	83
6.Bağlama Grubunun Özne Olması.....	83
7.Ayrılma Grubunun Özne Olması.....	84
8.Türkçe Olmayan Tamlamaların Özne Olması Durumu	84
3.NESNE	84
BELİRTİLİ NESNENİN YÜKLEME HAL EKİ ALMASI	84
1.-N Yükleme Hal Eki.....	84
2 -I,-İ Yükleme Hal Eki	85
3.-N ₁ , -Ni Yükleme Hal Eki	85
SÖZCÜK DURUMUNDA NESNE.....	86
NESNE OLAN KELİME GRUPLARI.....	87
1.İsim Tamlaması Şeklinde Nesne	87
2.Sıfat Tamlaması Şeklinde Nesne.....	87
3.Sıfat-Fiil Grubu Şeklinde Nesne	87
4.İsim-Fiil Grubu Şeklinde Nesne.....	87

5.Bağlama Grubu Şeklinde Nesne.....	88
6.Tekrar Grubu Şeklinde Nesne	88
7.Türkçe Olmayan Tamlamaların Nesne Olması	88
8.Edat Grubunun Nesne Olması	88
YER TAMLAYICISI	88
1.Yönelme Hal Eki Alan Yer Tamlayıcısı	89
2.Bulunma Hal Eki Alan Yer Tamlayıcısı.....	90
3.Ayrılma Hal Eki Alan Yer Tamlayıcısı.....	90
B.Kelime Grubu Şeklinde Yer Tamlayıcısı.....	91
1.İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması.....	91
2.Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması	91
3.Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	92
4.İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması.....	92
5.Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	93
TÜRKÇE OLMAYAN TAMLAMALARIN YER TAMLAYICISI OLMASI	93
ZARF TÜMLECİ	93
1.Ek Almadan Zarf Olan Kelimeler	94
2.Eşitlik Eki Alan Zarflar	94
3.Edat ile Zarf Olan Unsurlar	94
4.Hal Ekleri İle Zarf Olan Unsurlar.....	95
5.Zarf-Fiil Ekiyle Zarf Olan Unsurlar	96
6.Sıfat Tamlaması İle Zarf Olan Kelimeler.....	98
CÜMLE TÜRLERİ	99
BİRLEŞİK CÜMLELER.....	99
ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE	100
Kİ İLE BİRLEŞEN CÜMLELER.....	101
İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLELER	105
BASİT CÜMLELER	107
CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ	108
1.Bağlanma Edatları ile Bağlanan Cümleler	109
2.Ortak Cümle Öğeleri İle Bağlanan Cümleler	111
3.Ortak Kip Şahıs Eki ile Bağlanan Cümleler.....	112

4.Anlam İlişkisi İle Bağlanan Cümleler	112
YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER	113
1.Fiil Cümlesi	114
2.İsim Cümlesi.....	117
YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER.....	120
1.Kurallı Cümleler	121
2.Devrik Cümleler	124
CÜMLELERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ	124
1.Olumlu Cümleler	125
2.Olumsuz Cümleler.....	129
3.Soru Cümleleri.....	130
HABER CÜMLELERİ.....	130
TASARLAMA CÜMLELERİ	131
CÜMLE TÜRLERİNİN DAĞILIMI	132

IV. BÖLÜM

METİN	134
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	264
ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	268
KAYNAKÇA	272

V.BÖLÜM

EKLER	274
1- SÖZLÜK	274
2- NÜZHETNAME'DEKİ AYETLER	353
ÖZGEÇMİŞ.....	366

ÇEVİRİ YAZI SİSTEMİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, d
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

KISALTMALAR VE SİMGELER

Kısaltmalar:

C:Cümle

S:Sayfa

GİRİŞ

Bu çalışmamız, artsüremli dil bilimsel yöntemle,dilin söz dizimsel gelişmesini takip etme amacını taşımaktadır. Artsüremli dil bilimsel çalışmamızı Osmanlı Türkçesinin on altıncı yüz yılını takip etmek amacıyla gerçekleştirdik. Söz dizimde görülen Türkçe dışı unsurların söz dizimine tesirini araştırmak gayesi çalışmanın yüz yılını ve kaynak metinini belirleyen başat etken olmuştur. Bu çalışma ile Türkçenin söz dizimsel dil tarihine dair önemli veriler elde edildi. Elde edilen bu veriler Türkçenin tarihi söz diziminin yazılmasında büyük katkı sağlayacaktır. Ayrıca dilbilimsel çalışmalarda söz diziminin önemi bilinen bir gerçektir. Dil bilgisi çalışmalarının açıklayıcı düzeye ulaşması için bu tür söz dizim çalışmalarının artması gerekir.

Dilde en önemli unsur olan söz dizimsel kuralların, kelime ve dilbilgisi kurallarının alışverişine rağmen dil dizgesinde yerini koruyarak dilin belirleyicisi olma özelliğini göstermek amacıyla çalışmamızın tarihi dönemini on altıncı yüzyıl olarak seçtik. Bu tercihte Osmanlı Türkçesinde görülen yabancı dil bilgisi kurallarının diğer tarihi dönemlere göre ziyade olması belirleyici oldu. Söz konusu yüzyıl metinleri tarama işlemlerine tabi tutuldu ve uygun çalışma metni olarak Nüzhetname seçildi. Bu eserde Türkçe olmayan kelime ve kaidelerin çokluğu çalışmamızın amacına hizmet eder niteliktedir. Böylece bütün bu yabancı kelime ve kurallara rağmen Türkçe dil dizgesinde meydana gelen kimi sapmalar hariç, söz dizimsel kuralların hakim duruma gelerek dizgeyi Türkçeleştirme durumu araştırıldı. Söz konusu eser çeviri yazı sistemine aktarılarak Türk dil bilim çalışmalarında veri olarak kullanılma imkanına da kavuşmuştur.

Çalışmamızın birinci bölümünde Nüzhetname hakkında tanıtıcı bilgiler verildi. İkinci bölümde kelime grupları bakımından eser incelendi. Üçüncü bölümde Nüzhetname cümlelerin öğeleri, cümle türleri, anlamlarına göre cümleler, yüklem türüne göre cümleler, yüklem yerine göre cümleler alt başlıkları şeklinde cümle bilgisi üst başlığında incelendi. Dördüncü bölümde Nüzhetname'nin çeviri yazı ile

aktarımının yapıldığı metin verildi. Beşinci bölümde Nüzhetname için düzenlenmiş bir sözlük ve metinde geçen ayetlerin yer aldığı sözlük-ekler bölümü yer aldı.

Kaynak Araştırması

Çalışmamızın konusu ile ilgili olarak hem artsüremlili hem de eşsüremlili çalışmalar mevcuttur. Artsüremlili çalışmalardan tezin birçok bölümünde yararlandığımız ve yöntem olarak benimsediğimiz çalışma: “Dr. İsmet Cemiloğlu’nun 14. Yüzyıla Ait Bir Kıyas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks Çalışması” ile “Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme” adlı çalışmalarıdır. Çalışmamızın yöntemi olarak bu eserlerden doğrudan yararlanılmıştır.

Eş süremlili söz dizim çalışmalarında Muharrem Ergin’in “Türk Dil Bilgisi” ve Leyla Karahan’ın “Türkçede Söz Dizimi” çalışmalarından yararlanılmıştır. Elde edilen tarihi bulguların günümüzdeki bulgularla karşılaştırılmasında iki çalışmanın büyük katkısı olmuştur. Ayrıca Tahsin Banguğlu’nun “Türkçenin Grameri” ve Tahir Nejat Gencan’ın “Dilbilgisi” adlı eserleri de çalışmamızın kimi noktalarına ışık tutmuştur.

Çalışmamızda dil bilimsel teori ve uygulamalar için başvurduğumuz kaynaklar içinde ilk sırayı Zeynel Kıran-Ayşe Kıran yazarlarının “Dilbilimine Giriş” adlı çalışmaları oluşturmaktadır. Söz konusu eserden söz dizimi teorilerine ait doyurucu bilgiler alınmış ve çalışmamızda sıklıkla başvurulmuştur. Prof. Dr. Neçip Üçok’un “Genel Dilbilim” adlı çalışması bu konuda başvuru bir diğer eser oldu. Süer Eker’in “Çağdaş Türk Dili” adlı çalışması hem dilbilgisi hem de dilbilim teorileri açısından önemli bir diğer başvuru kaynağı oldu.

Materyal ve Yöntem

Çalışmamıza söz dizimsel veriler elde etmek için Nüzhetname’yi çeviri yazı ile aktararak başladık. Aktarma eylemi nihayete erdikten sonra eserin anlaşırılığını sağlamak gayesi ile sözlük çalışmasına başladık. Sözlük çalışmasının ardından eserdeki cümleleri tek tek değerlendirerek kelime grupları, cümle türleri, cümle özellikleri başlıkları altında listeleme yöntemine tabi tuttuk ve cümle verileri

oluşturduk. Bu verilerin toplanmasının ardından sınıflandırma işleme başlayıp ilgili cümleler ait oldukları özelliklere göre sıraladık.

Sıralanan ve tasnif edilen cümleler betimleyici dil bilimsel yöntemin ardından açıklayıcı yöntemle değerlendirme ve karar süreçleriyle ele alındı. Çalışmamızın sonuna doğru cümle türlerinin özelliklerini göstermek üzere dilbilimsel sembol ve yöntemlerle metindeki tüm cümlelerin dağılımı yapıldı ve dağılımı yapılan bu cümleler istatistikler halinde verilerek çalışma sonuca ulaştı.

I.BÖLÜM

NÜZHETNAME HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Nüzhetname seksen altı varaklık bir eserdir. Eserin her varasının bir yüzünde on üç satır vardır. Eser, tezhipli yazılmış “münāzarāt-ı āhāli memleketī insānī” başlığıyla başlar. Bu tezhipli başlığın yanı sıra sayfada durakların da tezhipli olduğu görülür. Metindeki diğer varakların hem durakları hem başlıkları sürh mürekkep kullanılarak yazılmıştır.

Eserin yazarı, Bursalı Mehmet Tahir Efendi'nin “Osmanlı Müellifleri” adlı eserinde şu satırlarla tanıtılmaktadır: “ Kanuni Sultan Süleyman devri tarihçilerindedir.(Sebhatü'l- Ahbar) ismindeki tarihinde Adem (A.S.) dan Kanuni Sultan Süleyman'a kadar her zatı birer daire içine alarak icabeden olayları da hulasaten tahşiye etmiştir ki tomar kılıklı cedvelli,bir nevi umumi tarih kabilindedir.Sonradan bu eserin büyük bir kısmı muhayyel resimler ilave edilmek sureti ile Sultan Abdülmecid Han devrine kadar tezyil edilerek basılmıştır. (Özen 1972-1975 : 157).

Esere, yazar; Allah'ın ve peygamberin övgüsüyle başlar. Yazar; bu övgüleri hadis ve ayetleri tanık göstererek yapma yolunu tercih eder. Allah'ın gizli açık her şeyin sahibi olduğu vurgulanıp bütün gökyüzünün onun eşsiz kudreti ile yıldızlarla donatıldığı coşkulu övgülerle anlatılır. Bu eşsiz, benzersiz yaratıcıyı hiçbir akıl sahibinin, akıl vasıtasıyla kavrayamayacağını belirten yazar, bu görüşlerine destek için Fussilet Suresi Ayet 11, Mülk suresi Ayet 5, Yunus Suresi 24, Kaf Suresi 35 alıntılarına yer verir.

Allah'a övgüden sonra peygamber övgüsüne geçilir. Bu övgüye Fetih Suresi'nin:“Muhakkak ki biz seni, şahit, müjdelyen ve uyarıcı olarak gönderdik” şeklindeki sekizinci ayeti ile başlanır. Müjdeleyici, uyarıcı, şahit olan Peygamberin insanları Alahh'a, inanmaya davet etmesi Yunus Suresi 11. Ayet ile tanıklanarak anlatılır.

Bu övgülerden sonra yazar, Emmā ba'dü(asıl konuya gelecek olursak) girişiyile eserin kim tarafından tercüme edildiğini anlatır:“ *Emmā ba'dü : müellif-i iyn tertib ve mütercim-i iyn terkib el-'abdüz-za'if, Yūsuf bin 'Abdullaṭif ḥāṭahüllahü mimṁā yuḥīṭu bihiz-ẓarr.Maa' men de'āleḥu bil-ḥayr.*”(S,4,A.). Bu satırlardan eserin bir tercüme olduğu ve tercümenin “Yūsuf bin 'Abdullaṭif” tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır.

Yazar; bu açıklamadan sonra güzel sözlerden örülü eserler yazmanın önemini, benzetmelerle abartılı bir şekilde dile getirir. Buna göre iyi bir eser birçok kişinin övgüsünü ve özellikle bir devlet adamının övgüsünü kazanabilir. Yazar, bu övgüye mazhar kaldığı ve himaye gördüğü devlet adamının Ayas paşa olduğunu yine metin içinde belirtir. Ayas paşa'nın Arnavut asıllı Osmanlı devlet adamı olması gerekir. İsmail Hami Danişmend, Osmanlı Devlet Erkânı adlı eserinde Ayas Paşa hakkında şu bilgileri verir: “ Ayas-Mehmet Paşa-Milliyeti: Arnavut yahut Rum; tayini: 1536=942 senesi 15 Mart= 22 Ramazan Çarşamba günü; ölümü: 1539= 946 senesi 13 Temmuz= 26 Safer Pazar günü; sadaret müddeti: 3 sene, 3 ay 29 gün.

(Bu silik şahsiyettin yalnız iki hususiyetinden bahsedilir; Bunlardan biri kadın düşkünlüğüdür; evinde 40 beşik sallandığı ve öldüğü zaman yirmiden fazla evladı kaldığı rivayet edilir! İkinci hususiyeti de “gayret-i vataniyye” denilen milliyet gayretleriyle Arnavutluk'da devlet aleyhine hasıl olan siyasi vaziyete göz yummuş olmasıdır. “ (Danişmend 1971: 16)

Eserin Ayas Paşa'nın sadrazamlık yaptığı 1536-1539 tarihleri arasında tercümesinin tamamlanıp sunulmuş olması kuvvetle ihtimal dahilindedir. Tahlilini yaptığımız bu satırlar eserde şöyle geçer:“ *Çün ki saḥn-ü lāṭife-i rūḥānīdür. Her nuṭfesi şulb-i müfekkireden ki rāḥm-i ḥāfızaya teḳaṭtur ider.bir 'araḳdur ki ḡonca-i dilden buḥār-u endişeyle cebīn-i cān üzre teḥaddur itmıştūr.ve her bīkr-i fikr ki ḥatene '-i şarir-i ḳalem-den rāḥm-i meryem-i beyāz üzre yitişür.bir ruḥ-u muḥteşemdür ki ḳābile '-i nuṭuḳ anı kisvet-i sevad-i ḥurufile piçide ḳılmıştūr.Vaḳti ki 'arusi beyan*

manşaba'-i zübân üzre cilve göstere. Güş-i hüş ol dürre-i şadef ve ruh-i muhteşem ol cevher-i ma'den ve 'ibâret kalıbı elfâzda mütehayyız olur. Şi'ir:

Beccilül-ğadise ve küllü lafzağın lezzetün

Lis-sâmi'ine ve zinetün lin-nâkil.

Hezâr cân kirâmı fidâyı yek lafzaş.

Hezâr genc-i me'âni fidâ-yi yek harfeş.

Ve buncılayın nüzhethnâme-i behişt âyîn ki hazreti elfâzı renğinden ve nuzreti gülşeni me'ânisireşğinden sebzezarı sipher hub çehre hezâr dide ile aşikâr olmuşdur.felâ cerem,lâzım gelür ki bir şâhib-i şadruñ nihâl-i celâli anda şinâhta olub ravme'-i kirâm ve devha'-i me'âliden ki şerefi münteseb anuñ fazl-ı müktesebi ile mütehallâ.ve rezânet-i 'aql ve fazl anuñla mezkür,ve şehâmet-i râ'yi ve ru'yetleri meşhur ola.

Şi'ir :

Felâ yestevi âhsâb-ü kavmin kad teverrebet

kadimen ve âhsâbün nebtenu ma'al-baql

bunuñ gibi serverlik ve hünerperverlik bu 'ahdi hümâyunda ol âşaf-ü zamân şâhibül-izzi vel-emân melik ü vüzerâil'-meşriğayn.Ruknüd-dünyâ ved-din şadru-lislâmi vel-müslimîn mübeyyini fahvâyi Yâ' eyyühen-nâsü kad cæküm minellâhi nurun ve kitâbün mübîn. hazreti Ayas Paşa bin 'Abdül-mu'în hazretlerinüñ zatu sütude hişâl hamide fi'âllerine sezâdır.(S,5-A-B.)

Eserin daha önce tercüme olduğunu bildiren yazar, bu tercüme eserinin yazarı, dili ve konusu hakkında da şöyle bir izahta bulunur. “ *diledi ki bu üslûba münasip ve bu tarîka mütenasip nâm-ı şeriflerine bir risâle yazub anlaruñ haşâş-ı hisânların anda revm ide.Pes bunüzhethnâme-i laffî ki şeyh hâce şayineddin tene'aamehüllâhü*

bigufrānihi telif idüp 'İbāret-i 'acemiyyede tarīki münāzara ve üslūb-u muḳābelede mebhāiṣ-i kuvā-yı zāhiriye ve bātiniyye de taḥkīkāt idüp ḥaḳīkāt-ı insāniyyede 'ıṣḳı sulṭān ve 'aklı şeyḥ ve kuvā-yı beṣerīyyeyi ecnād farz idüp ,her birinünḡ kemiyyāt-i ā'dād ve keyfiyyāt-ı taṣarrufların ḥayyizlerinde evzā'-ı memleket-i zāhirede taṣarruf-u salṭanat üslubunca resm-i 'ādi üzre tahrir idüp,ḳavālib-i elfāzın zīnet-i me'ānī ve beyān ve şuver-i ebyātın leṭālf-i bedi'-u tibyān ile muḥallā ve müzeyyen idüp kūnuz-ü rumūzununḡ isti'āresinde siḥr-ı ḥalāl , ve zurūf-u ḥurūfununḡ taḥyilātında fażl-ü ifdāl gösterüp,fezā-yı feṣāḥatinde bād-i perīṣānī esmeyüp eknāf-ı belāḡatına 'avāyık eli yitişmemiş '(S,7-A.).Bu açıklamalardan Nüzhetname'nin Hoca Sayineddin tarafından tartışma ve karşılaştırma üslubunca Farsça yazıldığı anlaşılmaktadır. Eserin bazı kısımlarının açık, bazı kısımlarının da kapalı bir anlatıma sahip olduğu belirtilerek aklın şeyh, aşkın sultan ve insanlar aleminin bir ordu olarak farz edildiği söylenir. Bu da eserin sembolik bir anlatıma sahip olduğunu ve bu kavramlar etrafından içeriğin kümeleştiğini gösterir özelliktedir. Yazar, Hoca Sayineddin'in eserdeki üslubunu överek ne kadar başarılı bir yazar olduğunun altını çizer.

Bu açıklamalardan sonra eserin tercüme edilme gerekçesini ve eserin adının açıklaması yapılır. 5-A'da Nüzhetname-i Behişt, 6-B'de Nüzhetname-i Latif olarak daha önce anılan eser burada sadece Nüzhetname olarak isimlendirir. Bundan dolayı biz de eseri bu adla çalışmamıza konu edindik: “*.Pes bu cihetten bu ḥaḳır-u zelif-ü va'İlün ḳalbine ḥuṭūr itdi ki anunḡ dürer-i fevāiden tercüme idüp inşā üslūbunca silk-i intizāma çeke. Tā kim maḳarr-ı 'adāletde cülūs eden eṣḫāb-ı devel ḥuzūrlarında .kūnuz ü rumūzununḡ fāidesi 'ām.ve ḥikem-i neffisesi tām olup,me'ānī-yi muḥadderesi māverā'-ı ḥucub-i ḡumūzdan 'arşa-i vuzūḥda cevlan gösterüp bostān-i idrākda ḥurāmān ola. Şol ümīde ki Bu nüzhetnāme ḥuzūr-u mevfūr-u ḥubūrlarında ḥayyiz-i ḳabulde vaḳi' olup,egerçi anlarunḡ 'izzetine lāyık ḥaşletüm yoḡ ise bari anlarunḡ kolları zīnde 'ömrüm geçdi ,Men teşebbehe ḳavmen fehüve minhüm mercüvdür ki kendü dest-i āmuzları silkinde münḥaṭır ḳilub himmet bedreḳası ve burāḳ-ı merḥamet ile tarīḳ-ı rāḥatā tavih idüp 'ındellāḥ müṣāb ve mecūr olalar.*

Beyt :

Hezār sāl bümānī hezār ma'ni rā

Ki derd-i rāze-i ‘umret hezār maşlahat est(S,7-B.)

Yazarın bu satırlardaki ‘‘inşa uslubunca’’ tabiri dikkat çekici mahiyettedir. Bu tabirle yazarımızın Osmanlı düzyazı geleneğine vakıf olduğu ve bu eserin bu gelenek doğrultusunda yazıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca yazarın yazı dili ve konuşma dili ayrımını burada yaptığı ve yazı dilini de sınıflandırdığı anlaşılıyor. Dilbilimsel terimler niteliği taşıyan bu kavramların bir on altıncı yüzyıl metninde geçmiş olması oldukça önemlidir. Bu satırlar ve ayırtılar yazarımızın kültür ve bilgi düzeyi yüksek biri olduğunu göstermesi açısından da ayrıca önemlidir. Eserin giriş kısmından anlaşıldığı üzere yazar, İslami bilimlere ve İslami kültüre üst düzeyde vakıftır ve çok iyi dercede Arapça ve Farsça bilmektedir. Ayas Paşa’ya eser sunacak kadar devlet kademesine yakın olması, Osmanlı devletinde önemli görevler üslenmiş olabileceği ihtimalini oldukça kuvvetlendirmektedir.

Nüzhetname’de dil özellikleri bakımından dikkat çeken birkaç husus şu şekildedir: Eserde küçük ünlü uyumu görülmez, bazı ekler ikili şekilde kullanılır: Gelecek zaman için –ısar, -iser ve –acak -ecek, öğrenilen geçmiş zaman için –mış, -miş, -muş, -müş ve –updur,-üpdür gibi. Emir ikinci tekil şahıs eki –gıl, -gil sıklıkla kullanılır, gereklilik kipi için lazım, gerek kelimeleri ile yapılan birleşik fiillerden yararlanır. Yükleme hali eki –n, -nı, -ni, -ı, -i olmak üzere üç şekilde kullanılır. Ünsüz benzeşmesi metinde genel geçer bir kural değildir.

II. BÖLÜM

SÖZ DİZİMİ

Söz dizimi, Nahiv(syntaxe,syntax,satzlehre): Adından da anlaşılacağı üzere konuşma ,yazma ve düşünmede en küçük birlik olan cümlelerin nasıl teşkil edeceğini, nasıl sıralanacağını bildiren dil koludur. Bu yüzden önce cümlelerin bir tarifini yapmak gerekmektedir.

Cümle(proposition,phrase;satz): Yunanlılardan bugüne kadar cümlelerin çeşitli tarifleri,yapılmış bulunmaktadır. Bu tariflerin her biri cümleyi başka bir açıdan görmüştür. A. Meillet'in de aşağı yukarı aynı kelimelerle yaptığı bir tarife göre, “cümle,aralarında fonetik,gramatikal ve psikolojik münasebetler bulunan,bir tek kelime veya birçok kelimedenden meydana gelmiş, başka liguistik teşekküle hiçbir gramer ilişkisi olmayan ve bir fikrin başlı başına ifadesine yarayan bir sistemdir, bu sistemin tabiatı ve içindeki kelimelerin sayısı belli değildir.

Cümle ile kelime arasındaki farkı satranç taşları ile satranç oyununa veya top ile top oyununa benzeten E.Winkler, cümleyi şöyle tarif ediyor: “Cümle dile ait olan düşünmenin söz veya ifade birliğidir; yahut dil durumu içinde manası olan,müstakil en küçük parçasıdır.Cümle, dile ve düşünmeye ait vaziyet alma demektir. Vaziyet alma ile yalnız hükümvermeyi değil, aynı zamanda ilgilenmeyi de anlamaktayız. Kelime ve cümle birbirine uymazlar onlar ayrı ayrı şeylerdir.(Üçok 2004:130-131)

Muharrem Ergin cümlelerin yargı ifade eden kelime grubu olduğunu şöyle ifade eder: “Cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden bir kelime grubudur.”(Ergin 2004:398)Tahsin Banguoğlu ise cümleyi şöyle tanımlar: “Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır. Demek ki cümlelerin temeli bir bağıntısız yargıdır. Bu en basit tarif cümlelerin tarifi yargı tarifinden ayrılmaz. Aslında bir yargının iki esas üyesi dışında üyeler alması ve bunların belirtme öbekleri halinde görülmesi de onun niteliğini değiştirmez. Bu sebeple iki terimden birinin öbürü yerine kullanıldığı olur(Banguoğlu 2007:522-523)Tahir Nejat Gencan cümle yerine Tümce terimini

kullanır ve şöyle izah eder: “Bir duyguyu,bir düşünceyi,bir isteği tam olarak anlatmak için kurulan sözcük dizisine tümce denir.”(Gencan :51)Leyla Karahan ise cümleyi şöyle tanımlar: “Bir düşünceyi,bir duyguyu,bir durumu,bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir. Cümle dilin en küçük anlatım birimidir. Duygular, düşünceler,olaylar ve durumlar, cümle veya cümlelerden meydana gelen dil birlikleri ile karşılanır.(Karahana 2004 :9)

Söz dizimine dair en yaygın çağdaş dilbilim kuramı Chomsky'nin dili açıklamada söz dizimini esas aldığı üretici-dönüşümsel dilbilgisi tasarısıdır. Bilgine göre bütün insanlar doğuştan gelen bir dilbilgisel dizgeye, yani söz dizimine sahiptir. Bu dilbilgisine ait bilgiler doğuştan gelen bir örtük bilgidir. Bu örtük bilgiyle ortaya çıkan dilbilgisine de örtük dilbilgisi denir. Örtük dilbilgisinin dışında bir de belirtik dilbilgisi vardır. Belirtik dilbilgisi ise sonradan edinen dilbilgisi yeteneğini ifade eden terim olarak kullanılır. Buna göre doğuştan gelen bilginin dışında sonradan öğrenilen dilbilgisi kuralları da mevcuttur.

Kuram, temelde dilin konuşurlarının sayısız cümle üretme yeteneğini araştırır. Bunun için de dilbilim artık betimleyici değil, açıklayıcı olmalı ve kendi varsayımlarını ileri sürebilmelidir. Chomsky, bu varsayımları açıklamak için “ edinç” ve “edim” terimlerini öne çıkarır. Bu iki kavram Saussure'nin söz ve dil kavramlarına benzese de onlardan önemli ayrıtımlarla ayrılır. Dilsel edinç, konuşucu ve alıcının kendi ana dili konusunda sahip olduğu sezgisel bilgidir. Bu doğuştan gelen edinç ile özne sayısız cümle üretir ve cümleleri birbirinden ayırır. Doğuştan gelen edinç,zekâ ile ilgili değildir.Bu durum tamamen insanın türe özgü hazırbulunuşluğunun sonucudur. Edinçin kişi tarafından kullanılıp uygulamaya geçilmesi durumuna da edim denir. Edinç dilbilimin temel konusudur. Konuşan öznenin yaratıcılığı ve söylenmemiş cümleleri anlama ve üretme yeteneği açıklanmalıdır.

Chomsky cümleleri derin ve yüzey yapıdaki cümleler olmak üzere iki şekilde değerlendirir. Evrensel nitelikte olduğu varsayılan, biçimsel soyut cümle yapısına derin yapı, derin yapılara uygulanan dönüşümler sonucu gerçekleşen somut cümlelere de yüzey yapı denir. Derin yapı evrensel niteliktedir; ancak anlam özelliği

taşıma yönü de vardır. Buna göre derin yapıdan gerçekleşen dönüşümler diller arasındaki temel yapı farklılıklarını belirlemiştir. Buna rağmen Chomsky, anlamı sadece derin yapıda değil aynı zamanda yüzey yapıda arar ve bağlamın anlam üzerindeki etkisine işaret eder.

Üretici-dönüşümsel tasarımında Chomsky, analiz şeklinde dil bilim anlayışı yerine sentez şeklinde olan bir dil bilim anlayışı önerir. Chomsky'e göre dil bilimsel çözümlemenin amacı, dilin dil bilgisi kurallarına uygun ve uygun olmayan yapılarını birbirinden ayırmaktır. Dil bilgisi kurallarına uygunluk anlamlı olmak demek değildir.

Chomsky'nin söz dizimsel Kuramı üç bölümden oluşur: Dizimsel Kurallar: Bu kurallar, cümleyi değil, soyut yapıları üreten kurallardır. Dönüşümsel Kurallar: Dizimsel kuralların ürettiği soyut ya da derin yapıları yeni yapılara başka deyişle cümlelere dönüştürürler. Biçimbilimsel-Sesbilimsel Kurallar: Dönüşümlerin yarattığı cümlelerin biçimbirimlerine uygulanan ses bilimsel kurallarla cümleler gerçekleşme aşamasına gelir.

Çağdaş dilbiliminde söz dizimi ve cümle kavramı oldukça önemli bir boyuta kavuşmuştur. Söz dizimi, dil bilgisinde cümlenin teşkili ile alakalı bütün unsurları ihtiva eden oldukça geniş bir terimdir. Dar anlamda amacı iletişim olan dil, bunu sağlarken yargı bildiren kelime grubu olan cümleye başvurur. Cümle kelime gruplarını da içine katan bir büyük oluşum olacağı gibi sadece iki kelimedenden mürekkep bir dil birliği de olabilir. Cümlenin yargı ifade edebilmesi için bir fiil grubunun çekimlenmesi, yani kip ve şahıs eki alması yeterlidir. Kip ve şahıs eki alan bir fiilde, hareketin zamanı veya tasarımı ve kim tarafından yapıldığı anlatılır. Böylece bir cümle yüklem ve özne olmak üzere en az iki üyeden oluşur. Cümlenin ifade etmek istediği ileti değişkenlik gösterdiği sürece cümlenin ögeleri ve bu ögelerin her birinin kendi çatısı altında barındırdığı kelime ve bu kelimelerin oluşturduğu birlikteliklerin de sayısı artar. Cümlenin temel malzemesi kelimelerdir. Bu kelimeler belli kurallar ile dil dizgesinde, başka bir deyişle cümlede yer alırlar. Bundan dolayı söz diziminde kelimelerin oluşturdukları birliktelik de son derece önemlidir. Çalışmamız dilin yüzey yapısını ayrıntılı inceleme amacına dayalı

betimsel bir çalışma niteliğindedir. Dilin en önemli üretkesi olan cümlenin ayrıntılı betimlemesi dil biliminde açıklama yönteminin gelişimine ve varsayımlara büyük katkı sağlayacaktır. Bu anlayışla on altıncı yüzyıl Osmanlı Türkçesinin söz dizimi üzerine çalışarak art zamlı bir dil bilimsel yöntemle cümle özelliklerini ortaya koymaya çalışacağız.

KELİME GRUPLARI

Dil, düşüncenin ileti aracı olan cümleyi kelimelerle anlatamadığı durumlarda kelime gruplarına dayanan birlikteliklere başvurur. Bu kelime grupları, belli kurallarla bir arada bulunurlar. Her grubun bir arada bulunmasını sağlayan kurallar vardır. Konuşur bu kuralları N.Chomsky'nin kuramında ifadesini bulduğu üzere doğuştan örtük bir dil bilgisi ile öğrenir ve üretimsel derin yapı ve dönüşümsel kurallarla sayısız yeni cümleler üretir. Belirtik dil bilgisi bu kelime gruplarının arasındaki ilişkileri tespit etmeye çalışır ve kurallar dahilinde sıralar.

Türkçede kelime gruplarının özellikleri şöyle bir seyir gösterir:

-Yardımcı unsurlar önce söylenir, aslı unsurlar en sonda ifade edilir. Buna göre Türkçe dil anlayışı, önce yardımcı unsurları algılar ve dile getirir. Bunlar ifade edildikten sonra yardımcı unsurların bağlandığı aslı unsur söylenir ve düşünce süreci tamamlanmış olur. Bu da Türkçede asıl unsur daima sondadır kuralına dönüşür.

-Kelime grupları, bir bütün olarak işlev görürler. Kelime grubunda kelimenin sayısı ne kadar fazla olsa da bir tek kelimedenden farksız olarak dilde işlevde bulunurlar. Bunun en iyi göstergesi kelime grubunun sonuna gelen durum eklerinin bütün grubu etkiler nitelikte olmasıdır. Bu sebeple kelime grubu göstereni bir topluluğun birleşmesi olmasına rağmen; gösterileni yalnızca bir göndergenin varlığını gösteren dil dizgesi unsurlarıdır.

-Söz dizimin en önemli unsuru kelime gruplarıdır. Kelime grupları cümle kavramından daha geniş niteliktedir, zira cümle de bir kelime grubudur. Cümlenin bir başka kelime grubuna dönüştürülmesi ve dönüştürülen kelime grubunun yeniden yargıya bağlanması mümkündür.

-Kelime grupları cümlede bir tek üye olarak görev yaparlar. Kelime grubunda bulunan kelimeler ayrı ayrı cümle ögesi değil, bir bütün halinde tek bir öge olarak görev yaparlar.

-Bir kelime grubunun içinde bir başka kelime grubu yer alabilir. Bu durumda yine bir asıl kelime grubu mevcut olur ve diğer kelime grubunu kendi çatısı altında barındırır. Grup içinde yardımcı kelime grubu aslı kelime grubuna kurallar içinde bağlı kalır ve asıl kelime grubuyla birlikte dizgenin temel unsuru olan cümlenin en önemli üyesi yükleme bağlanarak tek kelime gibi vazife görür.

-Kelime gruplarının cümlede üstlendikleri üye olma durumları çeşitlilik gösterir. Bazı kelime grupları oldukça fazla işlevde kullanılırken bazı kelime gruplarının da sınırlı bir işlevle cümlenin üyesi olma özelliği taşır.

Türkçede kelimelerin yargıya bağlanması ve kelime gruplarının yargıya bağlanması şeklinde iki temel cümle özelliği görülür. Kelimelerin yargıya bağlanmasının ileti için yetersiz olması durumunda dil, kelime gruplarının yargıya bağlama yoluna gider. Türkçe cümleleri birbirine bağlamaktan ziyade kelime gruplarını birbirine bağlamayı tercih eden bir dildir. Böylece kelime gruplarından örülü oldukça geniş iletilerin taşıyıcılığını yapan; fakat cümle birleştirmeye pek meyilli olmayan bir dil özelliği ile karşılaşırız.

Çalışmamızın konusu olan Nüzhetnamede geçen kelime gruplarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1.TEKRAR GRUBU

2.BAĞLAMA GRUBU

3.SIFAT TAMLAMASI GRUBU

4.İSİM TAMLAMASI

5.BİRLEŞİK İSİM GRUBU

6.BİRLEŞİK FİİL GRUBU

7.UNVAN GRUBU

8.ÜNLEM GRUBU

9.SAYI GRUBU

10.EDAT GRUBU

11.KISALTMA GRUPLARI

A.YÖNELME GRUBU

B.BULUNMA GRUBU

C.AYRILMA GRUBU

12.FİİL GRUPLARI

A.İSİM-FİİL GRUBU

B.SIFAT-FİİL GRUBU

C.ZARF-FİİL GRUBU

TEKRAR GRUBU

Dilin eksiz birliktelikler olarak oluşturduğu tekrar grubunda kelimelerin birlikte hareket etmesini sağlayan ölçüt onları bir arada bulunduran anlam ilgisidir. Bu anlam ilgisi tekrarlanan sözcüğün eş anlamda olması, zıt anlamda olması şeklinde çeşitli özellikler taşır. Bu anlam ilgisi kelime grubunu bir arada tutar ve cümlede ortak bir vazife yükletir.

Nüzhetnamenin cümle dizgesinde tekrarların çok yer tutmadığı görülmüştür. Tekrarlanan sözcüklerin Türkçe olmayan sözcükler de olması dikkat çekici bir ayrıntı olarak görülmektedir. Tekrarların cümle dizgesinde yüklem, özne ve zarf öğeleri şeklinde vazife gördükleri örneklerle tanıklanmıştır.

1.Eş Manalı Tekrarlar

Bu tekrarlar yakın anlamlı kelimelerin yinelenmesi sonucu ortaya çıkan kelime gruplarıdır. Nüzhetname’de bu özellikte iki tekrar grubu yer almaktadır :

-**nāle vü bānġin** şehere şubġ- u güle vecdinde yırttı(S,9,A)

- emzice-i ā’yānın ve ahālisin temām ma‘lūm eyleyüb **tīz bāz** olasın.(S,12,A)

2.Zıt Manalı Tekrarlar

Kelimelerin ifade ettiği anlamın tam karşıtı bir kelime ile kullanılması durumunda zıt anlamlı tekrarlar dil dizgesinde türer. Nüzhetnamede bu özellikte iki kelime grubu tespit edilmiş olup bunlardan ilki cümlelerin öznesi olarak görev yaparken diğlerinin fiil grubunda zarf tümleci görevinde olduğu görülmüştür.

- **Gelüp gitmek**,çurup yilmekde iyivehsın(S,17,B)

- **Gice gündüz** geçürmeyüp bulasın, süvār olup ol çarafa(S,17,B)

TEKRAR GRUBUNUN CÜMLEDEKİ GÖREVİ

1.Tekrar Grubunun Yüklem Olması

Bir yardımcı fiille tekrar grubunun bir grup teşkil etmesi ve yardımcı fiilin kip ve şahıs eki alması durumunda tekrar grubunun üyesi olduğu fiil grubu, cümlede yüklem olarak vazife yapar. Nüzhetname’de bu özellikte bir cümle yer almıştır :

-- emzice-i ā’yānın ve ahālisin temām ma‘lūm eyleyüb **tīz bāz** olasın.(S,12,A)

2.Tekrar Grubunun Nesne Olması

Tekrarlanan sözcükler, yüklem bildirdiği işten etkilenirse bu kelime grupları cümlede nesne görevinde kullanılmış olur. Nüzhetname’de bu özellikte bir örnek cümle görülmüştür :

- **Gelüp gitmek**,çurup yilmekde iyivehsın(S,17,B)

BAĞLAMA GRUBU

Bağlama grubu, dilin dil dizgesinde sıklıkla başvurduğu kelime grubudur. Bağlama grubunun teşekkülü için en az iki kelimenin bağlama edatları vasıtasıyla bağlanması gerekir. Bağlama grubu sadece kelimeleri değil kelime gruplarını da bağlar. Bağlama edatları iki yargıyı bağlarsa bağlı cümleler ortaya çıkar. Bağlama grubunun bu işlevi Nüzhetname’de en sık kullanılan işlevidir.

Bağlama grubu teşekkülü için Nüzhetname’de en sık kullanılan bağlama edatları “ve”, “ile” “u” bağlaçlarıdır. Metinde geçen bağlama grubu örneklerini şu şekilde örnekleyebiliriz:

-Bu durur ra’ s-i cümle **hayr-u şavāb Ve** dürud-i nā ma’dūd. (S,3,B)

-Güş-i hūş, ol dürre-i şadef **ve** ruh-i muhteşem ol cevher-i ma’den **ve** ‘ibāret kalıbı elfāzda mütehayyız olur.(S,5,A)

-rükn-i salāh **ve** ‘umde-i defi’ müğzılāt **ve** muqaddir-i esās-i me’āli **ve** mühendis-i eşkāl-i me’āni olur.(S,6,A)

-Şol sebeble ki teşīd-i temhīd-i kavā’id-i milk **ve** esās-ı devlet şimşir-i gevherdār **ve** kalem-i dürerbār ile mazbut ve menūtdur.(S,6,A)

- Her birinüñ medāhil **ve** meḥāricin bilüp ribka-i inkıyād **ve** rişte-i ittiḥāda çeke.(S,6,B)

CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN BAĞLAMA GRUBU

Bağlama grubu, cümle dizgesinde oldukça önemli görevler üstlenir. Bağladığı kelime ve kelime grupları cümle içinde dizgenin tüm ihtiyaçlarına cevap verir. Bu sebeble bağlama grubunun cümlede tüm öğelere yönelik oldukça fazla tanığı Nüzhetname içinde mevcuttur.

1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Bağlama grubunun bağladığı kelime veya kelime grupları yüklem bildirdiği işi, oluşu, hareketi yapan konumunda olursa grubun cümle içindeki işlevi, özne olur. Nüzhetnamede bu özellikteki kelime gruplarının yanı sıra Türkçe olmayan kelime gruplarının da sıklıkla birbirine bağlanıp cümle içinde kullanıldıkları görülür.

-ḥamd- u şenā -i na maḥşūr ol dārā-yı cihān,ve dānā-yı āşikār-u nihān,Hazretine ki ‘**aql-ı dūrbīn ve fikr-i tuḡl-i endīş** künh-i celālinūḡ idrākinde ‘āciz.(S,3,A)

-Gūş-i hūş, **ol dūrre-i şadef ve ruh-i muhteşem /ol cevher-i ma‘den ve ‘ibāret khalībı** elfāzda müteḥayyız olur.(S,5,A)

2. Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Bağlanan kelime veya kelime gruplarının bir yardımcı fiilin isim unsurunu teşkil etmesi ve yardımcı fiilin kip ve şahıs eki alması durumunda bağlama grubu, cümlede yüklem görevi üstlenir. Bağlama grubunun yüklem olmasının bir diğer yolu da grubun isim fiille bir isim cümlesi teşkil etmesidir. Bunun dışında bağlama grubu bir fiil grubunun ögesi olabilir, fiil grubunun yüklemi anlamca mecazlaşırsa bağlama grubu cümlede yüklem görevi üstlenir. Nüzhetnamede bağlama grubunun yüklem olmasını sağlayan bu üç duruma ait çokça örnek vardır. Bunları birer örnekle şu şekilde tanıkladık:

- **rūkn-i salāḥ** ve ‘**umde-i defi‘ müḡzılāt ve muḡaddir-i esās-i me‘āli ve mühendis-i eşkāl-i me‘āni** olur. (S,6,A).(Bir yardımcı fiille bağlama grubunun yüklem olması.)

-Şol sebeble ki teşīd-i temhīd-i ḡavā‘īd-i milk **ve esās-ı devlet şimşīr-i gevherdār ve ḡalem-i dūrerbār** ile **mazbut ve menūtdur**.(S,6,A).(İsim-fiil aracılığı ile bağlama grubunun yüklem olması.)

-Her birinünḡ medāhil ve meḥāricin bilüp **ribka-i inkıyād ve rişte-i ittiḥāda çeke**.(S,6,B).(Bağlanan grubun yüklemının temel anlamında olmaması ile bağlama grubunun yüklem olması.)

3.Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

Bağlama grubunun bağladığı kelime veya kelime grupları yüklem bildirdiği işten etkilen durumunda olursa bağlama grubu cümlede nesne işlevinde görev yapar. Nüzhetname’de dizge içinde işten etkilenen bağlama grubunun teşekkülü, birliğin sonuna -ı,-i,-nı,-ni,-n eklerinden birinin gelmesine ya da eksiz bir vaziyette bağlama grubunun yüklemdeki işten etkilenmesine bağlıdır.

-Küll-i şun‘ın sabā elinde tıutup Virdi zülf-i menefşeye **ḥam-ü tāb**(S,3,B)

- **nāle vü bāngin** şehere şubḥ- u güle vecdinde yırttı(S,9,B)

4.Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Bağlama grubunun sonuna yönelme, bulunma, ayrılma durum eklerinden birinin gelmesi durumunda bağlama grubunun yüklemının bildirdiği iş, oluş, hareketin gerçekleştiği yeri anlatan öge olarak, cümle içinde kullanıldığı görülür.

-Eydür çün bu taht-i **ḥadiqa-i ḥaḳiḳat ve fevḳ-ı külli mühre-i tabi‘atda** ,ḥüsn-ü şuret ve fertā-i fiṭrat üzre nihāl-i insāndan nev bāve-i reşit ü güzārān ve ḥırāmān olmamışdur.ve bāḡbān-ı fiṭrat nihād-ı ādemīyeden küre-i laṭif ter ber ṭabeḳ-ı ‘arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

5.Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Bağlanan kelime veya kelime grupları yüklem bildirdiği işi, oluşun, hareketin nasıl gerçekleştiğini gösterir işlevde olursa bağlama grubu cümlede zarf tümleci göreviyle yer almış olur. Nüzhetname’de bağlama grubunun son çekim edatlarından biriyle zarf olması durumunu gösteren çokça örnek vardır. Bu son çekim edatlarından en çok kullanılanı da ‘‘üzre’’ ve ‘‘ile’’ edatıdır.

-Eydür çün bu taht-i hadiqa-i haqiqat ve fevki külli mühre-i tabi'atda ,**hüs-nü şuret ve fertâ-i fıtrat üzre** nihâl-i insândan nev bâve-i reşit ü güzârân ve hırâmân olmamışdur.ve bâğbân-ı fıtrat nihâd-ı âdemiyeden küre-i laîf ter ber tabek-ı 'arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

-Şol sebeble **ki teşîd-i temhîd-i kavâ'id-i milk ve esâs-ı devlet şimşîr-i gevherdâr ve kalem-i dürebâr ile** mazbut ve menûtdur.(S,6,A)

SIFAT TAMLAMASI

Dil; dizge dahilinde isimlerin tanıtımını yapmak, vasıflarını, belirtkelerini, özelliklerini anlatmak istediğinde isimin önüne bunu karşılar nitelikte bir kelime getirerek bir belirten bir de belirtilenden oluşan en az iki kelimededen müteşkil bir kelime grubu ortaya çıkarır ki dilbilgisinde bu kelime grubuna sıfat tamlaması denir. Sıfat olan kelime veya kelime grubu isimleri açıklayıcı bir özellikte olup dil dizgesinde nitelediği isimin diğer isimlerden açıkça ayrılmasını sağlar. Böylece dil dizgesi iletişimi sağlama açısından daha anlaşılır özelliğe kavuşur.

Nüzhetname sıfatlar bakımından oldukça zengin bir metin olarak karşımıza çıkar. Niteleme sıfatlarının yanı sıra “ol, şol, her, bir, bu” gibi belirtme sıfatlarına da çokça rastlanır. Sıfat olan unsurun, sıfat-fiil grubu, Farsça tamlama veya diğer bir kelime grubu da olduğu görülür. Sıfatlar bir Türkçe isim tamlamasını niteledikleri gibi Farsça ya da Arapça bir tamlamayı da niteleyecek özellikte kullanılmaktadır.

1.Tamlayanı Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

Sıfat tamlamalarının tek kelime olan belirten kısmının çoğunlukla bir belirtme sıfatı olduğu görülür. İşaret ve belirsizlik sıfatları isimleri bu özelliklerle belirtmeye çalışırlar. Belirtme amacı ile kullanılan bu kelimeler “bir, ol, şol, her, bu” sıfatları olarak karşımıza çıkar ve metinde sıklıkla geçer.

-**Bir pâdişâhdur** ki taram-i nilgüni dūd-i tūreden .(S,3,A)

-**bir sultān-ı şun'**undandır ki bu'istü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en ükātülen-nās irsāl olunup mübārizān-i kalb-i ma'reke-i cān anuᅇg fey-i nuşretinde penāh tutdılar(S,4,A)

- Eydür çün **bu taht-i hadiqa-i hakikat** ve fevķ-ı külli mühre-i tabi'atda ,hüsn-ü suret ve fertā-i fıtrat üzre nihāl-i insāndan nev bāve-i reşit ū güzārān ve hırāmān olmamışdur.ve bâğbān-ı fıtrat nihād-ı ādemiyeden küre-i laᅇif ter ber ᅇabeķ-ı 'arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

-**Ol yüzden** ki nevi' insan cins-i maᅇlūkātđan ᅇamīr māye'-i vücūd.ve noķta-i daīre-i maķşūd olur.(s,4,B)

-**Her nuᅇfesi** şulb-i müfekkireden ki rāᅇm-i ᅇāfızaya teķaᅇtur ider.(S,5,A)

-**bir ruh-u muᅇteşemdür** ki ᅇābile'-i nuᅇuķ anı kisvet-i sevad-i ᅇurufile piᅇide kılmıştur.(S,5,A)

-Gūş-i hūş, **ol** dūrre-i şadef ve ruh-i muᅇteşem **ol** cevher-i ma'den ve 'ibāret kalıbı elfāzda müteᅇayyız olur.(S,5,A)

-**Şol sebeble** ki teşīd-i temhīd-i ᅇavā'id-i milk ve esās-ı devlet şimşīr-i gevherdār ve ᅇalem-i dūrerbār ile mażbut ve menūᅇdur.(S,6,A)

-**Her birinüᅇg** medāᅇil ve meᅇāricin bilüb ribķa-i inķıyād ve rişte-i ittiᅇāda ᅇeke.(S,6,B)

-diledi ki **bu** ūslūba mūnasip ve **bu** ᅇarīķa mūtenasip nām-ı şerīflerine **bir** risāle yazup anlaruᅇg ᅇaşāiş-ı ᅇisānların anda revm ide.(S,6,B)

2.Tamlayanı Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Dil dizgesi isimleri daha ayrıntılı anlatma yolunu tercih ederse kelime grupları halinde isimleri belirtme yolunu tutar. Bunun için de başta sıfat-fīil grupları olmak üzere birçok kelime grubundan yararlanır.

Nüzhetnamede; Türkçe olmayan tamlamaların bir belirtme sıfatıyla ismi belirtmesi, Farsça ve Arapça kelimelerin bir grup halinde isimleri belirtmesi, sıfat fiil grubunun gruba ait diğer üyelerle ismi belirtmesi, bir sıfatın “ki” isimden isim yapan ekle genişlemesi sonucu ismin belirtilmesi şeklinde çeşitli sıfat tamlamalarına rastlanır. Bu özellikleri şöylece tanımlayabiliriz :

-Hezār cān kirāmı fidāyı yek lafzaş,hezār genc-i me‘āni fidā-yi yek harfeş. Ve buncılayın nüzhetnāme-i .behişt āyīn ki hāzreti elfāzı renḡinden ve nūzreti gülşeni me‘ānisi reşḡinden sebzezarı **sipher hūb çehre hezār dīde** ile aşikār olmuştur.(S,5,B)

-bunuḡ gibi serverlik ve hünerperverlik **bu ‘ahdi hümāyunda ol āşaf-ü zamān şāhibül-izzi vel-emān melik ü vūzerāil’-meşrīkayn. Ruknūd-dünyā ved-din şadrul-islāmi vel-müslimīn mübeyyini faḥvāyi Yā’ eyyühen-nāsü kad cāeküm minellāhi nurun ve kitābün mübīn. hāzreti** Ayas Paşa bin ‘Abdül-mu‘īn hāzretlerinüḡ zatu sūtude hışāl ḡamīde fi‘āllerine sezādır.(S,5,B)

-**Tā kim maḡarr-ı ‘adāletde cülūs eden eşḡāb-ı devel** ḡuzūrlarında künuz ü rumūzunüḡ fāidesi ‘ām.ve ḡikem-i nefisesi tām olup me‘ānī-yi muḡadderesi māverā‘-i ḡucub-i ḡumūzdan ‘arşa-i vuzūḡda cevlān ḡosterüp bostān-i idrākda ḡirāmān ola.(S,7,A)

- **Bir vaktteki sultān-ı ḡabī‘at** beyḡüle-i ḡalevāyı bürüdetden eyālet-i vücūd.serā perdesin şahrā-yı ī‘tidāl şaḡnında ḡordı,ve bād-ı sebünḡ pā-yı şabā ferş-i zümrüdīn üzre ḡadem başup ebr-i çāyunḡ destḡir destiyadlıḡı ile basıḡ mükedder-i ḡayrā üzre bisāt-ı münevveri hāzrā düştü ve gülşen-i rüzigāra ḡalḡ-ı menzūd ,ve zıll-i memdūd ve mā’-i meskūb mişālī üzre tezīn virüb zamāīm-i nemārīḡ-ı maşḡufa vezāret-i mebsūse-i bundan baḡladı.(S,8,A).

CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SIFAT TAMLAMASI

Sıfat tamlamaları, Nüzhetname’nin söz diziminde sıklığı en yüksek olan kelime grubudur. Sıfat tamlaması dil dizgesinde öge olarak zengin bir kullanım özelliğine sahiptir. Bütün öğeleri örnekleyecek bir kullanımla Nüzhetname’de sıklıkla yer almaktadır

Sıfat tamlamaları bir belirten sıfat ve bir belirtilen isim kuruluşundaki tamlamalar halinde cümle içinde yüklemi çeşitli yönlerde tamamlar.

1.Sıfat Tamlamasının Yüklem Olması

Nüzhetname’de sıfatların yüklem olması, ek-fiilin tamlamanın sonundaki ismi fiilleştirip kip ve şahıs eki alarak yargıya ulaşması ile gerçekleşmektedir. Böylece betimlenen bir isim cümlenin kurucu unsuru olarak dizge içinde yerini almaktadır. Nüzhetname’de bu kullanımın tanıkları şu şekilde tespit edildi:

-Bir pādīshāhdur ki t̄aram-i nilgūni dūd-i t̄ireden .(S,3,A)

-Bir sultān-ı şun‘undandır ki bu‘iştü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ümirtü en ükātülen-nās irsāl olunup mübārizān-i kalb-i ma‘reke-i cān anuṅ fey-i nuşretinde penāh tıtdılar(S,4,A)

-Ol yüzden ki nevi‘ insan cins-i maḥlūqātdan ḥamīr māye’-i vücūd.ve noḡta-i daīre-i maḡşūd olur.(s,4,B)

-bir ruḡ-u muḡteşemdür ki ḡābile’-i nuḡuḡ anı kisvet-i sevad-i ḡurufile piḡide ḡılımtır.(S,5,A)

- ḡāleb-ı nevden dökülmüş heykel-i merḡubdur, yaḡu t̄übiden örülmüş şu‘be-i mert̄übdur(9,B)

-cenībet pīş rāzend āşināyān,bir meclis idi(S,12,B)

- Biz on biş büraderüz(S,13,A)

2.Sıfat Tamlamasının Özne Olması

Sıfat tamlaması yüklem bildirdiği, işi, oluşu, hareketin kim tarafından yapıldığını anlatır şekilde dil dizgesinde kullanılırsa özne görevi üstlenmiş olur. Nüzhetname’de bu kullanımın yüksek olduğu görülür. Genel kullanım hakkında bir fikir edinmemizi sağlayan birkaç örnek şu şekildedir:

- Her nuḡfesi şulb-i müfekkireden ki rāḡm-i ḡāfızaya teḡattır ider.(S,5,A)

-Güş-i hüş, ol dürre-i şadef ve ruh-i muhteşem /ol cevher-i ma'den ve 'ibâret kalıbı elfâzda mütehayyîz olur.(S,5,A)

-nağme nâm bir kâşîd vardır.(S,13,A).

-Bu vaktteki kahramân-ı zamân-ı zıll-i reâyât-i vilâyet-âyât "İzâ câe naşrullahi vel-fethu" (ayet) eķârîb-i ecânîb üzre döşenüp eķâşi ve edâni üzre ber muķtezâ-yı " Ve râeyten-nâse yedħulüne fiy dīynillahi efvâcen" müteveccih-i pâye-i serîr-i haķâyîķ harîr oldılar.(S,26 B)

3.Sıfat Tamlamasının Nesne Olması

En az bir ismin bir diğer ismi betimlemesi sonucu oluşan sıfat tamlamaları, dizgede yüklem bildirdiği işten etkilenen öge görevi görebilir. Bu durumda sıfat tamlamaları nesne olarak vazife görür. Bu nesne ek alırsa etkilenen isim belirgenleşir ve belirtili nesnelere zuhur eder. Ek almayan nesne soyut bir vaziyette dizge içinde yer alır.Bu nesnelere de belirtisiz nesne görevinde olur. Nüzhetname'de sıfat tamlamalarının nesne olma durumları şöyle tespit edildi:

-Reh-i 'ışkıında **bir nefes** virürem, Ser-i küyinde **bir ceres** örürem

- **Her dili** bilür ve söyler her güş işidür.(S,14,A)

4.Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

Sıfat tamlamaları yönelme, bulunma, ayrılma durum eklerinden birini alırsa yüklemi işin, oluşun,hareketin cereyan ettiği yer bakımından tamamlar.Bu durumda sıfat tamlaması cümlede yer tamlayıcısı işleviyle kullanılmış olur.

- Ve dahi pâdişâhumuzuñg ki **bu maķüleden**, on tûmânı vardır.(S,14,B)

- meṭlai' ḳavlüñg **bu meclisde** edebden ḳarîc düşer.(S,15,A)

- **Bir kulaķda** dürr-i lafzuñg ḳalkâsı ki ola senüñg(S,16,B)

- **vasaṭ-ı iklîm-i râbi'deki ḳayvânât'a** mensûbdur.(S,17,A)

-Anḡa süvār idüp **ol memlekete** getürdiler.(S,17,B)

- **ol rūḡa** yitişür semmeti(S,20,A)

-āvāze-i şāḡanuḡuz **bu diyāra** düşmişdür.(S,27,B).

- ḡālbuki **bu dīvānda** ḡıḡbir müteḡarrike ḡudret ve mekkenet olmaz ki vuşul-i pervānesüz iḡtiyar ile ḡareket idebile.(S,34,A).

5.Sıfat Tamlamasının Zarf Tümlenci Olması

Dil dizgesinde kelime grubu olarak sıfatlar öncelikli olarak isimleri betimleme görevi görürler. Betimlenen isim cümle içinde zaman,miktar,tarz gibi işlevlerle yüklemi niteleme vazifesi görürürse sıfat tamlaması dizge içinde zarf görevi ile kullanılmış olur. Nüzhetname’de bu özellikte olan sıfatlar şöyle tespit edilmiştir.

- **bu cihetten** pīş revān-i tīz āḡeḡler yeksez olub tā bārigāḡī ḡudsī penāḡ-ı şeyḡa irdiler.(S,12,B)

- Bir ḡarīḡa sipāriş olup **her çend** ḡarābāta gelmezüz.(S,13,B)

- Ve kışşā-i taḡayyür-ü ḡāli eşḡāb-ı meclis ve ā’yān-ı memleket **anunḡ peyḡām-i laḡif āşārından işidildüḡü vaḡıtta** dinildi.(S,16,B)

-On altısı pīrlerdür zamān-ı İdrīs ve şīş ve Dāvud ‘aleyhis-selāma yitişüb mişkāḡ-ı nübüvvetlerinden īḡtibās-ı ḡaḡayıḡ-ı ḡıkemī gösterüb zaman-ı İbraḡīm ve İsmā’ilde nakl buyurmışlardır. ve anlarıḡ ḡāneleri diyār-ı ‘arabda fermūde-i Ve iz yerfe’u İbraḡīmü-l ḡavā’ide minel-beyti ve İsmā’iylü (ayet) muḡtezası üzere anlarıḡ inşā-i tertībinden sekiz ḡāne daḡı ana munzam olup ve bundan yigirmi dört emīr **bir müddet** sāyir elsine-i Süryānī ve Yunānī Ve fārisī ile ḡavāif-i ḡükemā ve ümem ortasında neşr-i ḡaḡāyıḡ ve deḡāyıḡ ilema’rūf ve meşḡūr idiler.(S,19,A)

- Rüstem ḡürden dahi görmedi anı māzenderān **her bar** size taşavvuru ḡalebe vāḡi’ olur.(S,22,A)

- Eyitdiler bizim ādemlerümüz merkez-i ḡākten tā sekizinci felekünḡ saḡḡına **bir laḡzada** varırlar(S,22,B).

- kıyamet tozları açıldığı vakit göresin bindüğün at mı eşek mi.(S,29,A).

SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARINDAKİ İŞLEVLERİ

1.Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasını Nitelemesi

Sıfatın nitelediği isim bir isim tamlamasının ögesi olabilir. Buna göre sıfat önce isim tamlamasının tamlayanını niteler ve tamlayan bir başka isimle münasebet kurarak bir tamlama teşkil eder. Böylece bir isim tamlaması sıfatla nitelenmiş olur. Nüzhetname’de bu özellikte olan sıfat tamlamaları şöylece örneklendirilmiştir:

- Her bârr münşi-yi beyânı şuret **bu kazıyyenünğ tefâşilini** şikeste ve beste bu ‘ıyârât ile silk-i beyâna çekdi.

- her zamanunğ **peygâmin** bildük.(S,13,A)

- **sekiz kuşun cümlesinden** tûmân-ı keyf ile mevsûm olurlar.(S,14,A)

- **bir güher küşinde** mâlide-i sefâhet hû olur.(S,16,B)

- **ol hişârunğ medâhil ve mehâricin** ma‘lum idinüb kânûn-i cedâlden tecâvüz göstermeyüp Muḥâvereyi anlarunğ muḫaddimât-ı müsellemeleri üzerine mübteni idesin.(S,17,B).

- Gel **bu ‘ömrün cevherin** bir ḫayra şarf it ey ‘anid(S,21,A)

- **bu münâzaranunğ esnâsında** ‘ibârât-ı laḫîf ile iṣârat-ı mısırâ’ saḫun sükût vel-hevâ yetekellemü.ma‘nîsın ihlâş-ı tefhîm iderdi.(S,22,B).

- benüm kadrümünğ pāyesi bir mertebe daḫi teraḫḫi bulub **bu âsitâne-i sa‘âdetünğ hâk-i kimyâ ḫâşşiyetini** bûse ḫılmağ için irsâl itdiler.(S,31,A)

2.İsim Tamlamalarında Sıfatın İşlevi

İsim tamlamalarında tamlanan özelliğindeki ismin vasıflarını ifade etmek için isim bir sıfat ile nitelendirilir. Böylece isim tamlaması grubu içinde sıfat tamlaması da yer alarak grup daha kapsamlı bir hale gelir. Nüzhetname’de bu özellikteki tamlamalar şöyle örneklendirildi:

-ol memleketünġ ba'zı ā'yānından bu asitānenünġ hāk-būs liġin ġāyetine yetiřdürdi.(S,23,B).

- Çün kemend-i çārenünġ daġı uzun bazusı var(S,29,B).

İSİM TAMLAMASI GRUBU

İsim tamlamaları dilin ekler aracılıġı ile oluřturduġu dil birliktelikleridir. Bir isim tamlamasında asıl unsurdan sonra kesinlikle bir iyelik eki gelir. Bu iyelik eki grubu bir arada tutan temel dil malzemesi işlevindedir. İyelik ekinin bu özelliġindedir ki isim tamlamaları için iyelik grubu da denir. Nitekim iyelik grubunun üçüncü şahsı, umumi bir mana telaki etmesi sebebiyle genişleyerek isim tamlamalarının teşekkülünü saġlamıřtır. Bundan dolaydır ki bütün isim tamlamalarını bir üçüncü şahıs iyelik grubu niteliġindedir. İsim tamlamalarında tamlayan veya tamlanan bir kelime grubu özelliġinde olabilir. Bu kelime grubu bir isim tamlaması da olabilir.

Türkçede tamlayanın ek alması durumuna göre iki tür isim tamlamasından söz edilir. Tamlayanı ek alan isim tamlamasına belirtili isim tamlaması,tamlayanı ek almayan isim tamlamasına ise belirtisiz isim tamlaması denir.

1.Belirtili İsim Tamlaması

İsim tamlamasında tamlayan ilgi hal ekiyle tamlanana baġlanırsa belirtili isim tamlamaları ortaya çıkmış olur. Belirtili isim tamlamalarında ilgi hal eki bir ismi geçici bir şekilde diġer bir isme baġlar. Bu sebeble belirtili isim tamlamalarının gelişip terim adı olmaları durumuna çok az rastlanır. Belirtili isim tamlamalarında tamlayan geçici bir görevle tamlanana baġlandıġı için tamlayanı niteleyen sıfatlar bütün grubu deġil sadece tamlayan durumundaki ismin sıfatı olma şeklinde bir özellik gösterir.

Nüzhetname'de geçen belirtili isim tamlamalarını şu şekilde örneklendirebiliriz:

-bir sultān-ı şun'undandır ki bu'istü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en ükātülen-nās irsāl olunup mübārizān-i kalb-i ma'reke-i cān **anunġ fey-i nuşretinde** penāh tutdılar(S,4,A)

- Mühmel qalmayub haqqı nimet-i bāriyi gūzārda ola ki. Ve emmā bini'meti rabbike fehaddiṣ faḥvāsınca **kendününġ revāih-ı qarāyihı** ki fihrist-i ḥaşāiṣ-i insāndur(S,4,B)

- felā cerem,lāzım gelür ki bir **şāhib-i şadrunġ nihāl-i celāli** anda şināhta olup ravme'-i kirām ve devḥa'-i me'āliden ki şerefi münteseb **anunġ fazl-ı müktesebi** ile müteḥalla.ve rezānet-i 'aql ve fazl **anunġla** mezkür,ve şehāmet-i rā'yi ve ru'yetleri meşhur ola.(S,5,B)

- bununġ gibi serverlik ve hünerperverlik bu 'ahdi hümāyunda ol āşaf-ü zamān şāhibül-izzi vel-emān melik ü vüzerāil'-meşrīkayn. Ruknüd-dünyā ved-din şadru-lislāmi vel-müslimīn mübeyyini faḥvāyi Yā' eyyühen-nāsü qad cāeküm minellāhi nurun ve kitābün mübīn. ḥazreti **Ayas Paşa bin 'Abdül-mu'in ḥazretlerinünġ zatu sütude ḥiṣāl ḥamide fi'āllerine** sezādır.(S,5,B)

-Her **birinünġ medāhil ve meḥāricin** bilüp ribqa-i inkıyād ve rişte-i ittiḥāda çeke.(S,6,B)

-diledi ki bu üslūba münasip ve bu ṭarīqa mütenasip nām-ı şerīflerine bir risāle yazub **anlarunġ ḥaşāiṣ-ı ḥisānların** anda revm ide.(S,6,B)

- Pes bu nūzhetnāme-i laṭīfi ki şeyḫ ḥāce şayineddin tene'aamehüllāhü bigūfrānihi .telīf idüp 'ibāret-i 'acemiyyede ṭarīki münāzara ve üslūb-u muḳābelede mebhāiṣ-i kuvā-yı zāhiriye ve bāṭıniyye de taḥḳīkāt idüb ḥaḳīkāt-ı .insāniyyede 'ıṣḳı sultān ve 'aqlı şeyḫ ve kuvā-yı beşerīyyeyi ecnād farz idüp ,**her birinünġ kemiyyāt-i ā'dād ve keyfiyyāt-ı taşarrufların** ḥayyizlerinde.evzā'-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u salṭanat üslubunca resm-i 'ādi üzre taḥrīr idüp,ḳavālib-i elfāzın zīnet-i me'ānī ve beyān ve şuver-i ebyātın leṭāif-i bedi'-u tibyān ile muḥallā ve müzeyyen idüp **künuz-ü rumūzununġ isti'āresinde siḫr-ı ḥalāl** , ve **zurūf-u ḥurūfununġ taḫyīlātında**

fażl-ü ifdāl gösterüp ,fezā-yı feşāhatinde bād-i perīşānī esmeyüp eknāf-ı belāğatına ‘avāyık eli **yitişmemiş**.(S,7,A)

-Tā kim mağarr-ı ‘adāletde cülūs eden eşhāb-ı devel huzūrlarında **kūnuz ü rumūzununğ fāidesi ‘ām.ve hikem-i nefisesi** tām olup me‘ānī-yi muğadderesi māverā‘-i hucub-i ğumūzdan ‘arşa-i vuzūhda cevlan gösterüp bostān-i idrākda hırāmān ola.(S,7,A)

-Şol ümīde ki bu nüzhetnāme huzūr-u mevūr-u hūbūrlarında hayyiz-i qabulde vaqı‘ olup,egerçi **anlarunğ ‘izzetine** lāyık haşletüm yoğ ise bari **anlarunğ kolları** zinde ‘ömrüm geçdi.(S,7B).

-dūn **anunğ vaqti** idi ki.mübeşşir-ü fāliqul-işbāh Feqūtia‘ dābirul-ğavmillezine zalemū āvāzesin āfāqa atub tebāşir-i āşikā-i nurānī eli ile māhçe-i dürr-ü efşān Kārübānına şubh-i haymesin yüceltdi.ve **zulmet-i şebünğ serā perdesin** felek-i rif‘atden hāk-i felākete atup, **şeb-i dildürunğ kevkebe-i mevākib-i siyādetin** tīg-ı husrevi setāde şadmetinden şikest idüp,rū-yi zemīn müstağarrı serīr-i salţanat-ı Ferīdūn gerdūn oldu(S,8,A)

- Nesimin **cünbüşin** gör kim resme gösterir inşā.ki **lūtf-i şan‘atı anunğ** nice olmışdurur ibdā(S,8,B)

2.Belirtisiz İsim Tamlaması

İsim tamlamalarında tamlayan, tamlanana ilgi hal eki olmadan sadece bir iyelik eki yardımını ile bağlanırsa belirtisiz isim tamlamaları ortaya çıkar. Bu isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan arasındaki bağıntı daha güçlü bir mahiyettedir. Bu sebeble tamlayanı niteleyen sıfat yalnızca tamlayan durumundaki ismin sıfatı özelliğinde değil; bütün isim grubunun sıfatı olma yetkisiyle dil dizgesinde vazifelendirilir. Belirtisiz isim tamlamalarının bu özelliğindedir ki bu isim tamlamasının terimleşme, kavram adı olma özelliği oldukça fazladır. Bir belirtisiz isim tamlamasında tamlayan, tamlanan ya da her ikisi kelime grubu şeklinde olabilir.

-hamd- u senā -i na mahşūr ol **dārā-yı cihān,ve dānā-yı āşikār-u nihān,Hazretine** ki ‘aql-ı dūrbīn ve fikr-i tuğl-i endīş küh-i celālinūᅡ idrākinde ‘āciz.(S,3,A)

- kaldı şahv-ü seyāhat içre ‘aql **ķulzüm-i fikretinde āb-ü nā yāb(S,3,B)**

-Ol **şāhib-i menşūr ve Sultān-i menşūri ĥazretine** ki ‘imāme-i siyādet, ve derā‘iye-i sa‘ādeti raķam-i iclālile mu‘llem-i levlāk olup, rehberlikde Sürādīķ-u müşāhedāt-i eᅡnāb-i mücāhedesiyile evtād-ı tebizde muķkem ķaldı.(S,3,B)

- Meşşātā-i şuni‘, ġurra-i şabāh turra-i revāhile bezenüb zūlf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruķ-u mürevvah **fütuķ āşārlarına** nişār ola.(S,4,A)

- Mühmel ķalmayub ĥaķķı nimet-i bāriyi ġüzārda ola ki. **Ve emmā bini‘meti rabbike fehaddiş fahvāsınca** kendünūᅡ revāih-ı ķarāyihı ki fihrist-i ĥaşāiş-i insāndur(S,4,B)

-ġuş-i hūş, ol dūrre-i şadef ve ruh-i muhteşem ol cevher-i ma‘den ve **‘ibāret ķalıbı** elfāzda müteĥayyız olur.(S,5,A)

- Hezār cān kirāmı fidāyı yek lafzaş,hezār genc-i me‘āni fidā-yı yek ĥarfeş. Ve buncılayın nüzhetnāme-i .behişt āyīn **ki ĥazreti elfāzı reᅡᅡinden** ve nüzreti **ġülşeni me‘ānisi reşᅡinden** sebzezarı sipher ĥub ķehre hezār dīde ile aşikār olmuşdur.(S,5,B)

-Pes bu nüzhetnāme-i laᅡifī ki şeyķ ĥāce şayineddin tene‘aamehüllāhü biġufrānihi .telīf idüb ‘ibāret-i ‘acemiyyede ᅡarīķi münāzara ve ūslūb-u muķābelede mebāhiş-i ķuvā-yı zāhiriye ve bāᅡniyye de taķķīķāt idüb ĥaķīķāt-ı .insāniyyede ‘ışķı sultān ve ‘aķlı şeyķ ve ķuvā-yı beşerīyyeyi ecnād farz idüp ,her birinūᅡ kemiyyāt-i ā‘dād ve keyfiyyāt-ı taşarrufların ĥayyizlerinde.evzā‘-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u **salᅡanat ūslubunca** resm-i ‘ādi ūzre taᅡrir idüb,ķavālib-i elfāzın zīnet-i me‘ānī ve beyān ve şuver-i ebyātın leᅡāif-i bedi‘-u tibyān ile muĥallā ve müzeyyen idüp kūnuz-ü rumūzunuᅡ isti‘āresinde siĥr-ı ĥalāl , ve zūrūf-u ĥurūfunuᅡ taᅡyilātında fazl-ü ifdāl ġoşterüp ,fezā-yı feşāhatinde bād-i perīşānī esmeyüp eknāf-ı belāġatına **‘avāyık eli** yitişmemiş.(S,7,A)

- Pes bu cihetten bu **hâkîr-u zelîl-ü va'îlün kalbine** huṭûr itdi ki anuṅ dÛrer-i fevâiden tercÛme idÛp inṣâ üslûbunca silk-i intizâma çeke(S,7,A)

-**Tâ kim maḳarr-ı 'adâletde cÛlÛs eden eṣḫâb-ı devel ḥuzÛrlarında** kÛnuz ü rumÛzunuṅ fâidesi 'âm.ve ḥikem-i nefîsesi tâm olup me'ânî-yi muḥadderesi mâverâ'-i ḥucub-i ğumÛzdan 'arṣa-i vuzÛḥda cevlan gösterÛp bostân-i idrâkda ḥirâmân ola.(S,7,A)

- dÛn anuṅ vaḳti idi ki.**mÛbeṣṣir-ü fâlikul-iṣbâh Feḳuṭia' dâbirul-ḳavmillezine zalemÛ(ayet) âvâzesin** âfâḳa atub **tebâṣîr-i âṣîḳâ-i nurânî** eli ile **mâḥçe-i dÛrr-ü efṣân Kârübânna** ṣubḥ-i ḥaymesin yÛceltdi.ve zulmet-i ṣebÛṅ **serâ perdesin** felek-i rif'atden ḥâk-i felâkete atup, ṣeb-i dilcÛruṅ kevkebe-i mevâkib-i siyâdetin tîĝ-ı ḥusrevi setâde ṣadmetinden ṣikest idÛp,rÛ-yi zemân müstaḳarrı serîr-i salṭanat-ı FerîdÛn gerdÛn oldı(S,8,A)

- Bir vaḳtteki sultân-ı tabî'at beyĝÛle-i ĝalevâyı bÛrÛdetden **eyâlet-i vücÛd.serâ perdesin ṣaḫrâ-yı İ'tidâl ṣaḫnında** ḳordı,ve bād-ı sebÛṅ pâ-yı ṣabâ ferṣ-i zÛmrÛdîn Ûzre ḳadem baṣup ebr-i çâyÛṅ destĝir destiyadlıĝı ile basit mÛkedder-i ĝayrâ Ûzre bisât-ı mÛnevveri hazrâ dÛṣdÛ ve ĝÛlṣen-i rÛzigâra ṭalḥ-ı menzÛd ,ve zıll-i memdÛd ve mâ'-i meskÛb miṣâli Ûzre tezîn virÛb zamâim-i nemârıḳ-ı maṣṫûfa vezâret-i mebsÛse-i bundan baĝladı.(S,8,A).

CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSİM TAMLAMASI

1.İsim Tamlamasının Yüklem Olması

İsim tamlamaları ek-fiil ya da bir yardımcı fiille cümlede yüklem görevinde kullanılabilir. Nüzhetname’de bu özellikteki isim tamlamaları şöyle tespit edildi:

-Mühmel kalmayup haqqı nimet-i bāriyi güzārda ola ki. Ve emmā bini‘meti rabbike fehaddis faḥvāsınca **kendününḡ revāih-ı qarāyihı** ki fihrist-i ḥaşāiş-i insāndur(S,4,B)

-dün **anunḡ vaḳti idi** ki.mübeşşir-ü fāliḳul-işbāh Feḳuṭia‘ dābirul-ḳavmillezine zalemū(ayet) āvāzesin āfāḳa atub tebāşir-i āşikā-i nurānī eli ile mähçe-i dürr-ü efşān Kārübānına şubḥ-i ḥaymesin yüceltdi.ve zulmet-i şebünḡ serā perdesin felek-i rif‘atden ḥāk-i felākete atup, şeb-i dilcürunḡ kevkebe-i mevākib-i siyādetin tīg-ı ḥusrevi setāde şadmetinden şikest idüp,rū-yi zemīn müstaḳarrı serir-i salṭanat-ı Ferīdün gerdün oldı(S,8,A)

- Ol **şāhib-i menşür ve Sultān-i menşürü ḥazretine** ki ‘ımāme-i siyādet, ve derā‘iye-i sa‘ādeti raḳam-i iclālile mu‘llem-i levlāk olup, rehberlikde Sürādiḳ-u müşāhedāt-i eṭnāb-i mücāhedesiyile evtād-ı tebizde muḥkem ḳaldı.(S,3,B)

- cāmesin tā ser- te-ser **Fevḥa-i zehr-i mu‘teber ortasında ḳıldı**(S,9,A)

2.İsim Tamlamasının Özne Olması

İsim tamlamaları yüklem bildirdiği işi, oluşu, hareketi yapan durumda olursa cümlede özne görevinde kullanılmış olur. İsim tamlamasının özne olma durumu Nüzhetname’de şöyle gözlemlendi:

Güş-i hüş, ol dürr-e-i şadef ve ruh-i muhteşem ol cevher-i ma‘den ve **‘ibāret ḳalıbı** elfāzda müteḥayyız olur.(S,5,A)

Pes bu nüzhetnāme-i laṭifi ki şeyḥ ḥāce şayineddin tene‘aamehüllāhü biḡufrānihi .telif idüb ‘ibāret-i ‘acemiyyede ṭarīḳi münāzara ve üslüb-u muḳābelede mebāhiş-i kuvā-yı zāhiriye ve bātiniyye de taḥḳikāt idüp ḥaḳikāt-ı .insāniyyede ‘ışḳı

sultān ve ‘aklı şeyh ve kuvā-yı beşerīyyeyi ecnād farz idüp ,her birinüñg kemiyyāt-i ā‘dād ve keyfīyyāt-ı taşarrufların hayyizlerinde.evzā‘-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u salţanat üslubunca resm-i ‘ādi üzre taħrīr idüp,ķavālib-i elfāzın zīnet-i me‘ānī ve beyān ve şuver-i ebyātın leţāif-i bedi‘-u tıbyān ile muħallā ve müzeyyen idüp kūnuz-ü rumūzunuñg isti‘āresinde siħr-ı ħalāl , ve zūrūf-u ħurūfunuñg taħyilātında fażl-ü ifdāl gösterüp ,fezā-yı feşāħatinde bād-i perīşānī esmeyüp eknāf-ı belāğatına ‘avāyık eli yitişmemiş.(S,7,A)

3.İsim Tamlamasının Nesne Olması

İsim tamlamalarının nesne olma durumu Nüzhetname’de tamlamaya gelen yükleme durum ekinin grubu etkilenen öge özelliği ile yükleme ilişitirmesi örneği ile tanıklanmıştır:

-Diledi ki bu üslūba münasip ve bu tarīķa mütenasip nām-ı şerīflerine bir risāle yazup **anlaruñg ħaşāiş-ı ħisānların** anda revm ide.(S,6,B)

4.İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

İsim tamlamalarına yönelme, bulunma, ayrılma durum eklerinden biri getirilirse isim tamlaması cümlede yüklem bildirdiği işin, oluşun, hareketin gerçekleştiği yeri anlatır ve cümlede yer tamlayıcısı işleviyle kullanılır. İsim tamlamasının bu kullanımına Nüzhetname’de şu örneklerde rastlanılır:

-Bir sultān-ı şun‘undandır ki bu‘iştü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ümirtü en üķātīlen-nās irsāl olunup mübārizān-i ķalb-i ma‘reke-i cān **anuñg fey-i nuşretinde** penāh tutdılar(S,4,A)

-Meşşātā-i şuni‘, ğurra-i şabāħ turra-i revāhile bezenüp zūlf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruħ-u mürevvaħ **fütuħ āşārlarına** nişār ola.(S,4,A)

-Pes bu cihetten bu **ħakır-u zelil-ü va‘ilün ķalbine** ħuţūr itdi ki anuñg dūreri fevāiden tercüme idüp inşā üslubunca silk-i intizāma çeke(S,7,A)

-dün anuñg vaķti idi ki.mübeşşir-ü fālikul-işbāħ Feķuţia‘ dābirul-ķavmillezine zalemü āvāzesin āfāķa atub tebāşir-i āşikā-i nurānī eli ile **māħçe-i dürr-ü efşān**

Kârubânına şubḥ-i ḥaymesin yüceltdi.ve z̄ulmet-i şebünḡ serā perdesin felek-i rif'atden ḥāk-i felākete atup, şeb-i dılcūruḡ kevkebe-i mevākib-i siyādetin tīḡ-ı ḥusrevi setāde şadmetinden şikest idüb,rū-yi zemīn müstaḡarrı serīr-i salṭanat-ı Ferīdūn gerdūn oldı(S,8,A)

-Bir vaḡttteki sulṭān-ı ṭabī'at beyḡüle-i ḡalevāyı bürüdetden **eyālet-i vüçüd.serā perdesin şahrā-yı tīdāl şahnında** ḡordı,ve bād-ı sebünḡ pā-yı şabā ferş-i zümrüdīn üzre ḡadem başup ebr-i çāyuḡ destḡir destiyadlıḡı ile basıṭ mükedder-i ḡayrā üzre bisāt-ı münevveri hazrā düşdü ve ḡülşen-i rüzigāra ṭalḡ-ı menzūd ,ve zıll-i memdūd ve mā'-i mesküb mişāli üzre tezīn virüb zamāīm-i nemārıḡ-ı maşfūfa vezāret-i mebsūse-i bundan baḡladı.(S,8,A).

İSİM TAMLAMALARININ KELİME GRUPLARINDAKİ İŞLEVLERİ

1.İsim Tamlamasının Edat Grubunun Unsuru Olması

İsim tamlamalarında sonra bir edatın gelmesi durumunda edattan önceki unsuru isim tamlaması olan bir edat grubu ortaya çıkar. Bu edat grubunun örnek kullanımı Nüzhetname'de şu şekildedir:

- felā cerem,lāzım gelür ki bir şāḡib-i şadruḡ nihāl-i celāli anda şināḡta olup ravme'-i kirām ve devḡa'-i me'āliden ki şerefi münteseb **anuḡ fazl-ı müktesebi** ile müteḡalla.ve rezānet-i 'aḡl ve fazl anuḡla mezkür,ve şehāmet-i rā'yi ve ru'yetleri meşhur ola.(S,5,B)

2.Tamlayanı ile Tamlananı Yer Deḡiştirmiş İsim Tamlamaları

Türkçede asıl unsurun sonda yardımcı unsurun başta olması kuralı, dil dizgesinde kimi zaman deḡişikliğe uğrar. Bu dilin olaḡan deḡil olaḡanüstü bir kullanımındır ve konuşurun bilinçli bir tercihinden kaynaklanan doḡal seyrin dışındaki yapay bir dil dizgesi seyridir. Nüzhetname'de bu kullanımın çok sınırlı olduḡu görülmüşür. Bu durum şu örnekle tanıklanmışır:

ḡaldı şaḡv-ü seyāḡat içre 'aḡl **ḡulzüm-i fikretinde āb-ü nā yāb**(S,3,B)

İSİM TAMLAMALARININ DİĞER ÖZELLİKLERİ

Nüzhetname’de isim tamlamalarının dizge içinde kimi farklı kullanımlarda oldukları görülür. Bu kullanımları baştan aşağı şöyle dizebiliriz:

1. İsim tamlamalarında tamlayan ya da tamlanan Farsça veya Arapça tamlamalardan biri ile kurulduğu yapılar metinde sıklıkla geçmektedir:

-kažiyye-i münāzarā ve muḳābele-i eṣḫāb-ṣeyḫ ḳudsi ṣi‘ār ā‘vāni salṭanat āṣār ile ḳahramāni ‘iṣḳunḡ zuhūr-u salṭanatın muḳaddimāt-ı ḫaḳāyık mü’eddasıyla levḫ-i ḫāfızda taḫrīr ve taṣvīr ider.(S,9,B).

- her çend rāh-zenlik ve bī pāklikla meṣḫūr olup fe-emmā ebnā-yı cins arasında rāstilikle mümtāz idi.

- Nice olmaya ki pirleri zamāni enbiyā’-i sālif ve ḫukemā-i yunana irüp istifade-i ḫaḳāyık-ı ilahī ve ma‘ārif-i ḫikemī görüp ve cevānları ḫazreti risālet Muḫammedi ‘arabi aleyhi ve ‘alā ālihi mineṣṣalavāti efḫālühā ve minet-taḫiyyāti ekmelühāda,vücūde gelüp anunḡ neṣv-i terbiyet-i ḫaḳāyık āsārız ile mürebbā olup cemi’-i medāris-ü mecāmi’ u ve meḫāfil anlarunḡ şeref-i cemi‘yeti ile mütekellim olur.(S,13,B).

- Temḫīd-i vezāif cevābında iḳāmet göstere.(S,15,A).

- bu şānunḡ celāleti ve nebāhet-i ḳadrī ile ḫudūd-ü imkānunḡ aktārında girdi.(S,15,B)

- Bir ḳulaḫda dürr-i lafzunḡ ḫalkāsı ki ola senünḡ bir güher kūşinde mālīde-i sefāhet ḫū olur bir göze kim ḫāk-i dergāhunḡ ḡubarı ḡuḫl ola .(S,16,B).

-Cibāl-i hevā üzre süvār olup tā kehf-i şimāḫda eṣḫāb-ı ḫaberünḡ ‘udde-i tafşīlinden ḫaber virüp düdmāni şerīf ve ḫānedān-ı ḳādīmde olurlar.(S,18,B).

2.Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayanın Arapça bir cümleden oluştuğu örneklere çok rastlanılır:

- Seheri ki **fermüde-i Ve ce‘alneyle libāsen (ayet) muḳtezāsınca** perde dārāni bārigāh-ı ṭabī‘at iṣāreti ile ferrāş-i çābuṅḡ dest ruṭubet-i ḥucubi **gāvāşī** ‘aşabātı serā perde-i şüreti insānīnūḡ medāhili ve meḥārici üzre döşeyüp ,ta‘alluḳāt-ı heyülāni ve küdürāt-ı cismānīde şavāmii‘.Ruḥānī mücerredlerinūḡ dāmen-i ser vaḳtlarından ālāyişlerin silkdiler.(s,10,B)

- **Ütiytü cevāmi‘il-kelim muḳtezāsı** üzre dört ‘aded dahi ‘adedi kāmil üzerine müstemildür.(S,19,A).

- Ve kendüyi **Ve iz eḥazellāhü mişāḳal-lezīne ütül-kitābe letübeyyinünnehü lin-nāsi ve lā tektümünehü fenebezūhü verāe‘ zuhūrihim febi’sē mā yeşterün. faḥvāsı** üzre müteḥaḳḳıḳ eyledi.(S,19,B).

- ve mevādd-i “**Efetü’ minūne biba‘zıl-kitābi ve tekfürüne biba‘zın faḥvāsı** üzre ba‘zı mehāme-i tefriḳā ve feyāfiyi bu‘d-i münhemikde olmaya.(S,20,A).

3.İsim tamlamalarında tamlayan, tamlanan bir sıfatla nitelenebilir ve tamlayan ile tamlanan arasına bir sıfat girebilir:

- Gāhī ‘ūd gibi gerdūḡ āteş-i imtiḥānında sūhte ve gāhi şān-ı rebāb ile **her dūnūḡ** guşümāl-i nevāzişini çekkerdi.(S,11,B).

- her zamanūḡ **peygāmın** bildük.(S,13,A).

4.İsim tamlamalarında tamlayanın ya da tamlananın ortak olarak kullanıldığı tamlamlara sıklıkla rastlanılır:

-Tā kim ālem-i nükteden pervāze daḥl virüp bizüm Vechümüzden anda ḥikāyet idesin ve temhīd-ü muḳaddemātın üstüvār idüp **ol memleketūḡ evzā‘ın ve emzice-i ā‘yānın ve ahālisin** temām ma‘lūm eyleyüp tīz bāz olasin.(s,12,A).

- **ol küşe-i naḡmenūḡ maḥaṭṭı ve ḥāl-ü terḥāli** oldı.(S,12,A).

- Birḳaç ‘imāme-i yaḳīn ref’ idüb seccāde-i tecerrüd ve infirād döşeyüp ehl-i ‘ilim ve erbāb-ı kitāb ziyyinde iḳeru girdi.(s,17,B).

- Ve kilīm-i meşīhat ve ‘İbādet altında **salṭanat ve hılāfet talebin** urub gūyīyā sızüñg cinsüñgüzden bir cem‘ anuñg iyleyinde muḳarrebler olmuşdur.(S,17,A).

- ol diyāruñg keyfiyet-i evzā‘ın ve **ol hişāruñg medāhıl ve meḫāricin** ma‘lum idinüp ḳānūn-i cedālden tecāvüz göstermeyüp muḫāvereyi anlaruñg muḳaddimāt-ı müsellemeleri üzerine mübtēni idesin.(S,17,B).

- Anlaruñg sipahi-i ḫavāşisi ve tevābi‘leri bīḫad ve bī ‘addur.(S,18,B).

5.İsim Tamlamaları bir bağlama grubu ile bağlanabilir:

- Bir ḳapu daḫı ki ḫācibül-ḫuccābuñg mevrīdi ve şehrüñg sāyir ḳapuları anda idi anda indirdüler.(S,18,A).

BİRLEŞİK İSİM

Birleşik isim bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Bir nesnenin çok defa tek tek de adı olan isimler aynı nesneyi karşılamak, aynı nesneye beraber ad olmak için doğrudan doğruya, eksiz olarak yan yana gelir ve birleşik isim yaparlar. Birleşik isimler Türkçede hep has isimlerdir. Bazı yer adları ile ikili üçlü bütün şahıs adları Türkçenin birleşik isimlerini teşkil eder.(Ergin 2004:385)

Nüzhetname’de birleşik isimler özel adların iki isimden kurulu şekillerinden oluşmaktadır:

Emmā ba‘dü : müellif-i iyn tertib ve mütercim-i iyn terkīb el-‘abdüz-za‘if, Yūsuf bin ‘Abdullaṭīf ḫāḫahūllahū mimmā yuḫīṭu bihiz-zarr.Maa‘ men de‘āleḫu bil-ḫayr.(S,4,B.)

Pes bu nüzhetnāme-i laṭīfī ki **şeyḫ ḫāce şayineddin** tene‘aamehūllāhū bigufrānihi telīf idüb ‘İbāret-i ‘acemiyyede ṭarīḫi münāzara ve üslūb-u muḳābelede mebāhiş-i ḳuvā-yı zāhiriye ve bāṭıniyye de taḫḫīḳāt idüb ḫaḳīḳāt-ı .insāniyyede ‘ışḳı sulṭān ve ‘aḳlı şeyḫ ve ḳuvā-yı beşerīyyeyi ecnād.farz idüb ,her birinüñg kemiyyāt-i ā‘dād ve keyfiyyāt-ı taşarrufların ḫayyizlerinde evzā‘-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u salṭanat üslubunca resm-i ‘ādi üzre taḫrīr idüp,ḳavālib-i elfāzın zīnet-i me‘ānī ve

beyān ve şuver-i ebyātın leṭāif-i bedi‘-u tıbyān ile muḥallā ve müzeyyen idüp künuz-ü rumūzununḡ isti‘āresinde sihr-ı ḥalāl , ve zurūf-u ḥurūfununḡ taḥyīlātında fazl-ü ifdāl gösterüp ,fezā-yı feṣāḥatında bād-i perīṣānī esmeyüp eknāf-ı belāḡatına ‘avāyık eli yitişmemiş.(S,7,A.).

BİRLEŞİK FİİL

Birleşik fiiler, en az iki sözcüğün dilin kuralları dahilinde birleşmesiyle ortaya çıkan kelime gruplarıdır. Türkçe bu birleşmeyi iki yoldan gerçekleştirir. Bunlardan ilki isimlerin bir yardımcı fiille fiilleştirmesidir. Bunun için çeşitli yardımcı fiiller kullanılır. Bu yardımcı fiiller ‘‘et-, ol-, eyle-, kıl-, yap-‘’ fiileridir. Türkçenin birleşme için kullandığı ikinci yol ise bir fiille diğer bir yardımcı fiilin oluşturduğu birleşmelerdir. Bunun için dilin kullandığı yardımcı fiiller ise ‘‘bil-,dur-,yaz-,ver-,koy-,kal-,gel-,gör-‘’ fiileridir. Böylece iki unsurun birleşmesine dayanan bir kelime grubu ortaya çıkar. Bu kelime grubu birleşik fiil grubu olarak adlandırır. Bu yollar dışında gelişen bir diğer birleşme de vardır ki bu sadece dizge içinde görülür. Bu birleşme türünde fiil grubunun yüklemi yan anlamda olur ve ögeler bu yüklem yan anlamına tabi olurlar. Bu da grubun yan anlamının sirayetiyle vücut bulan hareket durumundaki bir kelime grubunun var olmasını sağlar. Bu kelime grubunu fiil grubunun yan anlamı ile oluşan birleşik fiiller olarak adlandırıyoruz.

Birleşik fiil grubu temelde bir fiil grubudur. Bu fiil grubunun kendi ögeleriyle anlam bakımından kurduğu ilişki onu dildeki diğer sayısız fiil gruplarından farklı bir yere koymaktadır. Bu farklılık da fiil grubunun yüklemine kendi ögesiyle oluşturduğu anlam özelliği dil bilimsel ifadeyle gösterilen için oluşturulan gösteren birliğinden ileri gelmektedir.

1.İsimle Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller

Bir isim unsurunun fiilleştirilmesi için Türkçede sıklıkla başvuru olan yardımcı eylemler ‘‘et-, ol-, kıl-, eyle-, yap-‘’ fiileridir. Bu fiiller sonuna geldikleri isim ya da isim grubuna fiil olma özelliği kazandırır. Fiil olma özelliği kazanan isim kendisini fiilleştiren yardımcı eylemin anlam özelliklerini belirli ölçülerde üzerinde barındırır,ancak bu şekilde fiilleştirmede anlam özellikleri tamamen yardımcı fiilden

önceki unsur üzerinde olur. Bu bir bakıma yapım eklerin kökteki anlamı değiştirmesine benzer. Anlam olayının yardımcı fiil üzerinde yoğunlaşmaması Türkçenin asıl unsur sonda olur kaidesine ters düşmez. Grubun aslı üyesi yardımcı fiildir ve kendisine bağlı olan isim unsurları onun birer ögesi durumundadır.

Nüzhetname’de birleşik fiilin bu türüne dair oldukça fazla misal var. Dikkat çeken önemli bir özellik ise yardımcı fiilden önceki isim unsurunun Türkçe olmayan kelime ve tamlamaların olması ve bunların sayıcı oldukça fazla olmalarıdır.

-Efrāste kılp çendīn hezār-ı şuver-i encümini şümāri qalem-i kudretile saḥ -ı sipher-i ābkūn üzre **naqş etdi**.(s,3,A)

-ḥayme-i gülün eṭnāb-ı uruğun evtād-ı dil-i senliğinile **gūh-i muḥkem idüp/ nuṭaf-i emṭār-ı erḥāmdan/ aḳṭārını/ benāt-ı nebātile ḥāmīl kıldı**(S,3,B)

-Padişahdur ki künh-i bīcūnin, **İdemez fikr** küll-ü ülül-elbāb (S,3,B)

-Ol şāḥib-i menşūr **ve** Sulṭān-i menşūri ḥāzretine ki ‘ımāme-i siyādet, ve derā’iye-i sa‘ādeti raqam-i iclālile **mu’llem-i levlāk olup**, rehberlikde Sürādiq-u müşāhedāt-i eṭnāb-i mücāhedeşiyle evtād-ı tebizde muḥkem ḳaldı.(S,3,B)

- bir sulṭān-ı şun‘undandur ki bu’iştü bis-seyfi tıḡı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en üḳātīlen-nās **irsāl** olunup mübārizān-i ḳalb-i ma‘reke-i cān anuḡ fey-i nuşretinde penāḥ ṭutdılar(S,4,A)

- Meşşāṭā-i şuni‘, gurra-i şabāḥ turra-i revāhile bezenüp zūlf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruḥ-u mürevvaḥ fütuḥ āşārlarına **nişār ola**.(S,4,A)

- Eydür çün bu taḥt-i ḥadiqa-i ḥaḳiḳat ve fevḳ-ı külli mühre-i tabi‘atda ,ḥüsn-ü suret ve fertā-i fiṭrat üzre nihāl-i insāndan **nev bāve-i reşīt ü güzārān ve ḥurāmān olmamışdur**.ve bāḡbān-ı fiṭrat nihād-ı ādemiyeden küre-i laṭif ter ber **ṭabeḳ-i ‘arz**.(Olmamışdur)(S,4,B)

-Cevāhiri mefāḥir ve me’āşir-i şerveri ile mürassa‘ ve gūşi gerden ger dur-i elfāzı zīver-i me‘ānī ile **ārāste eylemek /muşavvir-i ārā’-i münevvir** olup zikri menşuş-u aleyhiyi müebbed ve muḥalled ḳılmaktır.(S,5,A)

-Her nuḫfesi şulb-i müfekkireden ki rāḥm-i ḥāfızaya **teḳaṭtur ider**.(S,5,A)

-bir ruḥ-u muḫteşemdür ki ḳābile'-i nuḫuk anı kisvet-i sevad-i ḥurufile **piçide kılmıştır**.(S,5,A)

-Güş-i hüş, ol dürre-i şadef ve ruh-i muhteşem ol cevher-i ma'den ve 'ibāret kalıbı elfāzda **müteḥayyız olur**.(S,5,A)

-felā cerem,lāzım gelür ki bir şāḥib-i şadruṅ nihāli celāli anda **şināhta olup ravme'-i kirām ve devḥa'-i me'āliden ki şerefi münteseb anuṅ fazlı müktesebi ile müteḥalla.ve rezānet-i 'aḳl ve fazl anuṅla mezkür,ve şehāmet-i rā'yi ve ru'yetleri meşhur ola**.(S,5,B)

- İnşāf-ı esāsı de'āyim-i padişāhi budur ki te'yid-i ilahi ile **müşeyyed ve mümehhed olmuştur**(S,6,A)

-rükni-i salāḥ ve 'umde-i defi' **mügzilāt ve muḳaddir-i esās-i me'āli ve mühendis-i eşkāl-i me'āni olur**.(S,6,A)

-diledi ki bu üslūba münasip ve bu ṭarīḳa mütenasip nām-ı şerīflerine bir risāle yazup anlaruṅ ḥaşāiş-ı ḥisānların anda **revm ide**.(S,6,B)

-Pes bu nüzhennāme-i laṭīfi ki şeyḫ ḥāce şayineddin tene'aamehüllāhü bigufrānihi **.telif idüp** 'ibāret-i 'acemiyyede ṭarīḳi münāzara ve üslūb-u muḳābelede mebāḥiş-i kuvā-yı zāhiriye ve bāṭniyye de **taḥḳikāt idüp** ḥaḳīḳāt-ı .insāniyyede 'ışkı sultān ve 'aḳlı şeyḫ ve kuvā-yı beşerīyyeyi ecnād **farz idüp** ,her birinüṅ kemiyyāt-i ā'dād ve keyfiyyāt-ı taşarrufların ḥayyizlerinde.evzā'-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u salṭanat üslubunca resm-i 'ādi üzre **taḥrir idüp**,ḳavālib-i elfāzın zīnet-i me'āni ve beyān ve şuver-i ebyātın leṭāif-i bedi'-u tibyān ile **muḥallā ve müzeyyen idüp** künuz-ü rumūzunüṅ isti'āresinde siḫr-ı ḥalāl , ve zurūf-u ḥurūfunuṅ taḫyīlātında fazl-ü ifdāl gösterüp ,fezā-yı feşāḥatinde bād-i perīşāni esmeyüp eknāf-ı belāḡatına 'avāyık eli yitişmemiş.(S,7,A)

- Pes bu cihetten bu ḥaḳır-u zelil-ü va'ilün ḳalbine **ḥuṭür itdi** ki anuṅ dürer-i fevāiden **tercūme idüp** inşā üslūbunca silk-i intizāma çeke(S,7,A)

- Tā kim maḳarr-ı ‘adāletde cülūs eden eşhāb-ı devel ḥuzūrlarında kūnuz ü rumūzununḡ fāīdesi ‘ām.ve ḥikem-i nefīsesi **tām olup** me‘ānī-yi muḥadderesi māverā‘-i ḥucub-i ḡumūzdan ‘arṣa-i vuzūḥda cevlan ḡosterüb bostān-i idrākda **ḥurāmān ola.**(S,7,A)

-Şol ümīde ki bu nūzhetnāme ḥuzūr-u mevūr-u ḥubūrlarında ḥayyiz-i ḡabulde **vaḳi‘** olup,egerçi anlarunḡ ‘izzetine lāyık ḥaşletüm yoḡ ise bari anlarunḡ kolları zīnde ‘ömrüm geḗdi.(S,7B).

-dūn anunḡ vaḳti idi ki.mübeşşir-ü fāliḳul-işbāḥ Feḳuṭia‘ dābirul-ḳavmillezine zalemū āvāzesin āfāḳa atub tebāşīr-i āşikā-i nurānī eli ile māḥḗe-i dürr-ü efşān Kārübānına şubḥ-i ḥaymesin yüceltdi.ve zulmet-i şebünḡ serā perdesin felek-i rif’atden ḥāk-i felākete atup, şeb-i dılcūrunḡ kevkebe-i mevākib-i siyādetin tūḡ-ı ḥusrevi setāde şadmetinden **şikest idüp**,rū-yi zemīn **mūstaḳarrı serīr-i saltanat-ı Ferīdūn gerdūn oldu**(S,8,A)

-Nesimin cūnbüşin ḡör kim resme ḡosterir inşā.ki lūtf-i şan’atı anunḡ **nice** olmuşdurur.(S,8,B)

2.Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller

Bu birleşik-fiiller, iki fiilin birleşmesi ile oluşur. Bu birleşme bir fiil grubu içinde meydana gelir. Bu fiil grubu iki ögeden oluşmaktadır: Zarf tümleci + Yüklem. Grubun ögesi olan zarf-fiil eki almış fiil, grubun yüklemi olan yardımcı fiili hareketin yapılış tarzı yönünden niteler. Bu birleşmede grubun yüklemine temel anlamıyla bağıntılı bir yan anlamla kullanıldığı görülür. Böylece zarf-fiil eki almış fiil, grubun yüklemine bir yan anlamla ilintili olarak niteler. Zarf tümleci durumundaki fiilin hareketin tarzını anlatması ve grubun yüklemine temel anlamından ayrılması sebebi ile anlam özellikleri zarf-fiilli yapının üzerinde yoğunlaşır. Bu da grubun yüklemine anlam bakımından yardımcı bir vaziyete dönüştürür. Ancak grubun teşekkül ettiği dil bilgisel yapı, öge almış bir fiil grubudur.

Türkçenin bu fiil grupları için kullandığı yardımcı fiiller ise ‘‘bil-, ver-, dur-, yaz-, koy, kal-, gel-, gör-’’fiilleridir.

Nüzhetname’de bu şekilde oluşan birleşik fiillerden sadece bil- fiilinin yardımcı fiil olduğu örneklere tesadüf edilmiştir. Metnin anlatım özelliklerinin bir sonucu olsa gerek, diğer yardımcı fiillerle oluşan birleşmeler dizge içinde kullanılmamıştır.

- Padişahdur ki künh-i bîcünin, **İdemez** fikr küll-ü ülül-elbâb (S,3,B)

- vuşül-i pervânesüz ihtiyar ile **hareket idebile**(S,34,A).

-Gördümdi zamānumı şalāt üzre cemi‘ın şimdi baḡa noldı **idemezem** kıble nümāyî.(S,43,A).

-Eger mesla‘ ḡavāt-ı efkâr ve iktinâş-ı maḡalet-i tārîha ile mâye-i şür-i deḡâîkı ḡıḡta-i idrâke **getüribilmek** olaydı.(S,56,B).

-Hiç kazıyye de ayruḡ daḡl virilmedi ve her nesne-i taḡḡıḡ-ı külliyât-ı ḡaḡayıkı ve tebyîn-i ilhamât-ı deḡâyıkda ḡayâle ol yüzden ki inşâ-i dīvân taşvîr u temşîl ü ta‘alluḡı giru ḡutardı. Ve leḡâif-i me‘ânî-yi ḡafıye ḡavâlib-i şûri keşâîfî visaḡasınsuz **‘urzâ-i taḡḡıḡ ve tebyîn idemezdi**.(S,57,B).

3.Fiil Grubunun Yan Anlamı İle Oluşan Birleşik Fiiller

Bir fiil grubunun yüklemi, gruptaki diğer öğelerle oluşturduğu öge birlikteliğini anlam özellikleriyle de zenginleştirerek birleşmeler gerçekleştirebilir. Böylece fiil grubunun diğer ögeyle oluşturduğu birliktelik yeni bir anlama tekabül eder. Bu da cümlede bir kelime grubunun varlığını ortaya çıkarır. Bu şekilde oluşan birleşik fiillere, fiil grubunun yan anlamı ile oluşan birleşik fiiller denir. Bu birleşik-fiillerin en önemli özelliği ise grubun fiilinin yan anlamı ile kullanılmasıdır.

Nüzhetname’de bu şekilde oluşan birleşik-fiillerin sayısı oldukça fazladır. Bunları şu şekilde tanımlayabiliriz:

- Çün **haber virdi** ‘uyūnu eyleyip ‘ıymā ki anuḡ(S,9,A).

- Çün her kimse kendü naḡd-i vaḡtinden bir ‘ıyār ḡösterüp mevâḡın-ı kemâl sâliklerinüḡ silkinden **bir nişân virmişdür**.(S,9,B).

- Nevbāve-i ḥadīka-i ḥaḳāyık ki anuṅ devḥā-i īdrākine kimse el urmayup anuṅ vüçüd-u vażı‘, muḥsināt-ı ḥıṭābı, maḳbülāt-ı şı‘iri ve mişāli üzere ḥaml olunup ,iltizām-ı tezammunu ḥaḳāyık-ı ḥikemī üzre ma‘ārif-i yakīniyeye muṭābaḳatı bir nev‘ ile gitmişdür ki efkārı ebnā-yı cins anuṅ kıyāsında deḡüldür.(S,10,A).

-‘Urza-i telbīsini nefsi-i heyülā ref‘ idüp perde-i cismāniden ālāyişini atdılar.(S,10,B).

- Bu ḳalemün vaḳıtlardur gāhi şuret ile ḳavmümüz olurlar,ve gāhī ṭaylasān-ı elvān-ı ekvānı başa çeküb şaḥāifī ḳarāṭis üzre ‘ulüm-ü bī-ḥad derci derler.(S,14,A).

- meṭlai‘ ḳavlüṅ bu meclisde edebden ḥaric düşer.(S,15,A).

- Sen bunuṅ gibi ḥazretde zübān-i cesāret çeküb ḳavānīn-i şiḳe ve berāhīn-i ‘aḳliden fūnūn-ü ebāṭil ve şunūf-ü ekāzib ile kendüṅü fūdalā-yı ‘aşruṅ tīr-i taḡyīrine hedef itdüṅ.(S,16,A).

CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN BİRLEŞİK FİİLLER

Birleşik-fiilerin dil dizgesinde temel işlevi, cümlenin yüklemi olarak görev yapmasıdır. Birleşik fiiller bir fiil grubu olduğu için isim-fiil, zarf-fiil, sıfat-fiil ekleri ile cümlede daha çeşitli bir kulanıma ulaşabilirler, ancak burada birleşik fiil bu ekleri alınca sözü edilen fiil gruplarına dönüşecekleri için birleşik fiilin en yalın şekilde kullanıldığı yüklem olma özelliğini cümledeki temel işlevi olarak gösterebiliriz.

1.Birleşik Fiilin Yüklem Olması

Birleşik fiiller, bir kip ve şahıs eki alarak cümlede yüklem görevi üstlenir. Birleşik fiilde kip ve şahıs eki yardımcı fiile gelir, çünkü grubun yüklemi ve asıl unsuru bu fiildir. Bir kelime grubu olması sebebiyle yardımcı fiile gelen kip ve şahıs eki sadece yardımcı fiilin değil, bütün grubun kip ve şahıs eki olma özelliği gösterir.

Nüzhetname’de birleşik-fiilin bu şekilde kullanımını şu örneklerle tanımlayabiliriz:

-ḥayme-i gülün eṭnāb-ı uruḡun evtād-ı dil-i senliḡinile **gūh-i muḡkem idüp/** nuṭaf-i emṭār-ı erḡāmdan/ aḡṭārını/ benāt-ı nebātile **ḡāmil kıldı**(S,3,B)

-Padişahdur ki künh-i bīḡünin, **İdemez fikr** küll-ü ülül-elbāb (S,3,B)

-Ol şāḡib-i menşūr ve Sultān-i menşūri ḡāzretine ki ‘ımāme-i siyādet, ve derā‘iye-i sa‘ādeti raḡam-i iclālile mu‘llem-i levlāk olup, rehberlikde Sürādiḡ-u müşāhedāt-i eṭnāb-i mücāhedesiyile evtād-ı tebizde **muḡkem ḡaldı**.(S,3,B)

-bir sultān-ı şun‘undandır ki bu‘istü bis-seyfi tıḡı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en üḡātilen-nās irsāl olunup mübārizān-i ḡalb-i ma‘reke-i cān anuḡ fey-i nuşretinde **penāḡ ṭutdılar**(S,4,A)

-Meşşātā-i şuni‘, ḡurra-i şabāḡ turra-i revāhile bezenüp zūlf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruḡ u mürevvaḡ fütuḡ āşārlarına **nişār ola**.(S,4,A)

-Eydür çün bu taḡt-i ḡadiḡa-i ḡaḡiḡat ve fevḡ-ı külli mühre-i tabi‘atda ḡüsn-ü şuret ve fertā-i fiṭrat üzre nihāl-i insāndan **nev bāve-i reşīt ü güzārān ve ḡirāmān olmamışdur**.ve bāḡbān-ı fiṭrat nihād-ı ādemīyeden küre-i laṭif ter ber **ṭabeḡ-ı ‘arz**.(Olmamışdur)(S,4,B)

-Cevāhiri mefāḡir ve me‘āşir-i şerveri ile mürassa‘ ve gūşi gerden ger dur-i elfāzı zīver-i me‘ānī ile ārāste eylemek /muşavvir-i ārā‘-i münevvir olup zıḡri menşuş-u aleyhiyi **müebbed ve muḡalled kılmaktır**.(S,5,A)

-Her nuṭfesi şulb-i müfekkireden ki rāḡm-i ḡāfızaya **teḡaṭtur ider**.(S,5,A)

-bir ruḡ-u muḡteşemdür ki ḡābile‘-i nuṭuḡ anı kisvet-i sevad-i ḡurufile **piçide kılmıştır**.(S,5,A)

-Gūş-i hūş, ol dūrre-i şādef ve ruḡ-i muḡteşem ol cevher-i ma‘den ve ‘ibāret ḡalıbı elfāzda **müteḡayyız olur**.(S,5,A)

-İnşāf-ı esāsı de‘āyim-i padişāhi budur ki te‘yid-i ilahi ile **müşeyyed ve mümehhed olmışdur**(S,6,A)

-rükni salāh ve ‘umde-i defi’ müğzılāt ve muḳaddir-i esās-i me‘āli ve mühendis-i eşkāl-i me‘āni olur.(S,6,A)

-Her birinünḡ medāhil ve meḡāricin bilüp ribḳa-i inḳıyād ve rişte-i ittiḡāda çeke.(S,6,B)

-diledi ki bu üslūba münasip ve bu tarīḳa mütenasip nām-ı şerīflerine bir risāle yazup anlarunḡ ḡaşāiḡ-ı ḡisānların anda revm ide.(S,6,B)

UNVAN GRUBU

Ünvan grubu, bir şahıs ismiyle bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelime grubudur. Şahıs ismi önce,ünvan veya akrabalık ismi sonra gelir. Her iki unsur da hiçbir ek almaz. Doğrudan doğruya yan yana getirilirler.(Ergin 2004:389)

Ruknüd-dünyā ved-din şadrul-islāmi vel-müslimīn mübeyyini faḡvāyi Yā’ eyyühen-nāsü ḳad cāeküm minellāhi nurun ve kitābün mübīn ḡazreti **Ayas Paşa** bin ‘Abdül-mu‘īn ḡazretlerinünḡ zatu sūtude ḡiḡāl ḡamide fi‘āllerine sezādır.(S,6,A.)

ÜNLEM GRUBU

Ünlem grubu bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur. Seslenme edatı önce, isim sonra gelir.Eksiz bir birleşme olur. Edat tek kelime halinde, isim unsuru ise bir isim veya isim yerine geçen bir kelime grubu halinde bulunur.(Ergin 2004:390)

Nüzhetname’de geçen ünlem grubu örnekleri şu şekildedir:

-**ey ḡabīr** Bulmadı bunda teferrüd kimse **ey pīr-i gedā**,Eger şerefi bisāḡbūs-i ḡazrete yiḡişesin.bilesin ki bu tecrīd ‘ayn-ı ta‘alluḡ ve ol taḡdis maḡz-ı tecrīddür.(S,28,B)

- **Ey şüreyyā** ya nigāḡ iden sehīl-i ciddile itmegil fikr-i muḡāli olmayıserdür.(S,28,A).

SAYI GRUBU

Türkçede sayılar üç şekilde karşılanmaktadır: 1.Tek kelime ile, 2.Sıfat tamlaması ile, 3.sayı grubu ile. Sayı grubu ile karşılanan sayılar ise işte bu tek kelimelik sayıların on'dan sonrakilerinin ve sıfat tamlaması halindeki sayıların ara yerlerindeki sayılardır.(Ergin 2004:390-391).

Nüzhetname'de sayı grubuna dair örnekler şu şekildedir:

esāsı cibāl-i ızāmdan dört yüz **kırk dört** cebel üzre bünyād olup cümlesi nuḡra-i ḥām ve senḡ-i ruḡāmdan maḥfūf.(S,31,B.).

Anlaruḡ sipahi-i ḥavāşisi ve tevābi'leri bīḥād ve bī 'addur. Ammā üşülleri **yigirmi sekiz** emīrdan artuḡ deḡüldür. On altısı pīrlerdür zamān-ı İdrīs ve şīş ve Dāvud 'aleyhis-selāma yitişüp mişkāt-ı nübüvvetlerinden iḡtibās-ı ḥaḡāyık-ı ḥıkemī gösterüp zaman-ı İbrahīm ve İsmā'ilde nakl buyurmışlardır. ve anlaruḡ ḥāneleri diyār-ı 'arabda fermüde-i Ve iz yerfe'u İbrahīmü-l ḡavā'ide minel-beyti ve İsmā'iyli müḡtezāsı üzre anlaruḡ inşā-i tertībinden sekiz ḥāne daḡı ana munzam olup ve bundan **yigirmi dört** emīr bir müddet sāyir elsine-i Süryānī ve Yunānī Ve fārisī ile ḡavāif-i ḥükemā ve ümem ortasında neş-i ḡaḡāyık ve deḡāyık ile ma'rūf ve meşhūr idiler

EDAT GRUBU

Dildeki her göndergenin zihindeki gösterileninin bir göstereni, olduğu için Türkçede benzerlik göstergesi olan gibi ve misal, araç göstergesi olan ile, sebep göstergesi olan için, üzere, naşi, deyü, başkalık göstergesi olan gayri, taraf göstergesi olan yana, dahil göstergesi olan içerü, ayırım göstergesi olan sonra, başlangıç göstergesi olan berü ve diğer edatlar dizge içindeki diğer tüm üyeler gibi birer göstergedir. Gösterge oldukları için de bir gösterilene ve gösterene sahiptir. İnsan zihnine göndergenin yansıması olan gösterilen, geleneksel dil bilgisinde terim olarak anlama tekabül eder. Bu da edatların aslında tek başına anlamlı kelimeler olduğunu gösterir, ancak dizge içinde dil, bu göstergelere diğer kelimelerin anlamlarına katkıda bulunma görevi vermiştir. Bu görevinden dolayı tek başına anlamları yokmuş gibi

düşünülmüştür. Edatların dizge içindeki diğer göstergelere bağımlı vaziyeti, onların manalı olmadıkları çıkarımına kanıt teşkil etmez.

Dilin edat göstergelerinden yararlanma amacı bu göstergelerin diğer göstergelere ilave anlamda bulunmasıdır. O halde; edatlar, gösterge olarak gösterileni ve göstereni eklerden daha açık dilin dizge içinde diğer kelimelerle birleşik kullandığı manalı kelimelerdir.

Nüzhetname’de kullanılan edatlar :“ile, üzre, için, gibi, içre, haric, içerü, degül, gayri, sonra, birle, naşi, deyü, yana, berü, misal” şeklindedir. Edatlardan önceki kısım Farsça tamlama, bağlama grubu, sıfat tamlaması şeklinde sıklıkla kullanılmıştır. Gibi ve ile edatlarının zamirlere ilgi hal ekiyle bağlandığı görülmüştür.

Edat Grubunun Yapısı

Edat grubunun yapısını, sonda bulunan edat belirler. Grubun sonunda bulunan edat, kendinden önceki bütün unsurların anlamını da etkiler. Edatın sonda olma durumuna göre Nüzhetname’de geçen edat gruplarını şöyle tanımlayabiliriz:

1.İle Edat Grubu

Nüzhetname’de sıklığı en yüksek olan edat grubudur. Sonuna geldiği unsura araç,vasıta anlamları katma görevi üstelenmiştir. Zamirlere bir ilgi durum eki yardımıyla bağlandığı görülür.

-Efrāşte kıluḡ çendīn hezār-ı şuver-i encūmini **şümāri alem-i udretile /saḡ -1 sipher-i ābkūn üzre** naş etdi.(s,3,A)

- dūn anuḡ vati idi ki.mübeşşir-ü fāliul-işbāh **Fekūḡia‘ dābirul-avmillezine alemū** āvāzesin āfāa atub **tebāşir-i āşiqā-i nurānī eli ile** māhe-i dürr-ü efşān Kārubānına şub-i ḡaymesin yüceltdi.ve ulmet-i şebūḡ serā perdesin felek-i rif‘atden ḡāk-i felākete atup, şeb-i dīlcūruḡ kevkebe-i mevāqib-i siyādetin tīḡ-ı ḡusrevi setāde şadmetinden şikest idüp,rū-yi zemīn müstaarrı serīr-i salanat-ı Ferīdūn gerdūn oldı(S,8,A)

-Pes bu nüzhetnâme-i laţîfî ki şeyh hâce şayineddin tene'aamehüllâhü bigüfrânihi .telîf idüp 'îbâret-i 'acemiyyede tarîķi münâzara ve üslûb-u muķâbelede mebâhiş-i kuvâ-yı zâhiriye ve bâtınıyye de taķķikât idüp haķķikât-ı .insânıyyede 'ıŝķı sultân ve 'aķlı şeyh ve kuvâ-yı beşerıyyeyi ecnâd farz idüp ,her birinünġ kemiyyât-i â'dâd ve keyfiyyât-ı taşarrufların hayyizlerinde.evzâ'-ı memleket-i zâhirede taşarruf-u salţanat üslubunca resm-i 'âdi üzre taħrir idüp,ķavâlib-i elfâzın zînet-i me'ânî ve beyân ve şuver-i ebyâtın **leţâif-i bedi'-u tıbyân ile** muħallâ ve müzeyyen idüp künuz-ü rumûzununġ isti'âresinde siħr-ı ħalâl , ve zürûf-u ħurûfununġ taħyîlâtında fazl-ü ifdâl gösterüp ,fezâ-yı feşâhatinde bād-i perîşânî esmeyüp eknâf-ı belâġatına 'avâyıķ eli yitişmemiş.(S,7,A)

-âbdâr ile ħumûd virüb şâmit ve nâţık mevrûş ve mükteseb ţariķ ve münteseb 'alel-icmâl vet-tafzil ħavze-i taşşile getirüb **ħüsnü tedbîrle** eţrâf u eknâf ve ekârib ve ebâ'id-i şarkî ve ġarbî ve şimâlî cenübî ki **şunûf-ü ecnâd ve 'ummâl ve envâi' âķvâm ve ecsâmile** mâlâ mâldur.(S,6,B)

-İnşâf-ı esâsı de'âyim-i padişâhi budur ki **te'yid-i ilahi ile** müşeyyed ve mümehhed olmuşdur(S,6,A)

-Hezâr cân kirâmı fidâyı yek lafzaş,hezâr genc-i me'âni fidâ-yı yek ħarfeş. Ve buncılayın nüzhetnâme-i .behişt âyîn ki ħâzreti elfâzı renġinden ve nüzreti gülşeni me'ânisi reşġinden sebzezarı sipher ħub çehre **hezâr dîde ile** aşikâr olmuşdur.(S,5,B)

-felâ cerem,lâzım gelür ki bir şâħib-i şadrunġ nihâli celâli anda şinâhta olup ravme'-i kirâm ve devĥa'-i me'âliden ki şerefi münteseb anunġ fazlı müktesebi ile müteħalla.ve rezânet-i 'aķl ve fazl **anunġla** mezkür ve şehâmet-i râ'yi ve ru'yetleri meşhur ola.(S,5,B)

-Cevâhiri mefâħir ve me'âşir-i şerveri ile mürassa' ve ġüşî gerden ger dur-i **elfâzı zîver-i me'ânî ile** ârâste eylemek muşavvir-i ârâ'-i münevvir olub zikri menşuş-u aleyhiyi müebbed ve muħalled kılmaktır.(S,5,A)

-bir ruĥ-u muĥteşemdür ki ķâbile'-i nuţuk anı **kisvet-i sevad-i ħurufile** piçide kılmıştır.(S,5,A)

-Meşşātā-i şuni‘, ğurra-i şabāh **turra-i revāhile** bezenüb zülf-i Şimşād **dest-i şabāyile** düzindükçe ruḥ-u mürevvaḥ fütuh āşārlarına nişār ola.(S,4,A)

-**ḥayme-i gülün eṭnāb-ı uruḥun evtād-ı dil-i senliĝinile** ğüh-i muḥkem idüp nuṭaf-i emṭār-ı erḥāmdan aḳṭārını **benāt-ı nebātile** ḥāmil kıldı(S,3,B)

- **dām-ı infirād ve dāne-i miĝnatis āşār ile** tecrīd-i ḳavāşır-ı envārı taḳdīsi anlaruṅ berāzıḳ-ı ḥavşalalarına getürürdi.(S,11,A)

-**Şol vaşıṭā ile** ki bu serri ḥaddi maḥalli vürud-i kelāmi semāvi .ve menzil-i vüfūdi varidāt-i ḳudsī ve āşināyān-i ‘ālem-i ‘ulvidir. (S,12,A).

2.Üzre Edat Grubu

Nüzhetname’de önemli ölçüde geçen bu edat grubu bir sebep edatı teşkil ederek grubu yükleme bağlama görevi üstlenir.

-Pes bu nüzhetnāme-i laṭifī ki şeyḫ ḥāce şayineddin tene‘aamehüllāhü biĝufrānihi .telīf idüp ‘İbāret-i ‘acemiyyede ṭarīḳi münāzara ve üslūb-u muḳābelede mebāḥiş-i ḳuvā-yı zāhiriye ve bāṭıniyye de taḥḳīḳāt idüp ḥaḳīḳāt-ı .insāniyyede ‘ışḳı sulṭān ve ‘aḳlı şeyḫ ve ḳuvā-yı beşerīyyeyi ecnād farz idüp ,her birinüṅ kemiyyāt-i ā‘dād ve keyfiyyāt-ı taşarrufların ḥayyizlerinde.evzā‘-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u salṭanat üslubunca **resm-i ‘ādi üzre** taḥrir idüp,ḳavālib-i elfāzın zīnet-i me‘ānī ve beyān ve şuver-i ebyātın leṭāif-i bedi‘-u tibyān ile muḥallā ve müzeyyen idüp kūnuz-ü rumūzunüṅ isti‘āresinde siḫr-ı ḥalāl , ve zurūf-u ḥurūfunüṅ taḫyīlātında fazl-ü ifdāl gösterüp ,fezā-yı feşāḥatinde bād-i perīşānī esmeyüp eknāf-ı belāĝatına ‘avāyık eli yitişmemiş.(S,7,A)

-Vaḳti ki ‘arusi beyan **manşaba’ -i zübān üzre** cilve göstere(S,5,A)

-Eydür çün bu taḥt-i ḥadıḳa-i ḥaḳīḳat ve fevḳ-ı külli mühre-i tabi‘atda ,**ḥüsn-ü şuret ve fertā-i fitrat üzre** nihāl-i insāndan nev bāve-i reşīt ü ğüzārān ve ḥırāmān olmamışdur.ve bāĝbān-ı fitrat nihād-ı ādemīyeden küre-i laṭif ter ber ṭabek-ı ‘arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

-Kel-bedri huffe bivāzi hātil-encüm, bedr-i muḥāt gibi gāhi fermüde-i Ve enzir ‘aşiratekel-aḳrābīn **üzre** ictilā’-i meşeli me‘ārif ve istişmāmı fevāyihıl-ezvāḳ için şayākılı āyātı tevbīh ile müedda kıilup eḫādīs-i ta’yiz faḫvā ile jeṅgi ālāyiş ḫadeşānı.ve denes-i āmiziş ta’alluḳāt-ı ekvānı .anlaruṅ idrāki merāilerinden selḫ iderdi.(S,11,A).

- Şeyḫ burḳa’ mülemmeu’ ḫayālin **başı üzre** çeküb şuffa-i hırāmīdede ḳāşid’ı taleb itdi ki niredensin,pādişāhıṅguz kimdür ve kārūṅguz nedür.(S,13,A).

- Her āyine ol dahi meclis-i münāzarada **zānūy-i ta’abbüd üzre** gelüp nağmeden yana müteveccih oldı didi.(S,15,A).

-**İzā cāe naşrullahi vel-fethu” eḳārib-i ecānib üzre** döşenüp **eḳāşi ve edāni üzre** ber muḳteżā-yı “ Ve rāeyten-nāse yedḫulüne fiy dīynillahi efvācen” müteveccih-i pāye-i serīr-i ḫaḳāyīḳ ḫarīr oldılar

3.İçün Edat Grubu

Bu edat grubu da bir sebep edatı olan için ile teşkil etmiş olup metinde çokça kullanılmıştır.

-bir sultān-ı şun‘undandır ki bu‘istü bis-seyfi tıḡı ile serkeşān-i dīn āyine **gūşümāl için** Ümirtü en üḳātilen-nās irsāl olunup mübārizān-i ḳalb-i ma‘reke-i cān anuṅ fey-i nuşretinde penāh tıtdılar(S,4,A)

- Meşşāṭa-i şuni’, gurra-i şabāh **turra-i revāhile** bezenüp zülf-i Şimşād **dest-i şabāyile** düzindükçe ruḫ-u mürevvaḫ fütuḫ āşārlarına nişār ola.(S,4,A)

- **bir feryād için** nayuṅ küşāde olucak fāmī bizi **anlaruṅ tenbihi için** göndermişlerdür.(S,14,B).

- bā vücud ki merāti’i ā’vān ve kuvā-yı şeyḫi mütesalliḫ ve mezairi’ istiḫşāl anlara **ğıda için** bi-ḫükmi “Ve ma minnā illā lehū meḳāmünma‘lüm” mübeyyen ve mu‘ayyen olmuşdur.(S,24,A).

- **her kimse için** darul-ı'yād "Ā'tā külle şey-in halkahu sümme hedā "dan bir mīzān hāsıl olmuştur.

4.Gibi Edat Grubu

Benzerlik edatı olan gibi ile teşkil eden bu kelime grubu da yükleme benzerlik yönüyle bağlanarak hareketleri niteler.

-**bununġ gibi** serverlik ve hünerperverlik bu 'ahdi hümāyunda ol āşaf-ü zamān şāhibül-izzi vel-emān melik ü vüzerāil'-meşrīkayn. Ruknüd-dünyā ved-din şadrul-islāmi vel-müslimīn mübeyyini faḥvāyi Yā' eyyühen-nāsü ḳad cāeküm minellāhi nurun ve kitābün mübīn. ḫāzreti Ayas Paşa bin 'Abdül-mu'īn ḫāzretlerinünġ zatu sütude ḫışāl ḫamide fi'āllerine sezādır.(S,5,B)

-gihi **gül gibi** rüsvāv-ü melāmet ṭab' ve jeṅg āmīz gihi **bülbül gibi** şeydā esīr-u gülbin fānī gehi **def gibi** çākerdür ururlar ġam ṭabancasın.(S,14,B).

- **berk-ı ḫāṭıf gibi** geldiler,(S,17,B).

5.İçre Edat Grubu

Bu edat grubu yükleme araç, bulunma durumlarıyla bağlanır. Nüzhetname'de kullanılma sıklığı oldukça düşüktür.

- kaldı **şahv-ü seyāḫat içre** 'aḳl ḳulzüm-i fikretinde āb-ü nā yāb(S,3,B)

-dehr **Mā'-i müşandel içre** sel sāl-ü mükeffer ser-be-ser şanevber-i şimşād serv-i nāzından 'arşa-i cemālde tebaḫtur ve ihtizāz idüp gül-i 'ayāş nergis-i ḫumār ile şīve-i du şīzede şekl-i evbāş gösterdi.(S,9,A).

- **Bağ ve dağ içre** şekāīḳ taze çün meygün zücāc güyiyā 'İḳd-i 'aḳāyıklā dizilmiş.(S,9,A)

- - gehī **meydān-ı luṭf içre** süvāriyem(S,13,B).

6.Misal Edat Grubu

Bu edat grubu da benzerlik edatları teşkil eden bir yapıdadır. Türkçe gibi ile aynı işlev ve görevdedir.

- Bir bād ile evrāk **mişāl** hayāl üzre hazān dökecik (S,12,B).

7.Haric Edat Grubu

-Den haric şeklinde bir ayrılma hal ekiyle kullanılan bu edat dışarıda bırakma anlamıyla edat grubunu yüklem bağlama vazifesi üstlenir.

- meṭlai‘ kavlüng bu meclisde **edebden haric** düşer.(S,15,A).

8.İçerü Edat Grubu

-Den içerü şeklinde bir ayrılma durum ekiyle kullanılan bu edat dahil olma anlamıyla yüklem bağlanarak görev yapar.

- **ol memerden içeru** getirüb meşā‘ir-i mezhele ve a’vān-i mazlele den hāli fikir ide.(S,24,B).

- her kimsenüṅ bünyādı konulup pāy-i cesāreti kendü qadr ü mertebesi **kiliminden içeru** çekdi.(S,57,A).

9.Degül Edat Grubu

Bu edat grubu oldukça sık bir şekilde Nüzhetname’de yer alır. Bir olumsuzluk edatı olarak karşımıza çıkar.

- cismānīanda **yük degül** buldu.şahāyīf-i ‘uhūd-i qadīmī(S,25,A).
- kavī mizāclar egerçi **şuyı şāfi ve serd degül** velikin beḡāyet güvārende ve hāzımdur.(S,38,A).
- egerçi bu nevi‘ ma‘işet münasib-i tavır-ı şeyh ve **muvaḑıq-ı eşhab-ı qudsi şī‘ār degüldür**(S,39,B).

- El-‘aczü an derk’ il-idrâki idrâkün, tahkîk itmek **mutaşavver degüldür.** (S,42,B).

- revm-ü işmâm oldı oldır ki anuᅡ emr-i salᅡanatı **Tevfiᅡ-i rabbānisüz ve te‘yid-i yezdānisüz degüldür.** (s,45,B)

10. Gayri Edat Grubu

-Dan gayri şeklinden kullanılan bu edat grubu başkalık, yenidenlik anlamları ile yükleme bağlanır.

- Bu daᅡı bir ᅡāifedür anuᅡ nihāyetinde **ᅡaᅡᅡıyyāt-ı lâ tāil ve tāmmāt-ı bī-hāşıldan gayri** nesne gözükmeyiz. (S,55,A).

11. Songra Edat Grubu

-Den songra şeklinde kullanılan bu edat grubu yükleme zarf tümleci ilgisi ile bağlanır.

-anuᅡ derecesi üç ᅡurbe yitişüp, ve **mertebe-i şeref-ü ‘izzete irdükden songra** .dostāni ᅡaziz-i ᅡumülde ᅡoyup ve bāl-i zilletde ferāmuş ide. (S,60,A).

- muᅡaddimātuᅡateslim **olunduktan songra** küllü āyit bu nevi‘ fezāil-ü kemālāt ki gevheri tāc-i iftiᅡār düzüb ol vesile ile serverlik üzerine pāye-i hizmetde pāy-i edeb üzerine ᅡurup izᅡār-ı ser-efrāzlik idersin. (S,62,A).

- Beliy andan sonra ki cüsse-i taayyünāt-ı kevnī teᅡādüm-i ‘ā’rāz ile inhāk-u nizāra yüz kor. (S,74,B).

12. Birle Edat Grubu

Nüzhetname’de oldukça az geçen bu edat grubu araç anlatımıyla yükleme bağlanan edat gruplarının oluşmasını sağlar.

- **Bunuᅡ birle** bir küyuᅡ ser’inde büy gerek ki nesim gibi āsitānesin devrān idüp bir köşede derd ü mendliᅡı murāda yitişe. (S,71,B).

13.Naşı Edat Grubu

Bir ayrılma durum ekiyle birlikte kullanılan bu edat sebep anlatımlı edat gruplarının oluşmasını sağlar.Nüzhetname’de bu özellikteki edat grupları şu şekildedir :

- şādıkunġ şıdkıla kavli **bir nefesden nāşī** olur.(S,34,A)

-şubġ u rüşen gibi ħalk ider ħafāsında tulu’ ve ‘acāib-i ‘imārāt-i ‘ālem bu memleketünġ **dīvānhānesinden nāşī** olur ki tākı vustānīsiniünġ taraf-ı ġarbīsinde ġurfeler var ki meskeni ħazināni leṡāif-i ġarbiyye. Ve tarafı şarkısında ġurfeler var ki meskeni ħazinān-i nefāis-i şerīfe-i şarkıdur.(S,34,B)

14.Deyü Edat Grubu

Bu edat da sebep bildiren edat gruplarının oluşmasını sağlar. Deyü edatından önceki unsur bir cümle olabilir. Bu durumda iç içe birleşik cümleler teşekkül eder. Nüzhetname’de edatın bu şekilde kullanımı oldukça yüksektir.

-Bu ne mestlik idi ki yol buldu,**sākī kimdür ve bāde kimdendür deyü** müte‘accib oldılar.ve zübān-i ħāl ile nühüfte didiler.(S,12,B).

15.Yana Edat Grubu

Bu edat, bir ayrılma durum ekiyle kullanılarak cümlede taraf olma anlamında edat gruplarını teşkilini edip yükleme bağlar.

- Her āyīne ol dahi meclis-i münāzarada zānūy-i ta‘abbüd üzre gelüp **naġmeden yana** müteveccih oldı.(S,15,A.).

16.Berü Edat Grubu

Bu edat grubu da bir ayrılma durum ekiyle birlikte kullanılır. Edat grubunu başlangıç manasıyla yükleme bağlar.

-bizüm şeyhumuz devlet-i “ İnniy cā’ilün fil-arđı ħalīfeten”kūsini bu bām-i künbed-i firūzede **uraldan berü** eyāletine mu‘ānidolanlarunġ ‘alem-i ħizlānünġ“ Ve

inne ‘aleyke la‘netī” tuğrāsıyla müveşşah idüp .hīç āferīde ana yārlık itmemişdür.(S,21,B.)

CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN EDAT GRUBU

1.Edat Grubunun Yüklem Olması

Edat grubu, isim bildirme eki alarak cümlede yüklem olur. Edat grubunun bu işlevi Nüzhetname’de şu örnekte görülür:

-**Şol sebeble** ki teşīd-i temhīd-i qavā‘īd-i milk ve esās-ı devlet şimşīr-i gevherdār ve qalem-i dūrerbār ile mażbut ve menūtdur.(S,6,A)

2.Edat Grubunun Zarf Tümleci Olması

Edat grubu, yükleme bir benzerlik, sebep, araç, başkalık v.b tarz kavramı başlığında toplayacağımız anlamlarla bağlandığı için dizge içindeki genel görevi de zarf tümleci olarak karşımıza çıkar. Nüzhetname’de bu kullanımı örneklendirecek oldukça fazla tanık vardır:

-Efrāşte kıllup çendīn hezār-ı şuver-i encūmini **şümāri qalem-i kudretile /saṭḥ -ı sipher-i ābkūn üzre** naqş etdi.(s,3,A)

- **ḥayme-i gülün eṭnāb-ı uruqun evtād-ı dil-i senliğinile** gūh-i muḥkem idüp nuṭaf-i emṭār-ı erḥāmdan aqṭārını **benāt-ı nebātile** ḥāmil kıldı(S,3,B)

. kıldı **şahv-ü seyāhat içre** ‘aql kulzüm-i fikretinde āb-ü nā yāb(S,3,B)

-Ol şāḥib-i menşūr ve Sultān-i menşūri ḥāzretine ki ‘imāme-i siyādet ve derā‘iye-i sa‘ādeti **raqam-i iclālile** mu‘llem-i levlāk olup, rehberlikde **Sürādīk-u müşāhedāt-i eṭnāb-i mücāhede**siyle evtād-ı tebizde muḥkem kıldı.(S,3,B)

-bir sultān-ı şun‘undandır ki bu‘iştü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine **gūşümāl için** Ümirtü en ükātīlen-nās irsāl olunup mübārizān-i qalb-i ma‘reke-i cān anuṅ fey-i nuşretinde penāh tıtdılar(S,4,A)

-Meşşātā-i şuni‘, ğurra-i şabāh **turra-i revāhile** bezenüb zülf-i Şimşād **dest-i şabāyile** düzindükçe ruḥ-u mürevvaḥ fütuḥ āşārlarına nişār ola.(S,4,A)

-Eydür çün bu taḥt-i ḥadıka-i ḥaḳıḳat ve fevḳ-ı külli mühre-i tabi‘atda ,**ḥüsn-ü şuret ve fertā-i fitrat üzre** nihāl-i insāndan nev bāve-i reşit ü güzārān ve ḥırāmān olmamışdur.ve bāġbān-ı fitrat nihād-ı ādemīyeden küre-i laṭif ter ber ṭabek-ı ‘arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

-**Cevāhiri mefāhir ve me’āşir-i şerveri ile** mürassa‘ ve **gūşi gerden ger dur-i elfāzı zīver-i me’ānī** ile ārāste eylemek muşavvir-i ārā’-i münevvir olub zikri menşuş-u aleyhiyi müebbed ve muḥalled kılmaktır.(S,5,A)

- bir ruḥ-u muḥteşemdür ki ḳābile’-i nuṭuḳ anı **kisvet-i sevad-i ḥurufile** piçide kılmıştır.(S,5,A)

-Vaḳti ki ‘arusi beyan **manşaba’-i zübān üzre** cilve göstere(S,5,A)

-Hezār cān kirāmı fidāyı yek lafzaş,hezār genc-i me’āni fidā-yi yek ḥarfeş. Ve buncılayın nüzhetnāme-i .behişt āyīn ki ḥazreti elfāzı renġinden ve nuzreti gülşeni me’ānisi reşġinden sebzezarı sipher ḥub çehre **hezār dīde ile** aşikār olmuşdur.(S,5,B)

- felā cerem,lāzım gelür ki bir şāhib-i şadruṅ nihāli celāli anda şināhta olup ravme’-i kirām ve devḥa’-i me’āliden ki şerefi münteseb **anunġ fazlı müktesebi ile** müteḥalla.ve rezānet-i ‘aḳl ve fazl **anunġla** mezkür,ve şehāmet-i rā’yi ve ru’yetleri meşhur ola.(S,5,B)

- İnşāf-ı esāsı de‘āyim-i padişāhi budur ki **te’yid-i ilahi ile** müşeyyed ve mümehhed olmuşdur(S,6,A)

-Şol sebeble ki **teşīd-i temhīd-i ḳavā’id-i milk ve esās-ı devlet şimşir-i gevherdār ve ḳalem-i dürebār ile** mażbut ve menūtdur.(S,6,A)

- ābdār ile ḥumūd virüb şāmit ve nāṭıḳ mevrūş ve mükteseb ṭariḳ ve münteseb ‘alel-icmāl vet-tafzil ḥavze-i taḥşile getirüp **ḥüsnü tedbīrle** eṭrāf u eknāf ve ekārib ve ebā’id-i şarkī ve ġarbī ve şīmālī cenübī ki **şunūf-ü ecnād ve ‘ummāl ve envāi’ āḳvām ve ecsāmile** mālā māldur.(S,6,B)

-Pes bu nüzhetnâme-i laţîfî ki şeyh hâce şayineddin tene'aamehüllâhü bigufrânihi .telîf idüp 'îbâret-i 'acemiyyede tarîķi münâzara ve üslûb-u muķâbelede mebâhiş-i kuvâ-yı zâhiriye ve bâţınıyye de taķķikât idüp haķķikât-ı .insâniyyede 'ışķı sultân ve 'aķlı şeyh ve kuvâ-yı beşerîyyeyi ecnâd farz idüp ,her birinünġ kemiyyât-i â'dâd ve keyfîyyât-ı taşarrufların hayyizlerinde.evzâ'-ı memleket-i zâhirede taşarruf-u salţanat üslubunca **resm-i 'âdi üzre** taħrir idüp,ķavâlib-i elfâzın zînet-i me'ânî ve beyân ve şuver-i ebyâtın **leţâif-i bedi'-u tıbyân ile** muħallâ ve müzeyyen idüp künuz-ü rumûzununġ isti'âresinde siħr-ı ħalâl , ve zürûf-u ħurûfununġ taħyîlâtında fażl-ü ifďâl gösterüp ,fezâ-yı feşâhatinde bād-i perîşânî esmeyüp eknâf-ı belâġatına 'avâyıķ eli yitişmemiş.(S,7,A)

- dūn anunġ vaķtı idi ki.mübeşşir-ü fâliķul-işbâh Feķuţia' dâbirul-ķavmillezine zalemü âvâzesin âfâķa atup **tebâşîr-i âşikâ-i nurânî eli ile** mâhçe-i dürr-ü efşân Kârubânına şubĥ-i ĥaymesin yüceltdi.ve zûlmet-i şebünġ serâ perdesin felek-i rif'atden ĥâķ-i felâķete atup, şeb-i dılcürunġ kevkebe-i mevâķib-i siyâdetin tîġ-ı ĥusrevi setâde şadmetinden şikest idüp,rû-yi zemîn müstaķarrı serîr-i salţanat-ı Ferîdūn gerdūn oldı(S,8,A)

EDAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARINDAKİ İŞLEVLERİ

1.Edat Grubunun Sıfat Olması

Edat grubu bir ismin vasfını, özelliğini, niteliğini açıklar şekilde kullanılırsa sıfat görevi üstlenmiş olur. Bu durumda edatın olduğu kısım belirten ismin olduğu kısım belirtilen olur. Böylece bir sıfat tamlaması teşkil eder. Nüzhetname'de bu özelliği tanımlayan örnekler şu şekilde sıralanabilir:

-**bununġ gibi** serverlik ve hünerperverlik bu 'ahdi hümâyunda ol âşaf-ü zamân şâhibül-ızzı vel-emân melik ü vüzerâil'-meşrîķayn. Ruknüd-dünyâ ved-din şadrul-islâmi vel-müslimîn mübeyyini faĥvâyi Yâ' eyyühen-nâsü ķad cæķüm minellâhi nurun ve kitâbün mübîn. ĥazreti Ayas Paşa bin 'Abdül-mu'în ĥazretlerinünġ zatu sütude ĥışâl ĥamide fi'âllerine sezâdır.(S,5,B)

-nîm ĥavâblar çeşmi gibi ârâmîde olup **mânend-i zülf-i müşevveşi dilber gibi** dilkeş ve bir mecma' idi

KISALTMA GRUPLARI

Kısaltma grupları, bir fiil grubunun üye kaybına uğraması sonucu ortaya çıkan kelime gruplarıdır. Durum eklerinin fiillerle olan bağlantısı bu kısaltılmanın ne şekilde gerçekleştiğini açıkça göstermektedir. Durum ekleri, isimleri fiillere bağlama işlevini üstlenir. Kısaltma gruplarında fiil olmamasına rağmen durum eklerinin var olması dilin fiil grubundan bir kısaltma ortaya çıkardığını gösterir.

Nüzhetname’de kullanılan kısaltma grupları; yönelme ve ayrılma gruplarıdır. Bu grupların dizgedeki sıklığı ise oldukça düşüktür.

1.Yönelme Grubu

Bu kısaltma grubu yönelme durum eki almış bir kelime ya da kelime grubundan sonra bir başka kelime veya kelime grubunun bir fiil olmadan bağlanması sonucu teşkil eder. Grupta bir fiil olmadığı için grubun kısaltma sonucu bir sıfat tamlaması grubuna dönüştüğü görülür.

-Şol ümîde ki bu nüzhetnâme huzûr-u mevfûr-u hubûrlarında hayyiz-i qabulde vaqî‘ olup, egerçi **anlaruñg** ‘izzetine lâıyık haşletüm yoğ ise bari **anlaruñg** kolları zînde ‘ömrüm geçdi.(S,7B).

2.Ayrılma Grubu

Ayrılma durum eki alan bir kelimenin bir diğer kelimenin sıfatı ya da isim tamlamasının tamlayanı olması şeklinde özellikler gösteren bu kelime grubu da bir fiil grubunun kısaltılması sonucu dil dizgesinde var olmuştur. Nüzhetname’de grubun özellikle isim tamlaması şeklinde kullanılan örneklerine oldukça sık rastlanılır.

- **her cinsden bir cemi‘ cem’iyyet** idüp envâ‘ı nüqud-ü ‘ulüm ve cevâhiri haqâyık **anlaruñg**la dermiyân olup sizüñg kavmiñgüzden bir tãife **anüñg** hizmetindedür sen dañi gitmeñg gerek.(S,12,A)

- Meclis-i ünsüñg **zebân âverlerinden birisi** nağme nâmdur(S,11,B)

- derhāl anı **bād pāylardan biri** ile ğudūvvühā şehrun ve ravāhuhā şehrun şüvār idüp müteveccih-i şavb-i şımāh düzdiler.(S,12,A).

-- **emāşil-i girāndan** bir şāhib-i vücuduᅡ ki münteşik-ı meşām-i ruᅡ āsāsına istinşāk eydür.(s,4,B)

FIİL GRUPLARI

Fiil grupları bir fiille fiile bağlı ögelerin toplamından oluşan kelime grubudur. Dil, isimleri betimlemeyi sıfatlar yoluyla gerçekleştirirken fiilleri betimleme yolunu ise onların ögeleri aracılığıyla gerçekleştirilir.

Bir fiildeki olgunun kim tarafından, nerede, neye, nereye, kime, kimde, kimden, neyi, kimi, nasıl, niçin, ne kadar betimlemelerine cevap olacak şekilde gerçekleştiğini anlatmak için dil fiillerin öge almasını sağlar. Böylece hareketin faili özne, etkileneni nesne, gerçekleşen yeri yer tamlayıcısı, hareketin şekli zarf olacak şekilde dil bilgisi kuralları ortaya çıkar. Fiil gruplarının öge alması demek cümle oldukları anlamına gelmez. Öge alan bir fiil grubunun cümle olabilmesi için bu fiil grubundaki hareketi nihayete erdirecek iki önemli unsur olan kip ve şahıs eki alması gerekir. Bir fiil grubu bu ekleri almadığı sürece kesinlikle cümle özelliği taşımaz. Türkçe bu fiil gruplarının geniş anlatım olanaklarından çokça faydalanır. Öge almış bir fiil grubu yüklemle bağlanarak son derece karmaşık dil iletilerini cümlelerin birbiri içine girmesine gerek olmadan tek bir yargı ile anlatılır. Fiil gruplarının bir bağlaç ile bağlanması durumunda ise oldukça uzun, ancak tek bir yargı taşıyan mükemmel bir dil dizgesi vücuda gelir.

Fiil gruplarının yüklemi olan fiiller aldığı eklerin niteliklerine göre çeşitli isimlerle adlandırılır. Türkçede bu yönüyle isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil olmak üzere üç fiil grubu vardır.

1.İsim-Fiil

Bu fiil grubu, gruptaki yüklem niteliğindeki fiilin –mak, -mek, -ış, -iş, -uş, -üş, -ma, -me eklerini alması sonucu ortaya çıkan kelime grubudur. Bu kelime grubu bir yargı bildirmediği için bir cümle özelliği taşımaz.

Nüzhetname’de isim fiil grupları zarf-fiil gruplarından sonra sıklığı en yüksek fiil grubu olarak dikkat çeker.

CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSİM-FİİL GRUBU

Nüzhetname’de isim-fiil grubunun çeşitli görevlerle cümlede kullanıldığı görülmüştür. Sadece bu fiil grubunun nesne olma durumunu gösterir bir tanık metinde yer almamıştır. Diğer bütün cümle üyelerine dair tanıklar mevcuttur.

1.İsim-Fiil Grubunun Özne Olması

İsim-fiil grubu, cümlede hareketin bildirdiği işi yapan konumunda olursa cümlede özne görevinde kullanılmış olur. Nüzhetname’de geçen isim-fiil gruplarının daha çok bu işlevle kullanıldıkları tespit edilmiştir.

-Cevāhiri mefāhir ve me’āşir-i şerveri ile mürassa‘ ve gūşi gerden ger dur-i elfāzi zīver-i me‘ānī ile ārāste eylemek muşavvir-i ārā’-i mūnevvir olup zikri menşuş-u aleyhiyi müebbed ve muħalled kılmaktır.(S,5,A)

- Da‘vā-yı sihr eylemek Mūsā öngünde nā revā.(S,21,A)

- ehli şuret ve erbāb-ı misāl ile terkīb-i muħaddimātı cidāl itmek anuḡ fennidür.(S,15,A).

- Rūz-i ḡomda ḡam görünmek ḡūbdur çarḡ-ı kebūd.(S,68,B).

- bunları bu velāda izhār eylemek erlik şartı degül idi.(S,45,A).

- aşıklıḡa çeşm-i giryān ve ciḡer pūryān olmaḡ esbābdur.

- ināni iḡtiyāri ḡabī‘at eline virüb evdīye-i muḡtażāyāt-ı heyūlānī ve bevādi-yi tenevvü‘ātı tefrikā-i cismaniye düşmek ./” Efe raeyte men itteḡaze ilāheḡū hevāhū” faḡvāsın kendūye şī‘ār düzmek ve bunu ḡarīḡ-ı pisendīde ve rāh-ı bergüzīde şanmaḡ ve ‘āmmenūḡ maḡbūlātına temessük ve maḡulāt-ı mustahsenesinden eylemek ve mebānī-yi ḡāziye-i ehl-i baḡālet ve eş‘arı mūnhemikāt-ı feyāfi-i ḡalālet işbātı üzre “

Veş-şuarā ü yettebiuhümül-gāvūn “muḳtezāsı üzre vaz’ itmek, gurūr u hevācis-i nef sāni ve tesvīlāt-ı gāvāil-i şeyṭānīden gayrī degüldür.

-. ihtiyār-ı tarīḳ-ı fikri şeref-i maḳāşid için eylemek ve ihtiyāri nefāis-i merā‘ ve anuṅ iddiḫārı sebebi ile ecmāli ā‘māl-i merākibi tündi ā‘mārına koyup sūr perestāni bāzar-ı zühd ve ‘ibādet maḫfiline müteveccih olmak ‘ālem-i esbābuṅ piş-i bīn olanlarunuṅ işīdür.(S,56,A)

--. vaḳt-i fitāmda .dāirelerden tecennüb ve ḫīn-i iḳtiṭāf-i şimārda bāğubāndan tecāfi göstermek , cins-i nişān ve ḫāmet-i ḫātmet ve sū-i ‘āḳıbet ola.(S,59,A).

2.İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olması

İsim-fiil grupları bir yardımcı fiil ya da bir ek-fiil yardımıyla cümlede yüklem görevinde kullanılmaktadır. Bu durumda grup bir iş, oluş, hareket anlatarak cümle içinde görevini yerine getirir. Grup yüklem özelliğinde kullanılırken sadece grubun fiili değil grubun bütün üyeleri yüklem durumunda olur.

- Bir cemi‘ cem‘iyyet idüb envā‘ı nüḳud-ü ‘ulūm ve cevāhiri ḫaḳāyık anlaruṅla dermiyān olup sizüṅ ḳavmiṅüzden bir tāife anuṅ ḫizmetindedür sen daḫi gitmeṅ gerek.(S,12,A).

- Mucib-i in‘iṭāf-i iltifāt-ı hümayūnuṅ e‘innesi ile anuṅ şüret-i taḫşīli ve zabtı üzerine olmaḳdur diyince derḫāl ā‘yān-i ehl-i kemālden ki birisi kelām nām ki seccāde-i kerāmeti havaya atup anı maṭiyye-i mesāliki nūr ve meṭālīb-i sūrür düzerdi.(S,16,B).

- Anı koyup kendünüṅ tenḡnā-yı zevāyā-yı āmiziş ve beyḡüle-i mezāyīḳ ālāyişin düzmek.(S,25,A).

- Cür‘a-i meyḫāralardan bī sipher nüş eylemek encüm-i seyyārelersüz dest-bāzi itmekdürür.(S,25,A).

- istişmām-i “ Beldetün ṭayyibetün” bu hikāyetden yaḳīn eylemek olur.(S,36,A).

- anlaruᅡ işi **mūziyān ve müfsidāni memleketden def** itmekdür.(S,38,B).
- buncılayın cem‘iyyetde **şuret bağlamak olur**(S,39,B).
- İktirābūm kavmūmedür inᅡilā‘ī sūnnetüm, **istinbāᅡ eylemek olur.**(S,42,B).
- Nazma çekmişlerdür iş‘ār **göstermek olur.**(S,43,A).

- ya‘nī şeref-i ᅡuruk ve fazālet-i mesāliki ‘izzet-i maᅡāşıd ve nefāset-i netāicden **ma‘lūm idinmek olur.**(S,55,A).

- Ve emmā hikāyāt-ı iktisāb-i cevāhir-i ᅡaᅡāyık ve iktinān-i dūrer-i me‘ārifī **bilmek olurdu.** Eger meslai‘ ᅡaᅡavāt-ı efkār ve iᅡtināş-ı maᅡālet-i ᅡāriᅡa ile māye-i şūr-i deᅡāīᅡı ᅡıᅡᅡa-i idrāke **getüribilmek olaydı.**

- anuᅡla ᅡana‘at gösterdüᅡ, şimdi ki anuᅡ meyāmīn-i işrāᅡıyla zerrāt-i vücūduᅡ mihr-i devlet-i iᅡbāli ᅡazīz-i ᅡumūldan evc-i nebāhatde merāᅡı-yi ᅡurb ile **cevlān göstermek oldu**(s,58,a).

- Sūnnet-i ᅡadīmeden **ᅡarvv itmek olmaz.**(S,59,A).
- Biz **anuᅡ ᅡūsn-ü ᅡadīşī şerᅡını itmekdeyüz.**(S,67,B).

3.İsim Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

İsim-fiil grubu; isim durum eklerinden yönelme, bulunma, ayrılma eklerini alırsa cümle içindeki görevi hareketin gerçekleştiᅡi yeri anlatmak olur. Böylece grup yer tamlayıcısı görevi ile kullanılmış olur. Nūzhetname’de isim-fiil grubunun bu özellikte sıklıkla kullanıldığı görülür.

Bir memleket-i vesī‘ ve ᅡışn-ı menī‘ var ki **mūstaᅡar-ı serfir-i salᅡanat olmaᅡa yarar.**(S,17,A)

- Dem-i istifsārla **anlaruᅡ evzā‘ın bilmeᅡe** tercümān-ı ᅡayāle fermān oldu.(S,18,A).

- destiyārī hızmetinsüz hīç āferīde pāyımı meydān-ı beyānda komağa kādīr olmaz.(S,37,A).

- tedbīr ve bī zevk olmağa mensūb idüp zevk-i selime havāle iderler.

- Bir maṭlūb ki nazar-ı kuvvet-i qudsī ile anuṅ teessūs-i bünyānı muḳaddimāt-ı yaḳīnī ve edille-i zārūrī üzerine konulmaya vehm andan yüz çevürürdü.(S,53,A).

- Cāyī ki ‘ışık dest-i teṭāvül dirāz gerd ma‘lūm şod ki ‘aḳl nedāred kifāyetī her bār bendeki-yi ḫāzretde sevdā-i ḫükümet ḳoparup anlaruṅ dimaḡı madde-i ḫabīs ile muhabbeṭ olup rekābet-i memleket ve anuṅ eṭrafını muḫāfazat itmeḡe meşgūllarıdı.(S,84,B).

4.İsim-Fiil Grubunun Zarf Tümleci Olması

İsim-fiil grubunun cümlede zarf tümleci özelliği ile kullanılması oldukça az görülen bir özelliktir. İsim-fiil grubunun aldığı durum ekleri yer tamlayıcısı teşkil edecek bir kullanımın dışında dizgede yer alırsa grubun zarf tümleci olma ihtimali ortaya çıkar. Nüzhetname’de görülen bir cümlede isim- fiil grubu ayrılma durum eki almasına rağmen yükleme sebep-sonuç ilikisi ile bağlandığı için grup zarf tümleci olarak cümlede işlev yapmıştır.

- pür dil olmaḳdan kârzârlık vaḳtinde ayaḳdan oturmazlar.(S,39,A).

İSİM- FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARINDAKİ İŞLEVLERİ

1.İsim-Fiil Grubunun Bir Edat İle Görev Yapması

İsim-fiil grubundan sonra bir son çekim edatı gelirse edattan evvelki unsuru bir fiil grubu olan edat grupları ortaya çıkar. Nüzhetname’de bu özellikteki edat grupları şöyle tanımlandı:

-benüm kadrümünḡ pāyesi bir mertebe daḡi teraḳḳi bulub bu āsitāne-i sa‘adetünḡ hāk-i kimyā ḫāşşiyetini buse ḳılmaḡ için irsāl itdiler.(S,31,A).

- ḫubbuṅa zekāt olmaḡ için ruḡımı virdüm(S,43,B).

Zarf-Fiil

Bir fiil grubuna zarf-fiil eklerinin getirilmesi ile zarf-fiil grupları ortaya çıkar. Zarf-fiil grupları fiil olma özelliğini diğer gruplara oranla daha çok korurur, ancak zarf-fiil grupları da yargı bildiren gruplar değildir. Zarf-fiil grubundaki fiil zarf-fiil eklerinden sonra çok nadir olarak durum ekleri aldığı için fiil olma özelliklerini daha çok korumuşlardır. Bu fiil grubu isim fiil grubu gibi isimleşme temayülü, sıfat-fiil grubu gibi sıfatlaşma temayülü göstermeyip doğrudan yükleme bağlanır. Grubun yüklemine aldığı zarf-fiil eki bu fiil grubunun yükleme bağlanma şeklini tayin eder.

Nüzhetname’de zarf-fiil grubunun çokça kullanıldığı görülür. Bu zarf-fiil ekleri :‘-‘p, -up,-üp, -dükçe, -eli, -ince, iken ‘’ekleridir. Bu eklerle kurulu fiil grupları Nüzhetname’de oldukça yüksek bir sıklıkla geçmektedir.

Zarf-fiil grubunun cümledeki görevi yönünden zarf tümleci olarak kullanıldığı görülür.

ZARF FİİL EKLERİ

1.-p,-Up,-Üp

-Efrāste kı lup çendīn hezār-ı şuver-i encümini şümāri qalem-i kudretile satḥ -ı sipher-i ābkūn üzre naqş etdi.(s,3,A)

- ḥayme-i gülün etnāb-ı uruqun evtād-ı dil-i senliḡinile gūh-i muḥkem idüp nuṭaf-i emṭār-ı erḥāmdan aqṭārını/ benāt-ı nebātile ḥāmil kıldı(S,3,B)

- Küll-i şun‘ın sabā elinde tutup Virdi zūlf-i menefşe ye ḥam-ü tāb(S,3,B)

- bir sulṭān-ı şun‘undandur ki bu‘iştü bis-seyfi tıḡı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en ükātülen-nās irsāl olunup mübārizān-i qalb-i ma‘reke-i cān anuḡ fey-i nuşretinde penāh tıtdılar(S,4,A)

- Mūhmel qalmayup ḥaqqı nimet-i bāriyi gūzārda ola ki. Ve emmā bini‘meti rabbike fehaddis faḥvāsınca kendününḡ revāīḥ-ı qarāyīḥı ki fihrist-i ḥaşāiş-i insāndur(S,4,B)

-felâ cerem,lâzım gelür ki bir şāhib-i şadrunġ nihāli celāli anda şināhta olup ravme'-i kirām ve devġa'-i me'āliden ki şerefi münteseb anunġ fazlı müktesebi ile müteġalla.ve rezānet-i 'aql ve fazl anunġla mezkür,ve şehāmet-i rā'yi ve ru'yetleri meşhur ola.(S,5,B)

-ābdār ile ħumūd virüb şāmit ve nāṭık mevrüş ve mükteseb ṭarīk ve münteseb 'alel-icmāl vet-tafzil ħavze-i taḫşile getirüp ħüsnü tedbīrle eṭrāf u eknāf ve ekārib ve ebā'id-i şarkī ve ġarbī ve şīmālī cenübī ki şunūf-ü ecnād ve 'ummāl ve envār' āqvām ve ecsāmile mālā māldur.(S,6,B)

-Pes bu nüzhetnāme-i laṭīfi ki şeyḫ ḫāce şayineddin tene'aamehüllāhü bigufrānihi .telif idüp /'İbāret-i 'acemiyyede ṭarīki münāzara ve üslūb-u muḫābelede mebāḫiṣ-i kuvā-yı zāhiriye ve bāṭniyye de taḫkīkāt idüb /ḫāḫīkāt-ı .insāniyyede 'ıṣḫı sulṭān ve 'aqlı şeyḫ ve kuvā-yı beşerīyyeyi ecnād farz idüp /her birinünġ kemiyyāt-i ā'dād ve keyfiyyāt-ı taşarrufların ħayyizlerinde.evzā'-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u salṭanat üslubunca resm-i 'ādi üzre taḫrir idüp /ḫavālib-i elfāzın zīnet-i me'ānī ve beyān ve şuver-i ebyātın leṭāif-i bedi'-u tibyān ile muḫallā ve müzeyyen idüp /künuz-ü rumūzununġ isti'āresinde siḫr-ı ḫalāl , ve zurūf-u ħurūfununġ taḫyīlātında fazl-ü ifdāl gösterüp/fezā-yı feşāhatinde bād-i perīşānī esmeyüp eknāf-ı belāġatına 'avāyık eli yitişmemiş.(S,7,A)

- Tā kim maḫarr-ı 'adāletde cülūs eden eşḫāb-ı devel ħuzūrlarında künuz ü rumūzununġ fāidesi 'ām.ve ḫikem-i nefisesi tām olup/ me'ānī-yi muḫadderesi māverā'-i ħucub-i ġumūzdan 'arşa-i vuzūḫda cevlan gösterüp bostān-i idrākda ħırāmān ola.(S,7,A)

- dūn anunġ vaḫti idi ki.mübeşşir-ü fālikul-işbāh Feḫṭia' dābirul-ḫavmillezine zalemū āvāzesin āfāka atup tebāşīr-i āşīkā-i nurānī eli ile māḫçe-i dürr-ü efşān Kārübānına şubḫ-i ħaymesin yüceltdi.ve zulmet-i şebünġ serā perdesin felek-i rif'atden ḫāk-i felākete atup /şeb-i dīlcürünġ kevkebe-i mevākib-i siyādetin tīġ-ı ħusrevi setāde şadmetinden şikest idüp,rū-yi zemīn müstaḫarrı serīr-i salṭanat-ı Ferīdūn gerdūn oldu(S,8,A)

2. -DÜKÇE

- Meşşātā-i şuni‘, gurra-i şabāh turra-i revāhile bezenüp /zülfi Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruḥ-u mürevvaḥ fütuh āşārına nişār ola.(S,4,A)

- tā kim fermūde-i cihān muṭā‘dan idraküm ḥavşalasına sığduḡca, ve kuvvet-i kābilīyyetüm vefā itdükce anḡlayam ve ol diyāra iledem.(S,31,A).

- Ruḡ elinden bize kuvvet irişdükke. ‘Ankebütünḡ nidelum nemeksüdeni(S,65,A).

- āb-ı ḥayāt büse itdükçe virür nev nev ḥayāt.(S,65B).

3.-Eli Zarf-FiİL

- Bir kaçra cur‘asından ki eflaka ireli raḡş urdılar.(S,35,B).

4.İNCE ZARF-FİİL EKİ

-pür dil olmaḡdan.kārzārlik vaḡtinde ayaḡdan oturmazlar tā ser-i abṭālī kemend-i üsārāya getürmeyince, ve her bāriḡāh bir uğurdan vücuh-i memleket ve anuḡ ā‘yānı tuḡaf-i hedāyāyla ol şavbe müteveccih olup bezm-i cem‘iyyet bezerler.(S,39,A).

5.İKEN ZARF-FİİL EKİ

-Ol ešnāda iken bu devletünḡ eyyāmında mesamii‘ ‘alīyeye yitişdi.(S,57,A).

- ademden dem ururken ḡāk-i ādem benüm ruḡum serā-i ḡam dönerdi.(S,65,B).

- Didüm ki mecārūma gözüm yaşı aḡarken ‘azm-i sefer itdüm

SIFAT-FİİL

Sıfat fiil ekleri alan bir fiil grubu sıfat-fiil grubu teşkil etmiş olur. Sıfat-fiil grubunun cümle dizgesinde çoğunlukla sıfat işleviyle kullanıldığı görülür. Zarf-fiil eklerinin tersine bu fiil grubu isimleşme temayülü gösterir ve isim durum eklerini alarak cümle içinde çeşitli görevlerle kullanılır.

Nüzhetname’de sıfat-fiil grubu oluşturan ekler :‘-en, -miş, -dük, -ecek, -mez’’ ekleri olarak tespit edilmiştir.

CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SIFAT-FİİL GRUBU

Sıfat-fiil grubu cümlede çeşitli görevlerle kullanılır. Cümle dizgesinde dilin çeşitli ihtiyaçlarına cevap verir nitelikte kelime gruplarıdır.

1.Sıfat- Fiil Grubunun Özne Olması

Sıfat-fiil grubu, yüklemdeki işi, oluşu, hareketi yapan durumunda olursa cümlede özne görevi ile kullanılmış olur.

- ol emr-i **hañıra müteşeddi olan** anlardır.(S,19,A).
- Nāse **ihlāk irdüğü** budur riyāsetde taleb.(S,21,A)
- Rasūl-i kelām eyitdi **bu didiğünğ** nuķūş-u zāhirül-cevābdur.(S,21,A).
- kıyamet tozları açıldığı vaķıt göresin **bindüğünğ at mı eşek mi**(S,29,A).

2.Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Tümleci Olması

Sıfat-fiil gruplarından sonra gelen bazı hal ekleri bu grubun dil dizgesinde zarf olarak kullanılması imkanı sağlamaktadır. Buna göre sıfat-fiil grubu aldığı durum ekiyle yükleme bir tarz ilişkisi ile bağlanır. Böylece sıfat-fiil grubu şeklinde zarf tümleçleri dizge içinde zuhur eder.

- Gel bu ‘ömrün cevherin bir hayra şarf it ey ‘anid **āhire oldıkda** nefes barī bu hayr ola refīk.(S,21,A).

3.Sıfat- Fiil Grubunun Yüklem Olması

Sıfat-fiil grupları bir ek fiil ya da yardımcı fiil vasıtasıyla dizge içinde yüklem olur. Nüzhetname’de bu kullanıma dair örnekler şöyle tespit edildi:

- Şimdi ‘ayni leñāif-i cemāl-i maħbūb idüp deķāyık-ı kemāli nażar-ı himmetine **gelmez oldı**.(S,50,B)

- gūş eylemez ve melāmet-i ‘ışkdan ğayrīsini **dinglemez oldu**(S,50,B).

4.Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

Bir sıfat-fiil grubu, isim durum eklerinden yönelme, bulunma ve ayrılma eklerini alarak yüklemdeki hareketin gerçekleştiği yeri bildirirse dizge içinde yer tamlayıcısı olur. Nüzhetname’de sıfat-fiil grubunun bu kullanımına dair tanıklar şöyle tespit edildi:

- Mü’minüñg ‘azmi ħudāya olduğına ger delil İsteseñg şıdķ-ı mefındür ğayrī vārise getür.

5.Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olması

Sıfat-fiil grubu, isim durum eklerinden -ı, -i, -nı, -ni, -n eklerinden biri ile yükleme bağlanırsa yüklemdeki işten etkilenen varlığı bildiren özellikte olarak cümlede görev yapmış olur. Nüzhetname’de sıfat-fiilin bu şekildeki kullanımına bir örnekte rastlanıldı:

- Geçen geçdi **geleceği** bélür men

SIFAT-FİİL GRUPLARININ KELİME GRUPLARINDAKİ İŞLEVLERİ

Kelime grupları bir diğer kelime grupları içinde yer alarak daha kapsamlı grupların ortaya çıkmasını sağlarlar. Nüzhetname’de sıfat-fiil gruplarının görev aldığı kelime gruplarını şu başlıklar altında değerlendirdik:

1.Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamasında Tamlayan Olma Durumu

Sıfat-fiil gruplarının temel işlevi grup olarak bir isimin belirtilmesini sağlamaktır. Böylece sıfat tamlamasının sıfat kısmı bir sıfat-fiil grubundan teşkil etmiş olur.

- Tā kim maķarr-ı ‘adāletde cülūs eden eşĥāb-ı devel ħuzūrlarında kūnuz ü rumūzunüñg fāidesi ‘ām.ve ħikem-i nefisesi tām olup me‘ānī-yi muĥadderesi māverā’-i ħucub-i ğumūzdan ‘arşa-i vuzūĥda cevlan gösterüp bostān-i idrākda ħırāmān ola.(S,7,A)

- **ķāleb-ı neyden dökölmiş** heykel-i merğubdur, yağu **tübiden örölmiş** şu‘be-i mertübüdur(9,B)

- **ħalkā-i irādetinde ākrān olan** eřhāb-ı meclis. istifādesinde yekser olup istisā‘dı řerefi pāy būsüne mübāderet gösterüp ħāzır oldılar.(S10,B).

- **kıřřā-i tağayyür-ü ħāli eřhāb-ı meclis ve ā‘yān-ı memleket anuᅡ** peyğām-i laşif āřārından işidildüğü vakıtta dinildi ki ol memleketüᅡ teheyüü-ü mevādd-i teşĥiri mizāc bendegān-i ħāzretde ķonulmuşdur.(S,16,B).

-Ey řüreyyā ya nigaĥ iden sehīl-i ciddile itmegil.(S,28,A).

-Güyā görünen ĥamr ve ķadeĥ gitmiş elinden .(S,35,A).

- āĥ ol āyine-i cām-i cihān bīn eyleyen țarīķ oldur.(S,61,B).

2.Sıfat-Fiil Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olma Durumu

Sıfat-fiil grubunun bir başka isimle iyelik ekleri ya da ilgi hal ekleri aracılığı ile bağlantı kurması sonucu tamlayanı ya da tamlananı bir sıfat-fiil grubu olan isim tamlamaları oluşmuş olur. Nüzhetname’de bu özellikteki tamlamalar şöyle tespit edildi:

-bu bām-i künbed-i firūzede uraldan berü eyāletine mu‘ānid.olanlarıᅡ ‘alem-i ĥizlānuᅡ“ Ve inne ‘aleyke la‘netī” tuğrāsıyla müveřřaĥ idüp ĥiĥ āferīde ana yārlık itmemiřdür.(S,21,B)

- iĥtiyār-ı țarīķ-ı fikri şeref-i maķāřıd için eylemek ve iĥtiyāri nefāis-i merā‘ ve anuᅡ iddiĥārı sebebi ile ecmāli ā‘māl-i merākibi tündi ā‘mārına ķoyup sūr perestāni bāzar-ı zühd ve ‘ibādet maĥfiline müteveccih olmak ‘ālem-i esbābuᅡ piř-i bīn olanlarıᅡ işidür.(S,56,A)

3.Sıfat-Fiilin Edat Grubundaki İşlevi

Sıfat-fiil grubundan sonra bir edat gelmesi durumunda edattan önceki kısmı bir sıfat-fiil olan edat grupları ortaya çıkar.

- da'vā-yı zühd itdüğü çün hışmile hançer çeküp tevbe virdi.(S,49,B). -
 -anunġ derecesi üç kurbe yitişüp, ve mertebe-i şeref-ü 'izzete irdükden şonġra
 dostāni hażiz-i humülde koyub ve bāl-i zilletde ferāmuş ide(S,60,A).

-teslīm olunduġdan şonġra küllü āyit bu nevi' fezāil-ü kemālāt ki Gevheri tāc-i
 iftiħār düzüp ol vesīle ile serverlik üzerine pāye-i . hizmetde pāy-i edeb üzerine
 turup izhār-ı ser-efrāzlık idersin.(S,62,A).

III. BÖLÜM

CÜMLE BİLGİSİ

Cümlelerin Öğeleri

Bir dili konuşan kişinin bilinç altında o dilin söz dizimi kodludur. İkinci dil edinim sürecinde bile ana dilin söz dizimi sürekli gündemde olacaktır.

Türkçe tümce yapısı içinde; özne, tümleçler, nesne ve yüklem bulunur. Bunlara tümcenin öğeleri adı verilir. Türkçe bir ÖTY(Özne/Zarf/Tümleç/Nesne-Yüklem) dilidir. Bunlardan özne ve yüklem, tümce içinde birinci dereceden önem taşır. Diğer öğeler ise özne ve yüklem bildirdiklerini, tümleçler, çeşitli açılardan açıklar. Tümce kuruluşunda yer alan bağlaçlar ve ünlemler ise “yardımcı öğeler”dir. Bu yardımcı öğeler tümcenin yapısı ve anlamıyla dolaylı olarak ilgilidir. Tümce çözümlemelerinde özellikle ünlemler ve ünlem grupları, kimi bilim adamlarınca “tümce dışı öge” olarak kabul edilir. Türkçe tümce yapısı içinde bütün öğeler yükleme doğru bir akış içindedir.(Eker 2003: 35)

Dil, iletişimi cümlelerin kümelenmesi şeklinde ulaştırır. Buna göre dil, iletiyi söz dizimi kurallarına göre cümleler halinde oluşturur ve bunları alıcıya cümle kümeleri olarak ulaştırır. Böylece iletişim süreci aynı ileti etrafında dönen cümle kümeleri halinde zühur eder. İletinin değişmesi durumunda yeni cümle kümeleri oluşturulur ve bunlar iletişimin olağan akışını yeniden sağlar.

Dilin, iletişimin gerçekleşmesi için seçtiği en küçük birimin cümle olduğu sonucuna varırız, zira iletişim yargı ifadeleri olmadan gerçekleşmeyecek bir süreçtir. Dilin bu iletişimi yargı bildirmeyen birimlerle gerçekleştirmesi de mümkündür, ancak bunlar cümlelerin bir başka türevleri olma mahiyetindedir ve özel kullanımlara sahiptir.

İletişim sürecinde bu denli önemli olan cümlelerin yapısı dil biliminde sıklıkla incelenen bir konu olmuştur. Dil bilimi öncelikle cümlelerin kuruluş mantığını izah etmeye çalışır. Bu kurucu üyelerin tanımı ve görevleri öncelikli sorunsal olma özelliğindedir.

Cümlenin kurucularına cümlenin ögeleri denir. Türkçede bilindiği gibi asil iki cümle üyesi vardır: Yüklem ve özne. Bunlardan yüklem bir haber veya tasarlama kipi olarak hareketin zamanını, şahıs eki alarak da hareketin sahibini bildirmiş olur. Böylece bir çekimli fiilde gerçekleşen bir hareket ve hareketin zamanı ve tasarısı ile yaparı bilinmiş olur. Bu bilinen özellikler insan zihninde belli ölçüde iletişimi sağlar, fakat mükemmel bir iletişime cevap vermeyebilir. Dil, bu olasılığın bertaraf edilmesi için zamanı, tasarısı, yaparı belli olan bu fiil grubunu betimlemeye doğru gider. Bu betimleme sonucunda teşekkül eden çekirdek cümle tıpkı bir kar topu gibi hızla büyümeye başlar. Yüklemde gerçekleşen bu hareketin zamanı, tarzı, şekli, miktarı öğrenilirse çekirdek cümle bir kat, hareketin cereyan ettiği yer, mekan bilinirse iki kat ve bu hareketin sonucunda etkilenen unsurların bilinmesi halinde üç kat büyüyecektir. Böylece bir çekirdek cümle ile başlayan iletişim süreci oldukça geniş bir cümle ile devam edecektir. Dil, cümleyi elbette böyle uzun zaman alacak şekilde teşekkül ettirmez, zihindeki düşünce dizge unsurlarından hangisini gerekli kılıyorsa onun kullanılması neticesinde hızlı ve akıcı bir şekilde gerçekleşir.

Cümle içinde ögeler bir bütünlük teşekkül eder, ancak bu ögelerin her biri, kendi içinde yeni yapılar barındırabilir. Öyle ki bir öge bir kelime grubu, kelime, yan cümle gibi üç ayrı seçenekten teşekkül etmiş olabilir. Kelime grubu ve yan cümleleri de kendi içinde analiz edip en ufak birim olan sese kadar inmek dil çalışmaları için mümkündür.

Çalışmamızın konusu olan Nüzhetname cümlenin ögeleri açısından değerlendirilirken ögelerin genel özellikleri verilip sonra cümle içinde kullanımlarına dair görülen çeşitli özellikler tanıtıldı.

YÜKLEM

Yüklem, cümlenin varlığı için gerek ve yeter şart özelliği taşıyan cümle ögesidir. Yüklem bir fiil olabileceği gibi bir isim de olabilir. İsimlerin yüklem olabilmesi için Türkçede isim fiil adı verilen i- fiilinden faydalanılır. Buna göre isim cümlelerinin yüklemlerinde de bir fiil mevcuttur, fakat bu yardımcı fiil anlam özellikleri açısından belirgin bir görev üstlenmediği için isim unsuru iyice öne çıkar.

Bir isimle yardımcı fiilerin oluşturduğu bütün birleşik fiilerde isim unsuru daima belirgin, fiil unsuru örtük durumdadır. Bu da yardımcı fiilin anlam özelliğini tamamen kendinden önceki unsura devrederek grubun yüklem olma özelliğini sürdürmesi ile ilgilidir. Bu durumda yardımcı fiil grupta ikinci derece bir konuma düşer ve tüm anlam özellikleri isimler üzerinde yoğunlaşır. İsim cümlelerinin teşekkülünde vazife gören iki yardımcı fiil olan ‘‘i-’’ve ‘‘dur-’’ fiilleri de buna benzer bir süreç yaşamıştır. Bunlardan i- fiili yok olmaya doğru bir evrim geirerek isim cümlelerinin temel yüklemi olma özelliği göstermiştir. Bunda en önemli etken fiilin geirdiği fonolojik-semantic başkalaşmadır. Buna göre Türkenin tek bir yüklem çeşidi vardır. O da fiil yüklemi, ancak i- fiilin bu özel durumunu yansıtmaları için bu fiillerin olduğu yüklemi isim kökenli yüklem olarak adlandırmak araştırmalarda kolaylık sağlayacaktır.

Nüzhetname’de yüklem fiil ve isim kökenli yüklem olmak üzere iki başlıkta toplanabilir. Fiil kökenli yüklem; basit kipli, birleşik kipli veya isim+fiil, fiil+zarf-fiil+fiil kuruluşunda birleşik fiiler ve fiil grubunun yan anlamı ile oluşan birleşik fiiler olarak çeşitli özellikte yer almaktadır. İsim kökenli yüklem ise tek kelime ve kelime grubu şeklinde yüklem olacak şekilde iki özellik dahilinde incelenebilir. Kelime grubu şeklinde yüklem: Edat grubu, bağlama grubu, sıfat tamlaması grubu ve isim tamlaması grubu olarak sıralandı.

A. Fiil Cümlelerinde Yüklem

Aa. Basit Kipli Fiillerin Yüklem Olması

-Bir vaşttteki sultān-ı řabī‘at beyėüle-i ġalevāyı brdetden eyālet-i vcd. serā perdesin řahrā-yı ī‘tidāl şağnında **şordı**, ve bād-ı sebnė pā-yı řabā ferş-i zümrüdīn üzre şadem başup ebr-i āynė destėir destiyadlığı ile basit mkedder-i ġayrā üzre bisāt-ı münevveri hazrā **düşdü** ve ġülřen-i rüzigāra şalş-ı menzd ,ve zıll-i memdd ve mā’-i meskb miřālī üzre tezīn virüp zamāīm-i nemāriř-ı maşşufa vezāret-i mebsse-i bundan **bağladı**. (S,8,A).

- dn annė vaşti idi ki. mübeşşir- fāliřul-iřbāh Feşuşia‘ dābirul-ķavmillezine zalem āvāzesin āfāķa atub tebaşir-i āřikā-i nurānī eli ile māhe-i dürr-

ü efşân Kârübânına şubh-i haymesin yüceltdi.ve zülmet-i şebünġ serâ perdesin felek-i rif'atden hâk-i felâkete atup, şeb-i dildürünġ kevkebe-i mevâkib-i siyâdetin tîġ-ı husrevi setâde şadmetinden şikest idüp,rû-yi zemîn **müstakarrı serîr-i salţanat-ı Ferîdün gerdün oldu**(S,8,A)

-mercüvdür ki kendü dest-i âmuzları silkinde münhaţır kı lup himmet bedrekası ve burâk-ı merhamet ile tarîk-ı râhatâ tavcih idüp 'indellâh **müşâb ve mecür olalar**. (S,7,B)

-Şol ümîde ki bu nüzhetnâme huzûr-u mevfur-u hubûrlarında hayyiz-i kabulde vaķi' olup,egerçi anlarunġ 'izzetine lâyıġ hâşletüm yoġ ise bari anlarunġ kolları zînde '**ömrüm geçdi**.(S,7B).

-Tâ kim maķarr-ı 'adâletde cülûs eden eşhâb-ı devel huzûrlarında künuz ü rumûzunuġ fâidesi 'âm.ve hikem-i nefîsesi tâm olup me'ânî-yi muhâdderesi mâverâ'-i hucub-i ġumûzdan 'arşa-i vuzûhda cevlân gösterüp bostân-i idrâkda **hürâmân ola**.(S,7,A)

- Pes bu cihetten bu haķîr-u zelil-ü va'ilün ġalbine huţûr itdi ki anunġ dürer-i fevâiden tercüme idüp inşâ üslubunca **silk-i intizâma çeke**(S,7,A)

- Pes bu nüzhetnâme-i laţîfi ki şeyh hâce şayineddin tene'aamehüllâhü bigufrânihi .telîf idüp 'îbâret-i 'acemiyyede tarîķi münâzara ve üslûb-u muķâbelede mebâhiş-i kuvâ-yı zâhiriye ve bâtıniyye de taġķîķât idüp haķîķât-ı .insânîyyede 'ışķı sultân ve 'aklı şeyh ve kuvâ-yı beşerîyyeyi ecnâd farz idüp ,her birinünġ kemiyyât-i â'dâd ve keyfiyyât-ı taşarrufların hayyizlerinde.evzâ'-ı memleket-i zâhirede taşarruf-u salţanat üslubunca resm-i 'âdi üzre taġrir idüp,ķavâlib-i elfâzın zînet-i me'ânî ve beyân ve şuver-i ebyâtın leţâif-i bedi'-u tibyân ile muġallâ ve müzeyyen idüp künuz-ü rumûzunu? isti'âresinde siġr-ı ġalâl , ve zurûf-u ġurûfunu? taġyîlâtında fazl-ü ifdâl gösterüp ,fezâ-yı feşâġatinde bād-i perîşânî esmeyüp eknâf-ı belâġatına 'avâyıķ eli **yitişmemiş**.(S,7,A)

-Her birinünġ medâġhil ve meġâricin bilüp **ribķa-i inķıyâd ve rişte-i ittiġâda çeke**.(S,6,B)

-**diledi** ki bu üslûba münasip ve bu tarzıka mütenasip nâm-ı şerîflerine bir risâle yazup anlaruñg haşâîş-ı hisânların anda **revm ide**.(S,6,B)

- **rûkn-i salâh** ve ‘umde-i defi’ müğzilât ve muğaddir-i esâs-i me‘âli ve mühendis-i eşkâl-i me‘âni olur.(S,6,A)

-Vaḳti ki ‘arusi beyan manşaba’-i zübân üzre **cilve göstere**(S,5,A)

-Güş-i hüş, ol dürre-i şadef ve ruh-i muhteşem ol cevher-i ma‘den ve ‘ibâret kalıbı elfâzda **mütehâyyız olur**.(S,5,A)

-Bâzârına **verilmemişdür**(S,4,B)

-Ol yüzden ki nevi‘ insan cins-i maḥlûkâtdan **hamîr mâye’-i vücûd.ve nokta-i daîre-i maḳşûd olur**.(s,4,B)

-Ol, şâhib-i menşûr ve Sulṫân-i menşûri ḥâzretine ki ‘ımâme-i siyâdet, ve derâ‘iye-i sa‘âdeti raḳam-i iclâlile mu‘llem-i levlâk olup, rehberlikde Sürâdiḳ-u müşâhedât-i eṫnâb-i mücâhedesiyile evtâd-ı tebizde **muḥkem ḳaldı**.(S,3,B)

-bir sulṫân-ı şun‘undandır ki bu‘istü bis-seyfi tıḡı ile serkeşân-i dîn âyine güşümâl için Ümirtü en üḳâtülen-nâs irsâl olunub mübârizân-i ḳalb-i ma‘reke-i cân anuñg fey-i nuşretinde **penâh tutdılar**(S,4,A)

Ab.Birleşik Kipli Fiillerin Yüklem Olması

-Kel-bedri ḥuffe bivâzı ḥâtil-encüm, bedr-i muḥâṫ gibi gâhi fermûde-i Ve enzîr ‘aşîratekel-akrâbîn (ayet) üzre ictilâ’-i meşeli me‘ârif ve istişmâmı fevâyihıl-ezvâḳ için şayâkılı âyâtı tevbîḡ ile müedda ḳılıb eḡâdîş-i ta‘yîz faḥvâ ile jengî âlâyiş ḥadesânı.ve denes-i âmîziş ta‘alluḳât-ı ekvânı .anlaruñg İdrâki merâilerinden selḡ iderdi ve gâhî Ve câdilhüm billetiy hiye âḡsen faḥvâsınca şevâr-ı ḡaḳâyıḳı istilizâz-i leṫâif-i eṫ‘mâ ile mehâmî-i me‘ânî-yi feyâ fi sa‘at-i fezâda şikâr ḳılıp âşâr-ı meşşâiyyân ma‘ârifi **ıḳtifâ iderdi**. Ve gahî efkâr-ı nevâdiri ḡazelân tenzîhî kemend-i ḡaḳâyıḳ ile iḳtinâş idüp meḡâlib-i İdrâkinde cevâriḡ ḳıladı ve gâhî iḳtibâs-ı envâr-ı işrâkıyyün gösterüp dâm-ı infirâd ve dâne-i miḡnatıs âşâr ile tecrîd-i ḳavâşır-ı envârı taḳdîsi anlaruñg berâzih-ı ḡavşalalarına **getürürdi**.(S,11,A).

- Meclis-i ünsünḡ zebān āverlerinden birisi naḡme nāmdur ki teşārīf-i rūzigār elinden niçe şiddet ve beliyyet çeküb **pāymāl-i devrān olmışıdı**.(S,11,B).

- riyāz-i fen olub anı çenḡ-i hevāndan ḡalāşa dönderüp kânūn-i padişāhān-ı büzürk ile ḡāki ḡūrluḡdan ḡaldurub şunūf-u nūvāzişle nūvāḡt idüp **muḡharrem-i perde-i sarāy rāz itmışıdı**.(S,11,B).

A.c. Bir İsimle Yardımcı Fiilin Oluşturduğu Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Efrāşte ḡıllup çendīn hezār-ı şuver-i encūmini şümāri ḡalem-i ḡudretile saḡḡ -ı sipher-i ābkūn üzre **naḡş etdi**.(s,3,A)

-ḡayme-i ḡülün eḡnāb-ı uruḡun evtād-ı dil-i senliḡinile **ḡūh-i muḡkem idüp/ nuḡaf-i emḡār-ı erḡāmdan/ aḡḡārını/ benāt-ı nebātile ḡāmil ḡıldı**(S,3,B)

-Ol şāḡib-i menşūr ve Sultān-i menşūri ḡāzretine ki ‘ımāme-i siyādet, ve derā‘ıye-i sa‘ādeti raḡam-i iclālile mu‘llem-i levlāk olup, rehberlikde Sürādiḡ-u müşāhedāt-i eḡnāb-i mücāhedeşiyle evtād-ı tebizde **muḡkem ḡaldı**.(S,3,B)

- bir sultān-ı şun‘undandur ki bu‘istü bis-seyfī tıḡı ile serkeşān-i dīn āyine ḡüşümāl için Ümirtü en üḡātülen-nās irsāl olunup mübārizān-i ḡalb-i ma‘reke-i cān anunḡ fey-i nuşretinde **penāḡ tutdılar**(S,4,A)

-Meşşātā-i şuni‘, ḡurra-i şabāḡ turra-i revāhile bezenüp zūlf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruḡ-u mürevvaḡ fütuḡ āsarlarına **nişār ola**.(S,4,A)

-Eydür çün bu taḡt-i ḡadıḡa-i ḡaḡıḡat ve fevḡ-ı külli mühre-i tabi‘atda ,ḡüsn-ü şuret ve fertā-i fiḡrat üzre nihāl-i insāndan **nev bāve-i reşīt ü ḡüzārān ve ḡurāmān olmamışdur**.ve bāḡbān-ı fiḡrat nihād-ı ādemīyeden küre-i laḡıf ter ber **ḡabeḡ-ı ‘arz**.(Olmamışdur)(S,4,B)

-Cevāhiri mefāḡir ve me‘āsir-i şerveri ile mūrassa‘ ve ḡüşı gerden ger dur-i elfāzı zīver-i me‘ānī ile ārāste eylemek /muşavvir-i ārā‘-i münevvir olup zıḡri menşuş-u **aleyhiyi müebbed ve muḡalled ḡılmaktır**.(S,5,A)

-Her nuḡfesi şulb-i müfekkireden ki rāḡm-i ḡāfızaya **teḡaḡtur ider**.(S,5,A)

-bir ruḥ-u muhteşemdür ki kâbile'-i nuṭuk anı kisvet-i sevad-i ḥurufile **piçide kılmıştır.**(S,5,A)

-Güş-i hüş, ol dürre-i şadef ve ruh-i muhteşem ol cevher-i ma'den ve 'ibâret kalıbı elfâzda **müteḥayyîz olur.**(S,5,A)

-felâ cerem,lâzım gelür ki bir şâhib-i şadrunḡ nihâli celâli anda şinâhta olup ravme'-i kirâm ve devḥa'-i me'âliden ki şerefi münteseb anuḡ fazlı müktesebi ile müteḥalla.ve rezânet-i 'aql ve fazl anuḡla mezkür,ve şehâmet-i râ'yi ve ru'yetleri **meşhur ola.**(S,5,B)

-İnşâf-ı esâsı de'âyim-i padişâhi budur ki te'yid-i ilahi ile **müşeyyed ve mümeḥhed olmuştur**(S,6,A)

-rükni-i salâḥ ve 'umde-i defi' müḡzılât ve muḡaddir-i esâs-i me'âli ve mühendis-i eşkâl-i me'âni olur.(S,6,A)

-diledi ki bu üslûba münasip ve bu tarîka mütenasip nâm-ı şerîflerine bir risâle yazup anlaruḡ ḥaşâiş-ı ḥisânların anda **revm ide.**(S,6,B)

- -Tâ kim maḡarr-ı 'adâletde cülûs eden eşḡâb-ı devel ḥuzûrlarında künuz ü rumüzunuḡ fâidesi 'âm.ve ḥikem-i nefîsesi tām olup me'ânî-yi muḡadderesi mâverâ'-i ḥucub-i ḡumûzdan 'arşa-i vuzûḡda cevlân gösterüp bostân-i idrâkda **ḥurâmân ola.**(S,7,A)

-dün anuḡ vaḡti idi ki.mübeşşir-ü fâliḡul-işbâḥ Feḡuṡia' dâbirul-ḡavmillezine zalemü âvâzesin âfâḡa atub tebâşîr-i âşîkâ-i nurânî eli ile mâḡçe-i dürr-ü efşân Kârubânına şubḡ-i ḡaymesin yüceltdi.ve zulmet-i şebüḡ serâ perdesin felek-i rif'atden ḡâk-i felâkete atub, şeb-i dilcürüḡ kevkebe-i mevâkib-i siyâdetin tîḡ-ı ḡusrevi setâde şadmetinden **şikest idüp,rû-yi zemîn müstaḡarrı serîr-i salṡanat-ı Ferîdün gerdün oldu**(S,8,A)

A.ç.Fiil Grubundaki Yüklemin Yan Anlamı İle Oluşan Birleşik Fiillerin Yüklemler Olması

-Küll-i şun'ın sabâ elinde tutup **Viridi** zülf-i menefşe ye **ḡam-ü tâb**(S,3,B)

-Ol şāhib-i menşūr ve Sulţān-i menşūri ḥāzretine ki ‘ımāme-i siyādet, ve derā‘iye-i sa‘ādeti raqam-i iclālile mu‘llem-i levlāk olup, rehberlikde Sūrādiq-u müşāhedāt-i eţnāb-i mücāhedeşiyle evtād-ı tebizde **muḥkem** ḳaldı.(S,3,B)

-bir sulţān-ı şun‘undandır ki bu‘istü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en üḳātülen-nās irsāl olunup mübārizān-i ḳalb-i ma‘reke-i cān anuṅ fey-i nuşretinde **penāh** tutdılar(S,4,A)

-Her birinüṅ medāḥil ve meḥāricin bilüb **ribḳa-i inḳıyād ve rişte-i ittiḥāda** çeke.(S,6,B)

--Şol ümīde ki bu nūzhetnāme ḥuzūr-u mevūr-u ḥubūrlarında ḥayyiz-i ḳabulde vaḳı‘ olup,egerçi anlarıṅ ‘izzetine lāyık ḥaşletüm yoḡ ise bari anlarıṅ kolları zīnde ‘ömrüm geçdi.(S,7B).

A.d.Bir Fiille Yardımcı Fiilin Oluşturduğu Yüklem

-Padişahdur ki künh-i bīçünin, **İdemez** fikr küll-ü ülül-elbāb (S,3,B)

B.İSİM CÜMLELERİNİN YÜKLEM OLMASI

BA.Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

-zübān-i fuşāḥā beyān-i vaşfında **ebkem**.(S,3,A)

-**Padişahdur** ki künh-i bīçünin, İdemez fikr küll-ü ülül-elbāb

-**Eydür** çün bu taḥt-i ḥadiḳa-i ḥaḳiḳat ve fevḳ-ı külli mühre-i tabi‘atda ,ḥüsn-ü şuret ve ferṫā-i fiṫrat üzre nihāl-i insāndan nev bāve-i reşit ü güzārān ve ḥırāmān olmamışdur.ve bāḡbān-ı fiṫrat nihād-ı ādemīyeden küre-i laṫif ter ber ṫabeḳ-ı ‘arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

-bunuṅ gibi serverlik ve hūnerperverlik bu ‘ahdi hūmāyunda ol āşaf-ü zamān şāhibül-izzi vel-emān melik ü vūzerāil’-meşriḳayn. Ruknūd-dünyā ved-din şadrul-islāmi vel-müslimīn mübeyyini faḥvāyi Yā’ eyyühen-nāsü ḳad cāeküm minellāhi

nurun ve kitābün mübīn. hāzreti Ayas Paşa bin ‘Abdül-mu‘īn hāzretlerinüñ zatu sütude hışāl hamide fi‘āllerine **sezādır**.(S,5,B)

-**mercüvdür** ki kendü dest-i āmuzları silkinde münhaṭır kırup himmet bedreḳası ve burāḳ-ı merḫamet ile ṭarīḳ-ı rāḫatā tavecih idüp ‘ındellāh müşāb ve mecūr olalar. (S,7,B)

-Ol tāc-ı faẓīletden bu maḳūle ‘**aḳīm idi**(S,10,A).

-Bu ne mestlik idi ki yol buldu,sākī **kimdür** ve bāde **kimdendür** deyü müte‘accib oldılar.ve zübān-i ḫāl ile nühüfte didiler.(S,12,B).

BB. YÜKLEMİ KELİME GRUBU OLAN İSİM CÜMLESİ

1.İsim Tamlamasının Yüklem Olması

-ḫamd- u senā -i na mahşūr **ol dārā-yı cihān,ve dānā-yı āşikār-u nihān,Hazretine** ki ‘aḳl-ı dūrbin ve fikr-i tuḡl-i endiş künh-i celālinüñ idrākinde ‘āciz.(S,3,A).

-Ol, **şāhib-i menşūr ve Sultān-i menşūri hāzretine** ki ‘ımāme-i siyādet, ve derā‘iye-i sa‘ādeti raḳam-i iclālile mu‘llem-i levlāk olup, rehberlikde Sürādīḳ-u müşāhedāt-i eṭnāb-i mücāhedesiyale evtād-ı tebizde muḫkem ḳaldı.(S,3,B)

-dün **anunḡ vakti idi** ki.mübeşşir-ü fāliḳul-işbāh Feḳuṭia‘ dābirul-ḳavmillezine zalemū āvāzesin āfāḳa atup tebaşīr-i āşikā-i nurānī eli ile māḫḫe-i dürr-ü efşān Kārübānına şubḫ-i ḫaymesin yüceltdi.ve zulmet-i şebünḡ serā perdesin felek-i rif‘atden ḫāk-i felākete atup, şeb-i dilcūrünḡ kevkebe-i mevākib-i siyādetin tīḡ-ı ḫusrevi setāde şadmetinden şikest idüp,rū-yi zemīn müstaḳarrı serīr-i salṭanat-ı Ferīdün gerdün oldı(S,8,A)

-Bir cemi‘ cem‘iyyet idüb envā‘ı nüḳud-ü ‘ulūm ve cevāhiri ḫaḳāyık anlarunḡla dermiyān olup sizünḡ ḳavminḡüzden bir ṭāife **anunḡ ḫizmetindedür**.(S,12,A).

2.Sıfat Tamlamasının Yüklemlenmesi

-**bir sultān-ı şun'undandır** ki bu'istü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ümirtü en ükātülen-nās irsāl olup mübārizān-i qalb-i ma'reke-i cān anuᅡ fey-i nuşretinde penāh tutdılar(S,4,A)

-**Ol yüzden** ki nevi' insan cins-i maᅡlūqātdan ᅡamīr māye'-i vücūd.ve noᅡta-i daīre-i maᅡşūd olur.(s,4,B)

-**bir ruᅡ-u muᅡteşemdür** ki ᅡābile'-i nuᅡuᅡ anı kisvet-i sevad-i ᅡurufile piᅡide ᅡılmıştır.(S,5,A)

-**Şol ümīde** ki bu nüzhetnāme ᅡuzūr-u mevūr-u ᅡubūrlarında ᅡayyiz-i ᅡabulde vaᅡi' olup,egerᅡi anlaruᅡ 'izzetine lāyık ᅡaşletüm yoᅡ ise bari anlaruᅡ kolları zīnde 'ömrüm geᅡdi.(S,7B).

3.Edat Grubunun Yüklemlenmesi

-Ehli ᅡırada **pūşide deᅡüldür** ki veziri pūr ᅡüner pādīşāh-ı 'adl göstere(S,5,A)

4.Baᅡlama Grubunun Yüklemlenmesi

-cenībet pīş rāzend āşināyān,bir meclis idi ki nīm ᅡavāblar ᅡeşmi gibi ārāmīde olup mānend-i zülf-i müşevveşi dilber gibi **dilkeş ve bir mecma'idi**(S,12,B).

5.Ayrılma Grubunun Yüklemlenmesi

- Bizden niᅡe ᅡaleb eyledi ki **meşāyih-ı kibārdan birisi** ki ekāşı-yı merātib-i kemāl ile istᅡhāl-bülūᅡı vardır.(S,19,B.)

6.Türkᅡe Olmayan Tamlamaların Yüklemlenmesi

- Naᅡme didi ki ᅡürūh-u ᅡaşem nişīn ile oluruz **şāᅡib-ü ᅡıᅡta-vü türᅡāldür** .(S,13,A.).

ÖZNE

Özne yüklemden sonra cümledeki önemli ikinci ögesi durumundadır. Yüklem bildirdiği işin, oluşun, hareketin kim tarafından yapıldığını anlatır. Özne bir kelime, kelime grubu şeklinde olabileceği gibi sadece şahıs ekleri ile ifadesini bulan ek mahiyetinde bir öge durumunda da olabilir. Özne, yüklem aksine cümledeki vazgeçilmez ögesi değildir. Özne, olmadan da cümle inşa etmek mümkündür. Bu durum özellikle edilgen cümlelerde çokça görülür. Bu cümlelere “faili meçhul” cümleler denir.

Nüzhetname’de geçen özneleri; sözcük düzeyinde özne ve kelime grubu şeklinde özne olmak üzere iki büyük başlık altında inceledik. Kelime grubu düzeyinde olan özneler: “İsim Tamlaması, Sıfat Tamlaması, Sayı Grubu, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Bağlama Grubu, Ayrılma Grubu” olarak incelendi.

A.Sözcük Durumunda Özne

Yüklemdeki işin ya da hareketin yapanı, olanı olma özelliği gösteren özne, dil dizgesinde yüklemden sonra ikinci dereceden önemli ögedir. Nüzhetname’de sözcük durumunda olan özneler incelendiğinde ögeyi teşkil eden kelimelerin Arapça, Farsça tamlamalar şeklinde de olmaları dizge içindeki dikkat çekici veri olarak göze çarpar.

- Şems-i ma’nî lafz-ı muhkemden zühür ider ‘amū **Pertevi nur-u tecellî** tūr-i sīnādan toğar.(S,14,A.).

-**zübān-i fuşahā** beyān-i vaşfinda ebkem.(S,3,A)

-Padişahdur ki künh-i bīçünin,İdemez fikr **küll-ü ülül-elbāb** (S,3,B)

-kaldı şahv-ü seyāhat içre ‘**akl** kılzüm-i fikretinde āb-ü nā yāb(S,3,B)

-**Küll-i şun‘ın** sabā elinde tūtop Virdi zūlf-i menefşeye ham-ü tāb(S,3,B)

-ğayri yok **Lā ilāhe illāllah**(S,3,B)

- bir sulţān-ı şun‘undandır ki bu‘istü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en ükātülen-nās irsāl olunup mübārizān-i k̄alb-i ma‘reke-i cān anuᅇg fey-i nuşretinde penāh tıtdılar(S,4,A)(GÖ)

-Ol hākīm-i kişver-i kifāyet,Fermān dihi fetivīyi vilāyet(s,4,A)

- Meşşātā-i şuni‘, gurra-i şabāh turra-i revāhile bezenüp zūlf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe **ruh-u mürevvah** fütuh āşārlarına nişār ola.(S,4,A)

-Eydür çün bu taht-i hadiqa-i haқиkat ve fevķ-ı külli mühre-i tabi‘atda ,hüsn-ü suret ve fertā-i fıtrat üzre nihāl-i insāndan nev bāve-i reşit ü güzārān ve hırāmān olmamışdur.ve **bāgbān-ı fıtrat** nihād-ı ādemīyeden küre-i laᅇif ter ber ᅇabeķ-ı ‘arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

-Ol yüzden ki **nevi‘ insan** cins-i maᅇlūkātđan ᅇamīr māye’-i vücūd.ve noķta-i daīre-i maķşūd olur.(s,4,B)

-**Nutķ-u temyīz-i hās** aᅇga müsellemdür(S,4,B)

-emāsil-i girāndan bir şāhib-i vücuduᅇg ki münᅇteşik-ı meşām-i ruh āsāsına **istinşāķ** eydür.(s,4,B)

-bir ruh-u muᅇteşemdür ki **kābile’-i nuᅇuk** anı kisvet-i sevad-i ᅇurufile piķide kılmıştur.(S,5,A)

-Vaķti ki ‘**arusi beyan** maᅇşaba’-i zübān üzre cilve göstere

- **İnşāf-ı esāsı de‘āyim-i padişāhi** budur ki te’yid-i ilahi ile müşeyyed ve mūmehhed olmışdur(S,6,A)

-Ehli ᅇırada pūşide deᅇöldür ki **veziri pūr hüner** pādişāh-ı ‘adl göstere(S,5,A)

-**dūn** anuᅇg vaķti idi ki.mübeşşir-ü fāliķul-işbāh Feķuᅇia‘ dābirul-ķavmillezine zalemū āvāzesin āfāķa atub tebāşīr-i āşikā-i nurānī eli ile māᅇķe-i dürr-ü efşān Kārubānına şubᅇ-i ᅇaymesin yüceltdi.ve zulmet-i şebūᅇg serā perdesin felek-i rif’atden hāk-i felāķete atup, şeb-i dīlcūruᅇg kevkebe-i mevākib-i siyādetin tıg-ı

husrevi setāde şadmetinden şikest idüp,rû-yi **zemîn** müstaķarrı serîr-i salţanat-ı Ferîdûn gerdûn oldu(S,8,A)

B.KELİME GRUBU DURUMUNDA ÖZNE

1.İsim Tamlamasının Özne Olması

- Pes bu nüzhetnāme-i laţîfî ki şeyh hâce şayineddin tene‘aamehüllāhü bigufrānihi .telîf idüp ‘İbāret-i ‘acemiyyede tarîķi münāzara ve üslûb-u muķābelede mebāhiş-i kuvā-yı zāhiriye ve bâţıniyye de taķķîķāt idüp haķķîķāt-ı .insāniyyede ‘ışkî sultān ve ‘aķlı şeyh ve kuvā-yı beşerîyyeyi ecnād farz idüp ,her birinüñg kemiyyāt-i ā‘dād ve keyfîyyāt-ı taşarrufların hayyizlerinde.evzā‘-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u salţanat üslubunca resm-i ‘ādi üzre taħrir idüp,ķavālib-i elfāzın zînet-i me‘ānî ve beyān ve şuver-i ebyātın leţāif-i bedi‘-u tıbyān ile muħallā ve müzeyyen idüp künuz-ü rumūzunüñg isti‘āresinde siħr-ı ħalāl , ve zurûf-u ħurūfunüñg taħyîlâtında fazl-ü ifdāl gösterüp ,fezā-yı feşāhatinde bād-i perîşānî esmeyüp eknāf-ı belāğatına ‘avāyîķ eli yitişmemiş.(S,7,A)

2.Sıfat Tamlamasının Özne Olması

-Her **nuţfesi** şulb-i müfekkireden ki rāĥm-i ħāfızaya teķaţtur ider.(S,5,A)

-Bir **vaķtteki sultān-ı taḫî‘at** beyġüle-i ġalevāyı bürüdetden eyālet-i vücūd.serā perdesin şaħrā-yı î‘tidāl şaħnında ķordı,ve bād-ı sebünġ pā-yı şabā ferş-i zümrüdin üzre ķadem başup ebr-i çāyuñg destgir destiyadlıġı ile basıķ mükedder-i ġayrā üzre bisāt-ı münevveri hazrā düşdü ve ġülşen-i rüzigāra talĥ-ı menzûd ,ve zıll-i memdûd ve mā‘-i meskûb mişāli üzre tezîn virüp **zamāim-i nemāriķ-ı maşfûfa vezāret-i mebsûse-i** bundan baġladı.(S,8,A).

- **her kimse** kendü naķd-i vaķtinden bir ‘ıyār gösterüp mevāţın-ı kemāl sâliklerinüñg silkinden bir nişān virmişdür.(S,9,B.)

-ĥayal kim boldı çıraġım, nesîm-i dost itdi **pür dimaġım**.(S,12,B.).

3.İyelik Grubunun Özne Olması

- **On altısı** pîrlerdür.(S,18,B).

4.İsim-Fiil Grubunun Özne Olması

-Cevāhiri mefāhir ve me'āşir-i şerveri ile mürassa' ve gūşi gerden ger dur-i elfāzı zīver-i me'ānī ile ārāste eylemek muşavvir-i ārā'-i münevvir olup zikri menşuş-u aleyhiyi müebbed ve muħalled kılmaktır.(S,5,A)

-Tercümān-ı hayāle işāret itdi ki ehli şuret ve erbāb-ı misāl ile terkīb-i muħaddimātı cidāl itmek anuᅡ fennidür.(S,15,A.).

-Da'vā-yı sihr eylemek Mūsā öᅡgünde nā revā,.lāf-ı tıbb 'İsā kıyında 'illet-i sevdā idür.(S,21,A.)

-Cür'a-i meyħāralardan bī sipher nūş eylemek, encüm-i seyyārelersüz dest-bāzī itmekdürür.(S,25,A.).

-Eger bu cāriᅡahda muᅡtezā-yı hırsı bizā'atünā ruddet ileynā hemān kendü bizā'at-i aşlī ve māye-i kemāline ᅡana'at itmek mahz-ı.ħusrān ve 'ayn-i noᅡşān ve dermele-i ā'lā 'ār-ı 'azīm ve maᅡt-i kebire maᅡşuş ola.(S,25,B.)

5.Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olması

- ol emr-i ᅡaᅡıra müteşeddi olan anlardur.(S,19,A.).

- Nāse ihlāk irdüᅡi budur riyāsetde ᅡaleb.(S,21,A.)

- Rasūl-i kelām eyitdi bu didiᅡuᅡ nuᅡuş-u zāhirül-cevābdur.(S,21,A.).

6.Baᅡlama Grubunun Özne Olması

-ᅡamd- u şenā -i na maᅡşūr ol dārā-yı cihān ve dānā-yı āşikār-u nihān,Hazretine ki 'aᅡl-ı dūrbīn ve fikr-i tuᅡl-i endiş künh-i celālinüᅡ idrākinde 'āciz.(S,3,A)

-bununᅡ gibi serverlik ve hünerperverlik bu 'ahdi hümayunda ol āşaf-ü zamān şāhibül-izzi vel-emān melik ü vüzerāil'-meşriᅡayn. Ruknüd-dünyā ved-din şadrul-islāmi vel-müslimīn mübeyyini faᅡvāyi Yā' eyyühen-nāsü ᅡad cāeküm minellāhi

nurun ve kitābün mübīn. ḥāzreti Ayas Paşa bin ‘Abdül-mu‘īn ḥāzretlerinünḡ zatu sūtude ḥıṣāl ḥamide fi‘āllerine sezādır.(S,5,B)

7.Ayrılma Grubunun Özne Olması

- **Meclis-i ünsünḡ zebān āverlerinden birisi** naḡme nāmdur ki teşārīf-i rūzigār elinden niçe şiddet ve beliyyet çeküp pāymāl-i devrān olmışıdi.(S,11,B.).

- Bir cemi‘ cem‘iyyet idüp envā‘ı nüḡud-ü ‘ulūm ve cevāhiri ḥāḡāyık anlarunḡla dermiyān olup **sizünḡ ḡavminḡüzden bir tāife** anunḡ ḡizmetindedür,(S,12,A.).

NESNE

Yüklem cümlelerin vazgeçilmez ögesi olarak yargı bildirir, özne yüklem bildirdiği bu yargının gerçekleştiricisini; yani yapanı bildirir. Nesne ise yüklem bildirdiği öznenin yaptığı işin kime döndüğünü, kimi etkilediğini anlatır.

Nesne ek olarak cümlede olacağı gibi ek almadan da cümlede yer alabilir. Nüzhetname’de nesnenin aldığı ekler olarak –n, -ı, -i, -nı, -ni ekleri görülmektedir. Bu şekilde belirtme eki alan nesneye belirtili nesne denilir. Ek almadan kullanılan nesne ise belirtisiz nesne olarak adlandırılır.

Nüzhetname’de geçen nesnelere; sözcük durumunda nesne ve kelime grubu durumunda nesne olmak üzere iki başlıkta toplandı. Kelime grubu durumundaki nesnenin: “İsim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil, isim-fiil, bağlama, tekrar” grupları özelliğinde olduğu görüldü. Ayrıca bazı nesnelere Türkçe olmayan tamlamalardan oluştuğu görülüp ayrı bir başlıkta incelendi.

BELİRTİLİ NESNENİN YÜKLEME HAL EKİ ALMASI

1.-N Yükleme Hal Eki

-Padişahdur ki **künh-i bīçünin**, İdemez fikr küll-ü ülül-elbāb (S,3,B)

-diledi ki bu üslûba münasip ve bu tarzıka mütenasip nâm-ı şerîflerine bir risâle yazup **anlaruñğ haşâîş-ı hisânların** anda revm ide.(S,6,B)

.-dün anuñğ vaqti idi ki.mübeşşir-ü fâliqul-işbâh **Fekûtiâ‘ dâbirul-ıqavmillezine zalemü** âvâzesin âfâka atub tebâşîr-i âşîkâ-i nurânî eli ile mâhçe-i dürr-ü efşân Kârübânına **şubh-i haymesin** yüceltdi.ve zulmet-i şebüñğ serâ perdesin felek-i rif’atden hâk-i felâkete atup, şeb-i dilcürüñğ kevkebe-i mevâkib-i siyâdetin tîğ-i husrevi setâde şadmetinden şikest idüp,rû-yi zemîn müstaqarrı serîr-i salţanat-ı Ferîdün gerdün oldı(S,8,A)

-Bir vaqttteki sultân-ı tabî‘at beygüle-i ğalevâyı bürüdetden **eyâlet-i vücüd.serâ perdesin** şahrâ-yı î‘tidâl şahnında qordı,ve bād-ı sebüñğ pā-yı şabâ ferş-i zümrüdîn üzre qadem başup ebr-i çāyuñğ destgir destiyadlığı ile basış mükedder-i ğayrâ üzre bisât-ı münevveri hazrâ düşdü ve gülşen-i rüzigâra talh-ı menzûd ,ve zıll-i memdûd ve mâ’-i meskûb mişâli üzre tezîn virüp zamâim-i nemâriq-ı maşfûfa vezâret-i mebsûse-i bundan baqladı.(S,8,A).

2.-I,-İ Yükleme Hal Eki

- Cevâhiri mefâhîr ve me’âşîr-i şerveri ile mürassa‘ ve ğüşî gerden ger dur-i elfâzı zîver-i me‘ânî ile ârâste eylemek muşavvir-i ârâ’-i münevvir olup **zikri menşuş-u aleyhiyi** müebbed ve muhalled kılmaktır.(S,5,A)

3.-Nı,-Ni Yükleme Hal Eki

-Efrâşte kılıp **çendîn hezâr-ı şuver-i encümini** şümâri qalem-i kudretile saç -ı sipher-i âbkün üzre naqş etdi.(s,3,A)

-hayme-i gülün etnâb-ı uruqun evtâd-ı dil-i senliĝinile ğüh-i muhkem idüp/ nuţaf-i emţâr-ı erhâmdan/ **aktârını**/ benât-ı nebâtile hâmil kıldı(S,3,B)

- bir ruş-u muhteşemdür ki qâbile’-i nuţuk **anı** kisvet-i sevad-i hurufile piçide kılmıştur.(S,5,A)

SÖZCÜK DURUMUNDA NESNE

-Küll-i şun'ın sabā elinde tutup Virdi zülf-i menefşeye **ham-ü tīb**(S,3,B)

-Ehli hırada pūşide deġüldür ki veziri pür hüner **pādişāh-i 'adl** göstere(S,5,A)

-bir sulţān-ı şun'undandır ki bu'istü bis-seyfi tıġı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en üķātilen-nās irsāl olunup **mübārizān-i kalb-i ma'reke-i cān anuᅡ** fey-i nuşretinde penāh tutdılar(S,4,A)

-Efrāşte kılip **çendīn hezār-ı şuver-i encümini** şümāri ķalem-i ķudretile saᅡı -ı sipher-i ābkūn üzre naķş etdi.(s,3,A)

-ᅡayme-i gülün eᅡnāb-ı uruķun evtād-ı dil-i senliġinile gūh-i muᅡkem idüp/ nuᅡaf-i emᅡār-ı erᅡāmdan/ **akᅡārını**/ benāt-ı nebātile ᅡāmil ķıldı(S,3,B)

-Padişāhdur ki **kūnh-i bīcūnin**, İdemez fikr küll-ü ülül-elbāb

-bir ruᅡ-u muᅡteşemdür ki ķābile'-i nuᅡuķ **anı** kisvet-i sevad-i ᅡurufile piᅡide ķılmıştur.(S,5,A)

-dūn anuᅡ vaᅡti idi ki.mübeşşir-ü fāliķul-işbāh **Fekūᅡia' dābirul-ķavmillezine zalemū** āvāzesin āfāķa atub tebāşır-i āşikā-i nurānī eli ile māᅡᅡe-i dürr-ü efşān Kārubānına **şubᅡ-i ᅡaymesin** yüceltdi.ve zulmet-i şebūᅡ serā perdesin felek-i rif'atden ᅡāk-i felāķete atup, şeb-i dilcūruᅡ kevkebe-i mevākib-i siyādetin tıġ-ı ᅡusrevi setāde şadmetinden şikest idüp,rū-yi zemīn müstaķarrı serīr-i salᅡanat-ı Ferīdūn gerdūn oldu(S,8,A)

-Bir vaᅡtteki sulţān-ı ᅡabī'at beyġüle-i ġalevāyı bürüdetden **eyālet-i vücūd.serā perdesin** şāᅡrā-yı ī'tidāl şāᅡnında ķordı,ve bād-ı sebūᅡ pā-yı şabā ferş-i zümürdīn üzre ķadem başub ebr-i çāyuᅡ destġir destiyadlıġı ile basıᅡ mūkedder-i ġayrā üzre bisāt-ı münevveri ᅡazrā düşdü ve ġülşen-i rüzigāra ᅡalᅡ-ı menzūd ,ve zıll-i memdūd ve mā'-i mesķub mişāli üzre tezīn virüp zamāīm-i nemārıķ-ı maşᅡufa vezāret-i mebsūse-i bundan baġladı.(S,8,A).

NESNE OLAN KELİME GRUPLARI

1.İsim Tamlaması Şeklinde Nesne

-diledi ki bu üslûba münasip ve bu tarîka mütenasip nâm-ı şerîflerine bir risâle yazup **anlaruñg haşâiş-ı hisânların** anda revm ide.(S,6,B)

-**Kimsenüñg** ‘âidetîn derc itmedüm.(S,10,A.).

-gehi def gibi çâkerdür ururlar **gam tabancasın**.(S,14,B.).

2.Sıfat Tamlaması Şeklinde Nesne

- **her zamanuñg peygâmın** bildük.(S,15,A.).

- Niçe bulut bağlar **ol meşk kellesin** ‘işve ile bâğ-ı dihkân huşk olur.(S,22,A.).

- fermüde cihân muţâ‘ı taqdime iyir görüb ‘arz-ı tefâsîli peyâm gösterdi ve ol memleketüñg ba‘zı â‘yânından **bu asitânenüñg hâk-büsliğin** gâyetine yetişdürdi.(S,23,B.)

3.Sıfat-Fiil Grubu Şeklinde Nesne

- Geçen geçdi **geleceği** bélür men.(S,71,A.).

4.İsim-Fiil Grubu Şeklinde Nesne

- **dilüñg kadri ve pây-e-i rûha irmek**, riyâzatsuz ne müşkil varţâ itdüñg,Vehm giru zarâfet beşinden şaded-i cevâbda dir idi..(S,56,A.)

- Eger kâmet-i istikâmet-i âhvâl-i memleketde inhırâf peydâ olsa **bu memerden geçmek** dilerdi.(S,57,B.).

5.Bağlama Grubu Şeklinde Nesne

-Cevāhiri mefāhir ve me'āşir-i serveri ile mürassa' ve gūşi gerden ger dur-i elfāzı zīver-i me'ānī ile ārāste eylemek muşavvir-i ārā'-i mūnevvir olup **zıkri menşuş u aleyhiyi** müebbed ve muḥalled kılmaktır.(S,5,A)

-Kel-bedri ḥuffe bivāzı ḥātil-encüm, bedr-i muḥāṭ gibi gāhi fermūde-i **Ve enzir 'aşiratekel-akrābīn** üzre ictilā'-i meşeli me'ārif ve istişmāmı fevāyihıl-ezvāk için şayākılı āyātı tevbīḥ ile müedda kıilup eḥādīs-i ta'yiz faḥvā ile jengi ālāyiş ḥadeşānı.ve denes-i āmiziş ta'allukāt-ı ekvānı .anlaruḡ idrāki merāilerinden selḥ iderdi.(S,11,A.)

-**ḥakāyık-ı naklī** ve **'akli ve deḳāyık-ı keşfi ve zevkī -yi takrīrāt-ı** sihr āferīn ile temām iderdi.(S,16,B.)

-Vehm bu sözden ḥāl-i hevādārāni **ḥāk-i melāmet ve bevādi-yi hılā'at ve şenā'at serkeştelere**n okumaḳ ister ki Jende rubbe eş'aşin ağbera anlaruḡ ḳāmetine dürüst gelür.(S,64,A.).

6.Türkçe Olmayan Tamlamaların Nesne Olması

- Işḳ gördü şeyḫ **'aklıḡ ḥoḳḳāsın,bül-'aceb çekdi bisāt-ı satvesin.**(S,11,A.)

7.Edat Grubunun Nesne Olması

- Şimdi ma'suḳ ḥikāyetinden ḡayrī nesne-i gūş eylemez ve **melāmet-i 'ışḳdan ḡayrīsini** diḡlemez oldu..(S,50,B.).

YER TAMLAYICISI

Cümle dizgesinde yönelme, bulunma, ayrılma durum ekleri alan kelimeler veya kelime grupları yüklemi hareketin gerçekleştiği yer, yön, uzaklaşma gibi yönlerde tamamlar. Bu ekler dolyısıyladır ki Türkçede yönelme, bulunma, ayrılma durum eklerini alan üç yer tamlayıcısı özelliği söz konusudur.

Nüzhetname' cümle dizgesindeki yer tamlayıcılarını: Yönelme hal eki alanlar, bulunma hal eki alanlar, ayrılma hal eki alanlar ve kelime grubu şeklinde olan yer tamlayıcıları olarak inceledik. Kelime grubu şeklinde olan yer tamlayıcılarını :“İsim tamlaması,sıfat tamlaması, bağlama grubu, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu ‘’şeklinde olduklarını gördük. Yer tamlayıcısının Türkçe olmayan tamlamalardan oluşan örneklerini de ayrı bir başlık şeklinde değerlendirdik.

1.Yönelme Hal Eki Alan Yer Tamlayıcısı

-Küll-i şun‘ın sabā elinde tutup Viridi **zülfi menefşeye** ham-ü táb(S,3,B)

-. Meşşātā-i şuni‘, gurra-i şabāh turra-i revāhile bezenüp zülfi Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruḥ-u mürevvah **fütuh āsarlarına** nişār ola.(S,4,A)

-- Nutḫ-u temyīz-i ḥās **anḡa** müsellemdür(S,4,B)

- emāsil-i girāndan bir şāhib-i vücuduḡ ki **münteşik-i meşām-i ruḫ āsāsına** istinşāḡ eydür.(s,4,B)

-Her nutḫesi şulb-i müfekkireden ki **rāhm-i ḥāfızaya** teḫaṭṭur ider.

- Pes bu nüzhetnāme-i laṭīfi ki şeyḫ ḥāce şayineddin tene‘aamehüllāhü bigufrānihi .telīf idüp ‘İbāret-i ‘acemiyyede tarīḫi münāzara ve üslūb-u muḫābelede mebāhiş-i kuvā-yı zāhiriye ve bātınıyye de taḫḫīkāt idüp ḥaḫīkāt-ı .insāniyyede ‘ışḫı sultān ve ‘aklı şeyḫ ve kuvā-yı beşerīyyeyi ecnād farz idüp ,her birinüḡ kemiyyāt-i ā‘dād ve keyfiyyāt-ı taşarrufların ḥayyizlerinde.evzā‘-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u salṭanat üslubunca resm-i ‘ādi üzre taḫrīr idüp,ḳavālib-i elfāzın zīnet-i me‘ānī ve beyān ve şuver-i ebyātın leṭāif-i bedi‘-u tıbyān ile muḫallā ve müzeyyen idüp künuz-ü rumūzunüḡ isti‘āresinde siḫr-ı ḫalāl , ve zurūf-u ḫurūfunuḡ taḫyīlātında fazl-ü ifdāl gösterüp ,fezā-yı feşāhatinde bād-i perīşānī esmeyüp **eknāf-i belāgatına** ‘avāyık eli **yitişmemiş**.(S,7,A)

- dūn anuḡ vakti idi ki.mübeşşir-ü fāliḳul-işbāh Feḫṭia‘ dābirul-ḳavmillezine zalemū āvāzesin āfāḳa atup tebāşir-i aşıḳā-i nurānī eli ile **māḫçe-i dürr-ü efşān Kārubānına** şubḫ-i ḫaymesin yüceltdi.ve zulmet-i şebūḡ serā perdesin felek-

i rif'atden hāk-i felākete atup, şeb-i diltürüñg kevkebe-i mevākib-i siyādetin tīg-i husrevi setāde şadmetinden şikest idüp,rū-yi zemīn müstağarrı serīr-i salţanat-ı Ferīdūn gerdūn oldı(S,8,A)

2.Bulunma Hal Eki Alan Yer Tamlayıcısı

- kaldı şahv-ü seyāhat içre 'aql **kulzüm-i fikretinde āb-ü nā yāb**(S,3,B)

- Ol şāhib-i menşūr **ve** Sulţān-i menşūri hāzretine ki 'ımāme-i siyādet, ve derā'ıye-i sa'ādeti raqam-i iclālile mu'llem-i levlāk olup, **rehberlikde** Sürādīk-u müşāhedāt-i eţnāb-i mücāhedesıyle **evtād-ı tebizde** muhkem kaldı.(S,3,B)

- bir sulţān-ı şun'undandur ki bu'istü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en ükātülen-nās irsāl olunup mübārizān-i kalb-i ma'reke-i cān **anunğ fey-i nuşretinde** penāh tutdılar(S,4,A)

- Gūş-i hūş, ol dūrre-i şadef ve ruh-i muhteşem ol cevher-i ma'den ve 'ibāret kalıbı **elfāzda** mütehayyız olur.(S,5,A)

- Tā kim maqarr-ı 'adāletde cülüs eden eşhāb-ı devel huzūrlarında künuz ü rumūzununğ fāidesi 'ām.ve hikem-i nefisesi tām olup me'ānī-yi muhadderesi māverā'-i hucub-i ğumūzdan 'arşa-i vuzūhda cevlan gösterüp **bostān-i idrākda** hırāmān ola.(S,7,A)

3.Ayrılma Hal Eki Alan Yer Tamlayıcısı

Bir vaqtteki sulţān-ı tabī'at beyğüle-i ğalevāyı bürüdetden eyālet-i vücūd.serā perdesin **şahrā-yı İ'tidāl şahmında** kordı,ve bād-ı sebünğ pā-yı şabā ferş-i zümrüdīn üzre kadem başup ebr-i çāyunğ destgir destiyadlıgı ile basit mükedder-i ğayrā üzre bisāt-ı münevveri hazrā düşdü ve gülşen-i rüzigāra talh-ı menzūd ,ve zıll-i memdūd ve mā'-i mesküb mişālī üzre tezīn virüp zamāim-i nemārıq-ı maşfūfa vezāret-i mebsüse-i bundan bağladı.(S,8,A).

B.Kelime Grubu Şeklinde Yer Tamlayıcısı

1.İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

- kaldı şahv-ü seyāhat içre ‘aql **kulzüm-i fikretinde āb-ü nā yāb**(S,3,B)

- bir sultān-ı şun‘undandur ki bu‘istü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ümirtü en ükātülen-nās irsāl olunup mübārizān-i kalb-i ma‘reke-i cān **anuṅṅ fey-i nuşretinde penāh** tıtdılar(S,4,A)

-Meşşātā-i şuni‘, gurra-i şabāh turra-i revāhile bezenüp zülf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruḥ-u mürevvah **fütuh āşārlarına** nişār ola.(S,4,A)

. bunuṅṅ gibi serverlik ve hünerperverlik bu ‘ahdi hümāyunda /ol āşaf-ü zamān şāhibül-izzī vel-emān melik ü vüzerāil’-meşrīkayn. Ruknüd-dünyā ved-din şadrul-islāmi vel-müslimīn mübeyyini faḥvāyi Yā’ eyyühen-nāsü kad cāeküm minellāhi nurun ve kitābün mübīn. **ḥazreti Ayas Paşa bin ‘Abdül-mu‘īn ḥazretlerinüṅṅ zatu sütude ḥişāl ḥamide fi‘āllerine** sezādır.(S,5,B)

2.Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

- Gel bu ‘ömrün cevherin **bir ḥayra** şarf it ey ‘anid.(S,21,A.)

- İltizām-i fermüde-i “Mā ‘aler-rasūli illel-belāg” (ayet) ol cevāba şuru‘dan ābīdür.(S,38,A.)

- Fīl-ḥāl eyitdi hemīn ki **ol diyāruṅṅ ḥavālisine** yitişdüṅṅ ki henüz ortada bir mesāfe ḳalmış idi .(S,22,B.)

- Eyitdiler bizim ādemlerümüz merkez-i ḥākden tā **sekizinci feleküṅṅ saḥḥına** bir laḥzada varırlar.(S,22,B.)

- rāyāt-ı nuşret **ol semte** müteveccih oldı .(S,24,A.)

-- aṅṅa süvār idüb **ol memlekete** getürdiler(S,17,B).

3.Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

- Eydür çün **bu taht-i hadika-i haqiqat ve fevq-ı külli mühre-i tabi'atda** ,hüsn-ü şuret ve fertâ-i fıtrat üzre nihâl-i insândan nev bâve-i reşit ü güzârân ve hırâmân olmamışdur.ve bâğbân-ı fıtrat nihâd-ı âdemîyeden küre-i laîf ter ber şabeğ-ı 'arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

- Hezâr cân kirâmı fidâyı yek lafzaş,hezâr genc-i me'âni fidâ-yi yek harfeş. Ve buncılayın nüzhetnâme-i .behişt âyîn ki **hazreti elfâzı renginden ve nuzreti gülşeni me'ânisi reşginden** sebzezarı sipher hûb çehre hezâr dîde ile aşikâr olmuşdur.(S,5,B)

-. Pes bu cihetten **bu haqır-u zelif-ü va'lün kalbine** huşur itdi ki anuñg durer-i fevâiden tercüme idüp inşâ üslûbunca silk-i intizâma çeke(S,7,A)

4.İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

- Dem-i istifsârla **anlaruñg evzâ'm bilmeğe** tercümân-ı hayâle fermân oldu.(S,18,A.)

- destiyârî hızmetinsüz hiç âferîde **pâyımı meydân-ı beyânda komağa** kâdir olmaz.(S,37,A.).

5.Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

- **havşala-i iktidârında olana** kıyâm gösterdi.(S,57,A.).

- Nağme-zenân gibi hevâ-yı bezm-i niyâzî ile oturup efsürde **kâni künc-i se'âmet ve bî-dergâni zâviye-i sükün-i melâmet olana** bu lezzetden ne haber.(S,71,B.).

- Işka düşdi çün gönğül 'alum melâmet eyledi, ' **âşık olandan** gider hükm-ü selâmet ser be-ser.(S,76,B.).

TÜRKÇE OLMAYAN TAMLAMALARIN YER TAMLAYICISI OLMASI

-Ve şeyhi kıdsi şî'âr tecerrüd dışâr **halvet-i tebettül ve inkışâ'dan** /cemâ'athâne-i **âmîzişine** müteveccih olub İctimâ' itdi . Ve halkâ-i irâdetinde âkrân olan eşhâb-ı meclis..istifâdesinde yekser olup istisâ'dı şerefi pây bûsüne mübâderet gösterüp hâzır oldılar.(S,10,B).

- **vasa't-i ma'mûre-i 'âlemde** bir şehristân var idi.(S,11,B.).

- Şems-i ma'nî **lafz-ı muhkemden** zühür ider 'amû pertevi nur-u tecellî tûr-i sînâdan toğar.(S,14,A.).

- tarîk oldır ki Sevâbık-ı uhûdü levâhık-ı huķûķa mülhâķ idüp siħri ki sümât-ı inbisâtı mele-i â'lâdur.**ķātibān-ı hıttā-i hāk'e** tefrîķ iderler.(S,24,B.)

ZARF TÜMLECİ

Zarf tümlecii fiili betimleyen kelime ya da kelime gruplarıdır. Buna göre cümlelerin bu ögesi fiildeki iş, oluş, hareketin nasıl, ne kadar, niçin, neyle, kiminle, ne sebeble, hangi yönde gerçekleştiğini anlatma göreviyle yükümlüdür.

Nüzhetname'de geçen zarf tümleçlerini:“Ek almadan zarf olanlar, eşitlik ekiyle zarf olanlar, edat grubu ile zarf olanlar, hal ekleri ile zarf olanlar, zarf-fiil ekiyle zarf olanlar.” şeklinde değerlendirdik.

1.Ek Almadan Zarf Olan Kelimeler

- Şol ümîde **ki bu** nüzhetnâme huzûr-u mevfür-u hubûrlarında hayyiz-i kâbulde vaķi' olup,egerçi **anlaruñg 'izzetine lâyıķ** hâşletüm yoğ ise bari **anlaruñg kolları zinde** 'ömrüm geçdi.(S,7B).

- mercüvdür ki kendü dest-i âmuzları silkinde münhâtır kılub /himmet bedreķası ve burâķ-ı merhâmet ile tarîķ-ı râhatâ tavecih idüp/ '**mdellâh** müşâb ve mecûr olalar. (S,7,B)

2.Eşitlik Eki Alan Zarflar

- Pes bu cihetten bu haķır-u zelil-ü va'ılün kalbine huķur itdi ki anuᅡg dörer-i fevāiden tercüme idüp / **inşā üslūbunca** silk-i intizāma ķeke(S,7,A)

3.Edat ile Zarf Olan Unsurlar

-ᅡayme-i gülün eᅡnāb-ı uruķun evtād-ı dil-i senliᅡinile gūh-i muᅡkem idüp/ nuᅡaf-i emᅡār-ı erᅡāmdan/ aᅡᅡārını/ **benāt-ı nebātile** ᅡāmil ᅡıldı(S,3,B)

- Ol şāᅡib-i menşūr **ve** Sultān-i menşūri ᅡāzretine ki 'ımāme-i siyādet ve derā'ıye-i sa'ādeti raᅡam-i iclālile mu'llem-i levlāk olup, rehberlikde **Sürādiᅡ-u müşāhedāt-i eᅡnāb-i mücāhedesiyle** evtād-ı tebizde muᅡkem ᅡaldı.(S,3,B)

- bir sultān-ı şun'undandur ki bu'ıştü bis-seyfı tıᅡı ile serkeşān-i dīn āyine **gūşümāl iᅡün/** Ümirtü en üᅡātilen-nās irsāl olunup mübārizān-i ᅡalb-i ma'reke-i cān anuᅡg fey-i nuşretinde penāᅡ ᅡıtdılar(S,4,A)

- Eydür ᅡün bu taᅡt-i ᅡadıᅡa-i ᅡaᅡıᅡat ve fevᅡ-ı külli mühre-i tabi'atda **ᅡūsn-ü şuret ve fertā-i fiᅡrat üzre** nihāl-i insāndan nev bāve-i reşit ü gūzārān ve ᅡıramān olmamışdur.ve bāᅡbān-ı fiᅡrat nihād-ı ādemīyeden küre-i laᅡıf ter ber ᅡabek-ı 'arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

- bir ruᅡ-u muᅡteşemdür ki ᅡābile' -i nuᅡuᅡ anı **kisvet-i sevad-i ᅡurufile** piᅡıde ᅡılmıştır.(S,5,A)

- Vaᅡtı ki 'arusi beyan **manşaba' -i zübān üzre** cilve göstere(S,5,A)

-Hezār cān kirāmı fidāyı yek lafzaş,hezār genc-i me'āni fidā-yi yek ᅡarfeş. **Ve buncılayın** nüzhetnāme-i .beᅡışt āyīn ki ᅡāzreti elfāzı reᅡᅡinden ve nüzreti gülşeni me'ānisi reşᅡinden sebzearı sipher ᅡub ᅡehre **hezār dīde ile** aşıᅡār olmuşdur.(S,5,B).

-İnşāf-ı esāsı de'āyim-i padişāhi budur ki **te'yid-i ilahi ile** müşeyyed ve mümeᅡhed olmuşdur(S,6,A)

-Şol sebeble **ki teşîd-i temhîd-i kavâ'id-i milk ve esâs-ı devlet şimşîr-i gevherdâr ve kalem-i dürebâr ile** mazbut ve menûtdur.(S,6,A)

- dün anuñg vaqti idi ki.mübeşşir-ü fâliķul-işbâh Feķuṭia‘ dâbirul-ķavmillezine zalemû âvâzesin âfâķa atub/ **tebâşîr-i âşîķâ-i nurânî eli ile** mâhçe-i dürr-ü efşân Kârubânına şubḥ-i ḥaymesin yüceltdi.ve zûlmet-i şebüñg serâ perdesin felek-i rif'atden ḥâķ-i felâķete atup, /şeb-i dîlcürüñg kevkebe-i mevâķib-i siyâdetin tîğ-ı ḥusrevi setâde şadmetinden şikest idüp,rû-yi zemîn müstaķarrı serîr-i salṭanat-ı Ferîdün gerdün oldu(S,8,A)

- Bir vaqtteki sultân-ı ṭabî'at beygüle-i ğalevâyı bürüdetden eyâlet-i vücûd.serâ perdesin şahrâ-yı î'tidâl şahnında ķordı,ve bād-ı sebüñg pâ-yı şabâ ferş-i zümrüdîn üzre ķadem başup / **ebr-i çâyüñg destgir destiyadlığı ile / basîṭ mükedder-i ğayrâ üzre** bisât-ı münevveri hazrâ düşdü ve ğülşen-i rûzigâra **ṭalḥ-ı menzûd ,ve zıll-i memdûd ve mâ'-i meskûb mişâli üzre** tezîn virüp zamâim-i nemârîķ-ı maşfûfa vezâret-i mebsûse-i bundan bağladı.(S,8,A).

4.Hal Ekleri İle Zarf Olan Unsurlar

-.ḥamd- u şenâ -i na maḥşûr ol dârâ-yı cihân,ve dâñâ-yı âşîķâr-u nihân,Hazretine ki 'aķl-ı dürbîn ve fikr-i tuğl-i endîş **künh-i celâlinüñg idrâkinde** 'âciz.(S,3,A)

-zübân-i fuşahâ **beyân-i vaşfinda** ebkem.(S,3,A)

- Pes **bu cihetten** bu ḥaķîr-u zelîl-ü va'îlün ķalbine ḥuṭûr itdi ki anuñg dürer-i fevâiden tercüme idüb / **inşâ üslûbunca** silk-i intizâma çeke(S,7,A)

- Bir vaqtteki sultân-ı ṭabî'at beygüle-i ğalevâyı bürüdetden eyâlet-i vücûd.serâ perdesin şahrâ-yı î'tidâl şahnında ķordı,ve bād-ı sebüñg pâ-yı şabâ ferş-i zümrüdîn üzre ķadem başup / ebr-i çâyüñg destgir destiyadlığı ile / basîṭ mükedder-i ğayrâ üzre bisât-ı münevveri hazrâ düşdü ve ğülşen-i rûzigâra **ṭalḥ-ı menzûd ,ve zıll-i memdûd ve mâ'-i meskûb mişâli üzre** tezîn virüb zamâim-i nemârîķ-ı maşfûfa vezâret-i mebsûse-i **bundan** bağladı.(S,8,A).

5.Zarf-Fiil Ekiyle Zarf Olan Unsurlar

-Efrāste kılub çendīn hezār-ı şuver-i encümini **şümāri kalem-i kudretile/ saḥ -ı sipher-i ābkūn üzre** nakş etdi.(s,3,A)

-. **ḥayme-i gülün eṭnāb-ı uruḳun evtād-ı dil-i senliḡinile gūh-i muḥkem idüp/ nuṭaf-i emṭār-ı erḥāmdan/ aḳṭārını/ benāt-ı nebātile ḥāmil kıldı**(S,3,B)

- Küll-i şun‘ın **sabā elinde tutup** Virdi zülf-i menefşeye ḥam-ü tāb(S,3,B)

- Ol şāḥib-i menşūr ve Sultān-i menşūri ḥazretine ki **‘imāme-i siyādet ve derā‘iye-i sa‘ādeti raḳam-i iclālile mu‘llem-i levlāk olup**, rehberlikde Sürādiḳ-u müşāhedāt-i eṭnāb-i mücāhedesiyile evtād-ı tebizde muḥkem ḳaldı.(S,3,B)

- bir sultān-ı şun‘undandur ki bu‘iştü bis-seyfı tıḡı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için/ **Ümirtü en üḳātülen-nās irsāl olunup** mübārizān-i ḳalb-i ma‘reke-i cān anuḡ fey-i nuşretinde penāḥ tutdılar(S,4,A)

-. **Meşşātā-i şuni‘, ḡurra-i şabāḥ turra-i revāhile bezenüb/ zülf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe** ruḥ-u mürevvaḥ fütuḥ āşārlarına nişār ola.(S,4,A)

- Cevāhiri mefāḥir ve me‘āşir-i şerveri ile mürassa‘ ve gūşi gerden ger dur-i elfāzı zīver-i me‘ānī ile ārāste eylemek **muşavvir-i ārā‘-i münevvir olup** zıḳri menşuş-u aleyhiyi müebbed ve muḥalled ḳılmaktır.(S,5,A)

-**Her birinüḡ medāḥil ve meḥāricin bilüp** ribḳa-i inḳıyād ve rişte-i ittiḥāda çeke.(S,6,B)

- diledi ki **bu üslūba münasip ve bu ṭarīḳa mütenasip nām-ı şerīflerine bir risāle yazup** anlaruḡ ḥaşāīş-ı ḥisānların anda revm ide.(S,6,B)

-Pes bu nüzhetnāme-i laṭīfi ki şeyḫ ḥāce şayineddin tene‘aamehüllāhü bigufrānihi .telīf idüp /‘İbāret-i ‘acemiyyede ṭarīḳi münāzara ve üslūb-u muḳābelede mebāḥiş-i ḳuvā-yı zāhiriye ve bāṭniyyede taḥḳīḳāt idüp /ḥaḳīḳāt-ı .insāniyyede ‘ışḳı sultān ve ‘aḳlı şeyḫ ve ḳuvā-yı beşerīyyeyi ecnād farz idüp /her birinüḡ kemiyyāt-i ā‘dād ve keyfiyyāt-ı taşarrufların ḥayyizlerinde.evzā‘-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u

salṭanat üslubunca resm-i ‘ādi üzre taḥrîr idüp/ḳavālib-i elfāzın zīnet-i me‘ānî ve beyān ve şuver-i ebyātın leṭāif-i bedi‘-u tıbyān ile muḥallā ve müzeyyen idüp /künuz-ü rumūzununḡ isti‘āresinde siḥr-ı ḫalāl , ve zūrūf-u ḫurūfununḡ taḫyīlātında fażl-ü ifdāl gösterüp ,fezā-yı feşāhatinde bād-i perīşānî esmeyüp eknāf-ı belāğatına ‘avāyık eli yitişmemiş.(S,7,A)

- mercüvdür ki kendü dest-i āmuzları silkinde münḫaṭır kılub /himmet bedreḳası ve burāḳ-ı merḫamet ile ṭarīḳ-ı rāḫatā tavcih idüp/ ‘ındellāḫ müsāb ve mecūr olalar. (S,7,B)

- dūn anuḡ vaḳti idi ki.mübeşşir-ü fāliḳul-işbāḫ Feḳuṭia‘ dābirul-ḳavmillezine zalemü āvāzesin āfāḳa atup/ tebāşîr-i āşîḳā-i nurānî eli ile māḫçe-i dürr-ü efşān Kārübānına şubḫ-i ḫaymesin yüceltdi.ve zulmet-i şebünḡ serā perdesin felek-i rif‘atden ḫāk-i felākete atub, /şeb-i dılcürunḡ kevkebe-i mevākib-i siyādetin tıḡ-ı ḫusrevi setāde şadmetinden şikest idüp,rū-yi zemīn müstaḳarrı serîr-i salṭanat-ı Ferīdūn gerdūn oldı(S,8,A)

- Bir vaḳtteki sultān-ı ṭabî‘at beyḡüle-i ḡalevāyı bürüdetden eyālet-i vücūd.serā perdesin şahrā-yı î‘tidāl şaḫnında ḳordı,ve bād-ı sebünḡ pā-yı şabā fers-i zümürdîn üzre ḳadem başup / ebr-i çāyunḡ destgir destiyadlıḡı ile / basıṭ mükedder-i ḡayrā üzre bisāt-ı münevveri hazrā düşdü ve ḡülşen-i rūzigāra ṭalḫ-ı menzūd ,ve zıll-i memdūd ve mā’-i mesküb mişāli üzre tezīn virüp zamāim-i nemārıḳ-ı maşfūfa vezāret-i mebsūse-i bundan baḡladı.(S,8,A).

6.Sıfat Tamlaması İle Zarf Olan Kelimeler

Bir sıfat tamlamasına isim hal ekleri eklenerek ya da yalın halde fiili niteleyerek zarf tümleçleri yapılabilir:

-çeşme-i ḫūn-i ciḡer seyline rāḫ-ı ḫūn olur Ve kışşā-i taḡayyür-ü ḫālî eşḫāb-ı meclis ve ā‘yān-ı memleket anuḡ peyḡām-i laṭîf āşārından işidildüḡü vaḳıtda dinildi ki ol memleketünḡ teheyycü-ü mevādd-i teşḫîri mizāc bendegān-i ḫazretde ḳonulmuşdur.(S,16,B.).

- bu yüzden anḡa celīdi dirler.(S,23,A.).

- kıyamet tozları açıldığı vakıt ,göresin bindüğünġ at mı eşek mi.(S,29,A.).

CÜMLE TÜRLERİ

BİRLEŞİK CÜMLELER

Dilin temel anlatım birimi olan cümlelerin dil kurallarına uygun olarak birleşmeleri dil dizgesinde sıkça karşılaşılan bir dil olgusudur. Cümle yargı bildiren bir kelime grubu olduğuna göre birleşmiş cümlelerde en az iki cümle yer almalıdır. Yargının gerek ve yeter şartı çekimli bir fiil olduğu için birleşik cümlelerde en az iki çekimli fiil vardır. Bu durumda çekimli olmayan sadece öge alan fiil gruplarının cümle teşkil etmeleri mümkün değildir. Bundan dolayı fiil gruplarını içinde barındıran hiçbir cümle birleşik cümle olarak isimlendirilemez.

Türkçenin cümle yapısı irdelendiğinde dört soyut genel özellikteki cümleye rastlanılır:

C→Kelime grupları olmadan sadece kelimelerden kurulu cümleler.

C→Kelime grupları ve kelimelerden oluşan cümleler.

C→Bir yan cümle barındıran cümleler.

C→Hem kelime grubu hem yan cümle barındıran cümleler.

Birleşik cümleler üçüncü ve dördüncü cümlelerin özelliklerini taşıyan cümlelerdir. Birleşik cümlelerde iki yargı bulunur,fakat bir yargı cümlenin temel fikri durumundadır. Cümlenin temel fikri durumunda bulunan bu cümleye ana cümle denir ve Türkçe söz dizim kuralları gereği genelde sonda bulunur. Ana fikrin dışında bir de yardımcı fikir özelliğinde bulunan bir cümle vardır ki buna da yan cümle denir. Yan cümleler ana cümleden ayrılmaları durumunda bağımsız olarak varlığını sürdürme özelliğine sahiptir. Bu bağımsız olarak varlığını sürdürme özelliğine fiil gruplarında kesinlikle tesadüf edilmez. Bu sebeble fiil grupları için yan cümle/cümlecik/cümlemsi gibi terimler kullanmak doğru değildir, zira bu gruplar cümle değildir. Sadece kelime grupları vazifesinde dilde düşüncenin aktarılmasına imkan sağlayan gelişmiş anlatım yollarıdır.

Birleşik bir cümle sadece bir yan cümleden oluşacağı gibi içinde kelime grupları bulunduran bir yan cümlecik ve yan cümleciğin dışında kelime grupları da barındırır özellikte oldukça geniş bir küme şeklinde olabilir, ancak kaç yan cümlecik taşıyor olursa olsun birleşik cümlelerin tek bir fikre hizmet ettikleri bir dil gerçeğidir. Türkçede bulunan birleşik cümleler üç çeşittir:

- 1.Şartlı Birleşik Cümle
2. Ki İle Birleşen Cümle
- 3.İç İçe Birleşik Cümle

ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE

Bu birleşik cümle türü Türkçenin dil dizgesinde sıklıkla karşılaşılan bir cümle türü olma özelliği taşır. Bu cümlenin ortaya çıkması için şart kipi alan bir cümlenin bir başka cümle ile tamamlanması gerekir. Şart kipi alan cümle birleşik zamanlı,basit zamanlı ya da isim şart çekimi mahiyetinde olabilir. Böylece şart bildiren bir cümle vücuda gelmiş olur. Bu şart bildiren cümlenin temel bir yargı ile tamamlanması halinde şartlı birleşik cümle oluşumunu tamamlayarak dizge içinde yer alır. Şart anlamının bir başka yargı ile tamamlanmasının zorunlu gereği olarak şartlı yan cümle temel cümleden ayrılınca bağımsız yaşama kabiliyetini önemli dercede yitirir, ancak yine de bir yargı anlamı taşımasının bir sonucu olarak yan cümle olma özelliği taşıdığı bir dil bilimsel olgudur.

Nüzhetname’de geçen şart cümleleri daha çok geniş zamanın şartı şeklinde olan şartlı yan cümlelerdir, ancak bunun haricinde ek-fiilin şartının da kullanıldığı görülür. Şart cümlesinin teşekkülünde şart anlamını kuvvetlendirme ihtiyacının bir sonucu olarak “eğer” edatı şartlı cümlede sıkça kullanılır. Bu özellikteki cümleler şu şekilde tanımlandı:

- eğer **anunġ maĥki ħabulü ile temām ‘ıyāra gelürse aᅇga** sikke ururlar ve darul-‘ıyāarı memleket şavbına revāne iderler.(S,37,B)

- Ger **muĥtesib şorar ise** deyiᅇgüz.(S,13,A).

-**hulul iderse** çorsa kizr-i mâlik, huzûrında riqâbun zilleti var.(S,16,A)

- Eger **rûme iderse** kayserüñdür.(S,16,A)

- **hulul itse** ‘arabda tûbba‘î var.(S,16,A)

- Seyf-i ‘azm ile bulursun ger bulursan cidd idüb **Nefs ger hiddet iderse** sende eyle hiddeti şârim ol vaqt-i maḥalde saña şâyed maḥt ola.(S,20,A).

- **haber ne ise** anı vir.(S,21,B).

- Eger vażı‘ vâlî-i vilâyet kânûn-i şerâyî‘a munṭabık ve münhec-i kavîm-i ‘adâlet üzre râst ise “ kul hâtû burhâneküm in küntüm şâdiḳîn” Eger **tarîḳ-ı tasalluṭ ve ta‘assüf ile ilerü gelüb münkir-i şerâyî‘ı hidâyet âyât,ve hıkem-i berâhîn-i mübeyyinât olursanğuz** velâ tütî ‘û emral-müsrifîn her âyîne üzerümüze vâcib ve lâzım olur ki “ Velleziynecâhedû fiynâ lenehdiyennehüm şübülenâ mucîbince siper-i cihâdı başa çekübkâr zâr kemerîni miyân-ı muḳâteleye bağlayup maḳâm-ı muḳâbelede ṭuravuz.(S,22,A)

Kİ İLE BİRLEŞEN CÜMLELER

Ki’li birleşik tümce,bir temel tümce ile,temel tümceye ki ile bağlanan bir yardımcı tümceden oluşur. Bu tümce türü,asıl ögenin başta bulunması nedeniyle, art zamanlı Türkçe söz dizimi kurallarına aykırıdır.

Türk dili, türlü ilişkiler sonucunda başka dillerden genellikle sözcük düzeyinde ögeler almıştır. Ancak sözcük ödünçlemesiyle kalınmadığı, az da olsa söz dizimsel yapıların da ödünçlendiği bilinmektedir. Söz dizimsel yapıların bir dilden ötekine geçişi sözcük alışverişine oranla çok daha yavaş bir seyir izler. Bazen ki’li birleşik tümcelerde olduğu gibi,yüzlerce yıllık bir sürece karşın, bu tür yapılar kullanımda hâlâ yabancı olduğunu hissettirir.(Eker 203:383-384)

Bu cümle türü ki edatı vasıtasıyla bağlanan en az iki cümlenin birlikteliğiyle ortaya çıkar. İki cümleyi bağlama görevini dizge içinde –ki edatı üstlenir. Bir bağlama edatı olan –ki diğer bağlama edatlarından çok farklı düzenekte birleşik

cümlelerin teşekkülünü sağlar. Bu cümlelerde asıl unsur başta yardımcı unsur sondadır. Bu sebeble Türkçenin genel söz dizimine aykırı bir diziliş görülür.

Ki ile birleşen cümlelerde yardımcı cümle, ana cümlelerin bir ögesi durumundadır. Bazen de yardımcı cümle ana cümleyi açıklama işlevi görür. Ana cümledeki yüklem isim kökenli olursa yardımcı cümle bu durumda ana cümleyi betimleme görevi ile kullanılır. Bu işlevi, sıfat tamlamasındaki sıfat tamlayanının işlevine denk düşer.

Nüzhetname’de ki ile birleşen cümlelerin bağlama edatları ve diğer yollar ile birleşen cümleler içinde oranı dikkat çekici derecede çoktur. Bu cümle çeşidi Nüzhetname dil dizgesinin hakim cümlelerinden biridir. Türkçe kurallara uygun olmayan bu cümle çeşidinin Nüzhetname çevirisinde sıkça kullanılması oldukça manidardır. Bu sıklık dil dizgeleri arasındaki tedahülün bir sonucudur.

Nüzhetname’de ki ile birleşen birleşik cümlelerde, ki edatından evellki cümle; yüklem türüne göre sıklıkla bir isim cümlesi durumundadır. Metin içinde birden fazla ki edatıyla bağlı vaziyette birleşik cümleler de mevcuttur. Bağlama ve izah edatı ki’nin yanı sıra metinde değişik bağlama edatlarıyla kurulan bağlı cümlelerin çokluğu, uzun cümleleri; metin dizge zincirine hakim kılmıştır. Metinde ki edatına benzer işlevde kim soru zamirinin de kullanıldığı görülür, ancak hakim kulanma alanı ki izah edatına aittir. Nüzhetname’de geçen ki ile birleşen cümlelerin bu özelliklerine şu cümleleri tanık olarak gösterebiliriz:

-hamd- u şenā -i na mahşūr ol dārā-yı cihān,ve dānā-yı āşikār-u nihān,Hazretine **ki** ‘aql-ı dūrbīn ve fikr-i tuğl-i endīş künh-i celālinūng idrākinde ‘āciz.(S,3,A)

-Bir pādīşāhdur **ki** řāram-i nilgūni dūd-i fıreden .(S,3,A)

-Pādīşāhdur **ki** künh-i bīçūnin, İdemez fikr küll-ü ülül-elbāb (S,3,B)

-Ol řāhib-i menşūr **ve** Sultān-i menşūri řāzretine **ki** ‘ımāme-i siyādet, ve derā‘iye-i sa‘ādeti raqam-i iclālile mu‘llem-i levlāk olup rehberlikde Sūrādiq-u müşāhedāt-i etnāb-i mücāhedeşiyle evtād-ı tebizde muhkem qaldı.(S,3,B)

-bir sulţān-ı şun'undandır **ki** bu'istü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en ükātülen-nās irsāl olunub mübārizān-i k̄alb-i ma'reke-i cān anuᅇg fey-i nuşretinde penāh tıtdılar(S,4,A)

-Ol yüzden **ki** nevi' insan cins-i maᅇlūkātđan ᅇamīr māye' -i vücūd.ve noᅇta-i daīre-i maᅇşūd olur.(s,4,B)

-Tā fevāīd-i nuᅇuk **ki** mülhimātını izzet-i zil-celal melik-i müte'al 'azze şānühüdür.

-Mühmel ᅇalmayup ᅇaᅇᅇı nimet-i bāriyi gūzārda ola **ki**. Ve emmā bini'meti rabbike fehaddiᅇ faᅇvāsınca kendünüᅇg revāīᅇ-ı ᅇarāyīᅇı **ki** fihrist-i ᅇaᅇāiᅇ-i insāndur(S,4,B)

- emāsil-i girāndan bir şāhib-i vücuduᅇg **ki** münteᅇiᅇ-ı meᅇām-i ruᅇ āsāsına istinᅇāᅇ eydür.(s,4,B)

-Her nuᅇfesi şulb-i müfekkireden **ki** rāᅇm-i ᅇāfızaya teᅇaᅇtur ider.(s,5,A)

-bir ruᅇ-u muᅇteᅇemdür **ki** ᅇābile'-i nuᅇuk anı kisvet-i sevad-i ᅇurufile piᅇide ᅇılmıştır.(S,5,A)

-Vaᅇti **ki** 'arusi beyan maᅇşaba'-i zübān üzre cilve göstere(S,5,A)

-Hezār cān kirāmı fidāyı yek lafzaᅇ,hezār genc-i me'āni fidā-yi yek ᅇarfeᅇ. Ve buncılayın nüzhethāme-i .beᅇiᅇt āyīn **ki** ᅇazreti elfāzı reᅇginden ve nuᅇreti gūᅇşeni me'ānisi reᅇginden sebzearı sipher ᅇub ᅇehre hezār dīde ile aᅇiᅇār olmuᅇdur.(S,5,B)

-felā cerem,lāzım gelür **ki** bir şāhib-i ᅇadruᅇg nihāli celāli anda şināᅇta olub ravme'-i kirām ve devᅇa'-i me'aliden ki ᅇarefi münteseb anuᅇg faᅇlı müktesebi ile müteᅇalla.ve rezānet-i 'aᅇl ve faᅇl anuᅇgla mezkür,ve ᅇehāmet-i rā'yi ve ru'yetleri meᅇhur ola.(S,5,B)

- İnᅇāf-ı eᅇāsı de'āyim-i padiᅇāhi budur **ki** te'yid-i ilahi ile müᅇeyyed ve mümehhed olmuᅇdur(S,6,A)

-Ehli hırada pūşide deġüldür **ki** veziri pūr hūner pādişāh-ı ‘adl göstere(S,5,A)

-Şol sebeble **ki** teşīd-i temhīd-i kavā‘īd-i milk ve esās-ı devlet şimşīr-i gevherdār ve қalem-i dūrerbār ile mazbut ve menūtdur.(S,6,A)

-ābdār ile hūmūd virüp şāmit ve nāṭıķ mevrūş ve mūkteseb ṭarīķ ve mūnteseb ‘alel-icmāl vet-tafzīl havze-i taḥşīle getirüp hūsnū tedbīrle eṭrāf u eknāf ve ekārib ve ebā‘id-i şarkī ve ġarbī ve şīmālī cenūbī **ki** şunūf-ü ecnād ve ‘ummāl ve envār‘ āķvām ve ecsāmile mālā māldur.(S,6,B)

-diledi **ki** bu ūslūba mūnasip ve bu ṭarīķa mūtenasip nām-ı şerīflerine bir risāle yazup anlaruṅ ḥaşāīş-ı ḥisānların anda revm ide.(S,6,B)

-Pes bu nūzhetnāme-i laṭīfī **ki** şeyḥ ḥāce şayineddin tene‘aamehüllāhū biġufrānihi .telīf idüp ‘İbāret-i ‘acemiyyede ṭarīķi mūnāzara ve ūslūb-u muķābelede mebāḥiş-i kuvā-yı zāhiriye ve bāṭıniyye de taḥķīķāt idüp ḥaķīķāt-ı .insāniyyede ‘ışķı sulṭān ve ‘aķlı şeyḥ ve kuvā-yı beşerīyyeyi ecnād farz idüp ,her birinūṅ kemiyyāt-i ā‘dād ve keyfiyyāt-ı taşarrufların ḥayyizlerinde.evzā‘-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u salṭanat ūslubunca resm-i ‘ādi ūzre taḥrīr idüp,ķavālib-i elfāzın zīnet-i me‘ānī ve beyān ve şuver-i ebyātın leṭāif-i bedi‘-u tibyān ile muḥallā ve müzeyyen idüp kūnuz-ü rumūzunuṅ isti‘āresinde siḥr-ı ḥalāl , ve zurūf-u ḥurūfunuṅ taḥyīlātında fazl-ü ifdāl gösterüp ,fezā-yı feşāḥatinde bād-i perīşānī esmeyüb eknāf-ı belāġatına ‘avāyık eli **yitişmemiş**.(S,7,A)

-Pes bu cihetten bu ḥaķīr-u zelīl-ü va‘īlūn ḳalbine ḥuṭūr itdi **ki** anuṅ dūrer-i fevāiden tercūme idüb inşā ūslūbunca silk-i intizāma çeke(S,7,A)

-Şol ūmīde **ki** bu nūzhetnāme ḥuzūr-u mevṫūr-u ḥubūrlarında ḥayyiz-i ḳabulde vaķi‘ olup,egerçi anlaruṅ ‘izzetine lāyık ḥaşletüm yoġ ise bari anlaruṅ kolları zīnde ‘ömrüm geçdi.(S,7B).

-mercüvdür **ki** kendü dest-i āmuzları silkinde mūnḥaṭır ḳılıp himmet bedreķası ve burāķ-ı merḥamet ile ṭarīķ-ı rāḥatā taveh idüp ‘ındellāh müşāb ve mecūr olalar. (S,7,B)

-dün anuḡ vaḡti idi **ki**.mübeşşir-ü fālikul-işbāh Feḡḡia‘ dābirul-ḡavmillezine zalemū āvāzesin āfāḡa atub tebāşır-i āşıḡā-i nurānī eli ile māhḡe-i dürr-ü efşān Kārubānına şubḡ-i ḡaymesin yüceltdi.ve zulmet-i şebüḡ serā perdesin felek-i rif‘atden ḡāk-i felākete atub, şeb-i dılcürüḡ kevkebe-i mevākib-i siyādetin tıḡ-ı ḡusrevi setāde şadmetinden şikest idüb,rü-yi zemīn müstaḡarrı serīr-i salḡanat-ı Ferīdün gerdün oldı(S,8,A)

-Nesimüḡ cünbüşin gör kim resme gösterir inşā **ki** lüḡf-i şan‘atı anuḡ nice olmuşdurur ibdā.

-Bir göze **kim** ḡāk-i dergāhüḡ ḡubarı ḡuḡl ola .(S,16,B).

-Fekeyfe **ki** bī-edebliḡin angüşti ile .iḡāret idüb bir küşe-i ol cāyı sāyebān idine.(S,21,B).

-Bu degül kim dili uzun olanuḡ **kim** teninden zaḡmetin giru ḡutar. (S,23,B).

- ‘‘Aynen fihā tüsem mā selsebiylā’’ bunu ḡāmmāt-ı münşiyān ve anlarıḡ iḡrāk kāzibesini üzerine ḡaml eylemezler.anuḡ için **ki** bir ḡeşme ki andan gele ve bir ırmaḡ ki andan münşa‘ib ola.(S,36,B).

İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLELER

Türkçenin asıl birleşik cümlesi M. Ergin’in de işaret ettiḡi gibi iç içe birleşik cümle türüdür. İki baḡımsız cümlenin iç içe girdiḡi bu cümlelerde gerek yan cümlenin gerekse temel cümlenin cümle olma özellikleri oldukça belirgindir.

Nüzhetname dil dizgesinde yan cümleyi temel cümleye bağlamak için dilin deyü edatını ve de- fiilinin zarf-fiilli şekillerine ve belirtisiz isim tamlamasının tamlayanın yan cümle olması şeklinde kimi birleştirme yollarına başvurduḡu görülür.

İçteki cümleyi içine alan temel cümlenin yüklemi de-, san-, eyit- fiilerinden biridir. Sadece bir örnek cümlede bul- fiili olumsuz bir isim cümlesini zarf tümleyici olarak içine alarak bir iç içe birleşik cümle oluşturmuştur. Nüzhetname’de geçen bu cümle özelliklerinin tanıklarını şöyle gösterebiliriz :

-Turunc-u meh Züleyhâ var şandı (S,8,A)

-Bu ne mestlik idi ki yol buldu,sākī kimdür ve bāde kimdendür deyü müte‘accib oldılar.ve zübān-i hāl ile nühüfte didiler.(S,12,B).

-ol küşenüñg hizmetine ta'alluğu var idi, didi.(S,13,A).

-Bir cemī‘bu küşede ğaflet serin ceyb-i beṭālete çekmişlerdür, dirler.(S,14,B).

- Mucib-i in‘itāf-i iltifāt-ı hümayūnuñg e‘innesi ile anuñg şüret-i taḥşīli ve zabtı üzerine olmağdur diyince derhāl ā‘yān-i ehl-i kemālden ki birisi kelām nām ki seccāde-i kerāmeti havaya atup anı maṭiyye-i mesāliki nūr ve meṭālīb-i sürür düzerdi. Ve ḥaḳāyık-ı naḳlī ve ‘aḳli ve deḳāyık-ı keşfi ve zevkī -yi taḳrīrāt-ı sihr āferīn ile temām iderdi.(S16,B)

- Didi ki ne şahışlar siz nireden geldüñgüz,kaşduñguz nedür,eyitdiler **ḳavm-i ‘arab ile oluruz ,bizüm ḳabilemüze ḥadd-i şarḳ-i menzildür.**(S,18,A)

-Rasül-i kelām eyitdi **bu didiğüñg nuḳuş-u zāhirül-cevābdur.**(S, 21, A).

-şanma anı kim getüre ḳurb-ü şemse nüh tıbāk.(S,21,A).

-ḥıccāb-i ğavāşī-yi heyūlānī ve ḥavāss-ı cismānīanda **yük degül** buldu.(S,25,A).

-Ol memleketüñg tefāşil-i evzā‘- cüziyyātına azım vukūfu vardır. diyü cevāb virüb, fil-hāl anğa bisāṭ-ı inbisāṭ virilüp ,kendünüñg ve evzā‘- memleketüñg āḥvālinden istifsār buyurdılar.eyitdi **ben ol ḥanedānuñg ḥarīdesi ve perverdesiyem evān-i ṭufūliyetden beni envā‘- elṭāf ve iştnā‘a maḥşuş idüp, evvelā ālāt-ı istiḥşāl-i ‘ulüm ne ki ol memleketde kütüb-ü ṭalebeden ki ola ‘alā vechil-ıtlāk bañga tefvīz idüp ,vüzerā-yı ve ümerāyı benüm terbiyet-i muḥafazatuma meşgul kılup tā kim meleke-i teraḳḳī medāric-i istiḥşāli nazarī ile ḥāsıl eyleyem.**(S,30,B.).

-Biz ünāsuz iderüz ḥulmi helāk gāh olur **redd-i avālī iderüz faḥvāsı üzerine** anı revāne eylediler.(S,40,A).

BASİT CÜMLELER

Basit cümleler, sadece bir yargı taşıyan cümlelerdir. Bu sebeple basit cümlelerde sadece bir çekimli fiil bulunur. Öge alan fiil grupları da basit cümle içinde değerlendirilir. Bu fiil gruplarının yardımı ile Türkçe çok uzun cümlelerle, fakat basit yargılar durumunda iletişimi gerçekleştirir. Nüzhetname’de geçen basit cümlelerin örneklem grubunu şöylece derledik:

-zübān-i fuṣṣāḥā beyān-i vaṣfında ebkem.(S,3,A)

-Efrāṣṭe kılub çendīn hezār-ı şuver-i encümini şümāri қalem-i қudretile saṭḥ -ı sipher-i ābkūn üzre naқş etdi.(s,3,A)

-ḥayme-i gülün eṭnāb-ı uruқun evtād-ı dil-i senliğınile gūh-i muḥkem idüp/ nuṭaf-i emṭār-ı erḥāmdan/ aқṭārını/ benāt-ı nebātile ḥāmil kıldı(S,3,B)

-Bisāt-ı raḥmeti meydān-ı şuhūdda meşhūr ve bisāt-ı ‘ināyeti himāyetdendür(S,3,B)

.Küll-i şun‘ın sabā elinde tutup Virdi zūlf-i menefşe ye ḥam-ü tāb(S,3,B)

-қaldı şaḥv-ü seyāḥat içre ‘aқl, қulzüm-i fikretinde āb-ü nā yāb(S,3,B)

-ğayri yoқ Lā ilāhe illāllah(S,3,B)

-Bu durur ra’ s-i cümle ḥayr-u şavāb Ve dūrud-i nā ma’dūd. (S,3,B)

-Ser-i ceyš-i vilāyet-i ma‘ānī

-Meşşātā-i şuni‘, gūrri-i şabāh turra-i revāhile bezenüp zūlf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruḥ-u mürevvaḥ fütuḥ āşarlarına nişār ola.(S,4,A)

-Bāzārına verilmemişdür(S,4,B)

-Nutқ-u temyīz-i ḥās anḡa müsellemdür.(S,4,B)

-Cevāhiri mefāhir ve me'āşir-i şerveri ile mürassa' ve gūşî gerden ger dur-i elfāzı zīver-i me'ānī ile ārāste eylemek muşavvir-i ārā'-i münevvir olub zikri menşuş-u aleyhiyi müebbed ve muḥalled kılmaktır.(S,5,A)

-Çünkü saḥn-ü lāṭife-i rūḥānīdür(S,5,A)

-Gūş-i hūş, ol dūrre-i şādef ve ruh-i muhteşem ol cevher-i ma'den ve 'ibāret khalıbı elfāzda müteḥayyīz olur.(S,5,A)

-bunuḡ gibi serverlik ve hünerperverlik bu 'ahdi hümāyunda ol āşaf-ü zamān şāhibül-izzi vel-emān melik ü vūzerāil'-meşrīkayn. Ruknüd-dünyā ved-din şadrul-islāmi vel-müslimīn mübeyyini faḥvāyi Yā' eyyühen-nāsü ḳad cāeküm minellāhi nurun ve kitābün mübīn. ḫāzreti Ayas Paşa bin 'Abdül-mu'īn ḫāzretlerinüḡ zatu sūtude ḫışāl ḫamide fi'āllerine sezādır.(S,5,B)

-rükni-i salāḫ ve 'umde-i defī' müḡzılāt ve muḳaddir-i esās-i me'ālī ve mühendis-i eşkāl-i me'ānī olur.(S,6,A)

-Her birinüḡ medāḫil ve meḫāricin bilüb ribḳa-i inḳıyād ve rişte-i ittiḫāda çeke.(S,6,B)

-Tā kim maḳarr-ı 'adāletde cülūs eden eşḫāb-ı devel ḫuzūrlarında künuz ü rumūzunüḡ fāidesi 'ām.ve ḫikem-i nefisesi tām olup me'ānī-yi muḫadderesi māverā'-i ḫucub-i ḡumūzdan 'arşa-i vuzūḫda cevlan gösterüp bostān-i idrākda ḫırāmān ola.(S,7,A)

CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ

Cümlelerin çeşitli şeklide bağlanmaları mümkündür, fakat bağlanan cümleler iki yargının bir yargının egemenliğinde birleşmesi dil olgusunu vücuda getirmez. Bundan dolayı bağlı cümleler kesinlikle birleşik cümle değildir. Bağlı cümleler, arasında birleşik cümlelerde olduğu gibi bir yardımcı cümle-ana cümle ilişkisi yoktur. Cümleler bağımsız şekilde birbirine bağlanırlar ve bu bağlama için de bağlama edatları, ortak öğeler, ortak kip ve şahıs eki, anlam ortaklığı ilintilerinden biri bağlama yöntemi olur.

Nüzhetname’de bağlı cümlelerin oldukça yüksek bir sıklıkla geçtiği görülür. Dizge kümesinde bağlı cümlelerin önemli yer işgal ettiği görülür.

1.Bağlanma Edatları ile Bağlanan Cümleler

Bu bağlama yönteminde Nüzhetname’de “ve, ile, u, vü” bağlama edatları çokça tercih edilmiştir. Bağlı cümleler içinde bu tarz bağlanma en sık rastladığımız bağlama çeşididir. Bağlı cümlelerin sayısı en az iki olmakla birlikte daha yüksek rakamlara da çıkmaktadır. Nüzhetname’de bağlama edatlarının iki cümleyi bağlamasını şöyle örneklendirebiliriz :

-Bisât-ı rahmeti meydân-ı şuhûdda meşhûr **ve** bisât-ı ‘inâyeti himâyetdendir(S,3,B)

-Eydür **çün** bu taht-i hadîka-i haqîkat ve fevķ-ı külli mühre-i tabi’atda ,hüsn-ü şuret ve fertâ-i fıtrat üzre nihâl-i insândan nev bâve-i reşît ü güzârân ve hırâmân olmamışdur.**ve** bâğbân-ı fıtrat nihâd-ı âdemîyeden kûre-i laţîf ter ber tabeķ-ı ‘arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

-Hezâr cân kirâmı fidâyı yek lafzaş,hezâr genc-i me’âni fidâ-yi yek harfeş. **Ve** buncılayın nüzhetnâme-i .behişt âyîn ki hazreti elfâzı renğinden ve nuzreti gülşeni me’ânisi reşğinden sebzezarı sipher hûb çehre hezâr dîde ile aşikâr olmuşdur.(S,5,B)

-Şol ümîde ki bu nüzhetnâme huzûr-u mevîr-u hûbûrlarında hayyiz-i kabulde vaķi’ olup,egerçi anlaruñg ‘izzetine lâyıķ haşletüm **yoğ ise** bari anlaruñg kolları zînde ‘ömrüm geçdi.(S,7B).

-dün anuñg vaķti idi ki.mübeşşir-ü fâliķul-işbâh Feķuţia’ dâbirul-ķavmillezine zalemü âvâzesin âfâķa atub tebâşîr-i âşikâ-i nurânî eli ile mâhçe-i dürr-ü efşân Kârubânına şubķ-i haymesin yüceltdi.**ve** zulmet-i şebüñg serâ perdesin felek-i rif’atden hâk-i felâkete atup, şeb-i dilcürüñg kevkebe-i mevâķib-i siyâdetin tîğ-ı husrevi setâde şadmetinden şikest idüp,rû-yi zemîn müstaķarrı serîr-i salţanat-ı Ferîdün gerdün oldu(S,8,A)

-Bir vaktteki sulţān-ı ʔabī‘at beyġūle-i ġalevāyı bürüdetden eyālet-i vücūd.serā perdesin şahrā-yı ī‘tidāl şahnında ʔordı ve bād-ı sebūng pā-yı şabā ferş-i zümrüdīn üzre ʔadem başup ebr-i çāyūng destgir destiyadlıġı ile basıʔ mükedder-i ġayrā üzre bisāt-ı münevveri hazrā düşdü ve ġülşen-i rüzigāra ʔalġ-ı menzūd ,ve zıll-i memdūd ve mā’-i meskūb mişāli üzre tezīn virüp zamāim-i nemārıġ-ı maşfūfa vezāret-i mebsūse-i bundan baġladı.(S,8,A).

-**gihi** ġül gibi rüsvāv-ü melāmet ʔab‘ve jeṅg āmīz **gihi** bülbül gibi şeydā esīr-u ġülbin fānī **gehi** def gibi çākerdür ururlar.(S,14,B.).

-berāhīn-i ‘aġlīden fūnūn-ü ebāīl ve şunūf-ü ekāzib ile kendūngü fūđalā-yı‘aşruṅg tīr-i taġyīrine hedef itdūng. **Amma** ġıffet-i mizāc siz kavmūng rā’y-i şīmeleridür.(S,16,A).

-süvār olup ol ʔarafa müteveccih oldılar, **Çün** ol memleketūng ġavālisin ġeçüp tā ser ġadd-i

- mesāfet-i ʔaşrda muġtem-i nüzül itdiler.

-Cenābı refī‘ şeyġa iledüp melābis-i envār-ı zulmānīlerin çıġardılar. **Çün** bāriġāh-ı felek mişāalde ġayāl yol bulup bisāt-ı kāfurī üzre edeb dizin çöküp oturdular(S,18,A).

- eyitdiler ʔavm-i ‘arab ile oluruz bizüm ʔabīlemūze ġadd-i şarġ-ı menzildür.amma ġavr-i ‘arabdan ġaber virürler ġāhī livāy-ı īġameti cimām-ı hevā-yı fesīġ ve fezā-yı vesī‘ üzre dikerler. **Ve ġāhī** mađīġ-ı ‘aġīġ-ı küdüret ve şeb-i zulmetde yiz ʔutarlar.(S,18,A).

- andan soṅra bir burcu daġı firūzeden dervāze öṅgünde be-ġāyet eyü düzilüp aṅga ‘aynı didiler **ve** dervāzenūng üzerinde bir aġ ġırrigāh ʔurulmuş cevher-i şeffāfdan.ve bir kavī teṅg perde aşılmış aṅga ankebūtī dirler **ve** perdenūng verāsında bir ġırrigāh örülmüş billurdan velī ġāyet leʔāfetinden piç ġösterür bu yüzden aṅga celīdi dirler **ve** bu dervāzenūng adamları ki bizi ġetürdüler anda sakinlerdür.(S,23,A).

-Berāhīn-i ‘aqlī ve nuşūş-u naklīdür. **halbuki** niçe müddetdür ki āvāze-i şāhānuḡuz bu diyāra düşmişdür(S,27,B).

-Meger iqbāl-i şemi‘ nev o bāyzī ḡamuḡ pervānesi perrīni yaqdı ya şehbāzi sifid zāḡı sipāhi Kapup gülzār-ı şebden taşra atdı **Yāhūd** servī ki t̄aremden göründi ki bize ḡasıl itdi serbülendi.(S,52,B.).

2.Ortak Cümle Öğeleri İle Bağlanan Cümleler

Cümlelerin bu şekilde bağlanması için iki cümle arasında ortak bir ögenin bulunması gerekir. Bu ortak öge ,iki bağımsız cümle arasında bir bağlantı oluşturarak cümleleri birbirine bağlar. Nüzhetname’de bu özellikte olan cümleler şu şekilde tanımlanabilir:

-**Ol** ḡākīm-i kişver-i kifāyet,Fermān dihi fetivīyi vilāyet(s,4,A)

-**Ol** seyyidi bārigāh-ı kevneyn,neşe’ bihi luḡf-i k̄ābe ḡavseyn(S,4,A)

-Eydür çün bu taht-i ḡadıḡa-i ḡaḡıḡat ve fevḡ-ı külli mühre-i tabi‘atda ,ḡüsn-ü şuret ve fertā-i fıtrat üzre nihāl-i insāndan nev bāve-i reşit ü güzārān ve ḡıramān **olmamışdur**.ve bāḡbān-ı fıtrat nihād-ı ādemīyeden küre-i laḡıf ter ber ḡabeḡ-ı ‘arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

-**Biz** on biş büraderüz cümlemüz hem māzer ve Pezerüz.(S,13,A).

-ḡaccımı saḡga **iderem** ve dārunı ka‘bem sa‘yüm ḡapuḡga hedī ü ḡāvāf ‘ömre fidāyī i‘lām **iderem** saḡga ‘anā üzre şılāyı.(S,43,A).

- Eger istikşāf-ı ḡavāmız-ı ‘ulumda daḡl ola fil-ḡāl tenaḡuzu ve tensāḡıle **kāil olurlar**,mübtenā-yı taḡḡıḡ-ı ictimāi‘ ezdād üzre **ḡorlar**, eger ‘uḡelādan birisi anuḡ ḡabülünde teveḡḡuf eyleye anı ḡillet-i tedbīr ve bī zevḡ olmaḡa mensüb idüp zevḡ-ı selime **havāle iderler**.(S,43,B).

-Buldı ‘ışḡuḡ leşkeri çünkim ḡöḡḡül mülkine **rāh** ,Her seḡer yaḡmā-vü ḡāret her şeb iḡrāḡ-u ḡarāb(S,73,A)

3.Ortak Kip Şahıs Eki ile Bağlanan Cümleler

Bu bağlı cümle türünde cümleleri birbirine ilişkili duruma getiren unsur, bağlanan cümlelerdeki yüklemlerde kullanılan kip ve şahıs eklerinin ortak bir kullanıma sahip olmasıdır. Cümlelerden biri için söylenen bu ortak kip ve şahıs eki diğer cümlede söylenmeyerek bağlantı sağlanmış olunur. Nüzhetname’de bu özellikte olan cümleler şöyle tanıklandı:

-Bisât-ı rahmeti meydân-ı şuhûdda **meşhûr** ve bisât-ı ‘inâyeti **himâyetdendür**(S,3,B)

-Her dili **bilür** ve **söyler** her gûş **işidür**.(S,14,A).

-ser defter-i rûz nâmçeyi zuhûr-u izhâr **anlardan** ve dîbâce-i mecmû‘â-i şu‘ûr ve iş‘âr anlaruᅡ **adinadır**.(S,18,B).

-Da‘vâ-yı sihr eylemek Mûsâ öᅡgünde **nâ revâ** lâf-ı tıbb ‘İsâ kıyında **‘illet-i sevdâ idür**.(S,21,A).

-Dil uzunluᅡunu **terk et ,epsem ol**.(S,23,B:)

-Bir eve **geldün ,giremezsin** zuhûrundan aᅡga Kim senüᅡ mişlünᅡe sedd oldı.(S,26B).

-Tâc-ı efsûsuᅡ beşikden **yeᅡ dürur**, Bu meseldür kim eşekden çulu **yeᅡ**.(S,35,B).

-Işᅡ çün **geldi** ‘uruᅡum içre sâri ᅡûn ilesürdi kendü ᅡayrını **pür itdi** ᅡubb ü yâr ile Cümle eczâ-yi vücûdum **tutdı**.(S,47,A).

4.Anlam İlişkisi İle Bağlanan Cümleler

Cümlelerin bu bağlanma yönteminde dil her hangi bir dil bilgisi kaidesi kullanmaz. Bu cümleleri birbirine bağlayan temel özellik cümleler arasındaki güçlü anlam bağlantısıdır.Bu anlam bağlantısı bazen sebep-sonuç,bazen bir değerinin gerekçesi olması bazen bir diğerinin açıklayıcı cümlesi olması gibi çeşitli anlam

özellikleridir. Cümlelerin bu şekilde bağlanmasına dair örnekleri Nüzhetname'den örneklerle şöylece sıralayabiliriz.

- Didi ki ne şahırlar siz nireden geldüñgüz,kaşduñguz nedür,eyitdiler kavm-i 'arab ile oluruz bizüm kabilemüze hadd-i şark-i menzildür.(S,18,A).

- havşala-i cevāriḥ ve meşā'irunḡ andan artuğa leme'ān itmes tecavüz itmeyesin.(S,26,A).

-. Her ne kadar ki bu dervānede vārid olur ,ola.(S,38,B:).

- Biz ünāsuz iderüz ḥulmi helāk gāh olur redd-i avālī iderüz faḥvāsı üzerine anı revāne eylediler.(S,40,A).

- Çün 'ızārum ḥul'ī sende farz olubdur dönmeḡil İqtirābüm kavmümedür.(S,80).

- iş'ār göstermek olur ki ne ister ola.(S,42,A)

- öñḡdiyizenḡ memleketünḡ ser ḥadleri ki mevārid-i aḡdiye ve mā yaḥtāc ü re'āyā ve ecnāddur, ṭutulsun, ümerā-i cevāriḥ ve ser henḡân-ı şehristān-ı a'lā ki ebṭāl-i memleketünḡ pişvāları idiler anlar eyitdi.(S,44,B.).

- Merhem urmazsañḡ ceriḡa bāri mecrūḡ eyleme Çünki dostluḡ itmedünḡ düşmanlık itme yār ile.(S,45,A).

- Bir gice la'l-i lebinden olmuş idim büse çin ,Ol ḡalāvetden yalaram ellerimi kürbe var.(S,52,A).

YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

Yüklem, fiil kökenli ya da isim kökenli bir sözcük olabilir.Fiil, kökenli cümlelere fiil cümlesi, isim kökenli cümlelere ise isim cümleleri denir.

1.Fiil Cümlesi

Bu cümle çeşidi Türkçenin asıl cümle türüdür ve bir fiil grubunun yüklemine yargıya bağlanması ile dilde varlığına kavuşan cümledir. Buna göre fiil grubunun yüklemi kip ve şahıs eki alırsa yüklemi fiil olan, cümleler teşekkül etmiş olur.

Nüzhetname'deki bu cümle türünün yüklemine, birleşik veya basit bir fiil, fiilin aldığı kip ekleri ise basit veya birleşik kip görünümünde olabilmektedir. Yüklem, isimle birleşen yardımcı fiilin oluşturduğu bir birleşik fiil ise isim unsur da bir kelime grubu ya da kelime olabilmektedir.

Fiil cümlelerinde bütün ögeler bulunabilir, ancak dizgede hangi ögenin yer alacağı tamamen dizge sahibinin tasarrufuna kalmıştır, ancak geçişsiz fiiller nesne, edilgen fiiller özne almayarak dizge içinde öge kullanım hürriyetine sınırlandırma getirir.

Nüzhetname'de geçen fiil cümlelerinin örnekleri şu şekildedir:

-Efrāste kılop çendīn hezār-ı şuver-i encümini şümāri qalem-i kudretile satḥ -ı sipher-i ābkūn üzre **naqş etdi**.(s,3,A)

-ḥayme-i gülün eṭnāb-ı uruqun evtād-ı dil-i senliḡinile gūh-i muḥkem idüp/ nuṭaf-i emṭār-ı erḥāmdan/ aqṭārını/ benāt-ı nebātile **ḥāmil kıldı**(S,3,B)

-Bisāt-ı raḥmeti meydān-ı şuhūdda **meşhūr** ve bisāt-ı 'ināyeti **himāyetdendür**(S,3,B)

- Padişahdur ki künh-i bīçünin **İdemez fikr** küll-ü ülül-elbāb(S,3,B)

-Küll-i şun'ın sabā elinde tıtop **Virdi** zülf-i menefşe ye ḥam-ü tāb(S,3,B)

-**kıldı şahv-ü seyāhat içre** 'aql kılzüm-i fikretinde āb-ü nā yāb(S,3,B)

-Ol şāḥib-i menşūr **ve** Sultān-i menşūri ḥāzretine ki 'ımāme-i siyādet, ve derā'ıye-i sa'ādeti raqam-i iclālile mu'llem-i levlāk olup, rehberlikde Sürādiq-u müşāhedāt-i eṭnāb-i mücāhedesiyile evtād-ı tebizde **muḥkem kıldı**.(S,3,B)

-bir sulţān-ı şun'undandır ki bu'istü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en ükātülen-nās irsāl olunub mübārizān-i qalb-i ma'reke-i cān anuᅇᅇ fey-i nuşretinde **penāh tıtdılar(S,4,A)**

-Meşşāţā-i şuni', ğurra-i şabāh turra-i revāhile bezenüb zülf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruᅇ-u mürevvaᅇ fütuᅇ āşārlarına **nişār ola.(S,4,A)**

-Eydür çün bu taᅇt-i ᅇadıka-i ᅇaᅇiᅇat ve fevᅇ-ı külli mühre-i tabi'atda ,ᅇüsn-ü şuret ve fertā-i fiᅇrat üzre nihāl-i insāndan nev bāve-i reşit ü güzārān ve ᅇıramān olmamışdur.ve bāğbān-ı fiᅇrat nihād-ı ādemiyeden küre-i laᅇif ter ber ᅇabek-ı 'arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

-Bāzārına verilmemişdür(S,4,B)

-Ol yüzden ki nevi' insan cins-i maᅇlūᅇātdan **ᅇamir māye' -i vücūd.ve noᅇta-i daire-i maᅇşūd olur.(s,4,B)**

-Müᅇmel ᅇalmayub **ᅇaᅇıᅇı nimet-i bāriyi güzārda ola** ki. Ve emmā bini'meti rabbike fehaddiᅇ faᅇvāsınca kendünüᅇ revāiᅇ-ı ᅇarāyıᅇı ki fiᅇrist-i ᅇaᅇāiᅇ-i insāndur(S,4,B)

-Cevāhiri mefāᅇir ve me'āşir-i şerveri ile mürassa' ve gūşi gerden ger dur-i elfāzı ziver-i me'ānī ile ārāste eylemek muşavvir-i ārā'-i münevvir olub zıᅇri menşuş-u aleyhiyi **müebbed ve muᅇalled ᅇılmaktır.(S,5,A)**

-Her nuᅇfesi şulb-i müfekkireden ki rāᅇm-i ᅇāfızaya **teᅇaᅇtur ider.(s,5,A)**

- bir ruᅇ-u muᅇteşemdür ki ᅇābile' -i nuᅇuᅇ anı kisvet-i sevad-i ᅇurufile **piᅇide ᅇılmıştır.(S,5,A)**

-Vaᅇti ki 'arusi beyan maᅇşaba' -i zübān üzre cilve **göstere(S,5,A)**

-Gūş-i ᅇüᅇ, ol dürre-i şadef ve ruh-i muᅇteşem ol cevher-i ma'den ve 'ibāret ᅇalıbı elfāzda **müteᅇayyız olur.(S,5,A)**

-Hezār cān kirāmı fidāyı yek lafzaş,hezār genc-i me‘āni fidā-yi yek harfeş. Ve buncılayın nüzhetnāme-i .behişt āyīn ki hazreti elfāzı reŋginden ve nuzreti gülşeni me‘ānisi reşginden sebzezarı sipher hıub çehre hezār dīde ile **aşıkār olmuşdur.**(S,5,B)

-felā cerem,lāzım gelür ki bir şāhib-i şadruŋg nihāli celāli anda şināhta olup ravme’-i kirām ve devha’-i me‘āliden ki şerefi münteseb anuŋg fazlı müktesebi ile mütehallā.ve rezānet-i ‘aql ve fazl anuŋgla mezkür,ve şehāmet-i rā’yi ve ru’yetleri **meşhur ola.**(S,5,B)

-İnşāf-ı esāsı de‘āyim-i padişāhi budur ki te’yid-i ilahi ile **müşeyyed ve mümeħhed olmuşdur**(S,6,A)

-Ehli hırada pūşide deĝöldür ki veziri pür hüner pādişāh-ı ‘adl **göstere**(S,5,A)

- **rükn-i salāh ve ‘umde-i defi’ müğzilāt ve muķaddir-i esās-i me‘āli ve mühendis-i eşkāl-i me‘āni olur.**(S,6,A)

-Her birinüŋg medāhil ve meħāricin bilüb **ribķa-i inķiyād ve rişte-i ittiħāda çeke.**(S,6,B)

-**diledi** ki bu üslūba münasip ve bu tarīķa mütenasip nām-ı şerīflerine bir risāle yazup anlaruŋg ĥaşāiş-ı ĥisānların anda **revm ide.**(S,6,B)

-Pes bu nüzhetnāme-i laṭīfi ki şeyh ĥāce şayineddin tene‘aameħüllāhü bigufrānihi .telīf idüp ‘İbāret-i ‘acemiyyede tarīķi münāzara ve üslūb-u muķābelede mebhāiş-i kuvā-yı zāhiriye ve bātıniyye de taĥķīķāt idüp ĥaķīķāt-ı .insāniyyede ‘ışķı sultān ve ‘aķlı şeyh ve kuvā-yı beşerīyyeyi ecnād farz idüp ,her birinüŋg kemiyyāt-i ā‘dād ve keyfiyyāt-ı taşarrufların ĥayyizlerinde.evzā’-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u salţanat üslubunca resm-i ‘ādi üzre taħrir idüp,ķavālib-i elfāzın zīnet-i me‘āni ve beyān ve şuver-i ebyātın leṭāif-i bedi’-u tibyān ile muħallā ve müzeyyen idüp kūnuz-ü rumūzunüŋg isti‘āresinde siħr-ı ĥalāl , ve zurūf-u ĥurūfunuŋg taħyilātında fazl-ü ifdāl gösterüp ,fezā-yı feşāhatinde bād-i perişāni esmeyüp eknāf-ı belāĝatına ‘avāyık eli **yitişmemiş.**(S,7,A)

-Pes bu cihetten bu haķır-u zelīl-ü va'īlün albine **huur itdi** ki anu drer-i fevāiden tercme idp ina slbunca **sil-k-i intizāma eke**(S,7,A)

-Tā kim maarr-ı 'adāletde cls eden eāb-ı devel uzrlarında knuz rumzunun fāidesi 'ām.ve ikem-i nefisesi tām olup me'ānī-yi muadderesi māverā'-i ucub-i umzdan 'ara-i vuzda cevlan gsterp bostān-i idrākdā **urāmān ola**.(S,7,A)

-ol mīde ki bu nzhetnāme uzr-u mevur-u ubrlarında ayyiz-i abulde vai' olup,egeri anlarun 'izzetine lāyık aletm yo ise bari anlarun kolları zīnde **'mrm gedi**.(S,7B).

-mercvdr ki kend dest-i āmuzları silkinde mnatır ılıp himmet bedreası ve burā-ı meramet ile arī-ı rāatā tavcih idp 'indellāh **msāb ve mecr olalar**. (S,7,B)

-dn anu vati idi ki.mbeir- fāliul-ibāh Feutia' dābirul-avmillezine zalem āvāzesin āfāa atub tebāir-i āiā-i nurānī eli ile māe-i drr- eān Kārubānna ub-i aymesin yceltdi.ve zlmet-i ebun serā perdesin felek-i rif'atden āk-i felākete atup, eb-i dilcrun kevkebe-i mevāqib-i siyādetin tī-ı usrevi setāde admetinden ikest idp,r-yi zemīn **mstāarrı serīr-i salanat-ı Ferīdn gerdn oldu**(S,8,A)

-Bir vatteki sulān-ı abī'at beyle-i alevāy brdetden eyālet-i vcd.serā perdesin ahrā-yı ī'tidāl anında **ordı**,ve bād-ı sebun pā-yı abā fer-i zmrdn zre adem baup ebr-i āyun destgir destiyadlıı ile bası mkedder-i ayrā zre bisāt-ı mnevveri hazrā **dd** ve ulen-i rzigāra al-ı menzd ,ve zll-i memdd ve mā'-i meskb miālī zre tezīn virp zamāim-i nemāri-ı mafa vezāret-i mebsse-i bundan **baladı**.(S,8,A)

2.İsim Cmlesi

İsim cmleleri bir isim ve yardımcı fiilden yklemleri kurulu olan cmlelerdir. Bir isim ve yardımcı fiil kuruluu Trkede birleik fiillerin olaan retilme yntemidir. Buna gre isim cmleleri aslında yklemleri birleik fiil olan fiil

cümleleridir, ancak bu birleşmede görev alan iki yardımcı fiil olan İ- fiili ve dur- fiili diğer yardımcı fiillerden farklı olarak yan anlamları ile birleşme gerçekleştirmişlerdir. Bu yardımcı fiillerin fiil-zarf-fiil şeklindeki Eski Türkçe metinlerdeki birleşik fiil kuruluşları fiillerin yan anlamları ile nasıl isim-fiil kuruluşuna geçtiklerine dair birer delil niteliğindedir. Neticede yan anlamlı bu yardımcı fiiller fonolojik başkalaşmaya uğrayarak varlığı sezilmez sadece vazifeli birer fiil durumuna gelmişlerdir. Bu birleşmelerde grubun anlamı isim unsurunda belirginleşir. Bu sebele bu cümlelere isim cümlesi tanımı yapılır. Bu terim yüklem özel durumunu belirtmesi bakımından doğrudur, ancak fiil cümlesinin tam karşılığı bir cümle ifade eder şekilde kullanılırsa doğru değildir. İsim cümleleri için en uygun tanım, fiil cümlesinden türeme özel fiil cümlesi, saptamasına dayalı tanımdır.

Nüzhetname’de isim cümlelerinin öge dizilişi özne ve yüklem şeklinde iki ögelidir. Nüzhetname’de bir isim cümlesinin ki edatı ile bir başka cümleye bağlandığı ve isim cümlelerinin olumsuzu için değil edatının kullanıldığı görülür. Bu durum fonolojik başkalaşma ve nihayet erimeye doğru giden i- fiilinin dil, tarafından olumsuzlaştırma olanağının kalmaması ile ilgilidir. Bunun için dil, i- fiilini olumsuz bir isim grubuna bağlamak suretiyle olumsuz isim cümleleri üretmiştir

İsim cümlelerinin nesne almazlar. Bu durum i- ve dur- fiillerinin geçişsiz fiiller olmalarıyla izah edilir. Özne ve yüklem dışında isim cümleleri, zarf tümleci ve yer tamlayıcısı da alabilmektedir. İsim cümlelerinin bu özellikleri Nüzhetname’de şu örnek dizgelerle tanıklanmıştır :

-ḥamd- u ṣenā -i na mahşūr ol dārā-yı cihān,ve dānā-yı āşikār-u nihān,**Hazretine** ki ‘aql-ı dūrbīn ve fikr-i tuḡl-i endīṣ künh-i celālinūḡ idrākinde ‘**āciz.**(S,3,A)

-zūbān-i fuṣaḥā beyān-i vaṣfında **ebkem.**(S,3,A)

-**Bir pādīṣāhdur** ki ṭāram-i nilḡūni dūd-i ṭireden .(S,3,A)

-**Padiṣāhdur** ki künh-i bīḡūnin ,İdemez fikr küll-ü ülül-elbāb (S,3,B)

-ğayri yoq Lā ilāhe illāllah(S,3,B)

-**Bu durur** ra' s-i cümle hayr-u şavāb ve dūrud-i nā ma'dūd. (S,3,B)

-**Ol şāhib-i menşūr ve Sulţān-i menşūri ḥazretine** ki 'imāme-i siyādet, ve derā'ıye-i sa'ādeti raqam-i iclālile mu'llem-i levlāk olup, rehberlikde Sūrādiq-u müşāhedāt-i eṭnāb-i mücāhedeşiyle evtād-ı tebizde muḥkem ḳaldı.(S,3,B)

-**Ol ḥākim-i kişver-i kifāyet,Fermān dihi fetivīyi vilāyet**(s,4,A)

-**Ol seyyidi bārigāh-i kevneyn,neşe' bihi luṭf-i ḳābe ḳavseyn**(S,4,A)

-**Ser-i ceşş-i vilāyet-i ma'ānī**(s,4 A)

-**Ol yüzden** ki nevi' insan cins-i maḥlūḳātdan ḥamīr māye' -i vücūd.ve noḳta-i daīre-i maḳşūd olur.(s,4,B)

-**Nutq-u temyīz-i ḥās anḡa müsellemdür**(S,4,B)

-**Tā fevāid-i nuṭuḳ** ki mülhimātını izzet-i zil-celal melik-i müte'āl '**azze şānühüdür.**

-**Mühmel ḳalmayub ḥaḳḳı nimet-i bāriyi güzārda** ola ki. Ve emmā bini'meti rabbike fehaddiş faḥvāsınca kendününḡ revāih-ı ḳarāyihı ki **fihrist-i ḥaşāiş-i insāndur**(S,4,B)

-**emāşil-i girāndan bir şāhib-i vücuduḡ** ki münteşik-ı meşām-i ruḡ āsāsına istinşāḳ **eydür.**(s,4,B)

-**Çünkü saḡn ü lāṭife-i rūḡānīdür**(S,5,A)

-Her nuṭfesi **şulb-i müfekkireden** ki rāḡm-i ḥāfızaya teḳaṭtur ider.

-**bir ruḡ-u muḥteşemdür** ki ḳābile' -i nuṭuḳ anı kisvet-i sevad-i ḥurufile piçide ḳılmıştır.(S,5,A)

-**Vaḳti** ki 'arusi beyan manşaba' -i zübān üzre cilve göstere(s,5,A)

-bunuᅡ gibi serverlik ve hünerperverlik bu ‘ahdi hümāyunda ol āşaf-ü zamān şāhibül-izzı vel-emān melik ü vüzerāil’-meşrīkayn. Ruknüd-dünyā ved-din şadrul-ıslāmi vel-müslimān mübeyyini faᅡvāyi Yā’ eyyühen-nāsü ᅡad cāeküm minellāhi nurun ve kitābün mübīn. ᅡazreti Ayas Paşa bin ‘Abdül-mu‘īn ᅡazretlerinüᅡ zatu sütude ᅡışāl ᅡamide fı‘āllerine **sezādır**.(S,5,B)

- İnşāf-ı esāsı de‘āyim-i padişāhi **budur** ki te’yid-i ilahi ile müşeyyed ve mümeᅡhed olmuşdur(S,6,A)

-**Ehli ᅡırada pūşide deᅡüldür** ki veziri pür hüner pādişāh-ı ‘adl göstere(S,5,A)

-**Şol sebeble** ki teşīd-i temhīd-i ᅡavā‘īd-i milk ve esās-ı devlet şimşīr-i gevherdār ve ᅡalem-i dürebār ile **mazbut ve menūtdur**.(S,6,A)

- ābdār ile ᅡumūd virüp şāmit ve nāᅡıᅡ mevrūş ve mükteseb ᅡāriᅡ ve münteseb ‘alel-ıcmāl vet-tafzīl ᅡavze-i taᅡşīle getirüp ᅡüsnü tedbīrle eᅡrāf u eknāf ve ekārib ve ebā‘id-i şarkī ve ᅡarbī ve şīmālī cenübī ki şunūf-ü ecnād ve ‘ummāl ve envār‘ āᅡvām ve ecsāmile **mālā māldur**.(S,6,B)

-**Şol ümīde** ki bu nüzhetnāme ᅡuzūr-u mevfūr-u ᅡubūrlarında ᅡayyız-i ᅡabulde vaᅡı‘ olup,egerᅡi anlarıᅡ ‘izzetine lāyık ᅡaşletüm yoᅡ ise bari anlarıᅡ kolları zīnde ‘ömrüm geᅡdi.(S,7B).

YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Türkeᅡe cümle, yapıca yüklemi dizge sonunda olan cümlelerden ibarettir, ancak ᅡeşitli sebeblerle yüklemın yeri deᅡişebilir. Böylece yüklemın yerine göre iki tür cümle ortaya ᅡıkmış olur: Kurallı ve devrik cümleler. Yüklemi cümle sonunda olan cümlelere kurallı cümle denir. Kurallı cümleler Türkᅡenin hakim cümle kuruluşudur. Yüklemi sonunda olmayan cümlelere ise devrik cümle denir. Türkeᅡe söz diziminde bu cümleye de önemli vazifeler yüklenmiştir. Devrik cümlede yüklemden sonra herhangi bir öge gelebilir.Bu ögelerin sayısı deᅡişkenlik gösterir.

Nüzhetname’de cümleleri yüklemine yerine göre incelerken gördüğümüz temel sonuç kurallı cümle yapısının devrik cümlelere olan sayıca üstünlüğüdür. Bu cümleleri kurallı cümleler ve devrik cümleler başlığında ayrı ayrı inceledik.

1.Kurallı Cümleler

-ḥamd- u şenā -i na mahşūr ol dārā-yı cihān,ve dānā-yı āşikār-u nihān,**Hazretine** ki ‘aql-ı dūrbīn ve fikr-i tuḡl-i endīş künh-i celālinūḡ idrākinde ‘**āciz**.(S,3,A)

-zübān-i fuşahā beyān-i vaşfında **ebkem**.(S,3,A)

-**Bir pādīşāhdur** ki taram-i nilgūni dūd-i tūreden .(S,3,A)

-Efrāşte kılub çendīn hezār-ı şuver-i encūmini şūmāri kalem-i kudretile saḡ -ı sipher-i ābkūn üzre **naķş etdi**.(s,3,A)

-ḥayme-i gülün eṡnāb-ı uruķun evtād-ı dil-i senliḡinile gūh-i muḡkem idüp/ nuṡaf-i emṡār-ı erḡāmdan/ aķtārını/ benāt-ı nebātile **ḡāmil kıldı**(S,3,B)

-Bisāt-ı raḡmeti meydān-ı şuhūdda **meşhūr** ve bisāt-ı ‘ināyeti **himāyetdendür**(S,3,B)

-**Ol şāḡīb-i menşūr ve Sulṡān-i menşūri ḡazretine** ki ‘ımāme-i siyādet, ve derā‘iye-i sa‘ādeti raķam-i iclālile mu‘llem-i levlāk olup, rehberlikde Sūrādiķ-u müşāhedāt-i eṡnāb-i mücāhedesiyile evtād-ı tebizde **muḡkem kıldı**.(S,3,B)

-bir sulṡān-ı şun‘undandur ki bu‘istū bis-seyfi tıḡı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtū en ūķātīlen-nās irsāl olunup mübārizān-i ķalb-i ma‘reke-i cān anuḡ fey-i nuşretinde **penāḡ ṡutdılar**(S,4,A)

-**Ol ḡākim-i kişver-i kifāyet,Fermān dihi fetivīyi vilāyet**(s,4,A)

-**Ol seyyidi bāriḡāh-ı kevneyn,neşe’ bihi luṡf-i ķābe ķavseyn**(S,4,A)

-**Ser-i ceyš-i vilāyet-i ma‘ānī**(s,4,A)

-Meşşāṭā-i şuni‘, ğurra-i şabāh turra-i revāhile bezenüb zülf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruḥ-u mürevvah fütuḥ āsārlarına **nişār ola**.(S,4,A)

-Eydür çün bu taḥt-i ḥadiqa-i ḥaḳiḳat ve fevḳ-ı külli mühre-i tabi‘atda ,ḥüsn-ü şuret ve ferṭā-i fiṭrat üzre nihāl-i insāndan nev bāve-i reşit ü güzārān ve ḥıramān olmamışdur.ve bāġbān-ı fiṭrat nihād-ı ādemiyeden küre-i laṭif ter ber ṭabeḳ-ı ‘arz.(Olmamışdur)(S,4,B)

-Bāzārına **verilmemişdür**(S,4,B)

-Ol yüzden ki nevi‘ insan cins-i maḥlūḳātdan **ḥamīr māye’ -i vücūd.ve noḳta-i daīre-i maḳşūd olur**.(s,4,B)

-Nutḳ-u temyīz-i ḥās anġa **müsellemdür**(S,4,B)

-Tā fevāīd-i nuṭuḳ ki mülhimātını izzet-i zil-celal melik-i müte‘āl **‘azze şānühüdür**.

-Mühmel ḳalmayub ḥaḳḳı nimet-i bāriyi **güzārda ola ki. Ve emmā bini‘meti rabbike fehaddiṣ faḥvāsınca kendününġ revāīḥ-ı ḳarāyīḥı ki fihrist-i ḥaşāiṣ-i insāndur**(S,4,B)

- **emāsil-i girāndan bir şāhib-i vücudunġ** ki münteşik-ı meşām-i ruḥ āsāsına istinşāḳ **eydür**.(s,4,B)

-Cevāhiri mefāḥir ve me’āşir-i şerveri ile mürassa‘ ve ġuşi gerden ger dur-i elfāzı zīver-i me‘ānī ile ārāste eylemek muşavvir-i ārā’-i münevvir olup zıḳri menşuş-u aleyhiyi **müebbed ve muḥalled ḳılmaktur**.(S,5,A)

-Çünkü **saḥn-ü lāṭife-i rūḥānīdür**(S,5,A)

- **bir ‘araḳdur** ki ġonca-i dilden buḥār-u endişeyle cebīn-i cān üzre teḥaddur itmişür ve her bıkı ki ḥatene’-i şarir-i ḳalemde rahm-i meryem-i beyāz üzre yitişür.(S,5,A).

-**bir ruḥ-u muhteşemdür** ki kâbile'-i nuṭuk anı kisvet-i sevad-i ḥurufile piçide kılmıştır.(S,5,A)

- -Hezâr cân kirâmı fidâyı yek lafzaş,hezâr genc-i me'âni fidâ-yi yek ḥarfeş. Ve buncılayın **nüzhetnâme-i behişt âyîn** ki ḥazreti elfâzı reŋginden ve nuzreti gülşeni me'ânisi reşğinden sebzezarı sipher ḥub çehre hezâr dide ile aşikâr olmuştur.(S,5,B)

- -İnşâf-ı esâsı de'âyim-i padişâhi **budur** ki te'yid-i ilahi ile müşeyyed ve mümehhed olmuştur(S,6,A)

-Ehli ḥırada **püşide değüldür** ki veziri pür hüner pâdişâh-ı 'adl göstere(S,5,A)

-**Şol sebeble** ki teşid-i temhîd-i kavâ'id-i milk ve esâs-ı devlet şimşir-i gevherdâr ve kalem-i durerbâr ile **mazbut ve menûtdur**.(S,6,A)

-âbdâr ile ḥumûd virüp şâmit ve nâṭık mevrûş ve mükteseb târiḳ ve münteseb 'alel-icmâl vet-tafzil ḥavze-i taşşile getirüp ḥüsnü tedbîrle eṭrâf u eknâf ve ekârib ve ebâ'id-i şarkî ve ğarbî ve şimâlî cenûbî ki şunûf-ü ecnâd ve 'ummâl ve envâr' âkvâm ve ecsâmile **mâlâ mâldur**.(S,6,B)

-Her birinüŋ medâhil ve meḥâricin bilüp **ribka-i inkıyâd ve rişte-i ittihâda çeke**.(S,6,B)

- Pes bu cihetten bu ḥaḳîr-u zelîl-ü va'îlün ḳalbine **ḥuṭûr itdi** ki anuŋ durer-i fevâiden tercüme idüp inşâ üslûbunca **silk-i intizâma çeke**(S,7,A)

-Tâ kim maḳarr-ı 'adâletde cülûs eden eşḫâb-ı devel ḥuzûrlarında künuz ü rumûzunüŋ fâidesi 'âm.ve ḥikem-i nefîsesi tām olup me'ânî-yi muḥadderesi mâverâ'-i ḥucub-i ğumûzdan 'arşa-i vuzûḥda cevlan gösterüb bostân-i idrâkda **ḥırâmân ola**.(S,7,A)

-**Şol ümîde** ki bu nüzhetnâme ḥuzûr-u mevfûr-u ḥubûrlarında ḥayyiz-i ḳabulde vaḳî' olup,egerçi anlanuŋ 'izzetine lâyıḳ ḥaşletüm yoğ ise bari anlanuŋ kolları zinde 'ömrüm geçdi.(S,7B).

-mercüvdür ki kendü dest-i âmuzları silkinde münḥatır kırup himmet bedreḳası ve burâḳ-ı merḥamet ile ṭarīḳ-ı rāḫatâ tavcih idüp ‘ındellāh **müşāb ve mecūr olalar.** (S,7,B)

-dün anuḅḅ vaḳti idi ki.mübeşşir-ü fāliḳul-işbāh **Fekṭiā‘ dābirul-ḳavmillezine zalemū** āvāzesin āfāḳa atub tebāşir-i āşikā-i nurānī eli ile māḫçe-i dürr-ü efşān Kārübānına şubḫ-i ḫaymesin yüceltdi.ve zulumet-i şebūḅ serā perdesin felek-i rif’atden ḫāk-i felākete atub, şeb-i dilcürūḅ kevkebe-i mevākib-i siyādetin tīg-ı ḫusrevi setāde şadmetinden şikest idüp,rū-yi zemīn **müstaḳarrı serir-i salṭanat-ı Feridūn gerdūn oldu(S,8,A)**

-Bir vaḳtteki sulṭān-ı ṭabī‘at beyḡüle-i ḡalevāyı bürüdetden eyālet-i vücūd.serā perdesin şahrā-yı ī‘tidāl şaḫnında **ḳordı**,ve bād-ı sebūḅ pā-yı şabā ferş-i zümrüdīn üzere ḳadem başup ebr-i çāyuḅḅ destgir destiyadlığı ile basit mükedder-i ḡayrā üzere bisāt-ı münevveri **hazrā düşdü** ve ḡülşen-i rüzigāra ṭalḫ-ı menzūd ,ve zıll-i memdūd ve mā’-i meskūb mişāli üzere tezīn virüp zamāim-i nemāriḳ-ı maşfufa vezāret-i mebsūse-i bundan **baḡladı.**(S,8,A).

2.Devrik Cümleler

-Padişahdur ki künh-i bīçūnin ,**İdemez fikr** küll-ü ülül-elbāb (S,3,B)

-Küll-i şun‘ın sabā elinde tutub **Virdi** zülf-i menefşe ye ḫam-ü tāb(S,3,B)

-**ḳaldı şaḫv-ü seyāḫat içre** ‘aḳl ḳulzüm-i fikretinde āb-ü nā yāb(S,3,B)

-**ḡayri yoḳ** Lā ilāhe illāllah(S,3,B)

-**Bu durur** ra’ s-i cümle ḫayr-u şavāb ve dūrud-i nā ma’dūd. (S,3,B)

-Nesimin cünbüşin gör kim resme **gösterir** inşā.ki lütf-i şan‘atı anuḅḅ nice olmuşdurur ibdā(S,8,B)

CÜMLELERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ

Cümleleri anlam özelliklerine göre olumlu, olumsuz, soru başlıklarında değerlendirdik. Fiildeki hareketin gerçekleştiğini bildiren cümlelere olumlu, fiildeki

hareketin gerçekleşmediğini bildiren cümlelere ise olumsuz cümleler denir. Soru cümleleri ise olumlu ya da olumsuz bir cümledeki hareketin gerçekleşip gerçekleşmediğini soru ekleri vasıtasıyla soran cümlelerdir.

Nüzhetname’de anlam özelliklerine göre cümleler olumlu,olumsuz soru cümleleri başlıklarında incelendi.Soru cümleleri için :“Nice, ne, kim, nire, kande, mu, aceb.....ne” soru kelimelerinin kullanıldığı tespit edildi. Nüzhetname’de olumlu cümleler diğer cümlelere göre daha yüksek bir sıklığa sahiptir. Dizge anlamları bakımından olumlu cümleler dizgesi olma özelliği gösterir.

1.Olumlu Cümleler

-ḥamd- u şenā -i na mahşūr ol dārā-yı cihān,ve dānā-yı āşikār-u nihān,**Hazretine** ki ‘aql-ı dūrbīn ve fikr-i tuḡl-i endīş kūnh-i celālinūḡ idrākinde ‘**āciz**.(S,3,A)

-zübān-i fuşahā beyān-i vaşfında **ebkem**.(S,3,A)

-Bir **pādişāhdur** ki **ṭāram-i nilgūni dūd-i tīreden** .(S,3,A)

-Efrāşte kıllup çendīn hezār-ı şuver-i encūmini şūmāri ḳalem-i ḳudretile saṭḥ -ı sipher-i ābkūn üzre **naḳş etdi**.(s,3,A)

-ḥayme-i gülün eṭnāb-ı uruḳun evtād-ı dil-i senliḡinile ḡūh-i muḥkem idüp/ nuṭaf-i emṭār-ı erḥāmdan/ aḳṭārını/ benāt-ı nebātile **ḥāmīl kıldı**(S,3,B)

-Bisāt-ı raḥmeti meydān-ı şuhūdta **meşhūr** ve bisāt-ı ‘ināyeti **himāyetdendür**(S,3,B)

-Küll-i şun‘ın sabā elinde tūtup **Virdi** zūlf-i menefşe ye ḥam-ü tāb(S,3,B)

-**ḳaldı şahv-ü seyāḥat içre** ‘aql ḳulzūm-i fikretinde āb-ü nā yāb(S,3,B)

-**ḡayri yoḳ** Lā ilāhe illāllah(S,3,B)

-**Bu durur** ra’ s-i cümle ḥayr-u şavāb ve dūrud-i nā ma’dūd. (S,3,B)

-Ol şāhib-i menşūr ve Sulţān-i menşūri ḥāzretine ki ‘ımāme-i siyādet, ve derā‘iye-i sa‘ādeti raqam-i iclālile mu‘llem-i levlāk olup, rehberlikde Sūrādiq-u müşāhedāt-i eṭnāb-i mücāhedeşiyle evtād-ı tebizde **muḥkem ḳaldı**.(S,3,B)

-bir sulţān-ı şun‘undandır ki bu‘istü bis-seyfi tıgı ile serkeşān-i dīn āyine gūşümāl için Ūmirtü en üḳātülen-nās irsāl olunup mübārizān-i ḳalb-i ma‘reke-i cān anuṅ fey-i nuşretinde **penāh ṭutdılar**(S,4,A)

-Ol **ḥākim-i kişver-i kifāyet**,Fermān dihi fetivīyi vilāyet(s,4,A)

-Ol seyyidi bārigāh-ı kevneyn,neşe’ bihi luṭf-i ḳābe ḳavseyn(S,4,A)

-Ser-i ceşş-i vilāyet-i ma‘ānī(S,4 A)

-Meşşātā-i şuni’, ğurra-i şabāh turra-i revāhile bezenüp zülf-i Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruḥ-u mürevvaḥ fütuh āşārlarına **nişār ola**.(S,4,A)

-Ol **yüzden** ki nevi’ insan cins-i maḥlūḳātdan **ḥamīr māye’ -i vücūd**.ve **noḳta-i daīre-i maḳşūd olur**.(s,4,B)

-Nutḳ-u temyīz-i ḥās anḡa **müsellemdür**(S,4,B)

-Tā fevāīd-i nuṭuḳ ki mülhimātını izzet-i zil-celal melik-i müte‘āl ‘azze **şānühüdür**.

-Mühmel ḳalmayup ḥaḳḳı nimet-i bāriyi güzārda **ola ki**. Ve emmā bini‘meti rabbike fehaddiş faḥvāsınca kendününḡ revāīḥ-ı ḳarāyīḥı ki fihrist-i ḥaşāiş-i **insāndur**(S,4,B)

- emāsil-i girāndan bir şāhib-i vücuduṅ ki münteşīḳ-ı meşām-i ruḥ āsāsına istinşāḳ **eydür**.(s,4,B)

-Cevāhiri mefāḥir ve me’āşir-i şerveri ile mürassa’ ve gūşi gerden ger dur-i elfāzı zīver-i me‘ānī ile ārāste eylemek muşavvir-i ārā’-i münevvir olup zıkrı menşuş-u aleyhiyi **müebbed ve muḥalled ḳılmaktır**.(S,5,A)

-Çünkü **saḡn-ü lāṭife-i rūḥānīdür**(S,5,A)

-Her nuḫfesi **şulb-i müfekkireden** ki rāḥm-i ḥāfızaya **teḳaṭtur ider.**(S,5,A)

-bir **'araḳdur** ki ḡonca-i dilden buḫār-u endişeyle cebīn-i cān üzre **teḫaddur** itmişür ve her bıkı-i fikr ki ḫatene'-i şarir-i ḳaleminden **raḥm-i meryem-i beyāz üzre** yitişür.(S,5,A).

-bir **ruḫ-u muḫteşemdür** ki ḳābile'-i nuṭuḳ anı kisvet-i sevad-i ḫurufile **piçide** ḳılmıştur.(S,5,A)

-**Vaḳti** ki 'arusi beyan manşaba'-i zübān üzre **cilve göstere**(S,5,A)

-Güş-i hüş, ol dürre-i şadef ve ruh-i muhteşem ol cevher-i ma'den ve 'ibāret ḳalıbı elfāzda **müteḫayyız olur.**(S,5,A)

-Hezār cān kirāmı fidāyı yek lafzaş,hezār genc-i me'āni fidā-yi yek ḫarfeş. Ve buncılayın nüzhetnāme-i .behişt āyīn ki ḫazreti elfāzı reṅginden ve nuzreti gülşeni me'ānisi reşğinden sebzezarı sipher ḫub çehre hezār dīde ile **aşikār olmışdur.**(S,5,B)

-felā cerem,lāzım gelür ki bir şāḫib-i şadruṅ nihāli celāli anda şināhta olup ravme'-i kirām ve devḫa'-i me'āliden ki şerefi münteseb anuṅ fazlı müktesebi ile müteḫalla.ve rezānet-i 'aḳl ve fazl anuṅla mezkür,ve şehāmet-i rā'yi ve ru'yetleri **meşhur ola.**(S,5,B)

-bunuṅ gibi serverlik ve hünerperverlik bu 'ahdi hümāyunda ol āşaf-ü zamān şāhibül-izzi vel-emān melik ü vüzerāil'-meşrīḳayn. Ruknüd-dünyā ved-din şadrul-islāmi vel-müslimīn mübeyyini faḫvāyi Yā' eyyühen-nāsü ḳad cāeküm minellāhi nurun ve kitābün mübīn. ḫazreti Ayas Paşa bin 'Abdül-mu'īn ḫazretlerinüṅ zatu sütude ḫışāl ḫamide fi'āllerine **sezādır.**(S,5,B)

-İnşāf-ı esāsı de'āyim-i padişāhi **budur** ki te'yid-i ilahi ile **müşeyyed** ve **mümehhed** olmışdur(S,6,A)

-rükni salāḫ ve 'umde-i defi' müḡzılāt ve muḳaddir-i esās-i me'āli ve mühendis-i eşkāl-i me'āni olur.(S,6,A)

-**Şol sebeble** ki teşîd-i temhîd-i kavâ'id-i milk ve esâs-ı devlet şimşîr-i gevherdâr ve kalem-i dürerbâr ile **mazbut ve menûtdur.**(S,6,A)

-emân â'dâ-i âteşbâreye şimşîr-i âbdâr ile humûd virüb şâmit ve nâlık mevrûş ve mükteseb târiķ ve münteseb 'alel-icmâl vet-tafzil havze-i taşşîle getirüb hüsni tedbîrle eţrâf u eknâf ve ekârib ve ebâ'id-i şarķî ve ğarbî ve şîmâlî cenûbî ki şunûf-ü ecnâd ve 'ummâl ve envâr' âķvâm ve ecsâmile **mâlâ** mâldur.(S,6,B)

-Her birinüĝ medâhil ve meĝâricin bilüp **ribķa-i inķiyâd ve rişte-i ittiĝâda çeke.**(S,6,B)

-diledi ki bu üslûba münasip ve bu târiķa mütenasip nâm-ı şerîflerine bir risâle yazup anlaruĝ ĝaşâiş-ı ĝisânların anda **revm ide.**(S,6,B)

-Pes bu cihetten bu ĝakîr-u zelîl-ü va'îlün ĝalbine **ĝuţür itdi** ki anuĝ dürer-i fevâiden tercüme idüp inşâ üslûbunca **silk-i intizâma çeke**(S,7,A)

-Tâ kim maķarr-ı 'adâletde cülûs eden eşĝâb-ı devel ĝuzûrlarında künuz ü rumûzunuĝ fâidesi 'âm.ve ĝikem-i nefîsesi tâm olup me'ânî-yi muĝadderesi mâverâ'-i ĝucub-i ĝumûzdan 'arşâ-i vuzûĝda cevclân gösterüp bostân-i idrâkda **ĝurâmân ola.**(S,7,A)

-**Şol ümîde** ki bu nüzhetnâme ĝuzûr-u mevfûr-u ĝubûrlarında ĝayyiz-i ĝabulde vaķi' olup,egerçi anlaruĝ 'izzetine lâyık **ĝaşletüm** yoĝ ise bari anlaruĝ kolları zînde **'ömrüm geçdi.**(S,7B).

-**mercüvdür** ki kendü dest-i âmuzları silkinde münĝatır kılup himmet bedreķası ve burâķ-ı merĝamet ile târiķ-ı râĝatâ tavcih idüp 'indellâh **müşâb ve mecûr olalar.**(S,7,B)

-dün anuĝ vaķti idi ki.mübeşşir-ü fâliķul-işbâh Feķuţia' dâbirul-ķavmillezine zalemû âvâzesin âfâķa atub tebâşîr-i âşikâ-i nurânî eli ile mâĝçe-i dürr-ü efşân Kârübânına şubĝ-i ĝaymesin yüceltdi.ve zûlmet-i şebüĝ serâ perdesin felek-i rif'atden ĝâķ-i felâkete atup, şeb-i dîlcürüĝ kevkebe-i mevâķib-i siyâdetin tîĝ-ı

husrevi setāde şadmetinden şikest idüp,rû-yi zemîn **müstağarrı serîr-i salţanat-ı Ferîdûn gerdûn oldu**(S,8,A)

-Bir vaktteki sulţān-ı tabî‘at beygüle-i ğalevāyı bürüdetden eyālet-i vücūd.serā perdesin şahrā-yı î‘tidāl şahnında **ķordı**,ve bād-ı sebūnġ pā-yı şabā ferş-i zümrüdîn üzre ķadem başup ebr-i çāyūnġ destgir destiyadlıġı ile basit mükedder-i ğayrā üzre bisāt-ı münevveri hazrā **düşdü** ve ğülşen-i rüzigāra talh-ı menzūd ,ve zıll-i memdūd ve mā’-i mesküb mişālî üzre tezîn virüp zamāim-i nemārıķ-ı maşfūfa vezāret-i mebsūse-i bundan **baġladı**.(S,8,A).

2.Olumsuz Cümleler

-Padişahdur ki künh-i bîçūnin, **İdemez fikr** küll-ü ülül-elbāb(S,3,B)

-Eydür çün bu taht-i hadiķa-i haķiķat ve fevķ-ı külli mühre-i tabi‘atda ,hüsn-ü şuret ve fertā-i fıtrat üzre nihāl-i insāndan nev bāve-i reşit ü ğüzārān ve hırāmān **olmamışdur**.ve bāġbān-ı fıtrat nihād-ı ādemiyeden küre-i laţif ter ber tabek-ı ‘arz.(**Olmamışdur**)(S,4,B)

-Bāzārına **verilmemişdür**(S,4,B)

-Ehli hırada **püşide deġöldür** ki veziri pür hüner pādişāh-ı ‘adl göstere(S,5,A)

-Pes bu nüzhetnāme-i laţifî ki şeyh hāce şayineddin tene‘aamehüllāhü bigufrānihi .telif idüp ‘ibāret-i ‘acemiyyede tarîķi münāzara ve ūslūb-u muķābelede mebāhiş-i kuvā-yı zāhiriye ve bātiniyye de taķķiķāt idüp haķiķāt-ı .insāniyyede ‘ışķı sulţān ve ‘aklı şeyh ve kuvā-yı beşerīyyeyi ecnād farz idüp ,her birinünġ kemiyyāt-i ā‘dād ve keyfiyyāt-ı taşarrufların hayyizlerinde.evzā‘-ı memleket-i zāhirede taşarruf-u salţanat ūslubunca resm-i ‘ādi üzre taħrir idüp,ķavālib-i elfāzın zinet-i me‘ānî ve beyān ve şuver-i ebyātın leţāif-i bedi‘-u tibyān ile muħallā ve müzeyyen idüp künuz-ü rumūzununġ isti‘āresinde siħr-ı hālāl , ve zurūf-u hūrūfununġ taħyilātında fażl-ü ifdāl gösterüp ,fezā-yı feşāhatinde bād-i perişānî esmeyüp eknāf-ı belāġatına ‘avāyık eli **yitişmemiş**.(S,7,A)

-tā sözi **āvāze-i dil virmedin**,Cān-ı ten **fāriġ virmez** hāke ten(s,18,B).

-Anlarıñ sipahi-i havāşisi ve tevābi‘leri bīhad ve bī ‘addur. Ammā üşülleri yigirmi sekiz emīrden artuğ değüldür.(S,18,B).

3.Soru Cümleleri

-Nesimin cünbüşin gör **kim** resme gösterir inşā.ki lütf-i şan‘atı anuñg **nice** olmışdurur ibdā(S,8,B)

- Bu **ne** mestlik idi ki yol buldu,sākī **kimdür** ve bāde **kimdendür**(S,12,B)

- Şeyh burqa‘-mülemmeu‘ hayālin başı üzre çeküp şuffa-i hırāmīdede kâşid‘ı taleb .itdi ki **niredensin**,pādişāhıñguz **kimdür** ve kârūñguz **nedür**.(S,13,A).

- Didi ki **ne** şahıslar siz **nireden** geldüñgüz,kaşduñguz **nedür**,eyitdiler kavm-i ‘arab ile oluruz bizüm kabīlemüze hadd-i şarq-i menzildür.(S,18,A).

- sorduğ ki bizüm vürūdumuzdan size **nice** haber oldı(S,22,B)

- Sühā **kandedür** ekmeğim?(S,24,A:).

- Unutduñg ‘ahdi ey miskīn elestüñg menzilin zıkr it ki dil hüş olduñg kanı o bezm-i zāt-ı ecra‘dan Muṭavvel oldısa ‘ahd-i ‘uhūdu **niçün** unutmak Unuduldun mu şanursın evān-i ‘ahdi merba‘dan .(S,25,B).

- ilhām didi ki ‘aceb ki tir-i tağyir “ İnni a‘lemü mā lā ta‘lemün “ fahvāsından endişe itmeyüp bāb-ı ta‘ayyün-i hestīde saḥun-i “ nüsebbiḥubiḥamdike ve nüḳaddisü lek “ kūsini çalmaq **ne** işdür.(S,28,B).

- Şeb-i dılcür içinde sen **kimüñge** nerd oynaduñg.(29,A).

HABER CÜMLELERİ

Nüzhetname’de geçen haber cümlelerin Türkiye Türkçesinden farklı şekilde kullanımını,şimdiki zaman ekinin olmaması,-updur,-üpdür- ve -ısar,-iser eklerinin olmasıyla ortaya çıkmaktadır.

- Padişahdur ki künh-i bīçünin, İdemez fikr küll-ü ülül-elbāb .(S,2,A).

- erkân-ı şeri‘at anlaruᅡla müşeyyed.ve bürhân-ı tarîkat anᅡlardan mümeħhed olmuşdur.(S,3,A).

- Ol yüzden ki nevi‘ insan cins-i maħlûkâtdan ħamîr mâye’ -i vücûd.ve noąta-i daîre-i maąşûd olur.(S,3 B).

- dūn anuᅡ vakti idi.(S,9,B.).

- Bir bād ile evrâą mişâl ħayâl üzre ħazân dökecik(S,12,B.).

- Şeyħ çün bu âvâzeyi işitdi didi ki bundan bir şadâ-yı mûĳış etrâfi memlekete düşecekdür.(S,15,A.).

- Bu yoldan ura muᅡrib eger perde-i sâzın ,iylemeyiser mest-i ħarîfân sabûĳî Bu ħomden eger bâde şuna saąî-i sermest .Zahid idiser meyiᅡde de ĳahve fûrûşî.(S,41,A.).

- Çün ‘izârum ħul‘î sende farz olubdur.(S,42,B.).

- ĳuvveti nazariyi taleb eylediler. Rûy-i ‘işĳdan ħaber şordılar eyitdi

TASARLAMA CÜMLELERİ

Nüzhetname’deki Tasarlama kipleri emir kipinde ikinci şahıs ekindeki –gıl, -gil kullanımı, gereklilik kipinin –mak, -mek gerek/lazım şeklinde olması, istek kipinin sıklıĳının yüksek olması şeklinde Türkiye Türkçesinden farklılık gösterir. Bu özelliklerdeki cümleleri şöyle tanımlayabiliriz:

- Bülbül-i mestüᅡ işitgil(S,9,A)

- Meşşâta-i şuni‘ ĳurra-i şabâħ turra-i revâhile bezenüp zülf-i Şimşâd dest-i şabâyile düzindükçe ruĳ-u mürevvah fütuĳ âşârlarına nişâr ola .(S,3,A).

- Bu nüzhetnâme ĳuzûr-u mevfûr-u ĳubûrlarında ĳayyiz-i ĳabulde vaĳi‘ olup,egerçi anlaruᅡ ‘izzetine lâyık ĳaşletüm yoĳ ise bari anlaruᅡ kolları zînde ‘ömrüm geçdi.(S,7,B).

- kudüm-ü nevbahâr ile dile cân tuhfesin vir.(S,8,B.).

- Bir cemi‘ cem‘iyyet idüb envâ‘ı nûkud-ü ‘ulüm ve cevâhiri haqâyık anlarunġla dermiyân olup sizünġ kavminġüzden bir tãife anunġ hizmetindedür sen daġi gitmenġ gerek.(S,12,A).

- Ger muhtesib şorar ise deyiġüz ki hâ zînhâr.(S,13,A)

- Eger tarîķ-ı tasalluť ve ta‘assüf ile ilerü gelüb münkir-i şerâyî‘ı hidâyet âyât,ve hıkem-i berâhîn-i mübeyyinât olursaġuz velâ tütî ‘ü emral-müsrifîn her âyîne üzerümüze vâcib ve lâzım olur ki “ Velleziyne.câhedü fiynâ lenehdiyennehüm şübülenâ mucîbince siper-i cihâdı başa çekübķâr zâr kemerîni miyân-ı muķâteleye bağlayup maķâm-ı muķâbelede tıravuz..(S,22,A.)

CÜMLE TÜRLERİNİN DAĞILIMI

Nüzhetname’dek en sık kullanılan cümle türü basit cümledir. Basit cümleler, çalışmamızda tek yargı bildiren cümle türü olarak tanımlanıp buna göre değerlendirilmiştir. Bu sebeble Nüzhetname’de sıklıkla geçen zarf-fiil, isim-fiil ve sıfat-fiil grupları basit yargılar içinde değerlendirildi. Böylece Türkçenin basit cümleler halindeki geniş anlatım özelliğinin bu metinde de belirgin olduğu tespit edildi.

Ki ve kimle birleşen cümleler Nüzhetname’de basit cümlelerden sonra en sık geçen cümle durumundadır. Bu birleşme yolunda ikiden fazla cümlenin birden ziyade ki edatı ile birbirine ulanarak dizge zinciri halinde cümleler teşekkül ettirmesi çarpıcı bir özellik olarak belirginleşmektedir.

Baġlı cümleler baġımsız iki cümlenin birbirine ulanması ile ortaya çıkan cümlelerdir. Bu cümleler baġımsız cümleler oldukları için bir ana cümle ve yardımcı cümle de söz konusu deġildir. Bu cümleler; ve, çün, çünkü, veliykin, gahi.....gahi, amü, ammâ, velî, yâ, yanî, lakin, halbuki baġlaçları ile bağlanan cümler ve ortak kip ve şahıs ekiyle, ortak cümle öğeleri ve anlam ilişkileri ile bağlanan cümleler şeklinde Nüzhetname’de geçmektedir. Bu cümle türünün Nüzhetname’de sıklığı üçüncü

derecededir. Türkçe olmayan cümlelerin bir bağlama edatı ile Türkçe cümleye bağlanması Nüzhetname'deki bağlı cümlelerin ayrık bir yanı niteliğindedir.

Şartlı birleşik cümle Türkçenin şartlı anlatımları için türettiği cümle türüdür. Nüzhetname'de şartlı anlatımın bağlam içinde az yer tutmasından mütevellit şartlı birleşik cümlelerin metinde sıklığının düştüğü görülür.

İç İçe Birleşik cümle Nüzhetname'de en az geçen cümle türüdür. Bu cümle türü, di-, san-, eyit- fiillerinin bir cümleyi içine alması ve di- fiilinin bir cümleyi zarf-fiil olarak bir diğer cümleye bağlaması, bul- fiilinin bir cümleyi öge olarak alması sonucu dizgede görülen cümlelerdir.

Nüzhetname anlam özellikleri açısından bir olumlu cümle, yüklem türüne göre bir fiil cümlesi, yüklem yerine göre bir kurallı cümle olma özelliği taşıyan metin olarak tanımlanabilir.

Tablo-1: Nüzhetname Cümle Türleri Dağılımı

Ana Cümleler	Dağılımın Şekli	Ana ve Yardımcı Cümleler	Dağılımın Şekli
Basit Cümleler	481	Olumlu Cümleler	1.702
Ki/Kim İle Birleşen Cümleler	276	Olumsuz Cümleler	166
Bağlı Cümleler	221	Soru Cümleleri	38
Şartlı Birleşik Cümleler	21	Kurallı Cümleler	1.673
İç İçe Birleşik Cümleler	17	Devrik Cümleler	227
Ana Cümle Toplamı	1012	Fiil Cümleleri	1.215
		İsim Cümleleri	688

IV.BÖLÜM

METİN

MÜNAZARĀT-I ĀHĀLĪ

MEMLEKET-İ İNSĀNĪ

SAYFA: 3

BÖLÜM: A

1.ḥamd u ṣenā -i na mahşūr ol dārā-yı cihān ve dānā-yı āşikār-u

2.nihān, ḥazretine ki ‘aql-ı dūrbīn ve fikr-i tuḡl-i endīş

3.kūnh-i celālinūḡ idrākinde ‘āciz.Lā ebluḡu ileyke ve zūbān-i

4.fuṣaḥā beyān-i vaşfinda ebkem. Lā uḥsī ṣenā’ en aleyk. Bir

5. pādīşāhdur ki ṭāram-i nilgūnī dūd-i tīreden .**Ve hiye duḡānun**6. **feḡāle lehā ve lil’erzī ‘tina ta‘van ev kerhen ḡāletā eteynā ṭā’iīyn.** Efrāşte
kılup çendīn hezār-ı şuver-i encūmini şūmāri ḡalem-i ḡudretile8. saṭḡ -ı sipher-i ābkūn üzre naḡş itdi. **Ve lekad zeyyen ān –es-semāed-dūnyā**9. **bimesaābīḡa** ve ḡayme-i ḡülūḡ etnāb-ı uruḡun evtād-ı dil-i senliḡiḡile

BÖLÜM :B

1. ḡūh-i muḡkem idüp nuṭaf-i emṭār-ı erḡāmdan aḡṭārını benāt-ı

2.nebātile ḡāmil ḡıldı. **Fece‘alnāḡa ḡaşıyden** bisāṭ-ı raḡmeti meydān-ı3.şuhūdā meşḡūr **ve ledeynā mezīd.** ve bisṭ-ı ‘ināyeti ḡimāyetden4. dūr **vemā rabbūke bīzallāmin lil’abīd** Şi‘ir:

5.Padişahdur ki kūnh-i bīçūnin

İdemez fikr küll ü ülül-elbāb

6.Küll-i şun‘ın şabā elinde tutup

Virdi zülf-i menefşeye ham ü tāb

7.çaldı şahv ü seyāhat içre ‘aql

çulzüm-i fikretinde āb-ü nā yāb

8.ğayri yok Lā ilāhe illāllah

Bu durur ra’s-i cümle hayr u şavāb

9.Ve dürud-i nā ma’dūd. ol şāhib-i menşūr ve lekad āteynāk.Sulţān-i

10.menşūri İnnā kefeynāk. hazretine ki ‘ımāme-i siyādet, ve derā‘iye-i

11.sa‘ādeti raçam-i iclālile mu‘llem-i levlāk olup, rehberlikde

12.Sürādiç-u müşāhedāt-i etnāb-i mücāhedesiyle evtād-ı tebizde muhkem

13.çaldı.İnnā erselnāke şāhiden ve mübeşşirān ve nezirān.bir sulţān-ı

SAYFA :4

BÖLÜM:A

1.şun‘undandır ki bu‘iştü bis-seyfi tıçı ile serkeşān-i dīn āyine

2.güşümāl için Ümirtü en ükātülen-nās irsāl olunup mübārizān-i

3.çalb-i ma’reke-i cān anuᅡ fey-i nuşretinde penāh tutdılar. Künnā

4.izā āhmerrāl-be’sse femā sümia‘ taᅡrīr u kelāmihi illā ve eslemü. Şi‘ir :

5.Ol ᅡākīm-i kişver-i kifāyet

Fermān dihi fetivīyi vilāyet

6.Ol seyyidi bārigāh-ı kevneyn

Neşe' bihi luṭf-i ḳābe ḳavseyn

7.Ser-i ceşş-i vilāyet-i ma'ānī

Ser çeşşme-i āb-ı zindigānī

8. Ve 'amme-i eşhāb ve ḥāmme' -i āḥbāb üzerlerine 'alel-ḥusus çeḥāri yār ki

9.erkān-ı şeri'at anlaruᅇla müşeyyed.ve bürhān-ı tarīḳat anᅇlardan mümeḥhed

10.olmuşdur. Meşşāṭā-i şuni' ᅇurra-i şabāh turra-i revāhile bezenüp zülf-i

11.Şimşād dest-i şabāyile düzindükçe ruḥ u mürevvaḥ fütuḥ āşārlarına

12.nişār ola . Emmā ba'dü : müellif-i iyn tertib ve mütercim-i iyn

13.terḳīb el-'abdüz-za'if, Yūsuf bin 'Abdullaṭīf ḥāṭahüllahü.

BÖLÜM :B

1.mimmā yuḥīṭu bihiz-zarr.Maa' men de'āleḥu bil-ḥayr.Eydür çün bu taḥt-i

2.ḥadiḳa-i ḥaḳiḳat ve fevḳ-ı külli mühre-i tabi'atda ,ḥüsn ü şuret

3.ve fertā-i fiṭrat üzre nihāl-i insāndan nev bāve-i reşīt ü güzārān ve

4.ḥırāmān olmamışdur.ve bāᅇbān-ı fiṭrat nihād-ı ādemīyeden küre-i

5.laṭīf ter ber ṭabeḳ-ı 'arz. **ḳul inzurü mā zāfis-semavati vel-arz.**

6.Bāzārına verilmemiştir.Ol yüzden ki nevi' insan cins-i maḥlūḳātdan

7.ḥamīr māye' -i vücūd.ve noḳṭa-i daīre-i maḳşūd olur.Nutḳ-u temyīz-i

8.ḥās anᅇa müsellemdür. Tā fevāīd-i nuṭuḳ ki mülhimātını izzet-i zil-celal

9.melik-i müte'āl 'azze şānühüdür. Müḥmel ḳalmayup ḥaḳḳı nimet-i bāriyi güzārda

10.ola ki. **Ve emmā bini‘meti rabbike fehaddiṣ** faḥvāsınca kendününḡ revāīḡ-ı

11.ḡarāyıḡı ki fihrist-i ḡaṣāiṣ-i insāndur.emāsil-i girāndan bir ṣāhib-i

12.vücudunḡ ki münteṣıḡ-ı meṣām-i ruḡ āsāsına istinṣāḡ eydür.Cevāhiri

13.mefāḡir ve me‘āṣir-i ṣerveri ile mūrassa‘ ve ḡuṣı gerden ger dur-i elfāzı

SAYFA: 5

BÖLÜM:A

1.zīver-i me‘ānī ile ārāste eylemek muṣavvir-i ārā’-i münevvir olup zıkrı

2.menṣuṣ u aleyhiyi müebbed ve muḡalled kılmaktır. Beyt:

3.Saḡn bih ki mā enzir mā yādigār

Ki o pāydārest ü ve mā bergüzār

4.Çün ki saḡn ü lāṡife-i rūḡānīdür. Her nuṡfesi ṣulb-i müfekkireden ki

5.rāḡm-i ḡāfızaya teḡaṡṡur ider.bir ‘araḡdur ki ḡonca-i dilden buḡār-u

6.endiṣeyle cebīn-i cān üzre teḡaddur itmiṡtür.ve her bıkr-i fıkr ki

7.ḡatene’-i ṣarir-i ḡalemden raḡm-i meryem-i beyāz üzre yitiṡür.bir ruḡ-u muḡteṣem

8.dür ki ḡābile’-i nuṡuḡ anı kisvet-i sevad-i ḡurufıle piçide kılmıṡtır.

9.Vaḡtı ki ‘arusi beyan maṣṣaba’-i zübān üzre cilve göstere. ḡuṣ-ı ḡuṣ

10.ol dūrre-i ṣadef ve ruh-i muḡteṣem ol cevher-i ma‘den ve

11.‘ibāret ḡalıbı elfāzda müteḡayyīz olur. **Ṣi‘ir:**

12.Beccilül-ḡadise ve küllü lafzaṡın lezzetün

Lis-sāmi‘ine ve zinetün lin-nāḡil.

13.**Beyt** : Hezār cān kirāmı fidāyı yek lafzaş.

BÖLÜM :B

- 1.Hezār genc-i me‘āni fidā-yi yek Һarfeş. Ve buncılayın nüzhetnāme-i
- 2.behişt āyīn ki Һazreti elfāzı reŋinden ve nuzreti gülşeni me‘ānisi
- 3.reşginden sebzezarı sipher Һub çehre hezār dīde ile aşikār
- 4.olmuşdur.felā cerem,lāzım gelür ki bir şāhib-i şadruŋ nihāl-i celāli
- 5.anda şināhta olup ravme’ -i kirām ve devҺa’ -i me‘āliden ki şerefi
- 6.münteseb anuŋ fazl-ı müktesebi ile müteҺalla.ve rezānet-i ‘aql ve fazl
7. anuŋla mezkür,ve şehāmet-i rā’yi ve ru’yetleri meşhur ola. **Şi‘ir** :
8. Felā yestevi āhsāb-ü kavmin Һad teverrebet
- Һadimen ve āhsābün nebtenu ma‘āl-baql
- 9.bunuŋ gibi serverlik ve Һünerperverlik bu ‘ahdi Һümāyunda ol
- 10.āşaf-ü zamān şāhibül-izzi vel-emān melik ü vüzerāil’ -meşriqayn.
- 11.Ruknüd-dünyā ved-din şadrul-islāmi vel-müslimīn mübeyyini faҺvāyi
- 12.Yā’ eyyühen-nāsü Һad cāeküm minellāhi nurun ve kitābün mübīn.
- 13.Һazreti Ayas Paşa bin ‘Abdül-mu‘īn Һazretlerinüŋ zatu sütude Һışāl

SAYFA: 6

BÖLÜM:A

- 1.Һamide fi‘āllerine sezādır. **Şi‘ir** : Hüve’ş-şemsü Һadrān ves-şuduru kevākib
- 2.Hüvel-bedru cūden vel-kirāmü cedāvil **Beyt** :

3.Ki bûd hâce-i dîvân becüz âşaf şıfatı

4.Çün şeh-i meşriq u mağrib besüleymân māmend

5.İnşâf-ı esâsı de‘âyim-i padişâhi budur ki te’yid-i ilahi ile müşeyyed

6.ve mümeħhed olmışdur.ķāle ‘aleyhisselām : **İzā erādellahü li‘abdin**

7.hayrân cealehü veziran şālihân in nesiye zekerahü ve in zekere e‘ānehü. Ehli
hırada

8. pūşide değüldür ki veziri pür hüner pâdişāh-ı ‘adl göstere. rükn-i salāh

9. ve ‘umde-i defî‘ müğzilāt ve muķaddir-i esās-i me‘ālî ve mühendis-i

10.eşķāl-i me‘āni olur. Şol sebeble ki teşîd-i temhîd-i ķavā‘id-i

11.milk ve esās-ı devlet şimşîr-i gevherdār ve ķalem-i dürerbār ile mazbut

12.ve menūtdur. Ed-dînü vel milk ü tev‘emān ā‘dā-i āteşbāreye şimşîr-i

13.ābdār ile ħumūd virüp şāmit ve nāţıķ mevrūş ve mükteseb ţariķ ve

BÖLÜM:B

1.münteseb ‘alel-icmāl vet-tafzil ħavze-i taĥşîle getirüp ħüsnü

2.tedbîrle eţrāf u eknāf ve ekārib ve ebā‘id-i şarķî ve ġarbî ve şîmālî

3.cenübî ki şunūf ü ecnād ve ‘ummāl ve envāı‘ āķvām ve ecsāmile mālā

4.māldur.Her birinünġ medāĥil ve meĥāricin bilüp ribķa-i inķıyād ve rişte-i

5. ittiĥāda çeke. **Beyt :**

Beher ħācet ki ħalk āġāz gerde

6.deri dāred çü der rā bāz gerde

Pes bu ħaķîr-i bî mikdār

7. diledi ki bu üslûba münasip ve bu ʔarîka mütenasip nâm-ı şerîflerine bir
- 8.risâle yazup anlaruñ ħaşâiş-ı ħisânların anda revm ide.Pes bu
9. nüzhetnâme-i laʔîfi ki şeyh ħâce şayineddin tene‘aamehüllâhü bigufrânihi
- 10.telîf idüp ‘İbâret-i ‘acemiyyede ʔarîki münâzara ve üslûb-u muħâbelede
- 11.mebâħiş-i kuvâ-yı zâhiriye ve bâtıniyye de taħħîkât idüp ħaħîkât-ı
- 12.insânîyyede ‘ıŧkı sulţân ve ‘aklı şeyh ve kuvâ-yı beşerîyyeyi ecnâd
- 13.farż idüp ,her birinüñ kemiyyât-i â‘dâd ve keyfiyyât-ı taşarrufların ħayyizlerinde

SAYFA: 7

BÖLÜM:A

- 1.evzâ‘-ı memleket-i zâhirede taşarruf-u salţanat üslubunca resm-i ‘âdi
- 2.üzre taħrir idüp,ħavâlib-i elfâzın zînet-i me‘ânî ve beyân ve şuver-i
- 3.ebyâtın leʔâif-i bedi‘ u tibyân ile muħallâ ve müzeyyen idüp künuz-ü rumûzunüñ
- 4.isti‘âresinde siħr-ı ħalâl , ve zurûf-u ħurûfunuñ taħyîlâtında fazl-ü
- 5.ifdâl gösterüp ,fezâ-yı feşâhatinde bād-i perîşânî esmeyüp
- 6.eknâf-ı belâġatına ‘avâyık eli yitişmemiş **Şi‘ir :**
- 7.**Heykeli ez ħâleb-i nev rîħte
- Şa‘bede-i tâze ber enġîħte
- 8.Pes bu cihetten bu ħaħîr-u zelîl-ü va‘îlün ħalbine ħuħûr itdi ki
- 9.anuñ dürer-i fevâiden tercüme idüp inşâ üslûbunca silk-i intizâma

10.çeke. Tā kim maḳarr-ı ‘adāletde cülūs eden eşḫāb-ı devel ḫuzūrlarında

11.künuz ü rumūzununḡ fāidesi ‘ām.ve ḫikem-i nefīsesi tām olup,

12.me‘ānī-yi muḫadderesi māverā‘-i ḫucub-i ḡumūzdan ‘arḫa-i vuzūḫda

13.cevlān ḡösterüp bostān-i idrākda ḫırāmān ola. Şol ümīde ki.

BÖLÜM:B

1.Bu nüzhetnāme ḫuzūr-u mevfūr-u ḫubūrlarında ḫayyiz-i ḫabulde vaḫi‘

2.olup,egerçi anlarunḡ ‘izzetine lāyık ḫaşletüm yoḡ ise bari anlarunḡ

3.kolları zīnde ‘ömrüm ḡeçdi ,**Men teşebbehe ḫavmen fehüve minhüm**
mercüvdür ki

4.kendü dest-i āmuzları silkinde münḫaḫır ḫılup himmet bedreḫası ve burāḫ-ı

5.merḫamet ile ḫarīḫ-ı rāḫatā tavcih idüp ‘ındellāḫ müşāb ve mecūr olalar.

6. **Beyt :**

Hezār sāl bümānī hezār ma‘ni rā

7.Ki derd-i rāze-i ‘umret hezār maşlahat est

8.Bismillāḫirrahmanirrahīm

9.Elḫamdü lillāḫillezi rettebe niżāme beriyyetil-‘ālemi biḫılāfet-i ādem

10.ve kemmelehā biḫazret ḫātem,Muḫammedin ‘aleyhi ve ‘ala ālihi mineş-
şalavāti

11.efḫalühā ve minet-taḫiyyāti etemmühā,dün anunḡ vaḫti idi, ki

12.mübeşşir-ü fāliḫul-işbāḫ **Fekḫuḫia‘ dābirul-ḫavmillezine zalemü** āvāzesin

13.āfāḫa atup tebāşir-i āşikā-i nurānī eli ile māḫçe-i dürr-ü efşān

SAYFA: 8

BÖLÜM:A

1.Kârubânına şubh-i haymesin yüceltdi.ve zulmet-i şebünġ serâ perdesin

2.felek-i rif'atden hâk-i felâkete atup, şeb-i diltürünġ kevkebe-i mevâkib-i

3.siyâdetin tîġ-ı husrevi setâde şadmetinden şikest idüp,rû-yi zemîn

4.müstağarrı serîr-i salţanat-ı Ferîdün gerdün oldu **Bejt :**

5.Şehen şâh-ı şubh çün çekdi leşker

Sipâre rûm zenġi itdi ebter

6.Çû şems-i Yüsufî matla'da gördü

Turunc-u meh Züleyhâ var şandı

7.Bir vaqtteki sulţân-ı tabî'at beyġüle-i ġalevâyı bürüdetden eyâlet-i vücüd

8.serâ perdesin şahrâ-yı î'tidâl şahnında kırdı,ve bād-ı sebünġ pâ-yı

9.şabâ ferş-i zümrüdîn üzre kıdem başup ebr-i çâyunġ destġir destiyadlıġı

10.ile basit mükedder-i ġayrâ üzre bisât-ı münevveri hazrâ düşdü

11.ve ġülşen-i rûzigâra talh-ı menzûd ,ve zıll-i memdûd ve mâ'-i meskûb

12.mişâli üzre tezîn virüp zamâim-i nemârik-ı maşfûfa vezâret-i mebsûse-i

13.bundan **baġladı.Bejt :**

Nesimünġ cünbüşin gör kim resme gösterir inşâ

BÖLÜM:B

1.Ki lütğ-i şan'atı anunġ nice olmışdurur ibdâ

2. kudüm-ü nevbahār ile dile cān tuhfesin vir bir
3. tabi‘at müchizi neşv-i nemāda ider yed-i beyzā ... Bārān-ı nīsān ,
4. ‘arūs-i bostān meşşāfāsına hāzır olup benāt-ı nebāt ki perde nişinān
5. hūcre-i nevbahār.ve tutuḡ ıtrazi ḡacle-i şāhsārdur.kille-i mükevvin
- 6.ve ḡicāb-ı imkāndan manşabe-i zühūr ve melce-i ‘ayān üzre cilve gösterdi
- 7.Ve rüy-i diltū-yi ebkār ḡoncaya bezenḡ virüp benefşenünḡ zülf-i perişānına
- 8.şāne urdı. **Beyt :** şabānuḡ şānesi ca‘d-i semende
- 9.düzetdi buy-i diltūinun çemende,
- Şekāik-ı meynḡde büthānesi senünḡ
- 10.şikür fāni şükūfe dest ber çenḡ.
- ‘Arūsān-i reyyāhīn el yüz üzre
- 11.ḡomışlar çün zifāfi şehd behre
- Meş‘ale dārānı çemen mişḡatı
- 12.Lāle de şemi‘ cem‘ yandurup mutıryān-ı tıyūr,
- ve laḡlaḡa-i sūzān-ı buḡūr
- 13.‘Üd-i ḡımāri ‘avd-i ḡımāri ile sūḡte ḡıldılar. **Beyt:**

SAYFA: 9

BÖLÜM:A

- 1.Bülbül-i mestünḡ işitgil nāle vü bānḡin şehere
- 2.şubḡ- u güle vecdinde yırtdı cāmesin tā ser- te-ser

- 3.Fevha-i zehr-i mu‘teber ortasında kıldı dehr
- 4.Mā‘-i müşandel içre sel sāl-ü mükeffer ser-be-ser
- 5.şanevber-i şimşād serv-i nāzından ‘arşa-i cemālde tebahtur ve ihtizāz idüp
- 6.gül-i ‘ayāş nergis-i humār ile şīve-i du şīzede şekl-i evbāş gösterdi. Şi‘ir :
- 7.Ve hadāik u fihā şekāik u guzzatin
- Ke‘akāyika nüzımet bi‘ıkdı ve nitāc
- 8.Yednū lebike ‘uyünü hā fekeennemā
- Yümī ileyke tenāvülel-akdāh
- 9.Beyt : Bağ ve dağ içre şekāik taze çün meygün zücāc
- 10.Güyyā ‘ıkd-i ‘akāyıkla dizilmiş dürri vişāh
- 11.Çün haber virdi ‘uyünü eyleyip ‘ıymā ki anuᅡ
- 12.Selsebīlinden tenāvül it dilüᅡ kılma revāh.Her āyine kuvveti
- 13.mütehayyile ki çehre küşā-yı ‘arūsān hacle-i me‘ānidür. Şundan ki.

BÖLÜM:B

- 1.Kemāl-i naqşibendi ve şuret nigârlık anuᅡ şavbine müte‘atıf olur
- 2.każiyye-i münāzarā ve muķābele-i eşhāb-şeyh kudsi şi‘ār ā‘vāni salţanat
- 3.āşār ile kahramānı ‘ışkuᅡ zuhūr-u salţanatın muķaddimāt-ı haķāyık
- 4.mü‘eddasıyla levh-i hāfızda taᅡrır ve taşvır ider. **Beyt :**
- 5.Reh-i ‘ışkında bir nefes virüem
- Ser-i kūyinde bir ceres örüem

6.Çün her kimse kendü naqd-i vaktinden bir ‘ıyār gösterüp mevāṭın-ı kemāl

7.sāliklerinüṅ silkenden bir nişān virmişdür.Her bārr münşi-yi beyānı

8.şuret bu қазиyyenüṅ tefāşīlini şikeste ve beste bu ‘ıyārāt ile silk-i

9 .beyāna çekdi.**Şi‘ir :**

ķāleb-ı nevden dökülmiş heykel-i mergubdur

10.yaḥu ṭūbīden örülmüş şu‘be-i merṭūbdur

11.Misk-i güftārum hevāsında muzarra‘ ehl-i dil

12.Semi‘ ḥāsıdde ḥadışüm zāyi‘ ve merdüddur. Elkışsa :Bu

13.Nevbāve-i ḥadīka-i ḥaķāyık ki anuṅ devḥā-i īdrākine kimse el urmayup..

SAYFA: 10

BÖLÜM:A

1.anuṅ vüçüd u vażı‘, muḥsināt-ı ḥıṭābı, maķbūlāt-ı şı‘iri ve mişāli üzere

2.ḥaml olunup ,iltizām-ı tezammunu ḥaķāyık-ı ḥikemī üzre ma‘ārif-i yakīnīyeye

3.muṭābaķatı bir nev‘ ile gitmişdür ki efkârı ebnā-yı cins anuṅ kıyāsında

4.değüldür. Ol tāc-ı fazīletden bu maķūle ‘aķīm idi kendü-yi

5.Müte‘arrız iltifāt-ı ṭullāb-ı kemāl döndermişdür. **Beyt :**

6.Kimsenüṅ ‘āidetīn derc itmedüm , Anı kim gönḡlüm didi anı didüm.

7.ḥuvānuṅ iki nevāle nev seḥun , irmemişdür key īnān dest-i kühen

8.Ger nemekdār ise nūş-i cān ola ,ver ne ‘aybī luṭf ile penhān ola

9. āġāz-u münāzara-i eşḥāb-ı şeyḥ ‘aql bā ‘a’vāni sultān ‘ışķ.

- 10.Seheri ki fermüde-i **Ve ce‘alneyle libāsen** muqtezāsınca perde dārāni
- 11.bārigāh-ı tabī‘at işāreti ile ferrāş-i çābuᅡg dest ruᅡubet-i ᅡucubi
- 12.ᅡavāşī ‘aşabātı serā perde-i şūreti insānīnūᅡg medāᅡhili ve meᅡārici
13. üzre döşeyüp ,ta‘allukāt-ı heyūlāni ve kūdūrāt-ı cismānīde şavāmii‘.

BÖLÜM :B

- 1.Ruᅡhānī mücerredlerinūᅡg dāmen-i ser vaᅡtlarından ālāyişlerin silkdiler
- 2.**Beyt:** ‘Urza-i telbīsini nefsi-i heyūlā ref‘ idüp
3. Perde-i cismānīden ālāyişini atdılar. Mihterān-i ᅡarāret-i
- 4.ᅡarīzi ki çāyūᅡg sūvār-i meydān-ı ᅡizmetdür ᅡanādīl-i fiᅡnat ve meşā‘il-i
- 5.şu‘urī cem‘iyyethāne-i āᅡşā-yı ᅡudside **Yekādū zeytūhā yuᅡᅡiyü ve lev**
- 6.**lem temseshū nār** veᅡūd ider. Ve şeyᅡi ᅡudsi şī‘ār tecerrüd dişār
- 7.ᅡalvet-i tebettül ve inᅡıᅡā‘dan cemā‘atᅡhāne-i āmīzişine müteveccih olup
- 8.İctimā‘ itdi . Ve ᅡalᅡā-i irādetinde āᅡrān olan eşᅡāb-ı meclis.
- 9.istifādesinde yekser olup istisā‘dı şerefi pāy būsüne mübāderet
- 10.gösterüp ᅡāzır oldılar. **Beyt :** Cümlesi āyīn-i ᅡizmetde serāfkende ᅡurup
- 11.istimā‘ itdükce ᅡüftārın olurlar ᅡāzı‘ün.Şeyᅡ nurānī
- 12.Ol ᅡalᅡā-i taᅡdīsde ezᅡār-ı sübhānī ile **Mısra‘ :**
- 13.Kel-bedri ᅡuffe bivāzı ᅡātil-encüm, bedr-i muᅡāᅡ gibi ᅡāhi fermüde-i

SAYFA: 11

BÖLÜM:A

1. **Ve enzir ‘aşiratekel-akrâbîn** üzre ictilâ’-i meşeli me‘ârif ve
2. istişmâmı fevâyıhıl-ezvâk için şayâkıllı âyâtı tevbîh ile müedda kıllup
3. eḥādîş-i ta’yîz faḥvâ ile jengî âlâyiş ḥadeşânı.ve denes-i âmîziş
4. ta‘alluḳât-ı ekvânı .anlaruḅg idrâki merâîlerinden selḥ iderdi.ve gâhî
5. **Ve cādilhüm billetiy hiye aḥsen** faḥvâsınca şevâr-ı ḥaḳâyıḳı istilzâz-i
6. leṭâif-i eṭı‘mâ ile mehâmî-i me‘ânî-yi feyâ fi sa‘at-i fezâda şikâr
7. kıllup âşâr-ı meşşâıyyân ma‘ârifî iḳtifâ iderdi. Ve gahî efkâr-ı
8. nevâdiri ḡazelân tenzîhî kemend-i ḥaḳâyıḳ ile iḳtinâş idüp meḥâlib-i idrâkinde
9. cevarih kıllardu ve gâhî iḳtibâs-ı envar-ı işrâkıyyün gösterüp
10. dâm-ı infirâd ve dâne-i miḡnatis âşâr ile tecrîd-i ḳavâşır-ı envârı taḳdîsi
11. anlaruḅg berâziḳ-ı ḥavşalalarına getürürdi. **Ber keşiden ‘ışḳ naḡme rā**
12. **Ve firistâden berisâlet besüvi şehristân-i ‘aḳl**
13. ‘İşḳ gördü şeyḫ ‘aḳlıḅg ḥoḳḳâsın

Bül-‘aceb çekdi bisâṭ-ı satvesin

BÖLÜM:B

1. Meclis-i ünsüḅg zebân âverlerinden birisi naḡme nâmdur ki teşârîf-i
2. rûzigâr elinden niçe şiddet ve beliyet çeküp pâyımâl-i devrân olmışıdi.
3. Gâhî ‘üd gibi gerdüḅg âteş-i imtiḥânında sūhte ve gâhî şân-ı rebâb ile

- 4.her dūnuᅡ guşūmāl-i nevāzişini çekerci.ve her çend rāh-zenlik ve bī pāk
- 5.lıkla meşhūr olup fe-emmā ebnāyı cins arasında rāstilikle mümtāz idi.
- 6.Eğerçi ekşer evkāt ā‘vāmı beşe iyledürdü.velikin ekvāl ve
- 7.efā‘lī üşül-ü hikemī ve kavānīn-i mantıkiyeye münᅡabık olup kısm-ı ᅡabi‘ide
- 8.daᅡli var idi. Ve riyāz-i fen olup anı çenᅡ-i hevāndan ᅡalāşa dönderüp
- 9.ᅡānūn-i padişāhān-ı büzürk ile ᅡāki ᅡūrluᅡdan ᅡaldurup şunūf-u
- 10.nüvāzişle nüvāᅡt idüp muᅡarrem-i perde-i sarāy rāz itmişdi ki ,vasaᅡ-i
- 11.ma‘müre-i ‘ālemde bir şehristān var idi beᅡāyet nezih ve dilküşā ,zemīni
12. müşādemet-i eşrār ve ezrārdan ırāᅡ ve hevāsi ᅡarib-i i’tidāl vasf
- 13.olunup ser-ᅡaddi ᅡudsiden bir şeyᅡ anda girifte olup her cinsden

SAYFA:12

BÖLÜM:A

- 1.Bir cemi‘ cem‘iyyet idüp envā‘ı nüᅡud ü ‘ulūm ve cevāhiri ᅡāᅡāyık anlarunᅡla
- 2.dermiyān olup sizunᅡ ᅡavminᅡüzden bir ᅡāife anunᅡ ᅡizmetindedür sen
- 3.daᅡi gitmenᅡ gerek. Tā kim ‘ālem-i nükteden pervāze daᅡl virüp bizüm
- 4.Vechümüzden anda ᅡikāyet idesin ve temᅡid-ü muᅡaddemātn üstüvār
- 5.idüp ol memleketünᅡ evzā‘ın ve emzice-i ā‘yānın ve ahālisin temām
- 6.ma‘lūm eyleyüp tīz bāz olasın. **Mısra‘**
- 7.ki zād-i rāh revān cüssetī estü ve çālākī .derᅡāl anı bād pāy
- 8.lardan biri ile ᅡudüvvūhā şehrun ve ravāᅡuhā şehrun şüvār idüp

- 9.müteveccih-i şavb-i şimāḥ düzdiler. **Resīden nağme beserri haddi şimāḥ**
- 10.**ve peygām resānīden ô** çün ol küşe-i nağmenüṅ maḥaṭṭı ve ḥāl-ü
- 11.terḥālī oldı. Şol vaşıṭā ile ki bu serri ḥaddi maḥallı vürud-i kelāmi
- 12.semāvi .ve menzil-i vüfūdi varidāt-i ḳudsī ve āşināyān-i ‘ālem-i ‘ulvidir.
- 13.Bir meşel daḥı ki anuṅ ḥudūd ü ebvāb-ı medāḥılı **meğālīk-i ḥucüb-ü** ḥācizes ile

BÖLÜM:B

- 1.Mesdūd olmaz. bu cihetten pīş revān-i tīz āhengler yeksez olup
- 2.tā bāriğāhī ḳudsī penāh-ı şeyḫa irdiler. **Mısrā‘**
- 3.cenībet pīş rāzend āşināyān,bir meclis idi ki nīm ḥavāblar çeşmi
- 4.gibi ārāmīde olup mānend-i zülf-i müşevveşi dilber gibi dilkeş ve bir mecma‘
- 5.idi ki mecmū‘ā-i gül gibi esbāb-ı müvāneset cem‘ olup yek dil ve yek
- 6.cihet olmışlardı.Bir bād ile evrāk mişāl ḥayāl üzre ḥazān dökcek
- 7.Tercümān-ı vaḳt dükeli faḥvā-yı beyt üzre **Beyt :**
- 8.Bu ne mestlik idi ki yol buldu,sākī kimdür ve bāde kimdendür
- 9.deyü müte‘accib oldılar.ve zübān-i ḥāl ile nühüfte didiler. **Şi‘ir :**
- 10.ḥayal kim boldı çırağım, nesīm-i dost itdi pür dimağım
- 11.Meğer bād-i behişt irdi sahraṅa ki ḥürmetlik irürdü bize nağāh
- 12.Meger bizdedür āb-ı zindigānī, ki bizi zinde dil ḳılur nihānī
- 13.**Nağme** çün müterennim oldı şeyḫ taḥayyür başından itdi kimdür ki pāyi

SAYFA:13

BÖLÜM:A

- 1.inbisâtı bisâṭ-ı kudsî üzerine koyup halka-i cesâreti mecâmîi‘ ünse bâbında
- 2.ura. **Beyt** : Ger muhtesib şorar ise deyiñgüz ki hâ zînhâr,
- 3.senğ etmesün ki meclisimiz cām ile pürdür. Pîr-i semâ‘ ki ol küşenüñg
- 4.hizmetine ta‘alluğu var idi didi ki **nağme** nām bir kâşid vardır taraf-ı
- 5.şarḳdan yetişür. Ve ol vilâyetüñg pâdişâhından âvâze-i bivül-‘aceb
- 6.virür. Ve hikâyât-ı ğarîbe ve ‘ibârât-ı ‘acîbe edâ ider. Şeyh burka‘-
- 7.mülemmeu‘ hayâlin başı üzre çeküp şuffa-i hırâmîdede kâşid‘ı taleb
- 8.itdi ki niredensin,pâdişâhıñguz kimdür ve kârüñguz nedür
- 9.Nağme didi ki gürüh-u haşem nişîn ile oluruz şâhib ü hıṭṭa-vü türhâldür .
- 10.Her yirdeki hevâ-yı dilkeş ve küşe-i nezih ola bize maḥaldür. Ve her
- 11.meclisdeki zemzeme-i âbı rûdi ve âvaze-i sürudi ola ol menzilümüzdür.
- 12.ḳavmimiz ol şüret dendür.Biz on biş büraderüz cümlemüz hem mâzer ve
- 13.Pezerüz.biri birimizle oluruz.her zamanuñg **peygâmmın** bildük.

BÖLÜM:B

- 1.Bir tarîḳa sipâriş olup her çend harâbâta gelmezüz.illâ münacât-ı
- 2.ser encâmımız için .Eğer sâz-ı meclis-i lehv‘ümüz düzedevüz halka-i ünsde
- 3.hem-şadâyuz.ve eğer deyr-i müte‘ândan nâḳûs-i kıssiyse gelevüz mesaâcid-i
- 4.islamda menâbir-i e‘illân üzre oluruz. **Beyt** :

- 5.gehī meydān-ı luṭf içre süvāriyem , gehī çügān-ı kähra gūy-i ğalṭān
- 6.Anlar egerçi ṭāife-i bī ḥad ve bī ‘adeddür velīkin yigirmi sekiz sırdār
- 7.vardur dükeli ehl-i ‘ilim çoğı kütüb-ü erba‘ā-i tezekkür ider cümlesi
- 8.ḥāfız-ı kūr‘āndur.Nice olmaya ki pırleri zamānı enbiyā’-i sālif ve ḥukemā-i
- 9.yunana irüp istifade-i ḥakāyık-ı ilahī ve ma‘ārif-i ḥikemī görüp ve cevānları
10. ḥazreti risālet Muḥammedi ‘arabi aleyhi ve ‘alā ālihi mineşşalavāti efḍalühā
- 11.ve minet-taḥiyyāti ekmelühāda,vücüde gelüp anuṅ neşv-i terbiyet-i ḥakāyık
- 12.āsarı ile mürebbā olup cemi‘-i medāris-ü mecāmi‘u ve meḥāfil anlaruṅ şeref-i
- 13.cemi‘yeti ile mütekellim olur.vesayir ‘ulūmı dahi ders idüp kaşas ve

SAYFA:14

BÖLÜM:A

1. ḥikāyāt-ı ‘örfi eyü bilürler. **Beyt :**
2. Her dili bilür ve söyler her gūş işidür
3. Bu ṭurfedür ki kendüde gūş-ü zübāni yoқ
4. Bu kalemün vaqıtlardur gāhi şuret ile kavmümüz olurlar,ve gāhī ṭaylasān-ı
5. elvān-ı ekvānı başa çeküp şaḥāifi karāfis üzre ‘ulūm-ü bī-ḥad
6. derci derler. Ve gāhī melābis-i ḥucüb-i şüri yi başdan çeküp merātib-i
7. ma‘nevīde ‘add-ü ḥısāba gelüp ğarāib-i ma‘ārif ve celāil-i deḳāyıkdan
8. şaded-i beyānda ta‘bīr iderler. **Beyt :**

9. Şems-i ma'nî lafz-ı muhkemden zühür ider 'amû
10. Pertevi nur-u tecellî tûr-i sînâdan toğar
11. Anlar bu revâctan bisâf-ı salţanatda mübâseţat-ı zâire ile muķârenete
12. maķşûşlardur. bu dükeli bir ķuşundur sekiz ķuşun cümlesinden
13. tûmân-ı keyf ile mevsûm olurlar. Ve dahi pâdişâhumuzñg ki bu maķûleden,

BÖLÜM:B

1. on tûmânı vardur. bizüm cinsimüzden merdümlerdür.ħaşem nişîn
2. ve biz tûmân sizünğ cinsinğüzden şehrümüz vardur kârumuz oldır ki
3. her ki sulţân hizmetinden ğayrâ meşğul ola ve anuñg cenâbı celâlınden
4. ğâfil olup tefriķâ-i ħârici de müstağraķ ola anı tarîķ-ı telaţţuf ve râh-ı
5. muħabbet-ü dilnüvâzi ile cem'â getürüvüz.âfehîde-i hîç nev' ile incitmezüz.
6. tâze getürürüz.Bu vaķtda pâye-i serîre 'arz ile yitişdürürler. Bir cemî'
7. bu kûşede ğaflet serin ceyb-i beţâlete çekmişlerdür, dirler **Beyt :**
- 8.gihi gül gibi rüsvâv-ü melâmet tab've jeñg âmîz
- 9.gihi bülbül gibi şeydâ esîr u gülbin fânî
- 10.gehi def gibi çâkerdür ururlar ğam tabancasın
- 11.çu bir feryâd için nayunğ küşâde olucak fâmî
- 12.Bizi anlarunğ tenbihi için göndermişlerdür. **Cevâb güften**
- 13.**ħayâl nağme râ** Şeyħ çün bu âvâzeyi işitdi didi ki bundan

SAYFA: 15

BÖLÜM:A

1. bir şadā-yı mūhış eṭrāfı memlekete düşecekdür. Tercümān-ı ḥayāle
2. işāret itdi ki ehli şuret ve erbāb-ı misāl ile terkīb-i muḫaddimāti
3. cidāl itmek anuṅ fennidür.temhīd-i vezāif cevābında iḫāmet göstere.
4. Her āyīne ol dahi meclis-i münāzarada zānūy-i ta'abbūd üzre gelüp nağmeden
5. yana müteveccih oldı didi ki her bār 'arşa-i da'vāda çabuk süvar
6. dirilürsün amma meṭlai' ḳavlünḡ bu meclisde edebden ḥaric düşer.
7. Hengāmuṅ hengāme-i cüzāfdur.her güne erācīf şıḡar ümīzi cizafāt ile
8. bunuṅ emsāli müzahrafāt-i mümevvehe maḥbusdur.Bu ḥazreti ḳudsi
9. şī'ār derece-i ḡāyetde uludur. Bā vücud ki münşiyān-i divān-ı ezel
10. pervāne-i ḳazā neffāz-i bārigāh-ı celāl rub'u meskūnuṅ mişāl-i tefvīzi
11. ḥilāfetin anuṅ ism-i ḥaḳāyık-ı resmiye nüvişte ḳılıp menşur-i eyāletin
12. İnni cā'ilün fil-arḳı ḥalīfeten tuḡrāsıyla müvaḳḳa' İdüp mesnedi siyādeti
13. ḥıṭṭā-i 'ālem şeref-i temkīn cūlusıyla müreşşah olup İnnā mekkennā lehu

BÖLÜM:B

1. **Fil-ārḳı** bālişi ile müzeyyen itmişdür.ve tıbāḳ-ı eflāke neyyirāt-ı
2. nücüm ve şevāḳıb seyyārātı ī'zāz-u muḳdem ve ikrāmı mevrīd-i hümāyūnı
3. sebebiyle bağlandı. Ve 'arşa-i ḥāk'e bisāt-ı aḡzar-ı zevāhir ve ferşi
4. mülevven-i riyāzı tezyīn virildi. Ve mevākib-i mele-i ā'lā ve vüfūd-ü

5. melāike-i muṭahhere tevāzu‘-u sücüd ile istikbāl-i ḳudüm-ü vüṣülüne gönderildi.

6. ve kırk şabāḥ zuhūr-u āyadı cemāl-i celāl eşābi‘-i kevneyn ile iḥāṭat-ı

7. ‘uḳül ve ṭabāyī‘ taḥmīr-i ḥaḳīḳatde definesi idi. tā müste‘hil-i ḥıl‘at

8. **Ve nefahṭü fihî min rūḥî** vaki‘ olup müsta‘idd-i devlet-i **feḳā‘ü lehü**

9. **sācidîn** gelicek bu şānuḡ celāleti ve nebāhet-i ḳadrî ile ḥudūd-ü

10. imkānuḡ aktārında girdi dāmen-i gerdün neverdiş idüp hergiz

11. istiklāl ālūd olmadı belki ebedül dehr maḳām-ı ‘ubudiyetde maṭlūb-ü

12 . gerden-i inḳıyād ile ḥaml-i ‘ābā-i tekālifden dönmediler **Şi‘ir :**

13 ḥānegāhuḡ pīri boynında sen İy çarḥ-ı kebūd.

SAYFA:16

BÖLÜM:A

1. Gūyiyā dīḳ-ı şebīke düzdi şayyād-i ‘ināḳ

2. Çün külāhuḡ küşesi şandı eyā ṭāḳ-ı revāḳ

3. Şeyḫi ‘aḳl öḡünde pest oldıḡ bozuldı ṭumṭırāḳ **Beyt:**

4. ḥulül iderse ḳorsa kisr-i mālik, ḥuzūrında riḳābun zilleti var

5. Eger rüme iderse ḳayserüḡdür. ḥulül itse ‘arabda tübba‘î var

6. Sen bunuḡ gibi ḥazretde zübān-i cesāret çeküp ḳavānīn-i şiḳe ve

7. berāhīn-i ‘aḳlıden fūnūn-ü ebāṭıl ve şunūf ü ekāzib ile kendüḡü fūḍalā-yı

8. ‘aşruḡ tīr-i taḡyīrine hedef itdüḡ. Amma ḥıffet-i mizāc siz kavmüḡ

9. rā’y-i şīmeleridür. **Mısrā‘:** İynhāzi tū āyed iyn çünīn hā tū koni

10. **hünden ‘ışk-ı rasūli kelām rā ve ferestāden der melābis**

11. **Kitabī beṭaraf-i ‘aql.** Nağme çün giru döndi ol basiṭi bu ād ile

12. ḥazreti salṭanat penāh-i ‘ışkda arz itdi.ve zübān-i teessüfü ve

13. taḥassürü faḥvā-yı beyt ile eda itdi. **Şi‘ir :**

BÖLÜM:B

1. Bir kulaqda dürr-i lafzuṅ ḥalkāsı ki ola senüṅ

2. bir güher kūşinde mālīde-i sefāhet ḥū olur

3. Bir göze kim ḥāk-i dergāhüṅ ğubarı guḥl ola

4. çeşme-i ḥūn-i ciğer seyline rāh-ı ḥūn olur.

5. Ve kışşā-i tağayyür ü ḥālī eşḥāb-ı meclis ve ā‘yān-ı memleket anuṅ
peygām-i

6. laṭīf āşarından işidildüğü vaqıtta dinildi ki ol memleketüṅ teheyüç ü

7. mevādd-i teshīri mizāc bendegān-i ḥazretde ḳonulmuşdur. Mucib-i

8. in‘iṭāf-i iltifāt-ı hümāyūnuṅ e‘innesi ile anuṅ şüret-i taḥşīli ve

9. zabtı üzerine olmaḳdur diyince derḥāl ā‘yān-i ehl-i kemālden ki

10. birisi kelām nām ki seccāde-i kerāmeti havaya atup anı maṭiyye-i mesāliki

11. nūr ve meṭālīb-i sürür düzerdi. Ve ḥaḳāyıḳ-ı naḳlī ve ‘aqli ve deḳāyıḳ-ı

12. keşfi ve zevḳī -yi taḳrīrāt-ı siḥr āferīn ile temām iderdi.ol

13. Risālete naşb olunup ṭaleb itdiler.Birḳaç ‘imāme-i yaḳīn ref‘

BÖLÜM:A

1. idüp seccāde-i tecerrüd ve infirād döşeyüp ehl-i ‘ilim ve erbāb-ı kitāb
2. ziyinde içeru girdi. Biz cem‘iyyet ki peygüle-i ğavāyetde mütemerrid olmuşlardır.
3. dalālet-ābād-i ğayāhib-i baġiden dārus-selām-i hidāyete biġayt-i da‘vet
4. eyledi , nice itmeye ki istimā‘ olundu ki vasaṭ-ı iklīm-i rābi‘deki
5. hayvānāt’a mensūbdur.Bir memleket-i vesī‘ ve hıṣn-ı menī‘ var ki
6. müstaķar-ı serīr-i salṭanat olmaġa yarar. Nice müddetdür ki bir şeyh
7. gelüp ba‘zı ĩddihār-ı haķāyıķ ve nüķüd ü ‘ulūm vasıtasıla iķtifā
8. gösterüp bezl-i vücūd üzre ā‘yānuᅇ dükelisın rıbķā-i ĩnķıyād ve rişte-i
9. ĩttihāda çeküp ‘alem-i āyālet ve hükūmeti rāst mürtefi‘ itmişdür.
10. Ve kilīm-i meşīhat ve ‘ibādet altında salṭanat ve hılāfet talebin urup
11. ġüyiyā sizüᅇ cinsüᅇgüzden bir cem‘ anuᅇ iyleyinde muķarrebler olmuşdur.
12. tarīķ oldur ki şūret-i aşl-ı nūrānī ve melābis-i menzile-i Kur‘ānī
13. getüresin ve ebnā-yı cinsüᅇ rābıte-i münāsibesinden ol memlekete

BÖLÜM:B

- 1.daħl düzesün. Ve ol diyāruᅇ keyfiyet-i evzā‘ın ve ol hışāruᅇ
- 2.medāhil ve meħāricin ma‘lum idinüp ķānūn-i cedālden tecāvüz göstermeyüp
- 3.Muħāvereyi anlaruᅇ muķaddimāt-ı müsellemeleri üzerine mübtene idesin, Ve

4.ḥaḳāyık-u deḳāyıkdan nesne izhār itmeyesin. **Beyt :**

5.Her şikemī ḥām ile-i rāz nīst

Her mekesī ḥavşala-i bāz nīst

6.Fīḥāl melābis-i laṭīf-i nūrānīden münḥali‘ olup keşāyif-i dişār-ı

7.zulmāniye geldiler.**Beyt :**Gelüp gitmek,ṭurup yilmekde iyivehsın

Gice gündüz geçürmeyüp bulasın, süvār olup ol ṭarafa

8.müteveccih oldılar, Çün ol memleketünḡ ḥavālisin geçüp tā ser ḥadd-i

9.mesāfet-i ḳaşrda muḥtem-i nüzül itdiler

10.nāḡāḥ keşikçiyān-ı münāzır-ı naḡar

11.berk-ı ḥāṭif gibi geldiler ve anlarunḡ maṭīyye-i ‘ālem-neverdi üzerine eşi‘ā-i

12.maḥrūṭi ki meydān-ı sebi‘ ṭıbāḳ eflākı ṭarfetül-‘ayn ile kat‘ iderler.

13.aḡa süvār idüp ol memlekete getürdiler. Ve Heft ṭabaḳasına dervāze-i

SAYFA: 18

BÖLÜM:A

1. Naḡar itdürdiler.Bir ḳapu daḡı ki ḥācibül-ḥuccābunḡ mevridi ve zehrünḡ

2. sāyir ḳapuları anda idi anda indirdüler,Fīl-ḥāl anunḡ ‘izz-i

3. mültekāsiyla müşerref olup anlarunḡ ḥaberin vesīle-i tercümānı ḡayāl ile

4. Cenābı refi‘ şeyḡa iledüp melābis-i envār-ı zulmānilerin ḳıḳardılar.

5. Çün bāriḡāḥ-ı felek mişālde ḡayāl yol bulup bisāṭ-ı kāfūrī üzre

6. edeb dizin çöküp oturdular. Dem-i istifsārıla anlarunḡ evzā‘ın

7. bilmeğe tercümān-ı hayāle fermān oldı.Didi ki ne şahıslar siz
8. nireden geldüñgüz,kaşduñguz nedür,eyitdiler kavm-i ‘arab ile oluruz bizüm
9. kabīlemūze hadd-i şark-i menzildür.amma ğavr-i ‘arabdan haber virürler gāhī
10. livāy-ı iḳameti cimām-ı hevā-yı fesīḥ ve fezā-yı vesī‘ üzre dikerler. ve
11. gāhī maḍīḳ-i ‘aḳīḳ-i küdüret ve şeb-i zulmetde yiz tutarlar. Vaḳt olur ki
12. hayme-i şu‘ūrī şeb mişāl bisāṭ-ı rüz-āyīn üzre kırarlar tā meş‘aril-
13. harāmunğ sevād-i ā‘zamında bir nuşhā-i temām cem‘ iderler

BÖLÜM:B

1. Cibāl-i hevā üzre süvār olup tā kehf-i şimāḥda eşḫāb-ı haberünğ ‘udde-i
 2. tafşilinden haber virüp düdmānı şerīf ve ḥānedān-ı kadīmde
 3. olurlar.ser defter-i rüz nāmçeyi zuhūr-u izhār anlardan ve dībāce-i
 4. mecmū‘ā-i şu‘ūr ve iş‘ār anlarunğ adınadır. **Beıt :**
 5. tā sözi āvāze-i dil virmedin,
- Cān-ı ten fāriğ virmez ḥāke ten
6. Anlarunğ sipahi-i ḥavāşisi ve tevābi‘leri bīḥad ve bī ‘addur. Ammā
 7. üşülleri yigirmi sekiz emīrden artuḳ deĝüldür. On altısı
 8. pīrlerdür zamān-ı İdrīs ve şīş ve Dāvud ‘aleyhis-selāma yitişüp
 9. mişkāt-ı nübüvvetlerinden iḳtibās-ı ḥaḳayıḳ-ı ḥıkemī gösterüp zaman-ı İbrahīm
 10. ve İsmā‘ilde nakl buyurmuşlardır. ve anlarunğ ḥāneleri diyār-ı ‘arabda

11. fermūde-i **Ve iz yerfe'ū İbrahīmü-l kavā'ide minel-beyti ve İsmā'iyli** müktezāsı

12. üzre anlaruᅡ ĩnşā-i tertībinden sekiz ᅡāne daᅡı ana munzam olup

13. ve bundan yigirmi dört emīr bir müddet sāyir elsine-i Süryānī ve Yunānī

SAYFA :19

BÖLÜM:A

1.Ve fārisī ile ᅡavāif-i ᅡükemā ve ümem ortasında neşr-i ᅡaᅡāyık ve deᅡāyık ile

2.ma'rūf ve meşᅡūr idiler.tā şubᅡ-u şādık ᅡātem-i meşrik nübüvvetden

3.baş ᅡaldurup ol ᅡāndāde-i 'ālem-i fezā' sikke-i salᅡanatı ismi Muᅡammedi

4.'arabī 'aleyhi mineş-şalāti efᅡalūhā ve minet-taᅡiyyāti etemmūhā ve ekmelūhā ile

5.maᅡarrar eyledi.ve **Ütiytü cevāmi'il-kelim** müktezāsı üzre dört 'aded

6.dahi 'adedi kāmil üzerine müştemildür.anlaruᅡ cünūd-ü ᅡaᅡāyık-ı ᅡudūdun

7.temām idüp ĩmdād-ı şunūf-i tertīb ü işᅡinā' ile nihāl-i devletleri

8.yücelüp neşr-i fevāyih-ı ikbālleri ile meşām-i rūzigār mu'aᅡᅡar olup

9.Emr-i ᅡızāin-i cevāhir-i furᅡānī ve leāli-yi ᅡur'anī anlara tefvīz oldu.

10.Ve on dört ᅡāne-i mezāyā-yı 'āᅡıfete maᅡşuş ᅡılup ser-i cerīde-i

11.kārnāme-i ā'māl itdi.ve ᅡızāne-i ᅡāşşa-i ᅡatmī ki ᅡātimül-vilāyet için

12.müddeᅡer buyurulmuş idi anlara işmarladı. ve ilā yevminā ᅡazā ol emr-i

13.ᅡaᅡıra müteşeddi olan anlardur. Ve her kime ki ol vilāyetuᅡ ᅡükümü müᅡarrer

BÖLÜM:B

1. oldı taht-ı eyāletde me'mūr oldı. Bu vaktde ki āfitāb-ı vilāyeti
2. haram ıkbāl hāteminüñg pertevin burc-u 'ışk üzre etdi. hıttā-i leṭāif-i
3. āyīn hir gizer āyāt-i haḳāyık āyāt düzetmedi. Bizden niçe ṭaleb
4. eyledi ki meşāyık-ı kibārdan birisi ki ekāşı-yı merātib-i kemāl ile istihāl-,
5. bülūğı vardır. beygüle-i hazīzede de bu şahrāyı felekden vüs'at-i
6. ıtlāk ve fezā-yı cinān nüzhetde taḳkık öründülemiştir. Ve kendüyi
7. **Ve iz ehazellāhü mişākal-lezīne ütül-kitābe letübeyyinünnehü lin-nāsi**
8. **ve lā tektümünehü fenebezühü verāe' zuhūrihim febi'se mā yeşterün.**
9. Faḫvāsı üzre müteḳkık eyledi .Naḳd-i isti'dād-ı taşavvur ile ba'zı mesāil-i
10. ṭabī' ve ilāhī ve taşdıḳ-i cem'iden anuñg ecnādı idi elden varup
11. kendüyi çok leṭāif-i deḳāyık ve celāl-i haḳāyıkdan derece-i ḫirmāna
12. atdı. **Mısrā'** : Mekün mekün ki peşimān şevī ve bed bāşed
13. **Mısrā'** : ḫafızte şey'en ve ḡābet 'anke eşyā' ü gerekdür ki

SAYFA: 20

BÖLÜM:A

1. Bu günç zāvīye-i tecerrüdden ta'aluk-i āḫvāli ve taḳdīs-i tecdīd-i meālī
2. fezā-yı rüh-efzā ile ihāte idüp hevā-yı dilgüşā-yı ıtlāk ola.
3. Ve bu ḡavr-i vaḫdet-i keşret-nişāndan ictināb idüp kesret-i
4. vaḫdet-i ā'yān zuhūra gele ve mevādd-i **"Efetü' minüne biba'zıl-kitābi**
5. **ve tekfürüne biba'zın"** faḫvāsı üzre ba'zı mehāme-i tefriḳā ve feyāfiyi

6. bu‘d-i münhemikde olmaya ve fermūde-i **Ecībū dā‘iyellahi** emşāli
7. üzre ī‘tişām fırsatı isteye tīzirek şeref-i bisāṭ-būs ile müstes‘id
8. ola andan yindür ki qahramān-i qahri mevāddi **Mısra‘**
9. Es-seyfū eşdaqu enbāin minel kütübi,zuhūra yitişe **Beyt :**
10. Seyf-i ‘azm ile bulursun ger bulursan cidd idüp
11. Nefs ger ḥiddet iderse sende eyle ḥiddeti
12. şārim ol vaqt-i maḥalde saṅga şāyed maqt ola
13. aḥṭar-i ‘illetdür ol rūḥa yitişür semmeti

BÖLÜM:B

- 1.**Cevāb küften vezīr-i ḥayāl rasūl-i kelām rā**
- 2.Çün kıssa buṅga yitişdi işāret-i şeyḥ ile müşīr-i ḥayāl ki şāhib-i
- 3.dīvānı ‘inad ve cidāldur.şaded-i mübaḥaşeğe geldi. Ve didi bir
- 4.muḥaddimāt ki zīver-i burhāndan ‘āri ve ḥile-i yaqīnden ‘āṭıl ve
- 5.ḥālī ola ve qaziyyeler ki anuṅg tevcīhi zarūriyyāt-ı berāhīn-i ‘aqlī
- 6.ve nuşūş-u ḥucec-i naqlī ile olmaya buncılayın meclisde ana ta‘arruz de‘b-i
- 7.muḥlişāndan degüldür.bunuṅg birle ki siz erenler ile bi-ecma‘ihim ḥizmete yitişdüṅg
- 8.ve istifāde-i ‘ulum-ü ālī ve ezeli anlardan gördüṅg ve ḥazreti
- 9.şeyḥden istifāza-i ḥaḳāyıkā kādır oldıq.anlaruṅg zeyl-i qadrlerini
- 10.bunuṅg emşāli şaṭhiyyāt-ı biī-tāil ve tāmāt-ı bi-ḥāşıldan müberrā bulduq

11.anlarıñg ‘ulūmu ‘ulūm-ü ‘arabiyyet ve edebdür ve anuñg tabāyī’-i
hurūfinuñg havāşşı

12.‘ulum-ü ‘aqlide muṭlakā müsteṭraklardur.senüñg tabī’i ve ilahi üzerine

13.ta‘rižuñg yirince degüldür. Ol nevi‘ ‘ulmuñg da‘vāsı şeyḫ ḥuzūrında

SAYFA: 21

BÖLÜM:A

1.Begāyet bī-tevcīhdür. **Beyt** : Da‘vā-yı sihr eylemek Mūsā öñgünde nā revā

2.lāf-ı ṭıbb ‘İsā kıyında ‘illet-i sevdā idür, Bir istidlāl ki anuñgla

3.eylemişindür ol senüñg üzerüñge vaқи’dür ki taḥşil-i kemālāt-ı ma‘nevī

4.ve ‘ulūm-ü ḥaḳīḳīyi aḡrāz puştinüñg ardında ḳoduñg.nekāve-i evḳāt

5.ve ḥulāşa-i aḡmār sermāye-i sa‘ādet-i ebedīdür. **Yebteḡüne arazal-ḥayatid-**

6.**dünyā** mü’eddāsı üzre istiḥşāl-i me’ārib-i şūrī ve meṭālib-i cüz’iyi

7.seriya’tüz-zevālde şarf eylersin **Şi’ir** :

8.Nāse iḥlāk irdüḡi budur riyāsetde ṭaleb

9.Eyle ḳılır ki unıdup emr-i me‘ādin bil ḥaḳīḳ

10.Gel bu ‘ömrün cevherin bir ḥayra şarf it ey ‘anid

11.āḫire oldıḳda nefes barī bu ḥayr ola refīk

12.Rasūl-i kelām eyitdi bu didiḡüñg nuḳuş-u zāhirül-cevābdur.femmā

13.İltizām-i fermüde-i “**Mā ‘aler-rasūli illel-belāḡ**” ol cevāba şuru’dan

BÖLÜM:B

1.ābīdür.ḥaber ne ise anı vir.tā kim ol cānibe müsāra‘at gösterevüz.

- 2.ḥayāl itdi bizüm şeyḥumuz devlet-i “ **İnniy cā‘ilün fīl-arḍi ḥalīfeten**”
- 3.kūsini bu bām-i künbed-i firūzede uraldan berü eyāletine mu‘ānid
- 4.olanlaruṅ ‘alem-i ḥizlānıṅ“ **Ve inne ‘aleyke la‘netī**” tuḡrāsıyla müveşşah idüp
- 5.hiç āferīde ana yārılık itmemişdür. Fekeyfe ki bī-edebliḡin angüşti ile
- 6.īşāret idüp bir kūşe-i ol cāyı sāyebān idine, bu vaḡtda ki siz
- 7.kitāb ve sünnete īstinādsuz ve īstidlāl-i burhān-ü huccetsüz ṡammāt-i
- 8.füsün-āmīz ve iḡrāḡāt-i iḡrānıṅızla dilersiz ki ‘anā-i küdüreti
- 9.bu dü demān-i taḡdīs bünyāna atasız. **Beyt :**
- 10.Anı kim çekdi kabülün tıḡ-veş īy buel-fiṡan
- 11.şanma anı kim getüre ḡurb-ü şemse nüh ṡbāk
- 12.Eger vazı‘ vālī-i vilāyet ḡānūn-i şerāyī‘a munṡabıḡ ve münhec-i ḡavīm-i ‘adālet
- 13.üzre rāst ise “ **ḡul hātū burhāneküm in küntüm şādıḡın**”

SAYFA: 22

BÖLÜM:A

- 1.Eger ṡarīḡ-ı tasalluṡ ve ta‘assüf ile ilerü gelüp münkir-i şerāyī‘ı hidāyet
- 2.āyāt,ve ḡıkem-i berāhīn-i mübeyyināt olursanıḡuz velā ṡütī‘ü emral-
- 3.müsrifin her āyīne üzerümüze vācib ve lāzım olur ki “ **Velleziyne**
- 4.cāhedü fiynā lenehdiyennehüm şübülenā mucībince siper-i cihādı başa çeküp
- 5.kār zār kemerīni miyān-ı muḡāteleye baḡlayup maḡām-ı muḡābelede ṡuravuz.

6.**Beyt** : Gösterelüm biz işi gürz-i girān ile ki anġa

7.Rüstem gülden dahi görmedi anı māzenderān her bar size taşavvuru

8.ġalebe vāķi‘ olur.amma bize İnne ‘ibādī leyse leke ‘aleyhīm sülţānün”

9.fahvāsınca ümīz-i vāşıķdur ki āyāt-i naşrun minellāhi, kem min fietin

10.ķalīletin ġalebet fieten keşiraten “ rāyātındandır. **Beyt** :

11.Niçe bulut bağlar ol meşķ kellesin ‘işve ile bāġ-ı dihķān ġuşķ olur

12.Feammā vezīr-i vehm ki esāţīn-i serdarlardandır bu münāzaranunġ
esnāsında

13.‘ibārāt-ı laţīf ile işārat-ı mısrā‘ sahun sūkūt vel-hevā yetekellemü

BÖLÜM:B

1.ma‘nīsın ihlāş-ı tefhīm iderdi. **Mürāca‘at nümüden**

2.**Rasül-i kelām ve edā-i peyġām kerdn** ġün Rasül-i kelām

3.mürāca‘at gösterüp şerefi bisāţ-büse fāiz yitişdi fermān eyle

4.oldż ki ol memleketünġ evzā‘ın ‘ucurı ve bücürı ile ve eşġābınunġ

5.āġvālin naķīr-u kıţmīri ile taķrīr ide .Fīl-ġāl eyitdi hemīn ki

6.ol diyārunġ ġavālīsine yitişdüġ ki henüz ortada bir mesāfe ķalmış idi .

7.nāġāh merdüm-i nūrāni bir ţāife yitişüp kemend-i eşi‘e-i maġrūţi ile

8.bizi ser-i maţīyye-i ġırāţīden ķapup ţarfetül-ayn ile dervāze-i nazara

9.yitişdürdiler. sorduk ki bizüm vürüdumuzdan size nice ġaber oldı

10.Eyitdiler bizim ādemlerümüz merkez-i ġākdēn tā sekizinci felekünġ saţġına

11.bir laġzada varırlar eger bir ‘āyık anları men‘ eylemeye,ve bir ķapuda

12.sipāhān şaf-keşīd tīğlar ile tırmuşlar bir vārid-i müşevviş ki tevehhümü

13.tefriķā getüre anı oradan dūr ideler çün anlardan geçdük

SAYFA: 23

BÖLÜM:A

1.Bir şahn gördük ki müreşşeş ve şah-nişīn begāyet dilkeş”**cennātin tecriy**

2. **min tahtihāl-enhār**”gūyiyā anuᅇğ şānındadır. “**ve şharhun mümerredün min kavārīre**

3. andan nişāndur.andan ileru bir burc-u sifid’ünᅇ dervāzesin envā’ı

4. cevahirile müzeyyen kılup bir burcun dermiyānında cevher-i şeffafdan ana

5. muᅇarin kılmışlar andan sonᅇra bir burcu daᅇi firūzeden dervāze

6. öᅇgünde be-ᅇāyet eyü düzilüp aᅇga ‘aynı didiler,ve dervāzenünᅇ üzerinde

7. bir aᅇ ᅇırrigāᅇ kurulmuş cevher-i şeffāfdan.ve bir kavī tenᅇ perde aşılmış

8. aᅇga ankebūtī dirler ve perdenünᅇ verāsında bir ᅇırrigāᅇ örölmüş billurdan

9. ve lī ᅇāyet leᅇāfetinden piç gösterür bu yüzden aᅇga celīdi dirler

10. ve bu dervāzenünᅇ adamları ki bizi getürdüler anda sakinlerdür.bizi

11. andan geçürdiler bir köçeye getürdüler ki ziyāde mürevvah ve nurāni ᅇehar sūyine

12. yetişdük.andan geçdük bir dergah önümüze geldi ki ᅇāyet tenᅇ çün

13. iᅇeru gitdük bir bārigāᅇ gördük begāyet münevver ve dilᅇir ki ferşāhı

BÖLÜM:B

1. kâfūrī itmişler ve bir pir anda tekyelenmiş her dervāzeden anuᅇğ

2. öngünde bir cem‘ hazır olup söylerler ki bu hâcibül-ḥuccâbdur.derhâl
3. bizi kenara getirüp geçürdiler. Ve şerefi ittişâli vezîr-i hayâl ki anuᅡ
4. hizmetine şerefi ta‘alluᅡ-ı âᅡvâlî varidi yetişdüirdi ve ne ki dir ise
5. didi. **Beyt** : Bu degül kim dili uzun olanuᅡ
6. kim teninden zaᅡmetin giru tutar.

Dil uzunluᅡunu terk et epsem ol

7. sũ seni veş der seri tĩᅡ olma ser

Āb-ı deryā çũn ki tab‘ı pāk ola

8. Luş-i fām-ı sek aᅡᅡa virmez zarar **Teveccũh-ũ nũmũden-i sulᅡanı**
9. **‘ışᅡ ve feristāden berĩdi ilhām çũn rasũl-i kelām ᅡuᅡtũs-ᅡıyām**
10. fermũde cihān muᅡā‘ı taᅡdime iyir görũp ‘arz-ı tefāsĩli peyām gösterdi.
- 11.ve ol memleketũᅡ ba‘zı ā‘yānından bu asitānenũᅡ hāk-bũs liᅡin ᅡāyetine
12. yetişdüirdi. **Beyt** : āb-ı neysān ger şadef aᅡzında dürr olur ve lĩ
13. cũmle-i ᅡaᅡrat-ı bārāndan biri dũr dũr olan **Beyt** :

SAYFA: 24

BÖLÜM:A

1. bāri mesiᅡhā nekeşed her ᅡarĩ
- Maᅡrem-i devlet nebered her derĩ
2. Her bār ol diyāruᅡ mevādd-i teshĩrini bāᅡın-ı bendegāni ᅡazretde dā‘iyāni
 3. Devlet muza‘af itmişlerdür.rāyāt-ı nuşret ol semte müteveccih

4. oldu Ve berid-i ilham ki bārigāh-ı bütünüñg havāşşındandır şeyha ‘azīm
5. nisbeti vardır.öğüdünden revāne eyledi ki ya‘ni mesāmi‘i alīyyeye
6. şöyle yetiştirdiler ki bā vücud ki merāti‘i ā‘vān ve kuvā-yı şeyhi mütesallit
7. ve mezairi‘ istiḥşāl anlara gıda için bi-ḥükmi “**Ve ma minnā illā lehū mekāmün**
8. **ma‘lūm**” mübeyyen ve mu‘ayyen olmuştur.Fermude-i Raḥimellahü imrāen ‘arafe
9. kadrahu velem yete‘adde tavrahū ya imtişal gösterüb pāy-i ümniyyetī kendü
10. kadr u mertebesi kilmine çekmeyüp . ve ser-i kāna‘atī riyaz-ı riyāzī
11. ve ṭabī‘ī ile ki anuñg çerāgāh-ı cevārīhidür.mümāsetī aşığa götürmez.
12. dest-i taşarrufu efnān-i gavāmiż-i iftinān-ı ilahi ye urup merākib-i
13. idrāki ki ḥadīka-i ḥaḳāyık-simār ve gülbün-i leṭāyīf-i ezhārda ferazdaḳ-ı ḥāşşadur.

BÖLÜM:B

1. sürer **Beyt** : Sühā kandedür ekmeğim, murād idine görmeklik
2. sühā-yı ḥükmi-tal‘atda emānī-yi ğarra itmişdür. ṭarīḳ oldır ki
3. Sevābıḳ-ı uhūdū levāhıḳ-ı huḳūka mülḥaḳ idüp siḫri ki sümāt-ı inbisātı
4. mele-i ā‘lādur.ḳāṭibān-ı ḥıttā-i hāk’e tefrīḳ iderler. Mülāzımān-i
5. ‘uḳūl-i ‘ulviyye nevāl-i ifdāl ve izāfet-i zülālī tekmiil irsāl kılup
6. maḥbūsān-i maṭmüre-i zemīn ü zamānı aṅglaya,ve ol memerden içeru
7. getirüp meşā‘ir-i mezhele ve a’vān-i mazlele den hāli fikir ide
8. ve fahvā-yı “**Ehasiben-nāsü en yütrakū en yekülū āmennā ve hüm lā yüftenün**

9. sırrını tenbih ideler.ve sāyir ā‘vān ve a‘yān memleketünḡ ma‘lūm ve
- 10.rātık-ı umūr-u eyāletin bi-esrihā tahkīk idüp ve ol şehristāni
- 11.‘anber-siriştünḡ medāhilin ve meḡāricin tefahḡuş göstere,çün berīd-i
- 12.ilhām muḡtezā-i fermūde-i cihān küşāyı taḡdime irkidüp şeyḡ ‘aḡli
- 13.ḡalvethāne-i tecerrūd ve şavme‘a-i ḡudsde ki ḡıcāb-i ḡavāşī-yi heyūlānī ve ḡavāss-ı

SAYFA: 25

BÖLÜM:A

1. cismānīanda yük degül buldu.şahāyīf-i ‘uhūd-i ḡadīmī **Mısra** :
2. “Ezunnühā nesite ‘uhūden bil-ḡimā faḡvāsıyla merḡūm ve şafāyıḡ-ı meḡabet-i
3. aşlīyi suḡūr u ḡūlul ‘ahid ile mūnsī ve meḡtūn ḡördi ve didi.
4. fezā-yı fūşḡat ābād-i ḡuds ki anuḡḡ āşarına hevā-yı āb-ı hayvān ü mütekeffīl-i
5. hayāt-ı ebedīdür. Ve nesāīm-i menāzil-i cinān nişānı revāyıḡ-ı yefā‘ı
6. sermedī ile muaḡḡardur. Anı ḡoyup kendününḡ tenḡnā-yı zevāyā-yı
7. āmīziş ve beyḡüle-i mezāyīḡ ālāyişin düzmek. **Beyt** :
8. Cür‘a-i meyḡāralardan bī sipher nūş eylemek
9. Encüm-i seyyārelersüz dest-bāzī itmekdürür.
10. Erbāb-ı ‘ukūl-ı selīme ve fiḡānat-ı saḡīḡa’ya bir vaḡt-i müselleme ve naḡar-ı
11. eşḡāb-ı bīniş ve encümen-i mübaşşırān-i āferīnişde ḡāhi ma‘zur ola ki
12. istirbāḡ-ı fevāīd-i celīle ve istiḡşāl-i cevāhir-i nefise içün cāiz

13. ola. Eger bu cārigāhda muḳtezā-yı hırsı bizā‘atünā ruddet ileynā

BÖLÜM:B

1. hemān kendü bizā‘at-i aṣlī ve māye-i kemāline ḳana‘at itmek mahz-ı
- 2.ḥusrān ve ‘ayn-i noḳṣān ve dermele-i ā‘lā ‘ār-ı ‘azīm ve maḳt-i kebire
3. maḥṣuṣ ola. **Mısra‘** : Ve ‘aḳl-i kül bezıddeṣ ‘ayb-i müttehem dāred **Beyt** :
- 4.Unutduṅ ‘ahdi ey miskīn elestüṅ menzilin zıkr it
5. ki dil ḥuṣ oldıḡuṅ ḳanı o bezm-i zāt-ı ecra‘dan
6. Muṭavvel oldısa ‘ahd-i ‘uhūdu niçün unutmāḳ
7. Unuduldun mu şanursın evān-i ‘ahdi merba‘dan **Beyt** :
- 8.Bārigāh-ı lem- yezel’de unutulmaz ol ‘uhūd
9. Şöyle kim ‘ahd-i muḳalleddür müşākil imtinā‘
- 10.‘Iyṣi ‘Iyṣ-i şāfidur ilfī müelif her zamān
- 11.Güyyiā kim mā-i deryā dur bulundurmaz niḳā‘
- 12.Yenbaḡidür ki ḡaflet āyā ve Razū bil-ḥayatid-dünyā meclisinde cülüs
- 13.ve müttekā-i **“Veṭ-me-ennü bihā vellezīyne hüm ‘an āyātınā ḡāfilün”**
bālinine

SAYFA: 26

BÖLÜM:A

- 1.İstinad itmeyesin, ve ḳadem-i ṭaleb ber ḥayr-i ‘āḳıbet ve kemer-i ḥızmet-i
- 2.sulṭān-ı ‘ıṣḳ öṅünde miyān bend-i iṭā’ata best idüp iḳbāl-i āyāt ile
- 3.āvāz-ı ḥazīz-i naḳṣ-ı iltifātdan evc-i kemale teraḳḳī gösterüp penbe-i

4.ğafleti gūş-i hūşdan ba‘īd idüp derekāt u bu‘dī derecāt-ı kūrba

5.tebdīl idesin.Ve leünebbiüke mislü habīr. **Beyt :**

6.İki ‘ālemdem seni getürdiler

Nur-i Haqdan perveriş pitürdiler

7.Fıtır-ı evvel mühim fikr it anı

Kendüni oyuncağ itme ey denī

8.Ve mi‘raş-ı pāye-i serīr-i a‘lāya yetiştürdiler ki kuvvet-i pāzu-yi nazārī ile

9.mağrūr ve muzahrafāt-ı muḥassināt-ı ḥud‘a-i nefsanī ile mesrūr olup

10.ḥazāyin-i ma‘ārif-i keşfiy ve cevāhir-i haḳāyık-ı ilahī ye dest-i taşarruf idüp

11.zavāhir-i ṭabāyī‘ ve ma‘rifet-i ‘avārızunḡ idrakine ḳanā‘at idesin

12.ḥavşala-i cevārıḥ ve meşā‘irunḡ andan artuğa leme‘ān itmes tecavüz

13.itmeyesin **Beyt :** Ruzigārunḡ yayını çekmez senünḡ pazularunḡ

BÖLÜM:B

1.sen ki artuğdur terazünḡden bozar evzānıḡu

2.Bir eve geldün giremezsin zuhūrundan anḡa

3. Kim senünḡ mişlünḡe sedd oldı ḳar‘ itme sen bu bābları

4. Ve buyurdılar ki tā ḡāyeti mehāme-i bu‘du felevāt-i ḡafelāt-ı serāb-ı muḥayyelāt-ı

5. resmī ile mersüm itmeyüp eṭlālī haḳāyık-ı kemāl ki anunḡ ebnā-yı

6. cinsinünḡ çerāḡahı dürr-i mümāsete meşḡul ola tā kim anunḡ nāmı

7. “Fenezrul-leziyne liḳāenā fi ṭuḡyānihim ya‘mehün”cerīdesinde

8. sebt olup ol istiḥkāk ki laḥazāt-ı iltifāt-ı şāhāneye mahşūşdur.

9. müyesser nolmaz, Bu vaqıtdaki ḳahramān-ı zamān-ı zıll-i reāyāt-i vilāyet-āyāt

10. “İzā cāe naşrullahi vel-fethu” eḳārib-i ecānib üzre döşenüp eḳāşi ve

11.edāni üzre ber muḳtezā-yı “ **Ve rāeyten-nāse yedḥulüne fiy dīynillahi efvācen**”

12.müteveccih-i pāye-i serīr-i haḳāyīḳ ḥarīr oldılar, ve efvāhdan

13. Mesāmi‘i ‘alīyeye yetişdürdiler ki āşardan ba‘zı eser ol ‘azīzüṅ

SAYFA: 27

BÖLÜM:A

1. şaḥāyif-i rüzigârı üzre zāhir olup rüy-i reviyet ve niyeti cānibi

2. merākī-yi kemāle tevciḥ idüp anuṅ cerād-i fikr-i tiz gāmı bu meydānda

3. leṭāyif-i cevlān idüp segirdür. Her āyine anuṅ şavbına ‘inān-i ihtimām

4. müteaṭṭif olmuşdur.berīd-i ilhāmī ya‘ni ben bende-i irsāl itdi tā

5. er ne ki tizirek rikāb-ı humāyūna mülḥaḳ ola maṭāmiḥ-ı ‘avāṭif-ı ḥusrevānenüṅ

6. nihāl-i devleti şimār-ı haḳāyīḳla berūmend ve ‘ālem ve ‘ālemiyān behre mend ola **beyt :**

7. Çū dürr-i sünbül çered āhū-yi tātar

Nesīmeş büy-i misk āred be- bāzār

8. **İstimā‘ gerden şeyḥ Mazmūn tevḳī‘i sulṭānı ‘ışḳ ez berīd-i ilhām**

9. Çün şeyḥ bu muḳaddimātı ve tertīb ü āyātı bu teşbīb üzre isgā

10. idüp didi ki sözüñg muhlîşi budur ki her kimse içün darul-ı'yād
- 11.”Ā‘tā külle şey-in halkahu sümme hedā “dan bir mīzān hāsıl olmuşdur.
12. anuñgla temīzi kāmīl ez kıaşır ve tām ez nākış eylerler ve bir maḥak ki
13. rāyihı Benehreceden ve naḫdi değalden intikād göstere ol hemīn

BÖLÜM:B

1. Berāhīn-i ‘aklī ve nuşuş u naḫlīdür. ḫalbu ki niçe müddetdür ki
2. āvāze-i şāhānuñguz bu diyāra düşmişdür. Merraten ba‘de merrātin taḫrīk
3. ve sāyıl ve irsāl-i resāyille hīç mādde de şevḫ göstermediler. ve
4. bi-tekellūf ol bir ‘azīz ki ḫavāşī-yi ḫadememüzden ḫades nāmdur anuñg
5. ḫavlī mu‘avvelün aleyhdür. Bu babda nice sa‘y ü belīğ ve ceḫd-i refī‘
6. gösterüp çendān ki istiḫşā-yı tebligile ḫaşd-ı istinbāt-ı delilī
7. ve istintāc-ı burhānī olundu ki mucib-i temessük ve bā‘ış-i teveccüh ola
8. müyesser olmadı ,Belki her ḫuccet ki terkīb oldı anuñg hılāfı
9. müfīd, ve her kıyās ki tertīb oldı anuñg ‘aksi müntic oldı.
- 10.ancılayın ki elsine-i şerāyī‘ ve ḫıkem aña nātık ola andan münḫarif olana
- 11.tetebbu‘ itmek emārāt-ı hidāyet ve delāil-i reşād-ı ehl-i ḫırad olmaya. **Şi‘ir** .
- 12.Pāy derin baḫr-i nihādan ki çihı
- Bār derīn mevc-i küşādan ki çihı
- 13.Hüvel-ḫubbü feslem bil-ḫaşā fel-hevā sehlü
- Femāḫtārahū mezzā bihi ve lehū ‘akl ü

SAYFA: 28

BÖLÜM:A

1.Bu bahır üzre ayağ başmak senüñgçün

Bu mevc üzre yük indürmek senüñgçün

2.meħabbetdür bu teslīm eyle ƙalbe

ħarīƙ-ı ħüzne yār olmaƙ senüñgçün

3. āmmā ƙaƙıyye-i iktisāb-i ħaƙāyīƙ-ı ilahī, ve ƙaşd-ı ‘urüc-i merāƙı-yi kemāl
ki

4. taşavvur olunmış emr ber-‘aksdür. Nice olmaya ki bu iktisāb-ı ƙarīƙ-ı

5. iltizām-ı ƙavā‘id-i tecrīd ve tefrīddür. Ve sülük-i cādde-i inƙıřā‘ tebettüle

6. maƙşurdur. anlaruñg ƙarīƙa-i süluku ile bunuñg arasında bevn-i ba‘īd

7. var, bu şuyūħ-u dervişān neş‘et-i taƙdis nişāndandır.ve ol

8. meyve-i aƙşān-i şecere-i tesbiħden müstefāddür. Şi‘ir:

9. Eyyühel-münkiħis-süreyyā sehīlen

‘Ammerakellahü keyfe telƙıyānī

10. Hiye şāmiyyetün iza mā isteƙallet

Ve sehlü iza isteƙalle yümāħī

11.**B eyt** : Ey süreyyā ya niƙaħ iden sehīl-i ciddile

12.itmegil fikr-i muħāli olmayıserdür telāƙ

13.Şāmīdür semt-i cenübīde olursa müstaƙıl

BÖLÜM:B

1. Sehlüñg istiqlali maḥv olur felekde der muḥāk **Cevāb-i ilhām**
2. ilhām didi ki ‘aceb ki tir-i taḡyīr “ **İnni a‘lemü mā lā ta‘lemün** “
3. faḥvāsından endişe itmeyüp bāb-ı ta‘ayyün-i hestīde **saḥun-i** “ **nüsebbiḥu**
4. **biḥamdike ve nūqaddisü lek** “ kūsini çalmaḡ ne işdür. **Beyt :**
5. tā tū ez hestī-i der ehūd nekerdānī cüdā
6. Hevdec-i cān-i tihī der bārigāh-ı kibriyā
7. **Şiir:** tā ki sen kendü vücūdunḡdan cüdā olmayasın
8. Hevdec-i ruḥunḡ tihī varur me‘ārifden cüzā
9. ḥayriyet da‘vāsı ḥayr olmaz çū bildünḡ ey ḥabīr
- 10 Bulmadı bunda teferrüd kimse ey pīr-i gedā, Eger şerefi bisāṭbūs-i ḥazrete yitişesin
11. bilesin ki bu tecrīd ‘ayn-ı ta‘alluḡ ve ol taḡdis
12. maḥz-ı tecrīddür. **Şi‘ir :** Be vaḡt-i şubḥ şevved hemçü rüz ma‘lūmet
13. Ki bāki bāḡte-i nerd der şeb-i diltür **Şi‘ir :**

SAYFA: 29

BÖLÜM:A

1. Sevfe terā izāncelā el-ḡubāru
- Eferesün taḡtüke em ḥımāru
2. **Beyt :** Şeb-i diltür içinde sen kimünḡle nerd oynadunḡ
3. Göresin şubḥ-i ‘ışkıde ki sanḡa olıcaḡ ma‘lūm **beyt :**

4. kıyamet tozları açıldığı vakıt

Göresin bindüğünġ at mı eşek mi

5. Keyfiyyet-i evzā' ma'lūmdur bu ma'iyeye-i şevābib aġrāzdan ħālī

6. Fehm eyle **Meşveret gerden-i şeyh bā eşhāb-ı ħod**

7. Çün kavā'id-i temekkün-i şeyh mütezil ve erkân-ı sükūtī münhedim olup

8. perde-i ihtilā ve inkıṭā'ı ardına atub a'yān-ı devlet ve eşhāb-ı

9. şoġbet ile mesārre ve müşāveretī beş idüp sirr-i **"ve şāvirhüm**

10. **fil-emri"** muḳtezasinca rā'y-i müşīr-i hayāl oldı. ihtişād-icnād

11. kuvāda duruşup ḫafr-i ḫanādık-ı ictināb-ı tezehhüde meşġül ḫusūn-i

12. kılā'-i 'aḳāidi berāhīn-i muḫkem itdi, tā kim esliḫā-i ṭā'āt ve 'ibādāt'a

13. mu'idd ola **Beyt** : Güzüre-i gūh eger gerden firāzest

BÖLÜM:B

1. Kemend-i çāre rā bār ve dirāzest **Beyt** :

2. Şişesi gūhünġ eger boynı uzun olsa ne ṭaṅġ

3. Çün kemend-i çārenünġ daḫi uzun bazusı var

4. Ba'zı ümerā-yı 'ızāmdan ki ḫadesdür ve hem dürr-i rā'yleri bu ma'nīye

5. muṭābık olmayup āḫirul-emr ḫur'a-i ihtiyār fikr ve ḫayāl üzre düşüp

6. sāyir ümerā ve ā'yān-ı memleket ve kâffe-i 'ummāl ve erkân-ı

7. cem' idüp meclis-i ḫāşda berīd-i ilhāmī ṭaleb itdiler ki ya'nī mükerreren

8. ṭayy-i mürāselāt idüp esnā-i münāzara da delāil-i naḳlī ve 'aḳlī ve ḫucec-i

9. hikemî ve şer'î ve burhân-i şî'rî ile isbat ideler ki hılafet-i memleket
10. dervîşâna müfevvez ve zabtı anlara menuţdur. Ve her ne ki emr-i tasalluţ
11. ve tazallüm ve izhâr-ı seyf ve tecellüddür.bihamdillahi vel-minneti memleket-i dil
12. vesî' miyân-ı hişâr-ı menî' da hafır-i hanādîķ-ı â'mâl ve üstüvâr-i aķâidle
13. ecnâs-i ecnâd ve şunûf-ü 'asâķir-i maķşerî-i ħalâîķ-ı ħâfîķayn mecma'î ümem

SAYFA: 30

BÖLÜM:A

1. 'Älemeynden müştemildür maĥfûf oluna **Şi'ir :**

2.ķavmün izâ eş-şerru ebdânâ cerîyyeten lehüm

ţâr ü ileyhi züvķâtün zücidât

3.Çü şerr izhâr ide bir ķavm-i leşker

ĥiyel ţârî idüñg kim zü neberdür.

4.ve maa' zalik dükeli i'tizâd ve mâye-i istihzâr âyet-i nazrat-i"

5."Ve men yetevkel 'alellahi fehüve ĥasbühü ni'mel-veķil"dür

6. Ferestâden 'aķl-ı ķuvve-i nazârî râ beşavbi sultânı 'ışķ

7.Çün peygâmi ilhâm bu 'ibarât ile ķarîb encâm bulub ķuvvet-i nazarinüñg ki

8.vücüdu vüfûr-i kârdâni ve fûnûn-u 'ulûmda kemâl-i kiyâset ve kısm-ı

9.cedel ve münazarada firâset ve dirâseti ġâyeti varidi.anuñgla revâbe

10.ķıldılar.çün berîd-i ilhâm rikâb-ı humâyûna mülĥaķ olup maşdüķa-i

11. “Mā ‘aler-rasūli illel-belāg” arz eyleyüp yoldaşınunġ ahvalinden

12. tefeħħuş buyurdılar. didi ki fuħūl ü fużalāyi memleketdendür. ve hıdmet-

13. i dest-i yārisinunġ beyninde aħkamdan hiç bir ħüküm mütemeşşī olmaz

BÖLÜM:B

1. Ve şeyħ hiçbir қазиyede anunġ istişvāb-ı re‘y-i şāyibesinden geçmez.

2. Ol memleketünġ tefāşil-i evzā‘- cüziyyātına azim vukūfu vardır.

3. diyu cevāb virüp, fil-ħāl anġa bisāṭ-ı inbisāṭ virilüp ,kendününġ

4. ve evzā‘- memleketünġ āħvālinden istifsār buyurdılar. eyitdi ben

5. ol ħanedānunġ ħarīdesi ve perverdesiyem evān-i tufūliyetden beni

6. envā‘- elṭāf ve istīnā‘a maħşuş idüp, evvelā ālāt-ı istiħşāl-i

7. ‘ulūm ne ki ol memleketde kütüb-ü talebeden ki ola ‘alā vechil-ıtlāk

8. banġa tefvīz idüp ,vüzerā-yı ve ümerāyı benüm terbiyet-i muħafazatuma meşġul

9. kılub tā kim meleke-i teraħķī medāric-i istiħşāl-i nazarī ile ħāsıl eyleyem

10. ba‘dehū meclisi ħāşda maṭlūb olup evkār-ı ħāşşaya daħl vire

11. ve her bār ki vüzerā bir vaḳitde taḫşīş-i vehm ile tegallüb gösterüp ġalaṭ

12. itdüklerince şeyħ banġa taḳviyet idüp anlara ġalebe iderdüm, tā anunġ

13. meyāmin-i terbiyeti ile muħadderāt-ı me‘āni ki ben bende de bilķuvve ta‘arrur

SAYFA: 31

BÖLÜM:A

1. göstermiş idi. bilfi‘il manşabe-i şudura gelüp istiḥkāk-ı
 2. istifāde-i haḳāyık mecālis-i ḥāşda ḥaşıl oldu. Bu vaḳıtta ki
 3. ol diyarunḡ seri ferī ḳudūm-i ilhām ile müşerref oldu. benüm kadrümünḡ
 4. pāyesi bir mertebe daḫi teraḳḳi bulup bu āsitāne-i sa‘ādetünḡ ḥāk-i kimyā
 5. ḥāşşiyetini buse ḳılmaḡ için irsāl itdiler. tā kim fermūde-i cihān
 6. muṯā‘dan idrakūm ḥavşalasına sıḡduḳca, ve ḳuvvet-i ḳābiliyyetüm vefā
 7. itdükce anḡlayam ve ol diyāra ile dem. **Beyt :**
 8. Tābeyenḡi nem ki berin gül zenem
- Lāf-ı dili ni‘meti dil zenem
9. Fīlcümle tercümān-ı ilhām didi ki fermān-ı şudūr u işāret böyledir ki
 10. ol memleketünḡ āḫvāl ve evzā‘ını şaded-i beyāna getüresin, eyitdi
 11. Ol memleket derece-i ḡāyetde mażbūṯ ve şehristānları nihāyetde
 12. ma‘mūr, ḡüyīyā ” **irem zatül-i‘mād**” andan ‘ibāretdür, ve āyet ü “**Lem yuḫlak**
 13. **mişlühā fil-bilād**” andan işāretdür. esāsı cibāl-i ızāmdan

BÖLÜM:B

1. Dört yüz kırık dört cebel üzre bünyād olup cümlesi nuḳra-i
2. ḥām ve seḡ-i ruḫāmdan maḫfūf, şunuf-i eşcār ve envā‘ı enhār
3. üzre müştemil. “ **Fihā enhārūn mni māin ḡayri āsin—ve enhārūn min lebnin**

4.lem yetegayyer ta'mühü—ve enhârun min 'aselin muşaffa—ve enhârun min
hamrin

5. lezzeten liş-şāribīn andan nişāndur.ve anlardan iki nehir ki ğıdaya
6. maḥşūşdur.merrārī'de ābışaḥver müstağraḫ iderler ve iki nehir daḫi
7. baḥre müntehī olur ve bu cibāl dükeli muṭabbāḫ ṭabeḫān 'alā ṭabaḫ
8. Ba'zı menzile-i ā'mide ve esāsda ḫavā'id-i metin-i metānetī evtād-i surḫ ile
9. müstaḥkem olup ve anuḡ bālāsında andan laṭīf ter ḫıṭān
10. cüdürān-i pirāmūn-i mū'min mesābesinde ser bār idüp kire-i bendlerini
- 11.levḫa-i sīmīn ve aḫṭāb-ı zerrīn ile muḥkem idüp ḫılālını nesic günā
- 12.gün perdelerile müzeyyen ve ṭanāb-ı ḫarīr ile bend idüp bu neseḫ üzre
- 13.on iki gūh maḫzar-ı behiṣṭī riṣṭe-i intizāma çekilmişlerdür. Ve anuḡ

SAYFA: 32

BÖLÜM:A

1. Yemīn ve yesārında kūhistānlar var ki maḫarr-ı bahādırān meydān-ı
2. ṣecā'at ve mevṭın-ı dilāverān miẓmār-ı besāletdür. Ve anda bir
3. şehristān-ı 'anber-būy ve ḫıṭṭa-i 'abher-nümüy bünyād olunup zeylinde
- 4.bir ḫiṣar ki beḡāyet menī' ve binā-yı ḫavi ve refī' ve berr-i serinde
5. bir serr-i ṭāḫ-ı aẓīm beste olup kūḡüre-i rif'ati farḫı
6. farḫedānī sūde ve āsitāne-i 'aẓameti gūş-i gerdūnī mālīde itmişdür. **Beyt :**
7. Ne bāmeş rā nehīb ez māh ve ḫurşīd

Ne būmeş rā güzend ez ebr-i bārān

8. ne bāmin ğāret ider māh-ü hırşīd

Ne bümī incinür ebr-i maṭardan

9. Bu şehristān bu memleketün meşābe-i eflakda vaḳı‘ olup rif‘at-i

10. tedvīr yönünden cihet-i şimālīsi cünūd-i revḥāniyyāt ve ihtivāsı

11. şunuf-ü ğarāīb ḥarekāt ve ‘acāīb ḥālāt, ecnād-ı memleket

12. cins yönünden ba‘zı taraf-ı mağribden ki şeyḥa nisbet ve qarābetleri

13. var anlara nefsāniyyāt dirler. Eşḫāb-i re‘yi tedbīr ve erbābı

BÖLÜM:B

1. müknet ve hışmet ve rāṭıq-ı deḳāyıq-ı memleket dūrurlar ve ṭāife-i

2. diğēr taraf-ı şarḳdan ki anlara ṭabi‘iyyāt dirler, taḥşīl-i emvāl-i

3. memleket ve zabtı nesāq-ı vilāyet ve dīvān-i mevācib-i ‘asākır ve tefriḳa-i

4. ḥazāyīn anlarıuḡ emrine menūṭdur. Ve ṭāife-i diğēr ki, vasaṭ-ı ‘ālemden

5. ki lā şarḳiyyetin velā ğarbiyyetin ḥayvānāt dūrurlar, emr-i āyāt u ḥükümet-i

6. memleket anlara mūta‘allıḳdur. Ve iki ṭāife daḫi ki bu ḥānedānda

7. neşd-i terbiyet idüb anlarıuḡ mihr-i enfādınsuz emr-u nehyüuḡ birisi

8. imtişāle maḳrūn olmaz ve anlarıuḡ vesīle-i temşiyetinsüz bu memleketde

9. hīç āferīdeye mecāl-i hareket ve taşarruf müteşavver olmaz, belki kıvām-ı

10. nefs-i memleket ve rūḥ u ḥayāt muṭlaḳā anlardır. Ve bir şehristān-i

11. aẓīm ki meşabe-i rub‘u meskūnda anlara müsteḳarr-ı taḥt-ı eyālet vaki‘

12. olmuşdur ve ṭāife-i ravḥāniyyāt için bir şehristān-i ā‘lā ki

13. abağ-ı eflāk űzre merkezi reāyāt-ı hűkűmetdűr.bunlar iki nevi‘

SAYFA: 33

BÖLÜM:A

1.ādemdűr bir nev‘ī zabtı vűcuhű memāliki űarğ iderler ve ağtrāni cevahīr u

2.a‘rāza meűgullardur, bunlaruᅇᅇ milki cibāldűr ve nev‘ī āharī

3. tağűīl-i harāci araf-ı ğarb iderler ve anuᅇᅇ neseğī nefāīs-i emvāline

4. meűğűllardur.ve anlaruᅇᅇ melikine vehm dirler. Ve bu űehristānda bir

5. bārigāh-ı edell var ki hāzin-i vehm’e műte‘allığ aᅇᅇa hāfıza dirler menzile-i

6. műűterīde vāğī‘olmuűdur,ve űeyhuᅇᅇ bir feleğī ki meűābehe-i zuhalde

7. dűkeliden ā‘lā ve dűkelisini iğātatű kűll bil-eczā muğıtdur.

8. ve aᅇᅇa nefs-i nāğıka dirler ve ba‘dehű bārigāh-ı muğaűűl-i vűcűh-i ‘izzet

9. ve műrettib-i umur ki aᅇᅇa műfekkiye dirler menzile-i meriğdedűr.ve
ba‘dehű

10. miyān-ı memleket-i milkte bir ğarrigāh-ı lağif ğurulmuűdur ki vehm anda
olur.

11. vāsıta-i ‘ağdı műlűk bu memleketde budur bu yűzden űems yerine vağı‘

12.olmuűdur,ve anuᅇᅇ ‘ağıbinde bārigāh-ı meliki űarğdur ki ehre kűűā-yi

13. vűcűh ű ‘arānīs anuᅇᅇ ğızmetine műte‘allığdur ol menzile-i zűhredűr aᅇᅇa

BÖLÜM:B

1. ğayāl dirler ve anuᅇᅇ ğızāsında bārigāh-ı ğācibűl-ğuccābdur ki

2. her dem bir űuret ile zāhir ve her kimse ile derāmīz ider.ol ‘uğārid

- 3.yerindedür. ve deryāsında kâbūs-i rasūlān ve peygân ve mehdiyān
4. kâyīm olup maḥalli tuḥaf-i erbāb-ı ḥācetdür anḡa ḥavās dirler ḡamer yerinde
5. vāḡi‘ olmuşdur.beynel-‘ālemīn ḡaḡīḡ-i taḡbiḡle bunda mecālī
6. tenḡdür kitābı temhīdde bitemāmīhi mübeyyendür. Ve anlarunḡ ḡazāyāyı
7. dīvānı iki nevi‘dendür.birisi mühimmāt-ı ḡaşşa-i şeyḡdür intīḡād-i
8. vücuḡ-i şarḡdan ‘ibāretdür.ve anunḡ ḡaşāīşı aḡterāni cevāhiri
9. ser zemīn ve nazmı silk-i leḡāīf-i ḡarbda derkemīndür. Ve ol iki
10. baḡrūnḡ dūrer-i ḡurarı nazmından şeyḡ iddiḡār-ı fūşūş-i ḡıkem-i nefīse ve ‘ukūd ü
- 11.‘ akāīdi ‘azīze ider, ve birisi umūru memlekete iştīḡāldür ki
- 12.tefehḡuş ve tecessūs-i eḡrāf ve eknāfdan ‘ibāretdür,hücum ü mu‘ānidī
- 13.ve cerri ba‘zı ‘asākirden ki fesād ü bārī ve müvāfaḡat-ü nuşabi cem‘ī

SAYFA: 34

BÖLÜM:A

- 1.anunḡ fetḡ-i ebvāb-ı istiḡbālī ile mazbūtdur. Nice olmaya ki sāir
- 2.aḡḡār-ı memleket ve eḡāşı-yı eḡrāf ve ā‘māḡ anlarunḡ kümeştesiyle maḡfufdur.
- 3.ve ḡālbuki bu dīvānda ḡıḡbir müteḡarrike ḡudret ve mekkenet olmaz ki
- 4.vuşūl-i pervānesüz iḡtiyar ile ḡareket idebile ve ḡuşūl-ü pervānesüz
- 5.yirinden deprene ve bu pervāne nişān-i vehm ile memūr ve ümerā-yi dīvān
- 6.ve taḡrīk-ü teskīn heme-i ā‘yān anunḡ ecnādı olup eştḡāl-i dīvān

- 7.ḥayāl ekşeriyā şeyḥuṅ ḥāşşa-i mühimmātı kabīlinden olup bu cihetden
- 8.anlaruṅ ‘enne-i i‘tizāl ve i‘tikādları anuṅ şavb-i akvāli diyānet nişān
- 9.ve ef‘ālī emānet āḥvāline ma‘ṭūf olur ve güftār-ı vehm mecālis-i
- 10.ḥaddi kemterde sem‘i işgā ile telaḳḳi idüp akvāli semti gürz ile mevsūm ve ra’yi
- 11.vehn ile ma‘rūf olur. **Bejt** : Her kū beşidḳ u dem zendāz yek nefes būd
- 12.Çün şubḥ u rüşeni cihāniş der kafāst **Bejt** :
- 13.şādıḳuṅ şıdḳıla ḳavlī bir nefesden nāşī olur.

BÖLÜM:B

1. şubḥ u rüşen gibi ḥalk ider ḳafāsında ṭulū‘ ve ‘acāib-i ‘imārāt-i
- 2.‘ālem bu memleketüṅ dīvānhānesinden nāşī olur ki ṭāḳı
- 3.vustānīsiniṅ ṭaraf-ı ğarbisinde ğurfeler var ki meskeni ḥazināni
4. leṭāif-i ğarbiyye. Ve ṭarafı şarkısında ğurfeler var ki meskeni ḥazinān-i
5. nefāis-i şerīfe-i şarkıdur, yemīn ve yesārından iki dīvār-ı müşebbek
6. muşanna‘ olup şebekesinde ta‘biyehā-i ‘acaib derc eylemişler, anuṅ
7. tafşīli ba‘zı bendegān-ı ḥazrete seāmet ve mūcib-i melālet olur
8. ancılayın ki müteḳallış müsterḥidür, bu cihetden ol bāriġāha
9. dūd dirler çün hengām-ı şıḳlet vaḳi‘ ola şeyḥ ḥalvet-i tecerrüd
10. ve bünyān-i taḳdīs ü tenzīhden şuffa-i bisāṭ-ı inbisāṭda teferrücü
11. tenezzūhe müteveccih oldıḳda ol müteḳallış olur, tā ol iki ğurfe
12. mütelāmī iderler. Ve rahīḳ-ı leṭāifi ḥaḳāiḳ-ı ğarbī zurūf-u keşif-i

13. şeffâfda mâlî olup gül-i şarķi ber serefşân iderler.ve ol bezm-i

SAYFA: 35

BÖLÜM:A

1. ma‘ârifde bu bende **sâķi** oluram eşnâ-i tedavül ve tenâvülde şeyḥ
2. *leṭâif*-i fevâkih-i ğaybı ile teneḳḳul gösterür,**Mısra‘**
3. Teneḳḳal felezzâtül-hevâ fit-teneḳḳul bu kemîne sıfât-ı ḥıṭâba maḥşüş
4. olub vehm için râh-i nedimet olur gâh olur ki terâne ile **Şi‘ir :**
5. raḳḳa‘z-zücâc ü ve raḳḳatil-ḥamru feteşâbehâ feteşâkelel-emru
6. Fekeenemâ ḥamrun velâ ḳadeḥun,ve keennehâ ḳadeḥunve lâ ḥamrun
7. Raḳ oldu şarâb itdi zücac ile teşebbüh
8. emr oldu teşâkülde ğarîb oldu teḳârub
9. Güyâ görünen ḥamr ve ḳadeḥ gitmiş elinden
10. Yâḥû ḳadeḥi zâhir u ḥamr oldu teşârub
11. ve gâh olur ki sâz-ı zevḳa el urup meclisi pâ-y-i küb ve serendâze
12. getürüp şeyḥa bundan hoş vaḳit gelür **Şi‘ir :**
13. feyerḳaşu ḳalbi ve irti‘âş-i mefâşılı Yüsaffeḳu keş-şadi ve ruḥḥî ḳayletî

BÖLÜM:B

- 1.Raḳş ider oldu ḳalbüm ve titrer mefaşılüm
- 2.ḳarra şarrâ eyâsını dil-i şâdi şabūḥ için **Beyt :**
- 3.Semâ‘î mîreved der meclisi mâ ki zevḳaş miyküned heft âsumân tay

- 4.Yek қатра ezān cur‘a bi-eflāk resīd
- 5.Raққāş şodend ve cümle muḥāl āvurdend
- 6.Bir қатра cur‘asından ki eflaka ireli
- 7.Raқş urdılar cümle muḥālātı itdiler, çün қувvet-i nażarī
- 8.rāh-ı nūr-i beyānī bu bizim nūzhet nişāne yetişdürdi, āşar-ı behcet ve
- 9.inbisāt-ı bendegāni ḥāzretde vażıḥ ve lāyıḥ olup mütebessimāne bu beyitle
- 10.müterennim oldılar, **Beyt** : Tāci tū efsūs ki ez ser behest
- 11.Çul zi sek ve tubre ez ḥarrı bihest **Beyt** :
- 12.Tāc-ı efsūsunḡ beşikden yeğ dürur, Bu meseldür kim eşekden çulu yeğ
13. ā‘yān-i memleket cümleten didiler ki istişmām-i “ **Beldetün ṭayyibetün**” bu hikāyetden

SAYFA: 36

BÖLÜM A

- 1.yaқın eylemek olur ki inżimāmi leṭāif “ **ve rabbün ḡafūr**” ile temām oldı.
- 2.**Tafşıl numüden қувve-i nażarī evzā‘ı memleket insānī biişārati**
- 3.**Sulṭānı ‘ışq bāri diğer** Fermān oldı ki bir daḥi eṭrafı
- 4.memleketi ve eşnaf-ı ra‘iyyeti bicemmiḥā ve tefāşilihā ‘ibārat-i mūaḥḥar ile
- 5.‘arz eyleye,Ol daḥi didi ki şadr-i memleketde ṭarafı şarḳi ve şimālīde
- 6.bir şehristān vardur,begāyet ‘ālī vāқи‘ olup fezā-yı rūḡ
- 7.efzāy ve hevā-yi dilküşāy **Beyt** : Ez i‘tidāl-i hevā ḥükmü canavar gired
8. Eger benev ki қalem şureti nigār küned **Beyt** :

9.Eger naqş olsa bir şuret hevā-yı i‘tidālinden.

10.Didük hükmü canavardur şafā-yı dilküşāsından

11.Anuᅡᅡ şafā-yı hevāsındandır ki mücerredān-i ‘ālem-i ᅡuds maᅡmure-i āmīzişinde

12.pāy-i ta‘alluᅡları kilde ᅡalup ᅡal-i pā-yi muᅡayyeb ᅡiyetinden ‘ālemi ‘ulvīnūᅡᅡ

13. muᅡaddesleri ezyāl-i ᅡahāreti ᅡubār u ekvāndan aşıaᅡa tutmuşlardır. **Beit :**

BÖLÜM:B

1. Der ᅡumi iyn ᅡam kebūdi ᅡoş est, ᅡıᅡᅡa-i dil ᅡū ki sürūdī ᅡoş est

2. tā saᅡn-ü āvāze-i dil der nedād, cān-ı ten āzāde degül der nedād

3. **Beit :** ᅡıᅡᅡa-i dil söyle kim ᅡoşdur, ᅡoş elᅡān-i sürūd

4. Rüz-i ᅡomda ᅡam görünmek ᅡūbdur ᅡarᅡ-ı kebūd **Beit :**

5. Tā sözü āvāze-i dil virmedin, cān-ı ten kāriᅡ virmez ᅡāke ten

6. Her bār anuᅡᅡ suᅡūᅡ-ı zāhirī keşāif-i ecsām ile müsevved, ve ᅡalāyiz-i

7. ecrām ile maᅡrūsdur, lakin zevāyāy-ı derūnī maᅡla‘- leᅡāif-i envār

8. ve mehbeᅡ-ı ᅡaᅡāik-ı esrār vāᅡı‘ olmuşdur.Egerᅡi zāhiri

9. ᅡavāşī-yi heyūlāni ile ma‘mūr ve şunūf-i ᅡavādis-i zulmet nişān ile

10. maᅡfūfdur feemmā ᅡaᅡīᅡatde maᅡᅡar-ı yenbū‘ ve menba‘- zuᅡūr-ı āb-ı

11. ᅡayvandur, “**Aynen fiᅡā tüsem mā selsebiylā**” bunu ᅡāmmāt-ı münşiyān

12. ve anlaruᅡᅡ iᅡrāᅡ kâzibesini üzerine ᅡaml eylemezler.anuᅡᅡ iᅡün ki bir ᅡeşme ki

13. andan gele ve bir ırmaᅡ ki andan münşā‘ib ola ,ol memleketüᅡᅡ

SAYFA: 37

BÖLÜM:A

- 1.ğayrī istifāza-i hayātı anuᅡg laᅡif-i tereᅡᅡuᅡ āyātından
2. iktisāb iderler, **Beıt** : Zıtārikī der encā yek niᅡānest
3. Ki āb-ı zindegīy der vey nevānest, Şol vāsıta ile ki ol
4. Őehristānuᅡg aᅡıl hevāsı ᅡarārete māyıldür. Ve emzice-i ekābiri maᅡrūrī
- 5.düᅡüb, ve bir ᅡaᅡaba daᅡı ᅡarafı Őarᅡıysindeki mehabb-i riyāᅡ vāᅡı‘
6. olmuᅡdur. Őunūf-u eᅡcār-ı ᅡayyibe ile maᅡfūf itmiᅡler. Ve sāir sükkān
- 7.anı dīvān-ı büzürkden icrā idüp ta‘dīl-i heva ile anuᅡg tervīᅡıne
8. meᅡgullerdür. Ve bu ᅡaᅡaba menᅡe-i berā‘at-ᅡı‘ār, ve maᅡted-i füzalā-yı
9. ᅡaᅡāıᅡ ᅡıᅡārdur. Ve anuᅡg dervāzesinde bir künbed düzmiᅡlerdür ki
10. anūᅡg Őıt-ü Őadāsı ve āvāze-i rif‘ati künbedi gerdüne irmiᅡdür.
11. ve anda surᅡıy bir taᅡt urmiᅡlar ve eᅡāᅡın-i büleᅡādan birisi ki lisān-ül-
- 12.melikdir.destiyārī hızmetsüz hıᅡ āferīde pāyını meydān-ı beyānda
13. komaᅡa ᅡādir olmaz anda oturmuᅡdur.ve bir ᅡabük dest-i hızmetskār

BÖLÜM B:

1. pīᅡinde ᅡurup kār-ı külli aᅡᅡa müfevvaᅡ olmuᅡdur.biri bu ki ekᅡer
- 2.‘ arāyis-i ᅡaᅡāyıᅡ—ᅡaybī ve muᅡadderāt-ı ebkār-ı ma‘nevī ki Őehristān-ı büzürkde
3. mekāmın-i ᅡuvvetden mecāl-i fi‘l ile hıramīde ᅡılup ᅡulel-i ekvān ve ᅡulıyy-

4. cevāhir-i ḥadeşān ārāste iderdi,Çehre küşā-yı ḥizmetini ve ḥādimleri
5. Maşana-i zuhūr üzre celve virmezlerdi.Birisi daḥi bu ki anuḡ
6. ḥavālisinde dārul-ḍarb vāḳi‘ olmuşdur.ve otuz iki gulām-i rūmī
7. bu şuḡl ile ṭurmuşlardur.ḥizmetde kıyām gösterürler. **Şi‘ir :**
8. Ve şāḳāni ki cevherdār ve ḥūşāb semen didār-u ḥandān ve şekerḥāy
9. Heme ser tīz ü saḥt ü cüst ve çelāk, Heme pākīze rüy ü çehre ārāy
- 10.Heme sabit ḳadem hengām-i gūşiş, heme der vaḳt-i rāḥat lezzet efzāy
11. Her ne ḳadar ki bu dervānede vārid olur ola ḥizmetine maḥal-i ‘arz
12. yitişdirürler,eḡer anuḡ maḥki ḳabulü ile temām ‘ıyāra gelürse anḡa
13. sikke ururlar ve darul-‘ıyārı memleket şavbına revāne iderler. Ve anda.

SAYFA: 38

BÖLÜM:A

1. üstād sena beḡler var anlar sebḳ-ü telḥiş taşfiyesinde kıyām gösterürler
2. ve nuḳūdunı dīvān-ı büzürke revāne ederler ki ol bir şehristāndur ki
3. beḡāyet laṭif ve zinde envā‘-ı enhār ve eşcār ile müştemil, ve şunūf-ü ‘ummāl ile
4. muḥtevē her bār veḡāmet-i hevāya mensub olur.illā āhālisi dükeli
5. ḳavī mizāclar egerçi şuyı şāfi ve serd degül velīkin beḡāyet
6. güvārende ve hāzımdur. Mülūk ü ṭabi‘atdan birisi ve dīvān-i mevācib-i
7. ümerā ve ecnād müsteḳarr-ı eyāleti ol yirde ṭutarlar,ve andan eṭraf ve
- 8 . eknāf-ı memlekete icrā iderler.anlar ol nuḳūdu bir vechile defātir-i

9.taḳvīm dīvānında sebt iderler ki çehār pāyān-i ḳavī heykel üzre

10. ḳoyup müvecceh-i ā'yān 'ümerā ve ḥazāyin iddiḥār iderler. ve bāḳīsini
ḫaraf-ı

11. vilāyete döküp ol daḫi altı bölükdür ki ḫaraf-ı şehristān-ı büzürkde

12. vāḳi' olmışdur.şunūf u ecnād-ı şelāse ile müşt Emil dükeli eşḫāb-ı ḳuvvet

13. ve erbāb-ı şevketlerdür. Ve anlaruḅ ortasında tīz-endāzlar vardur.

BÖLÜM :B

1. anlaruḅ işi müziyān ve müfsidāni memleketden def' itmekdür. Ve ol

2. şehristānuḅ ve ḫavāli-yi dāruḫ-'ıyāruḅ şavbında bir deryāçe vardur ki

3. anda çok nehengāni gezendeler olur. Bunlar daḫi def'i eşrār ve

4. ezrār idüp me'ādin-i şehirde olurlar ve ḫarafı şimālisinde bir

5. şehristān-ı büzürk daḫi var ki bir mu'azzam yirdür.seyyāhāni ḡlāz

6.şidād olurlar anlaruḅ ḳārı nijād-ı ḫabi'atdan celb-i menāfi'üḅ cezbinde

7. olurlar. Vāḳtā kim dāruḫ-'ıyārda nuḳūd az ola melik-i ḫabi'at anlara

8. emri der ki, kendü şuḡline ḳıyām göstereler. Ve ḫaraf-ı ḡarbīde memleketüḅ

9. iki ḳal'ası daḫi ḫavāli-yi kūhistānda vāḳi' olmışdur, dīvān-ı büzerkden

10. ḫāşıl olan nuḳūdu anda revāne iderler. Ve anda üstād seyyāklar

11. vardur. Bir def'a daḫi anı naḳdi derler ve bāḳi ol ki anuḅ fażalātıdır,

12. deryāsınuḅ ḫavālisine dökerler. Ve ol ki anuḅ rāyıḫıdır ḫaraf-ı

13.şehristāna dökerler ki mülük-ü ḫabi'atdan birinüḅ müsteḳarrı ol yirdür.

SAYFA: 39

BÖLÜM:A

1.vesāir ümerā va anlaruᅡ ecnādı bu ᅡānedānuᅡ bārigāh-ı ᅡıřmetinüᅡ ᅡādimleridür

2.ve anlaruᅡ daᅡı müstaᅡil dīvānı ve ā'yānı çok vardur dükeli tedbīr-i

3.fetᅡ-i memālik ve istidāmet-i emr-i salᅡanat ᅡıřmetde olurlar, eᅡerᅡi

4.ol memleket ᅡavrda vāᅡi' olmuşdur ,feemmā hebb-i riyāᅡ-ı rüᅡ āsā

5.bu memleketdedür, ve şuyı eᅡerᅡi řorluᅡa ve girānlıᅡa mensübdur

6.lakin sur'at-i inhidārda dürr ve haźm-i ātīdür. Ve anuᅡ ᅡāhālīsı her ᅡend

7.eřᅡāb-ı baᅡar ve erbāb-ı şarablardur. velī ᅡeřm-i dilberler gibi 'ayn-i mestlikde

8.kemān-i tasalluᅡ ve dirāzdestlik iderler. Fetᅡ-i ᅡılā'ı menī' ve ᅡıřūn-i

9. refī'de durışurlar. Ve aᅡᅡa biri eᅡerᅡi zülf-i mehveřān gibi

10 řikesteᅡī ve üftādeᅡī 'ādet idinmişler velīk pür dil olmaᅡdan

11.kārzārlık vaᅡtinde ayaᅡdan oturmazlar tā ser-i abᅡālı kemend-i üsārāya

12. getürmeyince, ve her bārigāh bir uᅡurdan vücuᅡ-i memleket ve anuᅡ ā'yānı

13. tuᅡaf-i hedāyāyla ol şavbe müteveccih olup bezm-i cem'ıyyet bezerler

BÖLÜM:B

1. ve esbāb-ı meclis-i ünsī rāst eyleyüp řerāb-ı řevᅡᅡī ᅡüř-i zevᅡa

2. döküp 'aynı 'ıyş ve ᅡalevā-yı bī-ᅡüdlukda temᅡīd ü muᅡaddimāt-istiᅡᅡāl-i

3. memleketde bir daᅡı olup ol nevi' salᅡanatuᅡ tedbīr-i ibᅡasında duruşurlar,

4. egerçi bu nevi‘ ma‘işet münasib-i tavır-ı şeyh ve muvafık-ı
5. eşhab-ı kıdsi şi‘âr degüldür, lakin bu nevi‘ tedbîr buncılayın
6. cem‘iyyetde şuret bağlamak olur, her bār o daği anuñg temhîd-i
7. esbâbında duruşmuşdur.sâir â‘yân ve eşhab için anğa mürafaqate ruşsat
8. virilmişdür. Şi‘ir : Ve lâ tekü bil-lâhî ‘anil-lehvi mu‘rızan
9. fehezlül-melâhiy ciddü nefsin müceddet Beyt : mu‘rız olma ki lehv-i lâhiyden

10. ki melâhî hazz-ı nefis olur cidden, ve bir nesne ki ol yirden toğa
11. benzer ki şavb-i kühistân-ı ğarbe revâne olurlar. Ve ol iki
12. kühistân dur yemîn ü yesârdan şunuf ü ecnâd-i ‘ummâl üzre müştemil
13. ve envâi‘ aqvâm ve ecsâm ile memlûv olup dükeli erbâb-ı nikâb ve

SAYFA: 40

BÖLÜM:A

1. riḥâl ve eşhab-ı hıṭṭa vü tirḥâldür. **Mısra‘**
2. her laḥza bemenzilî ve her şeb câyî, ol memlektüñg bünyânı ve cümle-i
3. esâsı ol ḥaşmüñg temşiyetî ve terfîh-i ḥâlleri üzerine menûṭdur.
4. ve ḳavâ‘id-i istiḳâmeti bu ser zeminüñg zabtı ile bu cibâlünğ uşulüne
5. merbûṭdur. Bir memleket cihet-i ğarbdan ol kühistânünğ âḥirîne
6. müntehî olur. **Tahrîr gerden sulṭân ‘ışḳ leşkeri ma‘şûḳ rā**
7. **ve ferestâden bistiftâhı diyâr-ı ‘aḳl.** kuvve-i nazârî çün ḥikâyet-i

8. vażi‘ memleketi beyāna yetiřdüdi. Ve anlaruñg kemiyet-i ā‘dād ve keyfiyyet-i

9. ecnādınuñg kışşsasını ve tefriķa-i nuķūd ve cevāhirini taķařşı gösterdi.

10. Bendegi-i ĥazreti salťanat penāhuñg peygāmını **Şi‘ir:**

11. Nahnü ünāsün nertedül-hulme şemiyru, ve na‘şibü aĥyānā feraddel-
‘avāliyā

12. Biz ünāsuz iderüz ĥulmi helāk gāh olur redd-i avālī iderüz

13. faĥvāsı üzerine anı revāne eylediler. Ve ‘asākiruñg ‘aķabinde ĥazreti

BÖLÜM:B

1. ma‘şuķ içün zaferi meyāsir fath-i meyāmin yesāmaķ buyurdılar. ve

2. serĥadleri ve dervāzeleri ā‘yān-ı ümerā ve vücūh-i mülūk ile tecessüs

3. idüp muktezā-yı fermān-ı “ ve ķātilūhüm ĥattā lā teküne fitnetün ve yeküne’d-

4. diynü küllühü lillahi” muķarrer ķılıp müteveccih oldılar vücūd-u menā‘at-i

5.ĥıřn ve üstüvārī esvār ile maķarr-ı ebťālī ĥayāl ve ma‘reke-i bahādurān

6. meydān-i kıťāl ve cidāl ol yirdedür. ķuşūn-ü fettān ĥusn ile kemend-

7. endāzān-i zülfi tābdār üzerine müżtemildür ki her biri ser āmede-i

dilāverān-ı

8. rüzigārlardur. Ve kemāndār ebrūlar ki kemīn endāzlardur her biri řive-i

9. cān şikārlıķda kendü cüftünden yektā düşmişlerdür.ve iki siper

10. ser ĥadd-i şımaĥda ki gāyet-i ŗarlığından daire-i medāĥiline dilīrān

11. nīze güzārlaruñg mecālī olmaya, ķuşūni pür füsūn-i nağme ile ki şan‘at-i

12. naķib zenlikde her biri bir ‘alāmet gösterürler. Ve ŗive-i maķām berlikde

13. bir ğāyete rücū‘ buyurup cenġ gūsin alup kin sancaġını aldurdılar.

SAYFA: 41

BÖLÜM:A

1.**Beyt** : Zi ħalkāhā-i zirreti ħūn-i pürdilān-i cūŗān

2.obanuġ ez ŗiken-i zūlf reġ-i ehre-i yār

3.Dil-i dilrān ān dem miyānı nīze vetīr

4.Ber āmede ħoŗ-ı ħurrem ünanıġa ġonca-i ħār dilāverān-i ħūsn

5.türkān-i eŗmūġ kine cūyları ile bir arafdan zaĥm-i ħadenūġ pūr tāb ile

6.müjġān-ı ħaneri bi-dirġ-ı ŗive-i cān ŗikār ile bahādurāna i‘timād

7.ve i‘tizād piŗġāhında eterler. Bir arafdan daġi leŗkeri zenġi bāri

8.zūlf-i kemend-i pürtāb ve mencınıķ-ı nāz u ‘anāķ ile istiķrār u temekkūn

9. künġrelerini aŗaġa getürürler.**Beyt** :

10.süt kiriŗme ū kemandār ŗod, tiyr neyed eġte derkār ŗod

11.Göz ucu ile baķar ġüyā kemāndār,oķ atmaz līk ider kār dūŗvār

12.dervāze-i sem‘a daġi bir dem urmaġ için abuk süvārāni naġme gelüp

13.rekb-i ‘ırāķ u ħicaz köŗesinden nīze hāyı nayle ahenġ-i girift-i ħiŗār

BÖLÜM:B

1. itdiler ,ve bir köŗesinden daġi sipāhīler ķonulup ol maķāmūġ

2. sipāhāni cenġ cūylarını ŗıyup eŗmleri bārūsundan aŗaġa

3. indürdiler. **Beyt:** Muṭrib eger perde eziyn rū zened
4. bāz neyāyend ḥarīfān hevüş sākī eger bāde ezīn ḥom dehed
5. ḥırķa-i şūfī pīr-u mey fūrüş **Beyt :**
6. Bu yoldan ura muṭrib eger perde-i sāzın
7. iylemeyiser mest-i ḥarīfān sabūḥī
8. Bu ḥomden eger bāde şuna saķī-i sermest
9. Zahid idiser meyiṅde de ḳahve fūrüşī
10. Ve ol yirde ceṅ ḳayim olup gāhi zūrmendān-i ebṭāli ḥayāl
11. Cūşen-i şerī‘at geyüp seyri siperi selefi başı üzre çeküp şimşīr-i
12. ta‘yīri keffi ictināb ile tūtop anlara ṭaşra şıçradılar, ve gāhi dilāverān-,
13. leşkeri ma‘şūḳ nev ki kirişme-i dilfirūz ile bunları içeru getürürler idi.

SAYFA: 42

BÖLÜM:A

1. **Beyt :** Ez zūhd bihtered siperī bā yed ey ḥakīm
2. tā ez ḥadeniṅ ḡamze-i hūbān ḥazer koni **Beyt :**
3. Çare budur hūb elinde ola zūhdüṅ ey ḥakīm
4. tā ki tīr-i ḡamzesinden ḳurtula mürġ u dilüṅ her çend ‘aḳl ü fiṭānet
5. rif‘at-i mekānet ile “**Bel’il-insānū ‘ala nefsihi başiyratün**” anġlandı ki
6. bu esbab ve übbehet ile ve buncılayın ḥışmet ve übbehetile muḳāvemem müyesser
7. olmaz fe emmā ḳavā‘id-i temekkün-i erkān-ı devleti “ **İn yekün minküm**

8. **ıřrüne řābirüne yađlibū mieteyni** “ nařı ile müstařkem idüp.

9. revābıř-ı ümmizlerini veřāıķ-ı “ Kem min fietin şaliyetin ğalebet fieten .
keşiraten

10 “ veřāıķı üzerine taķvıyet gösterdi **Beyt** :

11. Biçāre-i ki dermiyānı deryā üftāde

12. miskīn çükend ki dest ve pāy nezened

13. **Meşveret gerden ‘ağl bieřhābeř** bu ĥāl arasında

BÖLÜM:B

1. kuvveti nazariyi şaleb eylediler. Rüy-i ‘ıřđdan ĥaber şordılar eyitdi

2. anuğ eřvār-ı ‘acāibi zübānı lā uĥşiden ğayrī ile ve āĥvāl-i ğarāibi

3. beyān-ı ‘aczen ğayrī ile olmaz. **Mısra**‘:

4. El-‘aczü an derk’ il-idrāki idrākün, tahķıķ itmek mutaşavver değüldür.

5. anlaruğ ortasında iltizām-i ādāb ve rusüm ü ehl-i temiz ve irtikāb-i

6. ‘ ādet-i merziyye-i meřāyıĥ ve şava‘id-i pesendide-i sevālif anlaruğ kıyında

7. Mezmüm ve ğayri merzīdür. Rüsüm ü ‘ādātdan inĥılā‘ı mu‘teber tutarlar.

8. ve taķayyüdāt ve taahhüdātdan inĥılā‘ı muğtenem şayarlar anlaruğ sünen
ve

9. ferāizi bu yüzdendür ki dinmişdür **Şi‘ir** :

10. Ve ĥuli‘ ‘izārī fike farzun vein ebā v, iķtirābi řavmī ve inĥılā‘uhü süneni

11. **Beyt** : Çün ‘izārüm ĥul‘i sende farz olubdur dönmeğil

12. İķtirābüm şavmümedür inĥılā‘i sünetüm, istinbāt eylemek olur ki

13. ne çare ola anuṅg erkân-ı islâmı bu iş'ârdan ki cümlesini silk-i

SAYFA: 43

BÖLÜM:A

1.Nazma çekmişlerdür iş'âr göstermek olur ki ne ister ola **Şi'ir** :

2.Haccî ileyke ve resm-ü dârike ka'betî

ve ileyke sa'yî vet-ṭavâfî ve 'umretî

3.üezzinü fike ḥayye 'alel-'anâyâ

Mütlifî ve 'alel-uhûdi iḳâmetî

4.Ürâ fiz-zamâni fis-şalâti bi-esrihâ

Lemmâ ğzdet ve nûrun ve cühile kıbletî

5.Es-şavmü 'ındî an sivâke farîzatün

Vel-fitru vaşlüke yâ mükemmile fıtratî

6.ve zekâtü ḥubbike innenî ehdâ

İlä neḥcil-muḥibbîne erâde hidâyetî

7.ve şehâdet ü ḳatlî ledeyke şabâbeten

Ve cihâdü â'zâyî 'aleyke farîzatî

8.**Beyt** : ḥaccımı saṅga iderem ve dârunı ka'bem

9.sa'yüm ṭapuṅga hedî ü ṭavâf 'ömre fidâyî

10.i'lâm iderem saṅga 'anâ üzre şilâyı

11.mütlef görünür 'ahdüme ḳorsam vefâyı

12.Gördümdü zamānumı şalāt üzre cemi‘ın

13.Şimdi baṅga noldı idemezem kıble nümāyī

BÖLÜM:B

1. şavm oldı senüṅ ğayruṅga ‘ahdümdü farıza

2. fıtram ki vişālündür eyā nūr-i hüdāyī

3. ḥubbuṅga zekāt olmağ için ruḥumı virdüm

4. ki ol nehc-i muḥibbine virür rāh-ı hüdāyī

5. katlümecāl olsa şabābetden öṅünde

6. ā‘zāmı cihād eyle ki ‘ahdüṅde kıyāmı,

7. Eger istikşāf-ı ğavāmız-ı ‘ulumda daḥl ola fil-ḥāl tenaḳuzu ve

8. tensāķile ḳāil olurlar,mübtenā-yı taḥķīķ-i ictimāi‘ ezdād üzre

9. ḳorlar, eger ‘uḳelādan birisi anuṅ ḳabülünde teveḳḳuf eyleye anı ḳillet-i

10. tedbīr ve bī zevḳ olmağ mensüb idüp zevḳ-i selime havāle iderler.

11. Men lem yezuḳ lem ya‘rif ḥayāl çün bu maḳāli işitdi ortaya geldi

12. didi fermüde-i “ **Lā teḳümüs-sā‘atü illā ‘alā şirārin-nās**” faḥvāsı üzre

13. maşdüḳa-i ḥāl anlardur didi, ve ol ki āfitāb-ı ufuḳ-i nübüvvet eşābii‘

SAYFA: 44

BÖLÜM:A

1. hidāyet-nişān ile ḫaraf-ı şarka işāret eyledi ki “elfitnetü min hāhünā”

2.anlaruṅ avzā‘ı üzere dürüst ve munḫabıḳdur. Merāsım-i diyānet ve ikāmet-i

3. vezāif-i emanet anı iktizā ider ki fermūde-i “Yā eyyühelleziyne āmenū
4. izā laḳitüm fieten feşbütü vezkürullāhe keşīryan le‘alleküm tüflihün”
5. muḳtezāsı üzre ḳavā‘id-i temekkün ve istikrārı temhid idüp ḥuḫām-i
6. dünyā-yı fānī kendü nazarında haḳīr ide ,bir ‘acūze-i ḡaddāruṅg zīver-i elvānına
7. iltifāt göstermeye.**Beyt : Dünyā zen-i pīrest çı baş ed gertuḳ**
8. bā pīre zenī üns nekīzi du sih rüz, ve ‘avādi-yi ecelī mev‘id-i
9. endiše eylemeye, kendüyi maḥāvif-i ta‘ān rezm, ve maḥālib-‘uḳḳāb
10. çenḡe ata,mevā‘id-i şādıḳa-i ḳur’an ve ḥadişe vāşıḳ olalar ki
11. āfitāb- sa‘ādet-i dīdār-ı ḥor sāye-i mücāhidāni şaff-ı anādan ḫulū‘
12. ider, ve reyāḥin-i riyāz-ı Firdevs cūybārı şimşir-i ḡāziyāndan şulanur. **Şi‘ir**
13. Liḳāül-emnā-i fi ḍamānil-ḳāvāzıb, ve neylül-me‘ālī fi dirā‘ıs-sebāb

BÖLÜM:B

1. **Beyt :** Liḳāsın iste ma‘şūḳuṅg ḍamān-ı seyf-i şārimde
2. yitiş cāy-ı mu‘allāya ḥün ālūd ol zirihlerde ,vehm çün
3. bu muḳaddimāti işitdi ḳavā‘id-i medārısı mütezelzil olup eyitdi
4. öṅgdiyizenḡ memleketüṅg ser ḥadleri ki mevārid-i aḡdīye ve mā yaḫtāc ü re‘āyā
5. ve ecnāddur, ḫutulsun, ümerā-i cevārıḫ ve ser heṅgān-ı şehristān-ı
6. a‘lā ki ebḫāl-i memleketüṅg pīşvāları idiler anlar eyitdi ekser ḳayd-ı
7. üsārā ile mübtelā olup mücerred ḥayālünḡ edile-i taḫminī ve caḫm-i ḫannisi ile

8. kişi kendüyi ‘urza-i telefe atmaq ‘aynı fâhiş ve hayf-i azım

9. ola Mısra‘ hayf bürden zikârdânî nîst, vazife oldır ki

10. fermüde-i “ ‘Asâ en tekrahû şey-en ve hüve hayrun leküm” ihtimâline bu âfitâbda

11. bihincâr yolsuz dahl virilüb mütehevvirâne dinildi. Mısra‘ :

12. Râbiṭul-ḥâşî fi baḥril-‘avâlî, kendününḡ şimesin düzüb taḡdîm-i

13 şerâit-ı istikbâl gösterüp önḡce gitdiler. Beyt :

SAYFA: 45

BÖLÜM:A

1.Tedbîr çîst cüz siper endâhten ki ḥaşm

2.Senḡ bedest dâra dümâ âbkîmeyi

3.Senünḡ elünḡde sırça vü ḥaşmunḡ elinde senḡ

4.Tedbîr böyledür siperünḡ elden atasın

5.Şeyḥ bu ḥikâyetden ‘azım müteḡayyîr oldı ve didi. Sizi ḡayrî

6.kaziyyenḡüzde şımaduḡ ve cüzviyyât-ı umürda ıztırâbuḡuzu gördük

7.velî bunları bu velâda izhâr eylemek erlik şartı degül idi.Beyt :

8.Merhem çü nemiy nihiy mezen zahm, âhir çün dost ne-i mebâş düşmen bâri

9.Merhem urmazsaḡ ceriḥa bâri mecrûḥ eyleme

10.Çünki dostluḡ itmedünḡ düşmanlık itme yâr ile

11.Fil-ḥâl rüy-i iltifâtı ictimâi‘ eşḥâbdan dönderüp müteveccih-i ḥalvet

12.ve inḡitâ‘ oldı.Nedîm-i ḥads ki muşâhiblerinünḡ âkrânı ve ekmelî

13.odur. Muṭaraḥa eyledi.ḥades eyitdi ol nesne ki bize bu kaẓīyede

BÖLÜM:B

1. revm-ü işmām oldı oldır ki anuṅ emr-i salṭanatı Tevfīḳ-i rabbānīsüz
2. ve te‘yīd-i yezdānīsüz degüldür. **Mıṣra‘** : Biyhüde saḥun bedīn dirāzī nebüd,
3. **Esīr şoden vehm ve der āmeden der vecd der memleket-i ‘aql.**
4. Bu kaẓīyyede idiler ki nāgāḥ ser ḥadd-i şimāḥdan bir āvāze geldi ki
5. pīş revān-i ḳūşun-i nağmeden ki sāz-ı dilāveriyi çenḡe getürüb
6. ceṅ-i dilberi tertīb eylemiş. Bir köşeden ṭaşra gelüb kemend-i
7. naḳşehāyı gūne- gün ve tīz ḥamle ve efsūn ile vehmi cezb idüp kendüden
8. iletđi. Derḥal ki vehm bendegān-i ḥazretüṅ sa‘ādet-i būsı
9. bisāṭı ile müstes‘id oldı.ve nüvāziş-i pādişāḥāneye maḥşuş
10. olub velī-yi vecd ve daruḡa-i derd içün muḳarrer buyurulđı ki ol
11. serḥadde gideler çün ol leşkeri ḥuvan ḥavār ve dāruḡa-yi ḡaddar ol
12. memleket-i beheşt āyīn üzre hücum eylediler,faḥvā-yı āyeti “ **İza zülziletıl-**
13. **erzu zilzālehā** “ şadasını ol dīyāruṅ der-u dīvārından zahir idüp

SAYFA: 46

BÖLÜM:A

1. Fermüde-i “ Ve teran-nāse sükārā ve mā hüm bisükārā “ anuṅ evzā‘-i
2. āhālisinden mu‘āyin oldı. Bir memleket idi ki ruḥsār-ı dilberān
3. gibi leṭāif-i ṭaraifī gūnā-gün ile ārāste idi çeşm-i ma‘şūḳān gibi

4. menba‘-ı fitne ve āşūb oldı.Ve bir cāy-i münir idi ki riyāz-ı rebī‘
5. gibi envā‘-ı na‘ım ve nūzhet-āşar ile müzeyyen ve mücellā idi faşl-i şitā gibi
6. ‘avāşif-ı tefriķa vü teşvīş oldı.**Şi‘ir :**
7. “**izā dükketil-erđı**” menşūr-i hāk ber eyvānhā naķş-ı naţvis-semā
8. **Beit :** Yerdı ‘ışķ menşūr-i hāke dükketil-erzı temām
- 9.ţāk-ı eyvān naķşını naţvī-semā itdi nigār **Beit :**
10. leb-i bām gerde zemīn būs-i der, sūtūnhāzi zacret bürefte zicāy
11. Zemīnünġ tāmı öpdi ķapusunı, direkler zacretinden gitdi her cā
12. **Reften ‘aql bi-istikbāl-i sulţān ve cāh-yāften o ba‘de ez en**
13. Çün ‘aql gördi ki esbāb-ı ebehet ve hışmeti bir bād-i muhālif ile

BÖLÜM:B

1. Aşāġa döküp ve ümerā ve ecnādı ortasında leşkeri ‘ışķ bir
2. şadme ile ġubār-ı tefriķa ķopardı, dest-i du‘āyı “ **Emmen yüciybül-muzţarra**
3. **izā de‘āhü** “ dāmenine urup ġūş-i cān ile “ **Fe firrū ilellāhi**” fahvāsına ışġā
4. gösterüp deķāīķ-ı istizhār,ve revābıt-ı “ **Fesfahis-şafhal-cemil**” ķaydını
- 5.müştaķem idüp şimşir ve kefen elinde müteveccih-i muġayyīmāt-ı bārigāh-ı ‘ālem
6. penāh olup lisān-ı hāli bu ebyātunġ fahvāsıyla ġüyā oldı.**Şi‘ir :**
7. Ese’tü ve lem ahsenü ve ci’tüke hāriben, ve eyne liabdin min mevāliyihi mehrebü
8. yüemmilü gufrānen fe in hābe zannühü ,fema ecedü minhü alel-ardı ahyebü

9. **Beyt** : Çok isā'et eyledüm ihsana geldüm bes kaçup

10. mehrebī olur mu ‘abdūng çün velīsinden gider

11 fikri ider gufrānını kim zannı hāib olsa ger

12. bir ehad yokdur yir üzre andan ahyeb rü gider **Beyt** :

13. Raḥmet şıfat-ı huzā-yı baḳiyset , Vā nerāki huzāye ber güzined

SAYFA: 47

BÖLÜM:A

1. Ger cürm ve ḥaṭā-yi mābenāşed , besa'fv-i tübergü cānişined

2. **Beyt** : Ger ḥaṭām ola ve cürmüm verçi olmaya kanı

3. ‘Afv ü iḥşān ü kerem kim cūd ve faẓluḅg kânidür. derḥāl

4. āfitāb-ı ṭal‘at-ı ma‘şuḅ u burc-i ḥayālden ṭāli‘ olup ol ḥıṭṭayı

5. “**Ve eşrakatil-arḍubinurirabbihā** “ muḳtezāsı üzre eşi‘a-i behcet ü

6. şādümāni ile menşūr kıldı. **Rubāi**‘ :

7. ‘Işḳāmedü ve şod çü ḥunem endere ki post

8. Tāgerdmerātihī pür gerdzi dost

9. Eczā-yi vücudem hemegī dost girift

10. nāmīst bermenest ü bāḳī üst

11. ‘Işḳḳ çün geldi ‘uruḅum içre sārī ḥūn ile

12. Sürdi kendü ḡayrını pür itdi ḥubb ü yār ile

13. Cümle eczā-yi vücudum ṭıtdı yāruḅg varlığı

BÖLÜM:B

1. kırık adımdur görünen bâkî odur nūr ile menşūr-i eyālet-i ‘aqla
2. ‘azl kalemin çeküp rucū‘-ıkażāyā-yı memleket ve anuṅ cūziyyātın fesh
3. idüp sāyir ā‘yān ve vücūhātları ki anuṅ taht-ı hükümetinde
4. idi hiç āferīdeye dahl kalmadı. **Beyt :**
5. ḥadīs-i ‘aql dereyyām-i padişāh-ı ‘ışk
6. Çünan şodest ki fermān-ı ‘āmili ma‘zül
7. Her bār vehmüṅ eyyām-ı tevliyetinde erbāb-ı zevkuṅ pāye-i cāhı yücelüp
8. āvāze-i hayā-hūy ‘işleri ‘ayyūka yitişdi. Amma tertīb-i kavā‘id-i
9. memleket yevmen feyevmen inhiṭāta yüz tūtup ser rişte-i intizāmı ki
10. ‘aḳd-i pervān gibi evc-i cem‘iyyet ve ittisāḳda idi. Küllü ğarīḳin
11. yeteşebbeşü biküllü ḥaşışin muḳtezāsı üzre mānend-i āḫvāl-i müteḥayyiri
‘uḳde-i
12. inḫılāl ve teşebbüşe düşdi. Bir ḫıttā idi ki ḫaṭṭ-ı ḫūbān gibi esbābı
13. cem‘iyyet ve müvāneset cem‘ olmuş idi ma‘şuḳuṅ zülf-i perişānı gibi.

SAYFA: 48

BÖLÜM:A

1. Evc-i āġāz eyledi. **Beyt :** Şode ‘işmet ez ḳufl-i gencīnehā,
2. ḫırāşīde ez kiyne hāsipehhā, ḫarābī der āmed beher biyşei
3. betertzīn gücā başed endīşei **Beyt :**
4. Kiynehā-i sīnelerden tırmalandı ‘aql ü dil

- 5.Setr idüp ufl-i me‘arif gencin ol pir-i abir
- 6.un arabe muserif oldu cümle-i karı dilung
- 7.olmaya bundan beter endise-i cemi‘ kesir.
- 8.un masduka-i hali paye-i serir-i alaya yitisdurdiler ,Vali-yi kereme
- 9.ferman oldu ki ol mustevfi-yi divan-ı cud ,ve kahraman-ı malik-i
- 10.vucuddur, ta kim ceraid-i ceraim-i ‘akla rakami safh cekup ol itta-i
- 11.sherifung vizeratin anga tefviz ideler. un ‘akl il‘at-i keramet
- 12.geyup ol memleketung zabtına mesgul olup tercuman-ı vakti bu beyt ile
- 13.muterenim oldu. **Si‘ir:** Ve mali la esna ‘aleyk ve talema

BÖLÜM:B

1. ve feneytü biahdi vel-vefa ü kalil ve ev‘adte’ni attā iz amā melektenī
- 2.safahtü ve safhul-malikine cemil. . **Muqaddime-i münazarāt ve muqabelāt-ı**
- 3.ahali-i memleket insanī der eyyam-i devlet cihanyān hazreti
- 4.salhanat penah-i ma‘shuk un diyarı garāib etvar gevher-i ‘ulvi
- 5.rutbet-i insani taht-ı eyalet-i kahraman-ı ‘isqa geturdi. Envāri cemali tal‘at-i
- 6.ma‘shuki burc-i kemalinden tali‘ olup zamani devlet ve evan-i celaletine
- 7.rebi‘ neşv-i asar yitildi. Ve riyaz-ı hakayik-simar anı sebz-i sezaya
- 8.donderub secere-i cem‘iyyeti üzerine her shāhdan shukufe açup çemen-i
- 9.muradi her koseden hezaran gulbune benzedi. **Beyt :**
- 10.tad-ü çesmem be-dost biy nashod Hicr-i O vasl-ı kest aramverd.

11.Şiir : Bülbül-i zişâh-ı servbe gülbânunġ pehlevî

12.miy havând dūş dersi maķâmât-ı ma‘nevî

13.Ya‘nî biyâ ki âteş-i Mûsa nemûd külli

SAYFA: 49

BÖLÜM:A

1.tâ ez dıraht nükte-i tevĥîd bişnevî

2. Bülbül cū şâh-ı gülden ider bânġ-i pehlevî

3.İder sürûd-i ġoncada ebkâr-ı ma‘nevî

4. ya‘nî gelünġ ki âteş-i Mûsâ göründi gül

5. İşit dıraht-ı ġoncada tevĥîd-i nüktevî

6.ġayâl ki naĥl-i bendiyi mümevvehât-i emâl eylerdi ,‘arâyis-i ġonc u nâz ü

7.dilâl-i ma‘şûkınuġ meşşâtasına geldi. **Beyt :**

8.Zinķaşbend-i ġayâlim ĥoş âmediyn ma‘nî

9. ki şureti binigâred be şekli dilberi mâ

10.**Ve vehm ki :**Nevĥagerlikde iġa‘at-i evķât-i şimesi var idi.şüyün-i

11.inkıġâ-i kirâm anunġ şivesi idi. âkvâl-i ‘uşşâķı terâne ile müterennim

12.oldı. **Beyt:** Aĥir be sâz-i nayz işâdi ydemiyezede

13.ân dil ki der keşâkeş-i nâleçüçenġbûd**Beyt :**

BÖLÜM:B

1.Ol dil ki nâle içre keşâkeş ola çü çenġ

2.Şādī deminden eyle dem-i nāyī pür nevā

3.**Nazar ki** : Tevcīh-i kazāyā-yı cidālanuᅡ fenni idi tertīb-i muᅡaddimnāt-ı

4.vişāle meşgul oldı. **Şi'ir** :

5. Merā bimedresehā pişşāzīn be meclis-i ders

6.ᅡikāyet ü edeb ü ders-i 'ilm būdī kār

7.künün be çeşm-i gāzālāne em çünān gerdend

8. Ki şeb be ᅡavāb-i ᅡoş ender gāzel kōnem tekrār

9.**zākire ki** Rūznāmçe-i evkātın ᅡıfz-ı şuver-i ᅡaᅡāyık-ı müteferriᅡ

10.ve me'ānī-yi mütekeşşire meşᅡūn idi. Müstaᅡraᅡ-ı ᅡatm-i ᅡur'ānı ve cem'īve kemāli

11.oldı **Beyt** : Tevbede ādān çeşm-i şāhidbāz u ān şāhidmerā

12.zānīᅡ men vaᅡtı ᅡadīş-i pāz sāmī ger demī **Şi'ir** :

13. da'vā-yı zūhd itdüᅡü çün ᅡışmile ᅡançer çeküp

SAYFA: 50

BÖLÜM:A

1.tevbe virdi. çeşm-i şāhid baᅡga hem şāhid daᅡı, **Şi'ir** :

2.Vellahü e'lemü enniy lestü ezᅡürühü , ve keyfe ezᅡüru men lestü ensāhu

3. **Ve ᅡis ki** :Anuᅡ zād-i idrāki her dem ᅡānūn-i dīᅡer üzerine idi

4.ve basīᅡ-i zevᅡı vādī-yi dīᅡerde sürüd iderdi. Şimdi dükeli medarı ki

5.idrakini sāz-ı leᅡāif-i maᅡbūb üzerine rast idüp çenᅡde nevāzişin

6.iᅡşār iderdi**Beyt** :vaᅡtı dil-i şeyᅡāyı refᅡı begūlistānihā

- 7.Biy hıvīşteneş gerdiy bŷy-i gül-ü reyḥānūhā
8. Ki na‘razedīy bŷlbŷl ki cāmedirīdī gül
- 9.tāyādi tŷ ŷftādem ez yād bürefṭānhā **Beyt :**
- 10.dil-i şeydāyı bir vaḳıtda giderdi seyr-i bostāna
- 11.apardı bŷy-i gül ‘aḳlın dŷşŷp mest oldu ḥayrāne
- 12.gehi na‘me urur bŷlbŷl kahi gül cāmesin yırtar
13. ya zikruṅṅ itdi ŷftādeye bī-hoş oldu reyḥāne

BÖLÜM:B

1. **Basar ki :** Anuṅṅ mesraḥ-ı idrāki sŷtŷḥ u ecrāmi keşife eştevā-i
2. şaḳīyle idi,Şimdi ‘ayni leṭāif-i cemāl-i maḥbŷb idŷb deḳāyıḳ-ı kemālī
3. naḳar-ı himmetine gelmez oldu. **Beyt :**
- 4.Beher çe mīni kerem şŷret-i tŷmībīnem
- 5.Derīn miyāneheme der çeşm-i men tŷmeriy
6. Her neye itsem naḳar senüṅṅ cemālīṅṅ görürem,
7. pes bu cem‘ icre gözümde merī sensin her naḳar
- 8.Sem‘ ki anuṅṅ mesraḥ-ı idrāki sŷtŷḥ-ı icrām-ı keşife ve azva-ı şaḳīyle
9. **Sem‘ ki :** dāīmā müteraşşıd āḥbār ve esmār-ı bī-ḥāşıl ve mütenaşşıt-ı āḥvāl
10. ve eṭvār-ı lā ṭāyıl idi.Şimdi ma‘şuḳ ḥikāyetinden ḡayrī nesne-i
- 11.gŷş eylemez ve melāmet-i ‘ışḳdan ḡayrīsini diṅṅlemez oldu. **Beyt :**
- 12.Eger bāmen seḥun kŷyizi şādī çŷmer zeṅṅŷ ger dem ser-be-ser gŷş

13.Şi'ir : Fekâne uzlûke 'asā men aḥbebtihū

SAYFA: 51

BÖLÜM:A

1.ḳadimte bihiy ve kâne sem'ī nāzırī ve yesme' u minnī lafzuhā külle biż'atin

2.bihā küllü sem'in sāmi'in mütenaşşıtı **Beyt**

3.Şadılıḳdan benümile ger seḥun kūy olasın

4. ḥalkālar taḳam ḳulaḳuma tarabdan bendevār

5. Ger beni itsenḡ melāmet umaram raḥm idesin

6. kim ḳulaḳum nāzırumdur her 'usr'de var yesār

7.**Zübān ki** :dāim tercümān-ı müteferriḳāt-ı ḥikāyāt ve müzahrafāt-ı rivāyāt ile

8.başa varurdu.şimdi dükeli mahbüb zıkrin ider oldı.Şi'ir:

9. yüşni 'aleyhāfī külli laḫifetin bihā küllü lafzın tālefī külli lafzati

10.**Beyt** : *Tū farz kūn ki çū sū sen heme zübān gerdem*

11.Kücāz-i 'umde-i medḫat bürün tüvān āmed **Beyt** :

12.İdedüm aḡga senāyı her leḫāifde laḫif

13. Ol cihetden söz uzanur lafzı ḳıldıḳ perdedār

BÖLÜM:B

1.Eyleyem süsen gibi cümle zübān farz eyle sen

2.Midḫayinünḡ 'uhdesinden kim gelür ider şümār

3. Ve **şemm ki** : İstişmām-i şunūf-ü revāih ve envā' - fevāihıla mültez olurdu

4.Şi'ir : Ve enşaka reyyāhā biküll irakıykatın

5.Bihā küllü en finnāşeķa külle hebbetinBeyt :

6.Sevdā-yı müşg-i hāliş eker dārī ey şabā

7.Mekzerz için zülfeş ü fikri haţamekün

8.şemm ider enfās-i bŷy-i gülşeni her zerreden

9.Enfe istinşāk ider her mehbeden bād-i şabā

10. Ey şabā sevdā-yı misk-i hālişüñg gervār ise

11. Geçme zülf-i cu'desinden itmegil fikr-i haţā

12.Lems ki :Her nevi' müstelezzāt ile mütemetti' idi şimdi dŷkelisin anġa virdi.Şiir :

13.Veyleşŷm minnā külle cŷz'in lisāmihā – bikŷllif eminfī lemsihi külle kŷbletin

SAYFA: 52

BÖLÜM:A

1.Beyt : La'l-i le beş ki neleysŷdem men henŷz

2.Miy liysem ez hālāvet-i ān kŷrbe vār dest Beyt :

3.Lems-i muţlaķ benden alur küllü cŷz'ünġ kŷblesŷn

4.Kublesinden oldılar efvāh-i küllī bŷsedār

5.Bir gice la'l-i lebinden olmış idim bŷse çān

6.Ol hālāvetden yalaram ellerimi kŷrbe var

7.Fil-cŷmle sābir ā'yān-i memleket-i insāni va anuñg ā'vān-i iķāmeti leţāif-i

- 8.erkân-ı rabbâniyyunuñ niysesiyile ğayâhib-i tefriķa-i zılmât-i hümümde
- 9.sergerdân idiler devlet-i ma'sûķ ve hengâm-i salţanat eyyâmında
- 10.āvâz-ı diltür-i ğavâyetden ğalaş olub mezâyâ-yı teraķķiye mahşûş
- 11.oldılar. Ve ol padişâh-ı raĥmet-penâhuñ meymân-i 'avâtıfı ve merâĥim-i
- 12.müteraşşıĥasıyla her birinüñ 'â'sân-ı âĥvâli üzre bu feĥâvî ile
- 13.ġazel-sirây oldılar. **Beyt** : Meger iķbâl-i şemi' nev o bâyzî

BÖLÜM:B

1. ğamunġ pervânesi perrîni yaķdı ya şebbâzi sifid zâġı sipâhi
2. Kapup ġülzâr-ı şebden taşra atdı Yâĥûd servî ki târemden ġöründi
3. ki bize ĥasıl itdi serbülendi **Şi'ir** :
4. Ne'am isferrat leylen feşârat bivechihâ nehâran bihi nûrul-meĥâsini sâti' u
5. eberķun bihâ minel-ġafri lâmi' u em irtefe'at min vech-i leylid el-yerâķî'
6. **Beyt** : Berk midür ġafir-i felekden lem'a iden yâ hû nûr
7. yâ müberķa' vech-i leyliden mi oldı mürtefi'
8. ġündüz oldı ġiceler vech-i şabîhinden anuñġ
9. ol sebebden dürr-i nehâruñġ nûru olmaķ münseti'
10. **âġâz-i münâzara-i vehm bâ 'aķl ve eşĥâbeş** fe emmâ çün vehm
11. Bu devlet-bâzuñġ ibtidâ-yı zuhûrundan tebâşîr-i şubĥ maţla'ından
- 12.kendünüñġ taķaddüm-i ĥizmetini melĥûz iltifât idüp her dem vesîle-i
13. Pâyeyi câhı sebebi ile yücelürdi. Ol yüzden ki deķâyıķ-ı leţâif-i

SAYFA: 53

BÖLÜM:A

- 1.teşbîhde bu devletünġ mütedāvili ve işīlāh-ı müşāviri berāt-ı
- 2.büzürkîde şu‘ūr-i şuru‘ ile müşterek idi. Ve ‘aql celāl-i ġadr ve ‘azīm-i
- 3.şān ile bu kemālden ‘āri düşmiş idi. **Beyt :**
- 4.‘aql ki ez ġāfıġayn-i kūy-i beşāret rubūd
- 5.Hest be meydān-ı ‘ışġ ‘averī ez aġvelān
- 6.‘ aql nazār ile ki anuġ nefs-i nātıġası idi şaded-i münazarada gelüp
- 7.‘aql ile mu‘āraza iderdi. Bir maṡlūb ki nazār-ı ġuvvet-i ġudsī ile
8. anuġ teessūs-i bünyānı muġaddimāt-ı yaġīnī ve edille-i zārūrī üzerine
9. ġonulmaya vehm andan yüz çevürürdü. ġarāin-i zannī ve fıġarāt-ı ġıṡābī
10. ile anġa tibyān eyletmez idi. Her bir ‘aġdi ki ‘aql ser engüşt-i tedebbür
- 11.ve teemmül ve revābıt-ı berāhīn-i kāṡı‘ā ile müstaġkem itse vehm bir
12. kırışme ile perde açup anuġ revābıt-ı veşıġāsını eş‘ār-i raġtī ve
13. ġal-i laṡıf ile ġamdan aşıġa iledürdü. **Beyt :**

BÖLÜM:B

- 1.‘aql bā ‘ışġ ber nemī āmeyd ġū remüz dūr-i serd-i üstād
- 2 ‘aql bā ‘ışġ idemez tecelli ki remzdur serd itmez tecelli
- 3.ve her ġend ‘aql delāil-i ‘aqlī ve müekkedāt-ı naġlī ile bu ma‘nānuġ işbātını
- 4.iderdi ki iltizām-ı tekālīf-i şeri‘ mübīn ve irtikāb-ı nevāmīs-i dīn-i

5 met̄insüz intihâc-ı tarîk-i yakîn şüret bağlamaz.ve anuᅡ cādde-i sülûki

6 mütemeşşî olmaz. **Bejt** : Kürte-i ez rişte-i dīn kerde end

7. penbe-i ᅡallâc bedīn kerde end **Şi'ir** :

8.Penbe riştesinden itdiler bu kürte-i

9.kuᅡnî maᅡlûcı bunuᅡ için eyledi ᅡallâc-i dīn, vehm bu cevâbuᅡ

10.taᅡrīrinde eydürdi ki tevessül elin dâmen-i esbâba urup poşt-i

11. i'timâd u i'tizâdı müttekâ-i â'mâl üzerine ᅡomaᅡ buncılayın

12.ᅡâzretdeki mutaşarrıf-ı dīvân-ı kerem olup pervâne-i veheb-i iᅡlâᅡ ile

13.ᅡazâin-i 'avârif eylemişdür.Bu cihetden tarîk-i sâlikânı huşmend.

SAYFA: 54

BÖLÜM:A

1. verâ-i ᅡâlibâni ᅡıradmend deᅡüldür. **Bejt** :

2. Maşlaᅡat vaᅡt derân dīde end, gez tū ᅡar ve bâri tū biᅡarīde end

3. tā tū çū 'isâ bederi dil resī. bī-ᅡâr ve bī-bâr bemenzil resī

4 Görüyüz maşlaᅡat şol vaᅡtı kim anda ki senden bâr u ᅡâr satun alına

5. İricek 'İsâ-veş dil bābına sen irersün bâr u ᅡarsuz menzīline

6. Ey 'aᅡl-ı ᅡikâyeti nemek fūrüş ve bārigâh-ı maᅡmūd meşhûrdur ki çün

7. sultâna ma'lûm oldu ki ol kezzâb-ı hevâyi maᅡbah-ı 'ışᅡ âyâsıyla

8. nemek-niyâzlıᅡı vesīle-i söz iᅡhar itmişdür. **Mısra'**:

9.Bahâne gerde em nân rā velikin mest-i ᅡabbâzem 'aᅡl itdi sen

10. bu muknet ve isti‘adād ile ʔama‘ elin kâse-i maḥmūda urursun ki
11. anuḡ sümāt-ı hıṣmetin pīlān-ı kūh-peykerler çeker ey şūr baḥt bārigāh-ı
12. maḥmūd nidā-yı nemek yeridür. **Beyt :** ger tū ḥazāne-i nīst dest-i ʔama‘
13. Dilīr der şiken-i ʔura-i eyās mekūn **Beyt :**

BÖLÜM:B

1. Eger ḥızāne-i maḥmūde olmasa tama‘uḡ bahādurānā aşılma eyes ʔurrasına
2. cevāb virdi ki bu esbāb dükeli vaşl ve sāz-ı ma‘şuḡıdur ol
3. eyesiçündür. āmmā ‘aşıklıḡa çeşm-i giryān ve ciğer püryān olmaḡ
4. esbābdur. aḡga suḥtegān-i āteş okurlar. **Beyt :**
5. ‘Işḡ bāzān digarend ve ‘ışḡ sāzān digarend
6. āniçedür Ferhad mı bīnīm der pervīz nīst
7. ‘Işḡ bāzī bir daḡıdır ‘ışḡ sazı bir daḡı
8. anı kim ferhād idübdür itmedi pervīz anı.
9. **Mısra‘ :** Sālik er ḡod şad hūner dārad tecerrüd bāyedeş **Şi‘ir :**
10. Fe aḡbil ileyhā venḡahā meḡīsan faḡad
11. veşaytü linuşḡī in ḡabilet vaşıyyetī
12. Eylegil iḡbāl aḡga ve ḡıl teḡābül ol yanḡa
13. nuşḡuma itdüm vaşıyet ger ʔutarsa pendümi.

SAYFA: 55

BÖLÜM:A

1. ‘ aql ne kadar teħaccüc-i kâfî‘ā itdükce anuñg rütbet ve menziletî hař olurdı.
2. ya‘nî şeref-i ıruķ ve fażilet-i mesāliki ‘ızzet-i maķāşıd ve nefāset-i
3. netāicden ma‘lüm idinmek olur. Ve kemāl-i şecere semere-i zāhirden bilinür.
4. Bu ıarıķ ki sizüñg meslüküñgüzdür. Bu dağı bir ıāifedür anuñg nihāyetinde
5. şaıııyyāt-ı lā tāil ve tāmāt-ı bī-ħāşıldan ğayri nesne gözükmmez.
6. işitmedüñg mü istihşāl-i me‘ārif-i yaķinî ve haķāyık-ı ilāhî ki maışşül-ü
7. kārĥāne-i vücüd ve icād, ve ser defter-i rüznāme-i zuhūr ve izĥardur.
8. Bu ıarıķla mümkün olmaz ve bu nev‘ile müyesser olmaz. **Rüba‘i :**
9. Çü ma‘dindür be ka‘rı deryā baş ed Berĥuşuñg ıaleb koni sevdā bāşed
10. ān rā ki dil ü dīde bīnā baş ed āncā ıalebdür ki hemā āncā bāşed
11. Madendür çünki deryāda ola, ıurıda itmek ıaleb sevdā ola
12. ol gönğül kim gözgüsi şafidürur , anda ııl dürri ıaleb ğāninde ola
13. ‘ināni ihtiyāri ıabī‘at eline virüp evdīye-i muķtażāyāt-ı heyülānî

BÖLÜM:B

1. ve bevādi-yi tenevvü‘atı tefriķā-i cismaniye düşmek .” **Efe raeyte men itteħaze**
2. **ilāhehü hevāhü”** faĥvāsın kendüye şi‘ār düzmek,ve buni ıarıķ-ı
3. pisendīde ve rāh-ı bergüzīde şanmaķ ve ‘āmmenüñg maķbülātına temessük
4. ve maķülāt-ı mustahşenesinden eylemek, ve mebānī-yi ıāziye-i ehl-i
5. baıālet ve eş‘arı münhemikāt-ı feyāfī-i đalālet işbātı üzre “ **Veş-şuarā ü**

6. **yettebiuhümül-gāvün** “ muḳtezāsı üzre vaż‘ itmek, ğurūr u hevācis-i

7.nefsāni ve tesvīlāt-ı ğavāīl-i şeytānīden ğayrī degüldür, **Mısra‘** :

8. Maḥmilī diğer neḥvāhed būdeneş. **Şi‘ir** :

9. ve ğarruke ḫatta ḳulte mā ḳulte lā bisebābetin,, şeyn ü meynin lübsü nefsin
temmenet

10. meğer iyn bāde-i diy nest ü ve besse çāre-i iyn kâr hemīnest ü bes

11. ḳadr-i dil ü pāye-i cān yāften cüz beriyāzat netüvān yāften

12. ğurūrunġ göricek didüm ki ya rab, libas-ı nefsi şeyn-ü meynden itdünġ

13. meğer bu bādiye-i dīn oldı olā bes, bu kârün çaresini böyle itdünġ.

SAYFA: 56

BÖLÜM:A

1. dilünġ ḳadri ve pāye-i rūḫa irmek, riyāzatsuz ne müşkil varḫā itdünġ

2. Vehm giru zārāfet beşinden şaded-i cevābda dir idi. ihtiyār-ı ḫarīḳ-ı

3. fikri şeref-i maḳāşıd için eylemek ve ihtiyāri nefāis-i merā‘ ve anuġ

4. iddiḫārı sebebi ile ecmāli ā‘māl-i merākibi tündi ā‘mārına ḳoyub

5. sūr perestāni bāzar-ı zühd ve ‘ibādet maḫfiline müteveccih olmaḳ ‘ālem-i

6. esbābuġ piş-i bīn olanlarunuġ işıdır. **Mısra‘** :

7. Lā übālī rāser-i sevdāyi iyn bazār nīst. **Beyt** :

8. İy demet ‘isā dem ez dūrī mezen, men ğulāmi ān ki dūr endiş nīst

9. **Beyt** : İy ki enfās-i mesīḫinden dem urmaz kimesne

10.Ben ğulāmıyam anuġ kim dūr endiş olmaya **Şi‘ir** :

11. Temessek biezyālil-hevā ve dayil-hebā, ve halli sebīlel-miskīni ve in cedde

12. **Beyt** : Hevānuᅡ zeyline yapış ᅡabā-i ᅡubbi terk eyle

13. Ko gitsün yoluna zāhid anuᅡ semtine sürtünsün,

BÖLÜM:B

1. Ve emmā hikāyāt-i iktisāb-i cevāhir-i ᅡaᅡāyık ve iktinān-i dūrer-i me'ārifī

2. bilmek olurdu. Eger meslaı' ᅡaᅡavāt-ı efkār ve iᅡtināş-ı maᅡālet-i

3. ᅡāriha ile māye-i şūr-i deᅡāıᅡı ᅡıᅡta-i idrāke getiribilmek olaydı.

4. Emma bir cevāriᅡ-ı cūzvīye ve ᅡuvā-yı mübter vesīlesiyle hevāyı fezā-yı

5. ıᅡlaᅡdan ne ᅡadar leᅡāif-i me'ārif ifāzat şı'ār olub ᅡeᅡᅡal-i iş'āra

6. gele **Beyt** : Zi sa'yı māᅡi küşāyed tūrenciv yeştenem dih

7. ki ᅡeşm-i sa'yı za'if est bī-ᅡirāᅡı hidāyet **Beyt** :

8. Sa'yümüzden fethümüz nola ki sen rah vir bize

9. ᅡeşm-i sa'yüm oldu ᅡün şemi' hidāyetsüz zā'if. Erlik oldır ki

10 ser-i ihlāşdan dest-i isti'dād-ı sāir ta'ammülāt ve tesebbübātđan

11. yuya ve semā-i vehebden yanᅡa ᅡaldura, ve andan istid'ā-yı meᅡālib eyleye,

12. ki anᅡa bir selef dimişlerdür. Er-racülü men ye'külü min fevᅡıhi lā min taᅡt-i ercülühi.

13. **Muᅡaddime-i münāzara-i vehm ve ᅡayāl** tā ᅡazīye şunᅡa yitişdi ki.

SAYFA: 57

BÖLÜM:A

1. Şeyh bir vakıtta idi ki h azreti sal anat penah-i ma's uķı bis t-ı
2. m b setat d sey p b rig h-ı muh tabete virildi. Ve evz  - memleket ng
3.  ayy ve ref'ında ve 'arz-ı ih til linde ki anu ng meb ni-yi zabtı vehm sebebi
ile
4. vaķı' olurdu. Bir c r'et babında an ga hik yet olunub bir ces ret
5. ki her b bta g z k rdi. Ol e n da iken bu devlet ng eyy mında
6. mesamii' 'al yeye yitiŗdi. Ya'n  bundan  ngdin ki  fit b-ı le  f
7. t b-i h zret-i ma's uķı s ye-i iltifatı bu h r b  b de atdı her  feride
8. bir ŐuĖle men t idi h vŗala-i iktid rında olana kıy m g sterdi.
9. her  yine sa r evz i' memleket riŗte-i intiz mde olub ekŗer  hv li
10. nehc-i istik amet  zre ge p 'ay m n-i n r-i ' t fet ve Ő m l-i merhamet ng
11. nih l-i devleti y celdi.ve her kimsen ng b ny dı konulup p y-i ces reti
12. kend  q dr   mertebesi kiliminden i eru  ekdi. Vehm ki bundan
- 13.evvel eŗr f-ı d vans z ol meb n n ng c zviyatında naz r u h rek tu ng.

BÖLÜM:B

1. Ėayrına ta'alluķı var idi. Hi  q zıyye de ayrıķ daħl virilmedi ve her
- 2.nesne-i taħķ k-ı k lly t-ı h qayıķı ve teby n-i ilham t-ı deķ yıķda h y le ol
3. y zden ki inŗ -i d v n taŗv r u temŗil   ta'alluķı giru t tardı. ve
4. le  f-i me' n -yi h fiye kav lib-i Ő ri keŗ fi visaŗasınsuz 'urz -i

5. taḥkīk ve tebyīn idemezdi. Artuğırak daḥl buldı. Ve ol daḥi her bār.
6. tavḳ-ı muṭāva‘atdan baş çekerdi. İllā hergiz daīre-i edebden ayağın
7. ıaşra ıomazdı. Ve maḳām-ı muḳāvetde ıurmazdı.vehm anuḡ ḥılāfı
- 8.idi. bā vüçüd ki ıuşūr u rütbet ve ıillet-i bizā‘at ile immeḥāt-ı ḥaḳāyık
9. ve külliyāt-ı ebvāb-ı me‘ārifde da‘vā-yı mu‘ārazā ile ilerü gelürdi, **Şi‘ir :**
10. üallimühü er-rimāyete külle yevmin felemmā iştēdehü sā‘adehü zemānı
11. ve bundan bedter ki ıazayānuḡ ki rucu‘ı anḡa ola ardına atub
12. mühmel ıor idi. Eger ıāmet-i istikāmet-i āḥvāl-i memleketde inḥırāf
13. peydā olsa bu memerden geçmek dilerdi. **Mısra‘ :**

SAYFA: 58

BÖLÜM:A

- 1.İlac-ı vaḳı‘ā pīş ez vuḳū‘ bāyed gerd. Çün bu haber bu keyfiyetile
2. pāye-i serīre yitişdi. Derḥāl vehm ve ḥayālünḡ iḥzārına fermān
- 3.olub bunlardan şordı ki kendü iştigāl-i ḥāşşanḡuzdan tekā‘üd ü
4. ihmāle sebep nedür mucib-i tecāsür ki şeyḥ sizden şikāyet ider.
5. nedendür. Vehm evvela cevāba mübāderet gösterüb didi.andan
6. önḡdın ki āfitāb-ı tal‘at-i pertevī devlet-i ma‘şūkı bu ser zemīni
7. “ **ve eşraḳatil-erḑu binūri rabbihā** “ eşi‘āsıyla münevver idüb dükeli
8. ḡayāhib-i tefriḳada ser gerdān olub mişḳāt-ı ḥizmetinden lem‘ā
9. olmuş idünḡ anuḡla ıana‘at gösterdünḡ, şimdi ki anuḡ meyāmīn-i işrāḳıyla

10.zerrāt-i vücūdunḡ mihr-i devlet-i iḡbāli hażīz-i ḡumūldan evc-i nebāhatde

11. merāḡı-yi ḡurb ile cevlān göstermek oldu faḡvā-yı **mısrā'** :

12. Fi ḡala'tıḡ-şemsi mā yuḡnīke an zuḡali, rūzigârumuzunḡ ḡi'arı

13. olub saır şevāḡıl-ı müteferriḡâdan ḡāfil ve zāhil ḡalduḡ **beyt** :

BÖLÜM:B

1. Sa'dī ezīn pes ki rāh pīş tū dānist

2. gez rāh-ı diger reved ḡalāl-i mübīn est

3. ḡad eşraḡatil-erḡu binūrir-rāḡ festaḡını bişubḡihā anil-mişbāḡ

4. **Şi'ir** : Sa'dī şimden giru rāhi bildi ḡün ünḡünḡde ol

5. Bu ḡarīḡı terk iderse ol ḡalāl olur yaḡīn

6. ḡün münevver oldu ḡabrā nūr-i bezm-i rāḡ ile

7.Ol ḡanī envār-ı şubḡu ile mişbāḡdan hemīn ḡayāl itdi.

8.sözi bununḡ gibi ḡazretdeki cevāhir-i ā'rāz-ı kevneyn anunḡ rāyicinden

9. cüzā olur.şevaīb-i tekellüfü ve telbīşden ḡālīş . ve ḡavāīl-i

10. taşallüf ü ve tedlīşden şāfi 'arż itmek gerek . **Mısrā'** :

11. Ki siyeh rüy şeved her ki derūḡaş bāşed, ḡāl budur ki biz

12. bu māye-i ḡabiliyyet ve isti'dādi pāye-i serīr-i kevneyn ḡarīrde ol

13. ḡazretünḡ ḡilmānı şaffında ol üzre ki raḡam-ı ḡabül bulmuşuzdur aḡlunḡ.

SAYFA: 59

BÖLÜM:A

- 1.ümn-i terbiyet ve mesa‘î-yi cemile-i hizmetindendir. vakt-i fiṭāmda
- 2.dāirelerden tecennüb, ve ḥīn-i iktitāf-i şimārda bāğubāndan tecāfī
- 3.göstermek , cins-i nişān ve ḥāmet-i ḥātmet ve sū-i ‘aķıbet ola.
4. “Le in şekertüm leezīdenneküm ve lein kefertüm inne ‘azābī leşedīd “ **Beyt :**
5. devām-ı devlet ender ḥaķ şināsīst, zevāl-i ni‘met ender nā sipāsīst
6. Niçe müddetdür ki hizmet-i vehm müsteḥaķķ-ı terbiyet ü mu‘teddün biḥādur.
7. Mücerred gāh gāhī kendü mecālis-i lehvinde guşşā-i mizāc-i nüdemā-i meclis
- 8.ve anlaruṅg duḥake-i meḥāfili oldı. Fermān-i iz‘ān-i şeyḥden baş
- 9.çeküb dāire-i tecāsürde ḳadem-i teḥāsür māl vaz‘ idüb, ve maḳām-ı
10. muḳābelede mu‘arazāya ṭurur. Fermūde-i Rahimellahü –ifra arafe ḳadrahū
11. ve lem yete‘adde ṭavrahū faḥvāsından gāfil geḳüb kendüyi anuṅgla mütecelli
12. eylemez,Sünnet-i ḳadīmeden ğarvv itmek olmaz. “ **Ve kezalike ce‘alnā**
13. **liküllü nebiyyin adüvven** “ ma‘lüm ola ki dāire-i istikmāle bu muḳābelātdan çāre

BÖLÜM:B

- 1.Olmaz.**Beyt** : Derīn çemen gül-i bī-ḥār kes neçīd ārī
- 2.çırāğ-ı muştafavī bā şerārı bu lehebīst
- 3.**Beyt** : Bu çemende kimse gül dirmez dikensüz ol belī
- 4.kim çırāğ-ı aḥmedidür bā şerār-i bu leheb. Ben bende her bār
- 5.ḥızmet-i şeyḫda muқаşşıram, sebep bu ki ḥızāne-i melbūsāt-i ḥāşşa-i
- 6.sultāniyye ve anuṅ temhīd-i esbābına meşgūlem ber muḳtezāyı “ **külle yevmin**
- 7.**hüve fiy şe'nin** “ **Beyt**: Her nefis cāme-i diger pūşed
- 8.Her zaman cāme-i diger cūyed. Her āyine ma'zūrem. Ve hem çün
- 9.bunı işıtdı didi bu ḳazāyā ki sen irād itdüṅ dükeli benüm
- 10.müstedillātumdur. Bu muḳaddimāt senüṅ kesr-i ilzāmuṅga sebep olur.
- 11.Buna ḥikāyet-i tedlīs ve telbīs dürr-i kimüṅ fennīdür. Bu şīve-i şeyd-i
- 12.dürüg zāhirdür ki bir şıyme ki dilersin. Küllü inā-in yeterişşahu bimā fihi
- 13.**Beyt** : Mā nazar ber rüy-i ez rāh-ı ma'nā gerde iym.

SAYFA:60

BÖLÜM:A

1. Her ki mā rā beste-i şüret şināset gāfilest
2. **Beyt** : ḥüb rüye biz nazar ma'nā yüzinden iderüz.
3. Ol ki bizi beste-i şüret bilür gāfildür ol. Femmā ḳaziye-i
4. bī-mürüvveti ve nāsipāsı şol kimsenüṅ ḥaḳḳında söylemek olur ki anuṅ

5. derecesi üç kurbe yitişüp ve mertebe-i şeref-ü ‘izzete irdükden şoᅡgra
- 6.dostāni ᅡazīz-i ᅡumūlde ᅡoyub ve bāl-i zilletde ferāmuş ide, vücūd-u
7. isticma‘ esbāb-ı temettu‘ ve istiᅡşāl-i mevādd-i murād ile teferrūd idüp
8. bir dem puşt-i irādeti müttekā-i istirāmet üzerine urmaya, belki dāimā
9. sāk-ı sa‘yden ezyāl-ı teveccūhi teşmīr gösterüp meydān-ı Ciddede
10. ictihād-ı kār ide, ki ākrān-ı ᅡalkā-i müzākere ve ā‘vān-ı zamān taᅡşīl
- 11.ve istifādeyi ᅡomaya ki evᅡāt-ı şerīfe-i burhān aᅡvāt-ı ᅡadīmeye maᅡsūs
12. olup ol aᅡdıye-i ma‘ᅡūd ile ᅡanā‘at göstereler ki **Beyt :**
13. Baᅡdād hemānest ki didi ve şinidi

BÖLÜM:B

1. Rev dilberi nev çūyi ᅡeh-i derbend-i ᅡadīdi ve yārāni sūmāᅡı ni‘me tūᅡāyi
2. taze ve müstelezzātı bi-endāzeze şılā ide, ve kendūyi vaşmet-i
3. “Men ekele vahdehū” dan maşūn idüb anuᅡᅡ nisbeti bu me‘āniden
4. dūr ola, belī ol nesne ki anlaræ i‘tikāf-z zevāyā-yı ‘aᅡāīdi
5. taᅡlīdiye taᅡrīz ider.ve teraᅡᅡı me‘āric-i taᅡᅡıᅡdan mani‘ olur.
- 6.ᅡahirān bu nisbet üzerine aᅡreb ve bu semt üzerine olur **Beyt :**
7. Lāle sāᅡar giru nergis mest ü bermen nām-ı fışᅡ
8. dāverī dāram besī yā rabbi girā dāver konem
9. Lale sāᅡar ᅡutdı nerges mest bende nām-ı fışᅡ
- 10.ᅡadılık ᅡoᅡdur işüm yā Rab kimi ᅡākım ᅡılam

11. ve emma hikâyet-i teşallüfât nüzhet-i âhvâl-i dünyâdur ,anlaruᅡ
teveccühât-ı

12. bi- teveccühleri hiç nesneye değmez. ęalenderanı lenger-i başiret

13. kımarhâne zindeleri ile yaftaları ve teveccühât-i ittişâli mallarınuᅡ

SAYFA: 61

BÖLÜM:A

1. ęadri ol ęadar degüldür. **Şi'ir :**

2. Ve lev 'azze fiyhâ ez-züllü biz-züllü lel-hevâ

3. Ve lem tekü levlâl-ęubbü fiz-züllü 'izzeti

4. Ger muhabbet zillet içre olmasaydı iy 'amü

5. bulmaz idüm ęazretinde ben anuᅡ bu 'izzeti

6. ęabiliyyet mâyesin zilletde bulur merd olan

7. ęâbili mağbül ider anuᅡ hevâ-yı behceti

8. Ve anuᅡ kıyında şol nesne ki ęazreti salęanat penâhda â'râz-ü

9. iltifâtsizlikdür suhteler gözinde hemân 'ayn-i iķbâl-ü iltifâtdur. **Şi'ir :**

10. Cevvirü ve şuddü evehücürü mezaynâküm ve tebâ'adü mâ şitüm ve
tecennebü

11. fel-cevru minküm 'adlün ve şudüdüküm vaşlün ve bu'düküm ledeyye
teğarrabü

12. **Beyt :** Cüvru hicre dönderüᅡ virmenᅡ vişâli ęurbe râh

13. idüᅡ irâķ anı kim diler tecennüb gösterür.

BÖLÜM:B

- 1.Cevri size ‘adl olur ve reddünġüz hem vaşl olur
- 2.Bu‘duñguz ġurb-i vişālide teġarrub gösterür
- 3.**Beyt:**‘ āşık-ı sūzende-vü vez zevġı ‘ālem bī-ġaber
- 4.Murġ-ı āteş ġāvare lezzet key şināsed neyşeker. Çün ġayāl
- 5.maġāl-i vehmi bu minvāl üzre işitdi giru ma‘raż-ı ġıġāba gelüp
- 6.eyitdi. Bu meclisde ki anuñġ hevā-yı şafāsı ola āb-u ġayvān ġāk-i
7. zulümāta düşüp anuñġ leġafeti reşkinden gül-i āteş-i hasretde ‘ömr-ü kirāmı
- 8.bāde virmişdür. **Beyt :** Ey hemnişin-i meclis-i cemm sīne pāk dād
9. ki-āyine ġst cām-ı cihān bīn ki āh ezū
- 10.**Beyt :** Meclis-i cemm naġmesinden sīnesin pāk eyleyen
- 11.āh ol āyine-i cām-i cihān bīn eyleyen, ġarīġ oldur ki bu milki
- 12.sāmet-encāmda münāzarayı terk idüb tayy-i mesāfe idelüm,
muġaddimātunġa
- 13.teslīm olunduġdan sonġra küllü āyit bu nevi‘ fezāil-ü kemālāt ki

SAYFA: 62

BÖLÜM:A

1. Gevheri tēc-i iftiġār düzüb ol vesīle ile serverlik üzerine pāye-i
2. ġizmetde pāy-i edeb üzerine ġurub izġār-ı ser-efrāzlık idersin,
3. neticeñġ var ise anı di esbāb-ı müşilenünġ eġısesinden ġıyās

4. idelüm ,ve ‘ümür-u mu’idde nedür ve bu mezra‘ada havâdiş-i râz ve bu çemende

5. veķāyi‘ bār-i bī-eb̄yār esbābı şavurısuz şecere-i zuhūr hıçbir semereyi

6. bitürür mi **Şi‘ir** : Elem tera ennellahe ķāle li-Meryeme

7. Ve hüzziy ileyken-naħle tesāķaķer-ruķabü, ve lev şāe in tecnīhi min ğayri hüzzihģā

8. cenneten ve lākin külle şey’in lehī sebebü **Beyt** :

9. Dihķāni sāl hūrde çi hūş küft bā piser

10. ki ey nūr-i çeşm men becüz ez kişte nedrevī

11. Didi haķ çün Meryeme lā taħzeni, depredi vir naħli düşsün dir ruķeb

12. gerçi kim deprenmedin dirse olur, lakin oldu küllü şey için sebep

13. Pir-i Dihķān eydür iy Can-i pezer ekmevicek paħmasın kılma taleb

BÖLÜM:B

1. Pīş binān-ı hidāyet ve nakş-ı hūnān-ı elvāh ehliyete pūşīde

2. degüldür ki fermūde-i “Elfātiħatü ümmükitāb” muķtezāsı üzre mebde-i

3. zuhurdan devhā-i isti‘dādi kemāli şimār üzerine istidlāl iderler.

4. ve her kimsenüñ vüçüdu ibtidā-yı tūlū‘-ı kevkebden istiş‘āri müntehā-yı

5. şu‘ūd ve medāric-i şuhūd üzerine gösterür. **Beyt** :

6. der bāde bübīn mül rā der ğonca bübīn ğül rā

7. der cüz ve bübīn ğül rā kīn baş ed ehliyyet

8. Bādede mül rengini ve ğoncada ğül rengini

9. Cozvide güli gör ol şāhib meze
10. Bir vaqıtta ki halkā-i istifāde-i şeyh ile her kimsenüñ meblağı hışāl- ı
11. idrāki mezheb-i haķāyıkdan zāhir olub ve her birinüñ sihām-ı
12. efhāmı birbirinden mümtāz ve mu‘ayyen olmaķ dūkelünüñ üzerine zāhir
13. olıcaķ ol meyānda şāhib-i ķadeh-i mu‘allā kimdür. Ve ol ki māye-i

SAYFA: 63

BÖLÜM:A

1. hıızāne-i şu‘uri cozviyyāt-ı ma‘ānīüzerine maķşūr ve maķşūr ola
2. külliyyāt-ı ma‘ārif-ilāhī ve cozviyyāt-ı şuver-i nā mütenāhi tarafından bil-
külliye ma‘zül
3. ve maħrūm olur ki **Beıt** : Peri nühüfte ruħ ve dīv der kirişme-i ħusn
4. büsūht ‘aql-ı derīn ħayret iyn çi bül-‘acebīst
5. **Beıt** : peri ruħın nühüfte kılub dīvāder-i kirişme-i nāz
6. yeter gönğül bu ħayret içre ‘aceb kārı bul-‘aceb çün vehm maķāl-i
7. ħayāli fehm eyledi. Eyitdi sülūk-ü cādde-i edeb de’bi seccāde nişīnān-ı
8. ħāneķāh-ı selāmet , ve şīme-i pīş-i bīnān-ı şāh-ı istiķāmetdür. ħāķserleri
9. kūy-i mezellete ve bi navālları bāzar-ı melāmete ,sipāriş itmek bi-edebler
10. ħarīķıdur. Kendūyi bu mezelletde ķomaķ bi-revşilikdür. **Beıt** :
11. Edeb-i ‘ışķ bi-edeblikdür. ħuruk u ‘ışķa vardurur ādāb
12. **Beıt** : Ben ki rind u ‘āşıkam terk eyledüm resm-i edeb
13. Kimyādur şan‘atum zergerliğünğ piri degül **Beıt** :

BÖLÜM:B

1. Edeb-i 'ışık cümle bi-edebīst ırukuḷ-'ışık küllēhā ādāb
2. **Bejt :** Zimen ki 'āşık u rindem edeb nehvāhī dīd
3. çī cāy-ı zergeri en rā ki kimyā āmūht, bākī hikāyātda bu sergeşte
4. dükeli müstedillāt ile āyāt gösterüb ve bu muḳaddimāt-ı şikeste'yile
5. istidlāl istedi.Pertev-i eşi'a-i āfitāb-ı ıal'at-ı ma'şūḳıda zerreveş
6. Hevā-yı vücuda cevlan ve fezā-yı zuhūrda ıayrān gösterdüm. **Bejt :**
7. āfitāb-i ruḫaş çü gerd zuhūr,, her ki o zerre būd mazhar keşt
8. sār mübşarāt gayri ezvāya maḫsūs olurlar. Feemmā zerre āfitābdan
- 9.gayrī ile olmaz.dükeli 'ālemünḡ zuhūru āfitāb iledür. Fe emmā zerre bir
10. da'vā daḫi ider. **Şiir :** Küllü men fike ḫimāke yehvīke lakin
11. innemā vahdī biküllī men fī ḫimāk' **Mısra' :**
12. Heme ḫānend ne iyn naḫş ki men miyhānem **Bejt :**
- 13.Küllī eşya ḫimānḡa oldı muḫib ve līki ol hevāda ben vahīdem.

SAYFA: 64

BÖLÜM:A

- 1.Vehm bu sözden ḫāl-i hevādārāni ḫāk-i melāmet ve bevādi-yi ḫilā'at
- 2.ve şenā'at serkeştelerin oḫumaḫ ister ki Jende rubbe eş'aşin
- 3.aḡbera anlarunḡ ḫāmetine dürüst gelür.**Bejt :**
- 4.İşān dārend dil-i men İşān dārend

5.İşān ki ser-i zūlf-i perīşan dārend

6.anlaruᅡg zūlf-i perīşānın görüp gitdi göᅡgöl

7.ᅡabs olub ᅡayd-ı hevāsında i‘ādet bulmadı.

8.Andan sonᅡra her nesnenüᅡg zuhūru bir raᅡīᅡa-i sebebe menūᅡdur esbāb-ı:

9.şuru‘adan anuᅡg beyānında bu meclisüᅡg ᅡavrı üzerine nesne ᅡonulmamışdur. **Beyt**

10.Fi münkiri kızrın güyā mīri sed der şükreş bīn zikücā mīre sed

11.ᅡuz minel-baᅡrı el-leālī ve minel-arzı‘z-zehebi

12.Ve aᅡbilil-ᅡıkmete mimmen ᅡālehā yā zel-ᅡasebi

13.Dürri deryādan alub aᅡz eyle ᅡabrādan zeheb

BÖLÜM:B

1. Her ki ᅡıkmekten teᅡavvül ide iᅡbāl eyle sen ‘aceb budur ki ba‘zı

2. eşᅡab ᅡızmet-i ᅡüdüvendiyeye nisbet ile şaded-i ᅡızmetkārılıᅡda olurlar.

3. bu ᅡālden mütenebbih olmamışlardır. Ve bu zevᅡda destiyārılıᅡ iderler.

4. Sizüᅡg ᅡızmetüᅡgüz vücüd u iᅡtiyārı fünün-ü ‘ulum ve iktisāb-i şunūf-u kemālāt ile

5. bu ma‘nādan zāhil ve bu ᅡālden ᅡāfildür.lāᅡar-i meder-i ‘ıᅡᅡ bundan

6. bul-‘acebdür. **Mısra‘** : Vel-hevā ye’tī biküllü ‘acībetin

7. **āᅡāz-ı münāzara-i sem‘ ve baᅡar** : ᅡün ᅡuvvet-i sāmi‘a bu ᅡāziyyeyi

8.iᅡitdi dā‘iye-i vā‘iyesi ᅡarekete gelüb tā dükeli işideler ki

9. bu ‘ibāretüᅡg mevāddi ve bu kināyetden ᅡarāz kimdür didi. Belī tā ᅡümāyun

10. sāye-i çetr-i hümāy hazreti ma‘şūkuṅ ḥāşşiyet-i ‘ubudiyyeti bu gūşe-i
11. zılli ra‘fet ile müzeyyen kılub şağır u kebır şunūf u ‘avāţif-ı nūvāziş ile
12. nūvāhte olalı her birine riyāz-ı merākıyı ıaraveti taze virüp gülbün-i
13. devletlerine nezāret bi-endāze bağışlamışdur. **Beyt :**

SAYFA: 65

BÖLÜM:A

1. Yenbagīdür kim türāb-ı ‘anberin üzre ıorub
2. ḥayme-i bürd-i mükeffer zeyn idüb zend-i şümū‘
3. Bu degül belki temeşşidür cenābında ıarık
4. rāh güzer üzre akıdup ‘aynı ‘ışkından dumū‘
5. Bir cem‘iyyet ki anlaruṅ ğidā-yı kuvāları ağlāz-ı ‘avāriż-ı cismānī ve
- 6.keşāif-i heyülānīden ğayrī degül idi. Şimdi tenāvül-i ḥaķāyık-ı rūḥāni
7. ve tedāvül-i gūş-i meşārib-i muşafā-yı nūrāniye meşğüllardur. **Şi‘ir :**
8. Ve in zebehū fezalike yevm-ü ğaslin ve in neḥarū ve fı ‘urus-i celīli
9. şuretin ıutarlardı şimdi cem‘iyyetlerinüṅ bezm-i terānesi dükeli budur. **Beyt**
10. Ruḥ elinden bize kuvvet irişdükce. ‘Ankebütüṅ nidelüm nemeksüdeni
11. Bir ıāife ki anlaruṅ meţāf-ı nezzihleri peyğüle-i ‘a’rāz-ı ecsām ve zevāyā-
yı
12. maḥsūsātđan ğayrī degül idi. Şimdi dükelinüṅ çerāğāhları fezā-yı
13. fesih “ ve cennet-i ‘arzuhā es-semāvātü vel-erzü “ da muķarrer oldı. **Beyt :**

BÖLÜM:B

- 1.Būsīden-i dest-i tū der āvurd bemā cān
 - 2.der ulzüm-i desti tū meger āb-ı hayātest **Bejt :**
 3. ulzüm-i destünġdedür āb-ı hayāt bûse itdükçe virür nev nev hayāt
 4. ben bende her bār ihtiyār-ı inzivā ve kûşe nişini ile pāye-i cāhum
 5. sizden artu olma ez dūşmişdür. Fe emma bir vatda ki henüz naāşı
 6. kazā fezā-yi vücudı bu bünyān-ı leāif-reġinsüz erkān çekmiş idi.
 7. benüm ruum ol vatda deyr-i meġānlaruma pīr olub efsün ile meftün idi.
- Bejt :**
8. Henüz ādem-i hākī dem ez ‘adem miyzed cān-ı men der alvet sarā-yı ġam mīzed
 9. ‘ademden dem ururken āk-i ādem benüm ruum serā-i ġam dönerdi.
 10. Şerribnā ‘alā zikril-habiybi müdāmeten sükirnā bihā kable en yahlukal-kürumi
 11. Habibün zikrine içdüġ şerābı ezelden mest idüġ alk olmadın bāġ
 12. çün uvvet-i sāmī‘a maıyye-i beyānı mevkebe-i aāyıda cevlān itdürüp
 - 13.meydān-ı irādetde kemendi raıā-i muārebet ve rabıa-i nisbet ile teābüli

SAYFA: 66

BÖLÜM:A

- 1.başire-i şaded-i münāzaraya çekdi ve didi vazīfe-i mürüvvet ve merdī
- 2.ve viāye-i laāza-i cüvān-merdī itiza ider ki bir cem‘iyyetden ki nice

3.yıllar rağiy‘-i lebān-ı terbiyet ile mürebbī olalar tecennüb dilemezler. Ve bir kimse ile ki

4.meyāmin-i reşehāt-ı iltifāt-ı hidayet ile anuᅡg ifāzātı derekāt-ı ğabāvet ve

5.ğavāyetden me‘āric-i idrākāte iriše. Ve bir ‘ömr ki bendelik ğalkasın

6.ğuş-i cāna tağup ser rişte-i ğizmetini dūş-i iftiĥāra çeke aᅡga tecāsür

7.göstermezler ve bu eş‘āruᅡg faĥvāsını ruzigārlarına şi‘ār iderler. **Şi‘ir :**

8.izā mā iktenal-ilmü zū şirretin , tezā‘afe mā zümme min muĥayyerihi

9.ve şādefe min ‘ilmihî kuvveten, yeşülü bihi’ş-şerra fî ceverihî

10.ve şāra ‘adüvven li-iĥvānihî ve seyfen ğusāmen ‘alā ma‘şerihî

11.Bed ğüher çün ‘ilm-ü fen aĥz itse ger, zübde-i ‘ilmüᅡg ğuşurun gösterür.

12.Çünki kuvvet bula ‘ilminden ‘anīd ma‘şerine seyf-i ğusām gösterür.

13.Her an kihter ki bā mihter sitized çünān üfted ki hergiz ber naĥized

BÖLÜM:B

1. her kici kim ulusına rağm ider pāy-i ğacletden götürmez başını

2. şol cihetden kim buncılayın bārigāhdaki āsitān-ı ğadrinde zemīn-i zamāna

3. ğadrigāh-ı menzil yok, teĳādüm-i eyyām ve temādi-yi ā‘vām ile āsitīn-i müfāĥaratı

4. cünbān ve dāmen-i iftiĥārı efşānda itmişdür. Anuᅡg ne ğaddi

5. ola ki mı‘raż-ı ā‘yānda ğelüp bu kelimāti sirāyide ola **Beyt :**

6. Pīr-i ğez ğerdiş seyyāra būd pīr-i nebūd ki şīr-i ğurda būd

7. Pīr olan çün ğerdiş seyyāreden dönse nā bāliğdurur pīr olmaz ol

8. **Haft-ı gerden samî'â başar rā** çün sāmî'ā bu muḳaddimātı
9. işitdi.penbe-i ğafleti köşeden çeküp zānū-yi mücādele üzre geldi ki
10. benüm sözüm cem'ıyyetiledür ki bu menāzilde fir-i bende-i şüretten güzeşte
11. olub ser-ḥadd-i ma'nāya yol bula ve bu ḳanṭara-i pür ḥaṭardan mecāz-i ḥalāş
12. bulup şıfat-i ribāṭda taḥḳīḳ-ı yār-ı istirāḥat ide **Beyt :**
13. Ehl-i yaḳīn ṭāīfe-i digerend, māheme pāyīm ve iyşān serend

SAYFA: 67

BÖLÜM:A

1. Yaḳīn ehlidurur 'ālemde mihter eğer anlar ser ise biz ayağuz
2. **Mısra' :** uṭruḳ kerā enne'n-u'āmete fil-ḳurā senden uluraḳ
3. bu meclisde ḥāzır ve dīde-i teemmül ile nāzırlar vardır. ḥayf ola ki
4. niçe müzahrafātı günā gün şorıyı ḥavza-i idrāke getirüp bu künbed-i
5. 'acāīb-erkānuḡ ser-i kūyinde gelüp nuḳuş u zāhirāt eyleyesin ve nefāyis-i
- 6.ḥaḳāyıkdan ki anda münṭavīdür. Bī-behre oturub kenduḡi buncılayın
7. encümendeki dānişverān-i kevneyn anuḡ rumūz-u leṭāīf-i künūzunda sergerdānlardur.
8. Ma'rız-ı zübān āverlikde getürüp da'vā-yı besāret idesin. **Beyt :**
9. Heme ender zimen betüvānest ger tū tıflı ve ḥāne reḡīn est
10. **Delil koften başra ve ta'zīm-i şāni ḥuvīş ve taḥḳīr sem'**
11. Bāşıra çün gördi ki semî' tekebbürlik serinden gelür. eyitdi māye-i

12. müfâharatı ben bilmezem nedür bu ziyâdesiz ve ‘azamût niredendür.
evvelâ

13. eyvân-ı i‘tidâl-i bünyân insânî ki işâret-i mu‘arrıf-i aḥseni takvim ile

BÖLÜM:B

1.Her kimseye bir cāy ve bir cāh-ı mu‘ayyen olmuşdur. Pîşgâh-i şıfat-ı zuhûr ki

2.cāy-ı ā’yân meclis ve şudûd ola benüm mütekkâmdur ve muḫâla‘â-i leṭâif-i

3.cemâl ki kuşârâ-yı meṭâlib ve meârib-i erbâb-ı kiyâsetdür. Ol benüm
işümdür. **Beit :**

4.Heme şeb hızzmeti sultân-i hayâl-i tû kömend

5.İyn lâlâ-yı siyeh der ḥarem-i bünyânî

6.Her gice sultân hayâlünḡle geçinür tâ berûz

7.Çeşm-i bünyânunḡ ḥarîminde çü ṭarfunḡ debrede

8.ve senünḡ pîrünḡ daîm küşe-i ḥumûl ve pes-i püşt-i âgrâz olub işünḡ

9.dükeli kıkâyât-ı güzeşte ve kaşaş-ı fersûde olmuşdur. **Beit :**

10.efsânehâ-yi ḥusrev ü şîrin zi der güzeşt

11.mâ-vü ḥadîsi tu vü ki ânha ḥikâyetîst

12.Biz anunḡ ḥüsn ü ḥadîsi şerḥını itmekdeyüz

13.ḳışsa-i ḥusrev geçüpdür niderüz efsâne-yi

SAYFA: 68

BÖLÜM:A

1.ve şaniyen ol ki ihtiyârât- meşşâḳ-ı müsâferet ve intihâc-ı ṭarîḳâ-i süyüd-i

- 2.sülükdür. Bu nesak rāh-ı müstersidān-i merākī-yı fazl-ı ifdāl ve nişān
- 3.yāftekân-i cevahir-i kemāldür. Bununḡ debi serkeştedür. **Beyt :**
- 4.Zülf-i müşkīneş ki ser gerdānı uşud ‘ālemī
- 5.cüz bedest bādi ser gerdānı ‘ālem gerd nīst
- 6.ve çün hızmet-i sem‘ hergiz pāy-ı irādeti gūşe-i inzivādan taşra
7. kıomamışdur. her bār bununḡ emsāli kelimāt-ı ru‘ūnet engīz ma‘zūr
8. ola. ve bulākhāyi ‘ucüb āmīz ‘aceb degüldür. **Beyt:**
9. Be kımarhāne refte heme pāk bāz dīdem
- 10.çü beşav ma‘ahū resīdem heme yāftem degāyī
11. Rindān-ı kımarhāne gehī pāk bāz olur
12. Pīr-i reşīd-i şav ma‘ah şun‘ itdi degāyı
13. Ve şalışen ol ki senünḡ gāye-i meretebe-i havzā-i idrākunḡ yitişüp mecāl-i

BÖLÜM:B

1. kuvvet-i taşarrufunḡ ola iki fersahdan artuq olmaz. āmmā merkez-i hākden
2. tā muhīṭ-i felekül-eflāk benüm meydān-i tīḡ ve kalemümdür. Ve rābi‘ān benüm naşībüm
3. hemīşe hānçe-i kıurb-i māīde-i huzūrdur. Senünḡ kısmunḡ dükeli bu‘d
4. ve dīk-i gaybetdür. **Beyt :** Egerçi çün rek-i hūd bebende nezd-i yekest
5. huzāydur buved ez berā-yı hūd āverān **Cevāb dāden**
6. **Sāmi‘ā rā** Sami‘ā eyitdi her ne ki hikāyet-i şadāret-i şaf kūn

7. ve teḳaddüm-i merātib-i zuhūrdur. Ol bir nesnedür ki ḫāzreti salṭanat penāh-
i
8. ma‘şūḳā ta‘allukı vardır. **Beyt** : ‘āşık-ı ḫıvîş tū-vü şūret perest
9. zān siphir-i āyīne dāred bedest **Beyt** :
10. Kendünge ‘aşık olub şūret perest elde tutarsın felek āyīnesin
11. āmmā biz kūy-i ‘ubūdiyyet ḫāksārleri zümresindenüz. bizüm sermāye-i
12. iftiḫārumuz tāc-i taḳvādan “**elfakru fahrī**“ ve dükeli mübāhātumuz jende-i
13. melāmetden niḫye-i “**aḫyiniy miskiyen ve emit niy miskiyen**“ olmak olur.

SAYFA: 69

BÖLÜM:A

1. şadr-ı şuffe-i şuver üzre ḫıramīde olup mecāl-i kemāle zuhūr-i tebaḫḫtur
2. eylemek kār-ı ‘āşıkān degüldür. **Mısra**‘:
3. İyn kışsa-i şīrīnist ziferhāz bücüyīd. **Beyt** :
4. şadr-i ‘ışret ki eymān beşümān erzānī
5. mā faḳīrüm ve gedā deyr-i muḡān mā rā bes
6. ol ki iştiḡāl-i kışsa-i güzeşte babında ki didünḡ ḫāl budur ki de’b-i
7. ehli kemāl degüldür ki bir emre anuḡla şuru‘ olına andan bir şaṭrā iktifā
8. gösterüb anuḡ istifā-i ebvābın eylemeye **Şi’ir** :
9. Ve lem erza ‘uyūbe’n-nāsi şey’en kenaḳzılḳādirīne ‘ale’t-temām
10. çün maṭmüre-i zamān ki mezra‘ā-i ‘acaīb-ü irtifa‘ ve bāḡı leṭāif

11.aķtā‘-ı ‘ālemdür ħavzā-i idrāk-i dervīşāne gelür. ħayf ola ki ol

12.maĥsūlātđan nevbāve-i serī’ uz-zevāle iktifā gösterile, ve lihāza nażar-ı

13.himmet anuġ üzerine kümāşte oldu ki şimār ve vezhār-ı māzī ve istiķbālden

BÖLÜM:B

1.hiç nesne terk olunmaya, bu ħavşalā her kimsenüġ degüldür.**Beyt**

2.çe tāb-ı meclis-i deryākeşān-i ‘ışk āred

3.teġ dili ki beyek cur‘ā bī-ħaber gerded

4.Bu ħālden ki da‘vā-yı müsāferet idersin bi‘aynihi hemīn ħarīķdur ki

5.nisbet-i ihātat-u tābuġ ħavza-i taşarrufuġda ħazı-ı vāĥidden ġayrıye

6.muķabil degüldür. Madām ki bir ħācir-u ħācib olmaya ve maĥalli teşnī‘-i

7.şeyh ve tekziyb-i eshāb-ı kuds ki ana şiar ola. **Beyt :**

8.Nīst cüz şıdķ delīli reh-i mü’min beħuzāy

9.ver kesī rā bih ezīn hest delīli ķul hāt

10. Mü’minüġ ‘azmi ĥudāya olduġına ger delīl

11.İstesēġ şıdķ-ı metīndür ġayrı vārise getir.

12.ve ĥükm-i idrāk-i dervīşān sāir cevābuġa muĥītdür. Ve hiç āferīde

13.mecāl yoķdur ki kün ve meni’ destīn o zāde ve bu şikestelerüġ aĥkām-ı

SAYFA: 70

BÖLÜM A

1. aĥkām-ı āyātın tevĥīn-i bünyānile meşüb idüp dürüġa mensüb ide

2. **Beyt** : rast rev bâş beher kîş ki baş çün tîr
3. Vez şevî gec çu cevkan lâyıķ-ı kurbân başı ve dimişsin ki günc-i
4. inzivâdan pây-ı irâdeti taşra kıomaz.bu ĥod cümle-i delâyl-i kemâli
5. ebhet ve temâmı esbâb-ı ĥaşmet ve ‘âzametdendür ki saîr mürebbiyünuĥ
6. mesa‘î-yi aķdâmı taķ-ı nühüm üzre inzımâm ola **Beyt** :
7. Ez tû neyâyed betüyi ĥiç. Kâr, yâr taleb kön ki ber âyed ziyâr
8. Hest ziyârî heme râ nâ güzîr, ĥâşşâ ziyârî ki bûd destigiyr
9. ĥiç senden sanġa iş ĥâşıl degül zübde-i kârung ĥuşûline zâĥîr
10. kıl taleb yâri çû yârdan iy âĥî, ĥâşşâ çün yârung sanġa ola destigîr
11. **Ecvebe-i nazâr edile-i sem‘ râ** : Nazar müteşaddî cevâb olup didi
12. teķaddüm ki didung ĥazreti ma‘şûkuĥ taķdîmindendür ve reşehât-ı iltifât-ı
13. izafet-i ĥayâtdur. **Beyt** : ger olmasa emîn-i ĥâk olurduk

BÖLÜM:B

- 1.dü kevnung ‘ilmini ĥâk’e şalarduk.Eger mecâl-i zühür üzerine ki teni
- 2.terlikde görürsin ol dükeli âşâr-ı ġonc-ü nâz ve delâil-i ĥazretdür.
- 3.ve eger manşâ-i zühür üzre mütebaĥtır bulasın dükeli anung zılâl-i ĥusn’ü ve
- 4.cemâlidür. Belki kendü anung ‘aynıdur. **Şi‘ir** :
- 5.Lâ terum fî şemsihâ zıllü’s-sevâ fehiye şemsün ve hiye zıllün ve hiye kay’ü
- 6.**Beyt** : Pertek-ı ĥurşîd saĥra yüzüni çû kim tuta
- 7.Nefs-i vâĥîd sâyesi saĥrayı nice ider muĥî **Mısra‘** :

- 8.Çü âmed rüy-i mehc rüyem ki bâşem men ki bâşem men, âmmâ każiye-i
9. şarf-ı evkât istifâ-i hâşdave istikbâl ve hâlde gözlenüp
- 10.ibnü'l vaqt olmağ ol fi'l-i nâķısân-i mu'tellü'l-'ayndur ki dîde-i
- 11.başireti ve ebr-i tetallu'-i âhvâli ezmine-i ma'düme tutarlar. Ve hulâşâ-i
- 12.fikri isti'lâm keyfiyet üzerine ısmarlarlar.ve nağd-i vaķti sermâye-i
- 13.sa'âdet-i ebedî ile każanmağ olurdu. âmmâ â'mârun vech-i nisyesinde.

SAYFA: 71

BÖLÜM:A

- 1.şarf iderler **Şi'ir** : Mâ fâte mezâ ve mâ seye'tüke fe eyn
- 2.ķum fâğtenim el-lezzete beyme'l-ademeyn, Geçen geçdi geleceğı bélür men
- 3.ğanîmet gör bu nağd-i hâli bir dem. Bununğ birle bu ĥod sizden degül
- 4.belki devlet-i mülâķât-ı ĥurüfdan kelimât ĥâşıl olup sizünğ üzerünğüze
- 5.süvâr olurlar. **Mısra'**: Ke'ıclü'r-râķibi ve kıysetül-'aclân
- 6.geçerler ve bu me'ânîyi ifâde iderler. Anlara çeşmümüz ĥânesinde ĥaţtı rıĥât
- 7.ve beş-i mecâl idüp sakın ve mütemekkin otururlar **Beyt** :
- 8.Kemend-i şayd-i behrâmî götürgil câm-i cem ĥaldur.
- 9.Ki iţmâ' ide ĥüşyârî güzâriş vire ma'nâya
- 10.ve ol ki şereyân-i ĥıcaĥ anuñğ idrâķâtına mânî' ola sükündür ki
- 11.ĥıcaĥ-i men' ehl-i ķurb ve maĥremân-i ĥalvet ĥıcaĥıçün olur. Ser-gerdânân-
- i
- 12.beyâbân-i bu'd ve mahrûmân-i mehâme-i ĥayb içün ĥıcaĥ ve menî' şüret

13.bağlamaz.”Elmuḥlişüne ‘alā ḥaṭarin azīm” muḳarrablere eyü mīzāndur.

BÖLÜM:B

1. Ve emmā her ḥikāyet fihi mā fihdür meger nükte-i **Mısra‘**:
2. ḥuz mā terāhü ve da‘ şey’en semi‘te bihi neşnīde-i ve ḥadīşil-‘ayn
3. şādıkatün ves-sem‘ u kezzāb kūşenġe yitişmemişdür. Elḥaḳ bu ma‘nādan
- 4.Faḥvā-yı eş-şeyḥ u yuḥkī ‘an keyyisihi şūret-i şudur bulmuşdur.
- 5.Meşeldür ki Elmü’min ü mirātül-mü’min yüz gösterüp ve ola ki da‘vā-yı
6. kemāli ebbehēt ve ḥaşmet eylemişdür. Ne münāsebeti var ki ḥākisārlıġıla
7. āsitāne-i istikānetde esası güftāruġ andan ola, ve mübtenā-yı baḥş bunuġ
8. üzerinedür ki **Mısra‘** : ḥoş benāşed cāme nīmi aṭlas ve nīmi palās
9. Bunuġ birle bir kūyuġ ser’inde büy gerek ki nesīm gibi āsitānesin
10. devrān idüp bir köşede derd ü mendliġi murāda yitişe. Naġme-zenān gibi
- 11.hevā-yı bezm-i niyāzī ile oturup efsürde kāni künc-i se’āmet , ve bī-derġāni
12. zāviye-i sükün-i melāmet olana bu lezzetden ne ḥaber. **Şi‘ir** :
- 13.Eḳülü limücāveretī ved-dem‘ u cārī velī ‘azmü’r-raḥīli ani’d-diyārī

SAYFA: 72

BÖLÜM:A

1. zer beyne en esīra felā tenūḥī , feinne’ş-şühübe eşrafühā s-sevārī
2. **Şi‘ir** : Deryā ve kūh rā be güzārīm ü bükzerīm
3. Sīmurġ-varr zīr-i per ādīm ḥoşk ve ter

4. Yā ber-murād ber seri gerdūn nihīm pāy
5. yā merd-vār der seri himmet könīm ser
6. **Nazm** :Didüm ki mecārūma gözüm yaşı aqarken
7. ‘azm-i sefer itdüm ve kılub terk-i diyāri
8. Terk eyle enīn itme sefer üzre niyāhī
9. ki ölür şühübünḡ eşrefi çūn ola süvāri
10. **Beyt** : Kūh ü deryāyı geçüp simurḡ-veş per altına
11. cem‘ idelüm har u bārid ne ki vardur huşk ü vetr
12. yā murād ile qadem farkında gerdūnuḡ koyup
13. yāhū merdāne viravuz ol ser-i himmetde ser.

BÖLÜM:B

1. **Münāzarā ve muqābele-i ‘āşık ve ma‘şūk ve maqālāt-ı iyşān**
2. Çūn mevākıf-i cinān eyvān-i hazreti saltanat penāh-ı ma‘şūkı ki
3. hāciyān-i sürur ve şafādan ḡayrīnünḡ bāri anda kabūl olmaz.
4. ve muqarrabān-ı hulūs-i ve lāhīç āferīdeye cenab-ı celāline şalāhiyyet-i
5. tevessül yok teḡāşī-yi münāzarāt-i küdüret-āşār ve ḡubār-ı mücādelāt-ı
6. ālāiş āhvāl ālūde oldı. **Şiir** :
7. Mevātın-ü efrācī ve müzetī meāribī ve eṡvār-u evṡārī ve me men-ü cetfetī
8. Me‘ānın bihā lem yedḡuli’d-dehra beynenā ve lā kâziben şarfü’z-zamāni
binekbetī

9. cāyī ki büdī nağme-i ceṅg ü def ve ney ,pür şod zidedu ve dām der u eknūn
ney

10.Lā cerem ferraşān-i ‘izzete fermān oldı ki cā rüy-i ceberūtile gerdi

11. ekvān ve kâzūrāt-i ḥadeşānī bāb-ı bārigāh-ı kibriyādan pāk olına **Beýt :**

12. bāğ pürdür çün ki gülden itme ḥāruṅg zikrini

13. rişte pürdür mühreden dem urma ḥāl-i mārđan

SAYFA: 73

BÖLÜM :A

1. Fil-ḥāl ğamām-i zılāl-i miḥnet-encām memleketinüṅg üfuḳın girifte kılub

2. Bārān-ı hümüm ve ğumüm riyāz-ı behcet ve devletleri üzerine yağa

3. başladı **ş‘ir :** Çū ber vilāyet-i dil dest yāft leşkeri ‘ışk

4. Bedest bāş ki her bāmdād yağmayest

5. **Beýt :** Buldı ‘ışkunṅ leşkeri çünkim gönṅül mülkine rāh

6. Her seşer yağmā-vü ğāret her şeb iḥrāk-u ḥarāb

7. **Beýt :** Gösterüṅg baṅga vişālin yā hūvavvuş oldum helāk

8. İy ki lağv iden avāidde şu‘übet eyleme

9.**Keyfiyyet-i istilā-i cünüd ü ‘izzet ber memleket-i ‘āşık ve ḥünī bī-nişān**

10. Dārūğā-i derd ki ibtidā-en ol vilāyetüṅg ḥükümeti aṅga müfevvaż idi.

11. ta‘addī ve istilā elin uzadıcak ḥākim-i ḥüzn ki sipāh-i söz-ü vāhuṅg

12. serfilüdü, ber endāz-i vebyezzat ‘aynāhü rāh-i rehāvīden ser ḥadd-i

13. şimāḥa gelüp āteş-i teşvīş-i nihād-i vehm de nihade kıldı ve emīr-i

BÖLÜM B

1. iştıyağ ki cünūd-ü firāk ile hem‘mān idi “ve’lteffeti’s-sāku bis-sāk “
2. hemhābe olup taraf-ı āhardan seylāb-i ıztırābī hāneyi etdi
3. **Mısra’**: Der āb u āteşem men ezdest-i dāde-vü diyl **Şiir** :
4. Feṭūfān ü nūhin ‘inde nūhī ke-edmu’iy ve iykādū nīrānī’l-ḥalīli ke-lev ‘atıy.
5. fevlā zefīri ağraḫtenī ke-edmu’iī ve levlā dūmū’ī aḫraḫtenī zakratī
6. Benüm Nuḫum kıyında āb u ṭūfān gözüm yaşı gibi āb-ı revān’dur
7. ḥalilūng āteşi virdügi şu’le , benüm iḫrāk-ı ‘ışkımdan nişāndur.
8. **Beyt** : Dāhīyem ger olmasaydı ḡarḫ iderdi göz yaşı
- 9., Göz yaşı ger olmayaydı ḡarḫ iderdü zefretüm. Bir cem‘ ki mebd-i
10. naḫvet-ü yaḫīnden tekebbürlik serin ‘ayyuḡa çeküp külāh-ı müfāhareti
11. Eflāke etmişler idi, bir şadme-i cünūd ü hicrān ve vūfūd-i ḫirmānile ḡāk-i
12. mezelletde ḡūrlıḡa şaldılar.ve bir riyāz-ı cem‘iyyet ki hevā-yı bahārı
13. inbisāt-āsārı “**enbetnā bihi ḡadāḡka zāte behcetīn**” faḡvāsıyla münevver

SAYFA: 74

BÖLÜM:A

1. eylemiş idi. bād-i hūmūm-i inḡıbāz āḡvāl hūbūyı ile şaḡāīf-i evzā’ī
2. üzerine mevāddi “ **fe-eşbaḡa heşiyemen teZRūhu’r-riyāḡu** “ vāzıḡ ve lāyıḡ
oldı. **Beyt** :
3. Ber āmed bād ez şaḡrā-yı endūh,i fūrū bārīd nīl-i ḡūh tā ḡūh

- 4.ğubārī berdemīd ez rāh-ı bīdād şebīhūn gerd ber nesrīn-ü şimşād
5. **Bejt** : guşşā-i şahrā yüzinden geldi bir bād-i hezem
- 6.Yağdı ğāim-i kūh-ı ğamdan nīl ü ceyhūn-i hedem
- 7.Bir ğubār-i tefriķā bī-dād-ı dilden ķoparup
- 8.kim şebīhūn eyledi nesrīn-ü şimşād üzre dem
- 9.**sebebi ān ħarābī** : fe emmā bu şecere-i āfitābuᅡ cem‘iyyet-i devhā-i vücūdı
- 10.her bār hūbūb-i nekbā-i ħirmānile leᅡāif-i ezhār-i şūrīden ‘ārī ķılup
- 11.ve līk nerevāyā-yı şühūdunuᅡ ħabāyā ü ekmāmından ħaķayıķ-şimār-i
- 12.ma‘nevī zuhūr bulmuşdur. Bā vücūd saᅡga ki ğavāşī-yi heyūlānī ve tekāşūf-i
- 13.setāir-i merātib-i imkānī , me‘ārif-i ilahīyeye imkān virmez ki nihāl-i

BÖLÜM:B

1. kemāl-i insanīden zāhir ola. **Mısra‘**:
2. ve düven-i ictinābi’n-naᅡl-i mā cenet’in-naᅡlü , Beliy andan sonra ki cüsse-i
3. taayyünāt-ı kevnī teķādüm-i ‘ā’rāz ile inhāk-u nizāra yüz kor. Her bār
4. bu ma‘nīnuᅡ būruzi mekāmīn-i ħafādan şuret baąlar ve zuhūrı müyesser
- 5.olur. bu taķdīr üzerine mertebe-i kemāl-i kuvvet-i tufūliyetden bülūą-u fütüvvet-i
6. fi‘liye yitişür ve rubbe-i cāhı şuffe-i ķābilī ve ‘ākulī den semt-i
7. fā‘ilī ve ‘āşīķīye zafer bulur. ancılaym ki bu ħalūᅡ nerebānı ol maķālden
8. ta‘bīr gösterür ki **Şi‘ir** : ve ķad beriᅡa’t-tetrīh u bī ve eyādenī
- 9.,ve ebde-zīnāmetī ħafiyen **ħaķīķatī** fe ezheranī seķamün bihi küntü ħāfiyen

10. lehü ve'l-hevâ ye'tî biküllî ğarîbetî **Şi'ir :**

11.zâil itdi ğuşşamı tıtdı elüm ğamdan benüm

12.zinnetüm zâhir ola mâhiyyetüm olur ğafi

13 derdini çekdüm gönğülde itmedüm izhâr anı

SAYFA: 75

BÖLÜM:A

1.çün muğabbet her vücûda gelicek olur şafi

2. **Mebde-i zühür ya'nî 'aşķî ez ğaķîķat-i 'aşķ :** Elkışsa

3. çün ğıl'at-i müste'âr-ı ta'ayyünât-ı kevnî ķāmet-i ā'yāndan ve vücūh-i

4. memleket-i insanîden ğazreti ma'sūķınuğ şadd-ü cefâsı eliyle münğalı'

5. olub bir uğurdan teveccühi 'adem ābād-i aşı şavbına dönderdiler.

6. ve jende-i faķr-u istikānet geyüp bir köyünğ ber serinde tırdılar.ve bir

7. manāya ki ser ğadd-i 'ışķdan irmişlerdür. Ve bir sır-ı vücūd ki meţlar'

8. ıķlaķdan t̄alı' olup elsine-i 'ām ve 'örf-i cumhūrda vaķi' ola

9. hemendür ki ol 'ışķla mevsümdür. ğāk-i 'ubudiyyetde pāy-i ğızmet ile

10. tırub zimām-i ihtiyārî muţlaķā dest-i ğızmetine ışmarlamışlardur. **Beyt :**

11.Reftenî reft ba'de ezîn ma rā ger ğüneĳkâr darî er ma'zür

12. mâv ü ān dilberi ğarābātî fi t̄arîķıl-hevâ kemāyātî

13. Gitdi gitmeklik bize şimden giru ger ğüneĳkâr-u ger ma'zür olavuz.

BÖLÜM:B

1.fe emmā ‘aql anlaruᅡg ortasında kemāl-i teᅡaddüs ve tenezzühile mümtāz idi.

2.Bizüm ol man‘ā ‘ışᅡa nisbetümüz bir müddet maᅡām-ı muᅡāvemet ve muᅡābelede

3.şabit ve rāsih̄ idi. “ᅡıyaruküm fi’l-cahiliyyeti ᅡıyaruküm fi’l-islām “

4.ᅡükmi ile ‘aql bu vilāyetde naᅡar-ı tevᅡir u ihtirāmile melᅡuz olub meclis-i

5.muᅡārebet ve murāᅡabetde niᅡāᅡ-umenademete meᅡᅡül oldu.ve ekseri

6.ᅡavāhir-i ümürda mesār̄r ve müᅡaverete yol buldı. **Şi‘ir :**

7.fe nādemtü fi ᅡekvā ‘n-nuᅡülü mürāᅡıbī, bī-cümleti esrārī ve tafᅡıl-ü sıretī

8.ᅡahert ü lehu vaᅡfen ve ᅡatī biᅡays̄ ü lā yerāhā libelvā min ceval-ᅡubbi ebletī

9.cümle-i tafᅡıl-i esrār-i nuᅡülüm siyretin

10.nādim olmuᅡdur muraᅡıb kim ᅡikāyet itmeye

11.Vaᅡf-ı belvā-yi muᅡabbet sūziᅡi bir ᅡaddedür.

12.Görmeyen bilmez.anı mādām ki zevᅡi olmaya

13.**Keyfiyyet-i intiᅡā-i melāmet ve ᅡayret ber āᅡvāl-i ‘āᅡık ve mebd-i ān**

SAYFA: 76

BÖLÜM:A

1.Ve çünki tercümān-ı me‘ānī-i ᅡaybī meᅡāric-i ayān ve elsine-i beyānile

2.iᅡtiza ider. Bundan sonᅡraki bu esrārdan muᅡᅡali‘ ve bu ma‘nīdan

3.ᅡaberdar oldu. Anuᅡg cibillet-i iᅡᅡār āᅡarı anı istid‘ā ider ki

4.beyān-ı mele-i ā‘lāda ᅡayy-i āᅡlı odur. Bu ᅡaberi bilmeyeler. Ve bu sırrı

5.penhānī īṣa‘ata ā‘yān eyledi. **Şi‘ir** : fe-aḥbera men fil-ḥayyi zāhīran bibā

6.ṭın-i emrī ve hüve min ehl-i ḥıbretī. **Beyt** :

7.Her āyine çūn iyn āvāze derīn künbed

8.ta‘ayyūn-i bünyān tenezzūh-i erkān üftād

9.zāhiri ḥālüm delīl oldı derūnüm sözine

10.Ehl-i ḥıbreden ḥaber şor bil ḥaḳıḳat sözi ne

11.Her bār bu āvāze-i ta‘ayyūn bünyān tenezzūh-i erkāna düşerdi. Bir ṭarafdan

12.şadā-yı “ fe-bi‘izzetike le-uḡviyennehüm ecma‘iyn” gelüp ve bir ṭarafdan daḫi

13. “ Etec‘alü fihā men yüfsidü fihā ve yesfikü’d-dimā” “ zāhir oldı **Şiir** :

BÖLÜM:B

1.Felāḫın ve vāşın zāke yehdī li‘izzetin , ḍalālen kemā ḍalle yehdī bigayreti

2.‘ışḳ verzīdem ve ‘aḳlem be melāmet ber ḥāst

3.her ki ‘āşıḳ şod ez u ḥükm-i selāmet ber ḥāst

4.ki şinīdi ki ber enkıḫt semend-i ḡam-ı ‘ışḳ.

5.ki ne ender ‘aḳbeş kesred-i melāmet ber ḥāst

6.Vāşıyi gör ‘izzete yol gösterür , kim ḍalālīle iledür ḡayreti

7 **Beyt** : ‘Işḳa düşdi çūn göngül ‘alum melāmet eyledi,

8. ‘ āşıḳ olandan gider ḥükm ü selāmet ser be-ser

9.kim işitdüñ ḡam semendi kim melāmet gerdini

10.ḳoparur gerçi ‘aḳıbinden ḥabersüzdür gider.

11. Bari-yi sâz-ı nâz-ı ma'sûkı bu âvâzeden be-ķavli **Mısra'** :

12. eğahte tedüllü bi-kesreti'l-'uşşâķ, âvazesıyla âġâz-ı nüvâziş-i

13. diġer nihâde ķılıp ķânun-i nîyâz-ı 'âşıkıda bu küft ü küden terâneyile.

SAYFA: 77

BÖLÜM:A

1. âġâz gösterür **Mısra'** : âġâre 'aleyke min merri'n-nesîmi. Bir âheñġ

2. daġı bir tarafından ġammâz-ı taşarruf gösterüp vesâil-i taķdîs ve tesbîġ

3. âteş-i ġayreti nihâd-ı 'âşıkıda nihâde ķılıp reķâyık-ı nisbeti bâtınîsini

4. temâm iġrâķ idüp mevâdd-i mürâselâtın dükeli bu vaşiyetile mesbûķ ķıldı.

Şi'ir :

5. fe-arrız iz âmâ ci'te bil-bâni vel-ġımâ ve iyyâke en tensâ ve tezķera zeyneben

6. seyekfike min zâke elmüsemmâ işâratün feda'hu meşunen bi'l-celâli muġaccebâ

7. **Bejt :** Zî sözem ġâfilî iy bād ezan girdi dereş ġerdî

8. ziderdem fâriġı derd ezan derde emneş üftâ

9. **Bejt :** eda itsenġ beyânile ri'âyet eyle ta'rîzı

10. şaķın kim unıdup fikrin idesin zıkr-i leylâyı

11. Kifâyet idiser sañġa işâret fikr-i leylîden

12. celâletle meşün olsun muġacceb ķo bu belvâyı

13. **Bejt :** Benim söz-i derünümünden çü ġâfil olduñġ iy bādâ

BÖLÜM:B

1. Anuᅡçün gird-i dergâhın olanırsun çü bî-pervâ
2. Beni derdümnden it fâriğ yüri düş dâmeni üzre
3. getir ravᅡ-ı nesîminden ve illa oldum uş dervâ
4. Ve bir arafdan daᅡi melâmet-i lâmî ve anᅡa tesliye virmek envârı tağyîr
5. ve taᅡᅡîr ve hidâyet-i dalâlet âbad ve ġavâyet-i seylâb-i şenâ‘atı ᅡanümânına
6. etdi. Ve revâbıt-ı zâhirîsin biz uğurdan özdi. **Beyt :**
7. bî-vasıᅡâ-i bâde vü bî-seᅡᅡ-i melâmet
8. şofi ne küned ᅡırᅡâ-i peşmîne nemâzı
9. velî sergeşte-i ser rişte-i selâmet
10. ᅡıviş der ‘ayn-ı melâmet bâyed ki niyâzî
11. **terâᅡᅡî gerden ‘âşık ez derekât-ı bu‘d ve ġaybet be-derecât**
12. **Mukârebet ve muᅡâᅡabet :** çün ġoneymi ġayret pâ-yi merd-i melâmet ile
13. el ġârete urup kerâhet-i ‘âşıkıyı zuhûra getürdi. Ve baᅡıye-i seyf ki

SAYFA: 78

BÖLÜM:A

1. zaᅡm-i tîğ-ı bî-dirığdan müsteşil ve mütelâşı olmuşdur. Anuᅡ
2. inᅡışâi‘-ı ġayüm-i te‘ayyünâtı anᅡa şafâ bağışladı derᅡâl ᅡahramân-ı
3. vaᅡti anı iᅡtizâ itdi ki künc-i zâviye-i bu‘ddan fezâ-yı ᅡuzûra getüreler.
4. Ve ‘arz-ı şüret-i ᅡâlile her bâr tercümân-i vecdî inşâ-i
5. **Mısra‘ :** Feyümlâ ale‘ş-şevᅡı ve‘d-dem‘ u kâtib ü şafaᅡât-ı vecenât

6. üzre midād-ı ‘aberātile ünṵān-ı şānı taḥrīr olunmaḵ oldı. **Beyt :**

7. Nevki müjgānem besürḥī ber beyāz-ı rüy-i zerd

8. kışşā-i dil miy nūyised ḥācet-i güftār nīst **Şi‘ir:**

9. felev küşife‘l-füvādü bī ve teḥaḵḵaḵ ü , mine‘l-levḥi mā minnī es-şabānetü ebḵat

10. lemmā şāhedet minnī beşāyiruhüm sivā teḥallele ruḥin beyne esvābi meyyitin

11. **Beyt :** Nevk-i müjgān rüy-i zerdüm üzre ḥaṭṭı surḥ ile

12. kışşā-i gönḡlüm yazar güftāre ḥacet olmaya

13. **Beyt :** Füādum keşf olunsa iderdi taḥḵīḵ

BÖLÜM:B

1. şurūḥ u levḥāsın büd‘-i şībādan, çü gördiler benüm ḥāl-i nuḥūlüm

2. Didiler mürdedür ‘ārī şifādan çün şüret-i ḥāl-i ‘āşık

3. Bu vechile serīr-i salṭanat penāh-i ma‘şūḵunḡ pāye-i ‘izzetine ma‘rūz olub

4. İm‘ān-ı ‘ayni rızā ile şaḥib dīvān-ı şabra buyurdu ki ol

5. şudūr-i zābıṭāni memleketden biridür. ā‘mālden ḥiçbir işünḡ ki

6. şavm ve şalātdur. Ve ġayrīdür. Anunḡ ḥızmeti daḥlinsüz şüret-i

7. şudūr bulmaḵ olmaz. cemī‘ eşḥāb ve eşdıḵāyile ḵanā‘at ve tevekkül

8. ve vera‘ ve şek ve rızā ve ġāyrih-i ne ise şavb-i şafveti şıfatı

9. eyvān-ı şafā-i şuffe-i ‘āşık düzdiler. **Mısra‘:**

10. şabr kön īy dil ki şabr sīret-i ehl-i şafāst

11.İstīlā-i neşevāt-i sükker ber haķīkat-ı ‘āşık ve şaḥīden vey

12.‘āşık çün kendü mertebesin hażīz-i derekāt-ı zill ve miḥnetden

13 evc-i derecātı ‘izz-ü devlete şāid gördi. Ve kendününḡ kāmēt-i

SAYFA: 79

BÖLÜM:A

1.Aḥvālin ḥıl‘at-i evşāf-ı hamīde ve istiķāmet-i evzā‘-ı pesendīde ile

2.āraste bulup ebvāb-ı merāķi-yi muķārebet ve muḥāṭabāt küşāde

3.ve tetābu‘-ı neş‘et-i neşevāt-i erkān-ı temekkün ve üşül-i mebānī ādābı

4.mütezelzil oldı. **Mısra‘** : Mā be-büy-i mest ü sākī pür dehed peymāne rā

5.gāhi Levā‘ıc-i zübāne-i āteş-i şevķ-i zübān-ı şikāyetile yād iderdi.

6.ve gāhī ‘azūbet-i āb-ı lezzet-meābdan zevķ-i tır-i cümānī maķāmı şükr.

7.fahvāsı üzre kıyam gösterürdi,**Beyt** :

8.çü vācibest beher küştenet merā şükrī

9.Hezār şükr ki çeşmet hezār bārem küşt

10.Ve gāh olur ki şademāt-ı ṭalāyı‘-ı sükker ve ḳahramān-ı şabr ve ecnād-i ādāb ü

11.evrādı münhezim olup şunūf ü şaḥıyyāt ve envā‘-ı iftiḥāriyyāt ve tāc-i

12.müfaḥarati mübāhāt serinde ḳoyup pāye-i tebeḥḥucda pāy-i da‘vā üzerine

13.ḳalkdı. **Şi‘ir** : velī nefsi-i ḥurin lev bezeltü lehā

BÖLÜM:B

1. 'alā teslīki mā fevka'l-münā mā tesellet
2. felev eb'adte bi'ş-şaddi ve'l-hiczi ve'l-kılā
3. ve kaç' -ir-recā 'an hulletī mā teħallet
4. merāz-i devlet-i 'ışk tū himmetiyst bülend
- 5 ki ser be-pāye-i vaşlat fūrūnemī āred
6. hāhī be vişāl hāhī be firāk , men fāriḡam ez her dū merā 'ışk bāyed
7. **Şi'ir** : İzā de'āke ileynā eş-şevk u vet-ţarab
8. bādir femā küllü vaḡtin yecnaḡ u bi't-ţaleb, hālbuki anı bu ḡaflātdan
9. mütenebbih idüp 'arz-ı ḡuffe-i ihlaş ve iftiḡār ile taşfiye-i meşāribin
10. hāşā ki ḡaricīden yuyup telḡin eyleridi. **Beyt** :
11. Herke ki pīş-i dost mecāl-i seḡun būd
12. remzī ezīn der efken ü ve keştī ḡamūş bāş
13. 'āşıḡ-ı bī-çāre anuḡ temhīd-i muḡaddimātına kıyām gösterüp furşat-i

SAYFA: 80

BÖLÜM:A

1. isḡā için ḡasemiyāt-ı muḡallezā ile hıţāb isterdi. **Şiir** :
2. ve ḡasüne bihi tüsebbīn-nehü dülletī 'alā hevā ḡassenet fīhī li'izzike zülletī
3. ve ma'nā verā'el-ḡusni fīke şehidtüḡü, bihi deḡḡa 'an idrāk-i 'aynīn başiretī
4. lī-enne münā ḡalbī ve ḡāyete baḡyetī, ve ebhā murādī veḡtiyārī ve ḡabretī

- 5.pūşīde deġıldür ki dīdesi ʿeb-i sipāhī dāmenine düşdi.
- 6.Müncer şoden silsile-i hıṭāb-ı ma‘şūķī bi‘uķde-i ‘ıṭāb ve ric‘at
- 7.nümūden kevkebi seyri ‘āşık ezvāc-i ‘izzet be ḥazīz-i mezellet
- 8.Nāgāh kemīn gāhī hıṭābdan bir ġamze-i dildüz-i ‘ıṭāb yitişüp anuñġ
- 9.kini ḳahramān-ı ‘izzetden şamşām-ı ḥancer çeküp bünyād-ı cevru ‘āşık
- 10.küşṭiyi başdan ṭutdılar. **Bejt** : Küftem nihāyetī būd iyn derd-i ‘ışķ rā
- 11.her bāmdād mīkoned ez tū bidāyetī **ġazel** :
- 12.Bu derd-i ‘ışķā ġāyet olmaz mı , ḥark-ı ḥüzne nihāyet olmaz mı
- 13.Her seḥer ki bidāyeti senden, vaşla bir kez hidāyet olmaz mı

BÖLÜM:B

- 1.ölmek ise vücūdum oldı remīm , giru ihyā bidāyet olmaz mı
- 2.ölmez ise vücūda ḥaşıl ne, şevķüñġ ile kifāyet olmaz mı
- 3.eşķbārum ḥünāb ile seylāb, cull-i ‘ışķa delālet olmaz mı
- 4.idenüñġ mülk-i derde serverlik, soñġı zevķ u ḥimāyet olmaz mı.
- 5.didi ki ya‘nī dīde-i düruġdan eşķ-i şeydāyı ne cihetden
- 6.yaġdurursun, vāh zerķ ālūdī dil-i bī-ma‘nādan ne ma‘nā ile
- 7.çekersin. **Mısrā**‘: ‘Anķā şikār-ı kes neşevved dām bāz çīn **Bejt** :
- 8.‘Anķāyı şikār idemedüñġ dāmuñġı dīr şür
9. kim bunda heva mahmilini mevc üzre düzetmez
10. Hengām-ı fenādur bu giden eşķ-i dürüġı

11. katlâda hayât ister u ğayrîyî gözetmez

12. Henüz maqşad-ı iradetüñ ta‘ayyünügdür .bundan öñdin teveccüh-i

13. taḥsîl-i meārib ve metālibüñ bu ma‘nîdan hemîşe ‘ımārat-i zāhir ü

SAYFA: 81

BÖLÜM:A

1. bāḫınuñ bendindesin, iktisāb-i meḥāmid-i evşāfdaki mücib-i ibkâ-yı

2. aḥkâm-ı “mā bihi’l-imtiyāz vet-teşehḥuş”dur dūr-i şürsın, bu müdde‘ānuñ

3. delāilinden birisi **Şi‘ir** : ḫalîfü ğarāmin ente lakin binefsihi

4. ve ebkâke ve şafā miñge ba‘zu edilletî.

5. **Beyt** : Nefsünge itdünğ ğarāmet lakin ibkâ eyledünğ

6. Ba‘zı evşāf-ı cihātuñ kim delāil gösterür. **Şi‘ir** :

7. Çend çendā-yı dil melāmet keş , zîn men ve mā ve iyn ‘ımāme-i feş

8. ruḥ meger dān zi ḫançer-i ān tîğ, ser medārı zi tîr-i en terkeş.

9. Bu şiveyi bulmışsızdur ki ḫāşıl ü dünyā ve aḥret ve fedlek-i maḥşulāt-ı

10. ‘ācil vü acil ḫalkā-i pāk bāz ve kımarḥāne-i tecrîde bisāt-ı tefrîdî

11. zemîn-i nîstî üzerine beş eyle **Rubāi‘**:

12. İyn kūy-i ḫalenderest ve meydān-i helāk , vîn reh mübteğā-yı ān bāzende-i pāk

13. merdî bāyed ḫalender ve dāmen çāk , tā ber güzerd ‘ıyār-i vārid-i nā pāk

BÖLÜM:B

1. Eger bu rāhdarlıḫda merd iseñğ gerekdür ki ḫalenderān’a kendü sirr-i

- 2.yağınunğden tırasın. Bunda hezār nükte-i daķıķ var ki kıldan
3. edaķdur. Bu degüldür ki her kimse tirāş ide ķalenderlik tırıķın bile.
4. **Beıt** : Hezār nükte-i bārık terz-i müy iyncāst
5. ne her ki ser-i seri eşed ķalenderī dāned, fermüde-i “ **Tezevvedü fe-**
6. **inne hayra’z-zadi’t-taķvā** ” istiḥşāl-i tüşe-i ictinābda ve ālāiş-i ekvān ve
7. āmīziş ‘ağyārda durışasın **Şi’ir** :
8. ve ḥamü’z-zādi eķbeḥu külli şey’in , izā kane’l-vürüdü ‘ale’l-kerīmi
9. ve rişte-i ümīdi sāir iktisāb ve şunūf-i ta‘ammülātdan egerçi
10. Şumur-i celāl-i āḥvāl ve cezāil-i maķāmātdur.bī-maḥābā ķaţ’ idesin
11. **Beıt** : nüşı dār-u kih ğayri dost dehed
12. zehr baş ed be ḥāk rīz-u meçeş, ve bir şıfāt-ı ‘ademī ki aşıl
- 13.cibilliyetünğ andandur. Ve mādde-i kesbünğ hemān fermüde-i “ **lehā mā**
kesebet

SAYFA: 82

BÖLÜM:A

- 1.ve ‘aleyhā me’k-tesebet “ faḥvāsı üzre iktifā gösteresin ve bu ma’nī
- 2.madem ki kendü rıbķā-i cüzvī bī-yağınunğ başında ola ḥışār-u zulmetdür.
- 3.şuret bağlamaz.**Beıt** : vaşl mı ḥāhī ķadem ez kūy-i hestī bāz keş
- 4 Kīmyā der ḥalkā-i ğaybest der bāzār nīst
- 5 Endişe-i hest mi zi derün ber der piyc
- 6.rev tā be ḥarābāt çu merd ez der pīc

- 7.Köften ‘āşık-ı ‘itāb ma‘şūq rā ‘Aşık-ı bī-çāre cān-ü dilden
8. yüz kere tazarru‘ ve ibtihāl başından iz‘ān ü imtişāli öngüne
9. tütub didi ki ol gün ki benüm pāy-ı mehālik-peymānum bu āsitāne-i
10. hūnīnünḡ hāki ile meşrık-ı ‘ışkıdan neş’e bulup dest-i ümīzī
11. lezzet-i cāndan yudı idi. **Beyt :**
12. Men evvel rüz dānistem ki bā şīrīn der üftādem
13. ki çün ferhād bāyed şost dest-i ez cān-i şīrīnem.

BÖLÜM:B

1. Eger bu қазиyede tehāvün ola.ve mübāderetde tevekkuf gözüke.
2. çāvuşān-i kibriyā men‘ eylerler ki bu zemīnde bezl-i ruḡ ve muḡābele-i
3. vişāl-i cemālde ibtizālī ol ‘azamet ü celāl ḡuzūruna getirürler. **Şi‘ir :**
4. Ve lem yestevī rūḡī fi vişālike bezlühā
5. ledey lebūnin beyne şavnin ve bezletī **Beyt :**
6. be dervīşī serī dārem ki der pāyet keşem līkin
7. ser ender pīş mīdādem ki cāy-ı infişālest iyn.
8. vel-ḡāletü hazīhi : eger bu tuḡfe ḡabūlüḡ ile bu du‘ā ḡarīn-i icābet ola
9. **Mısra‘:** Zihī ḡayat-ı nikū nām u mürdeni beşḡādet **Beyt :**
10. cān-ı şīrīn ger ḡabūli çün tū canānı būd
11. Key be can-ı bār māned herkirā cānı būd
12. be cān kertüvān vaşl-ı cānān hırīd

13.pür ez-cân şevved hâk-i bāzār-ı o

SAYFA 83

BÖLÜM:A

1. vech-i menşür hayât-i cāvidānī-yi ‘uşşâk nev ki nāve-i sitemkārān-i
- 2.ğazār ,le şūret-i tecrīde gerek.zīrā anlaruᅡ sa‘ādet-i dū cihānī
3. lerinüᅡ burhān-ı kâᅡı‘ī zübān-i ᅡancer dilān-i cefākârile taᅡrīr olunur.
4. Ve bīdilerüᅡ nüzhetgâh-ı behcet ve şādīleri ᅡattāl-i bī-bāᅡᅡlerüᅡ ser tīᅡ-ı
5. bī- dirīᅡları ile āraste .ve anlaruᅡ bezm-i cem‘iyyet ve ᅡurremleri
6. şarāb-ı ᅡunzīr sākıyān-i ᅡattāle ile müzeyyen ve pīrāste olmuşdur.
7. **Şiir** : izā mā eᅡallet fī hevāhā demī , fefī zeryil-‘ızzı vel-‘ulyā’ ᅡadrī
8. **Beyt** : Tāmiyānı ‘āşıᅡānet ᅡod nümā-yı gerdemī
9. ᅡıl‘at-i ‘ışᅡat zihūn bāyistī ender gerdenem
- 10.**Mısra** : Hüve’l-ᅡubbū feslem bil-ᅡaşā vel-hevā sehlü
- 11.**Dür gerden ᅡıᅡāb-i ‘ızzet ma‘şūᅡ-i ‘āşıᅡ rā bitetebbui’ şad ā‘rāz**
- 12.ᅡün ‘āşıᅡ taᅡrīk-i silsile-i cesāreti bu ᅡāyete yitişdürdi.
- 13 ᅡıᅡāb-i ‘ızzet iᅡün fermān oldı ki sūnneti seniyye üzre rābıᅡā-i

BÖLÜM:B

- 1.mübāsaᅡatı miᅡrāz-ı i‘rāzile ᅡaᅡ‘ eyleyeler. **Beyt** :
- 2.ān rā ki firāᅡ mī pesendī , rüzī dū siᅡ ᅡızmet āşınā kün
- 3.ᅡün üns girift ü mihr peyvest ,bāzeş be-firāᅡ mübtelā kün

4. Bir sūhte ki meclis-i muḳārabette bisāṭ-ı muḳaṭabet üzre bār yāfta olup
5 ve kendü ḳāmet-i āḫvālinihıl'at-i evṣāf-ı ḥamīde ile mülebbes. Ve tırāz-ı
6. i'zāz ve ikrām ile muṭarraz görmiş ola. Nāgāh bir lemḥā ile kenduyi
7. eḳāṣı-yı feyāfı-yı bu'dda bulub jende-i āḫlāḳ-ı nā pesendīde ile mütelebbis
8. ve ğubār-ı mezellet ve melāmetde münġamis ola anuṅ ḥāli nice ola. **Bejt :**
9. 'Iṣḳast ki ṣīr-i ner zebūn āyed ezū
10. baḫr-i nīst ki ṭarfehā bürün āyed ezū
11. Denā ve denā ḫatta īzā mā elleftühü, nā'e ve nā'e ḫatta ke-en lem yekün
vaṣlā
12. ve ḳad kân ṣuġlān ṭıluḫvād-ı dünüvüh ü ḳalamanā' zādelfü ü ṣuġlā
13. bu ḫāksār-ı kūy-i mezellet ve idbār ne ḳadar ki mesāmīr-i tedbīr ile ḳar'-ı

SAYFA: 84

BÖLÜM:A

1. ebvāb-ı iltifāt eyledi bu āvāzeden ğayrī kuşine yitişmedi. **Mısra' :**
2. Ve ebvābühā 'an ḳar'-ı mişlike seddet , dīde-i teraşşudu şāh-ı ümīzünġ
3. rāhi üzerine ṭutardı. Başed ki āb-ı refte be cūy āyed bāz. Ve her
4. çend tevessül elin dāmen-i şabā ve şümāle ururdu. Ki meşām-i şevḳ ve
5. mezāk-ı zevḳ-i ğamından ğayrī ile yitişmeye. **Bejt :**
6. Semender vār gird-i āteş megerd ki merdān ki bāyed ānke neberd
7. **Bünyādı serkeşī 'āşık ve ğaybet-i ḫazreti salṭanat penāh**
8. **Ma'sūḳ** Çün āfitāb-ı ṭal'at-i ma'sūḳī ufuk-i ḫāḳīkat-i 'āşıkdan

9. hucüb-i şaddi i'rāz ile muhtefi oldı. Ve eşi'ā-i ezvā-i cem'iyyeti.

10. bu h̄arabeden iltifāt tutub encām-i āhvāl ğamāmı zulām-i tefriķā ile ğumūm

11. tutub fil-cümle **Mısra'** : Rūziy 'aceb ğūzeştü ve şebī bul'aceb resīd

12. mevākib-i kevākib-i kuvā mınıķā-i ĩzhār üzre şaded-i cevłāna gelüp her

13. biri kendü evc-i kemālinden yaŋga bünyād-ı seyrān itdiler. Ve çün 'aql.

BÖLÜM:B

1. bu devletünĝ eyyām-ı nevāib nekebāt ve şedāid-i beliyyātında ekşer eşhāb ile

2. mümtehan ve mübtelā oldılar. **Beyt** : Cāyī ki 'ıŝķ dest-i teţāvül dirāz gerd

3. ma'lūm şod ki 'aql nedāred kifāyetī her bār bendeki-yi h̄azretde

4. sevdā-i hükümet kıparup anlarunĝ dimaĝı madde-i h̄abīs ile muhabbet olup

5. rekābet-i memleket ve anunĝ eţrafını muhāfazat itmeĝe meşĝullarıdı.

6. şol vasıţā ile ki eyalet-i ūmūr-ı memleket bu vaķtde kıhramān-ı 'izzete müte'allıķ

7. idi anunĝ hükmi ābe mensüb olup bununĝ emşāli me'ānīnünĝ ĩfşāsından

8. ve ĩşā'atından her āyīne 'āşıķ bu vaķtde mīyān-ı ğirdābda h̄ayrān

9. ve nīrān-ı h̄ayrete düşüp zübān-i hālī bu faķhāvī ile müterennim idi. **Beyt** :

10. Her zamānem şāh-ı endühī zi dil ser ber zened

11. h̄od nemī dānem çi toh̄mest iyn ki der dil kāştī

12. Erūh u bi-ķalbin bi'ş-şabābeti h̄āim , ve aĝdū biţarfın bi'l-kāmeti hāmī

13. Tarīhūn cerā hubbe cerīhın cevānih u ķarīh u cüfünin bi'd-devāmi devām

SAYFA: 85

BÖLÜM:A

1.ve lem yebka minnī l-ḥubbū ḡayru keābeti ve ḥuznin ve tetrīhin ve fetri sihāmi

2. Bu ecilden her gāh ki iştī‘āl-i āteş-i iştīyākdan tāḳati ṭāḳ olsa

3. dilerdi ki ol szrr-i cūdī ki bu şecere-i devletünḡ nev-bāvesidür

4. Şekvā ile emn-i kürbet eyleye ol dahi zübān-i mesārreden ḡayrī ile

5. müyesser olmaz idi. Tā kışşā anuḡla āḡir oldı ki cenab-ı celālden

6. yerlīḡ-i iḡtisāb yitişüp ve ilā ‘izzet zaḡm-i şamsām-i ḡayret ile sāire

7. ‘ummāli ḳuvā-yı ki dīvān-ı fi‘l-ü infi‘ālde istiḡrāc-ı vüçūh ü cemāl, ve

8. istifā-i nüḳūd-i kemāl ile meşḡul idiler.men‘ eylemeḡe başladı. **Şi‘ir :**

9. Ve yetrūfū ṭerfi in hememtü binazratin , ve in büşiṭat kefā ill-bestı küffetī

10.Ve līkin ba‘zı bu ‘ummālden mānend-i sem’ ve anuḡ tevābi‘ī mebde-i emr-i kıtāl

11.ve muḳaddime-i ḳāziye-i cidāldendür . ṭuruḳ u inḳıyād ve iz‘āndan baş

12.çekmezler. Ve gerden-i ‘itā‘atī şimşir-i ḳahrđan bükmezler. belki

13.Merdāne ve mütehevvirāne zübāni terāne-i çenḡ ile **Beyt :**

BÖLÜM:B

1. ser-i teslīm ve irādet derpīş . tū beher zaḡm ki ḡāhī bizen-ü bünvāzem

2. müterennim olub istiḳbāl-i bilā iḳbāl āşār gösterdiler. Her āyine bu

3. hengāmda dest-i tazarru‘u “ emmen yücibül-muzṭarra İzā de‘āhü” dāmenine

4. urub feryād-ı “ Etühlikünā bimā fe‘ale’s-süfehā-ü minnā “ bārigâh-ı ma‘delet

5. penâh-i ‘ışkda etdi. Ve zübân-ı şefa‘atı **Şi‘ir :**

6. Ve ‘aynü’l-muhtîne hüm ve leysü ,bi evveli ma‘şerin haţî-‘u ve tâbû

7. ve ente hayātühüm ğazıbet ‘aleyhim , ve hicr u hayātihim lehüm ‘ıķābu

8. Faĥvāsını keşf itdiler., Fil-ĥāl anlaruñġ ĥızāne-i vehbleri şunûf-ü

9. nüvāzişile maĥsūd-i ebnā-yı cins itdiler. **Munķaţı‘ şoden mādde-i**

10. **‘inād ve münķaşî‘ keşten ğaym-i fesād ez memleket ķaķıķat-i ‘aşık**

11. Vālî-yi kerem fermān virdi ki mu‘āvenet-i ‘ināyet-i taĥķıķ ile

12. teftîş-i müfsidān-ı memleket idüb ğavrine yitişeler. Çün tefeĥĥuş-i

13. belîğden soñġra anlaruñġ ĥasedden ğayrî ‘illet-i ‘inādı ā‘dā-i devlet

SAYFA: 86

BÖLÜM:A

1. ve mādde-i tezād ve fesādları maķtülān-ı tîr-i ķiş-i cefā ve maķbülāni

2. ķurbān-ı ‘ıyd ġāh-i ifna üzerinde hıç ola. **Şi‘ir :**

3. ve kem min zenbin yüvellidühü dillālü , ,ive kem min bu‘din yüvellidühü iķtirābü

4. **Beyt :** Şikâr rā bedu şad nāzmî beredān şîr

5. Şikâr der heves o devān ķatar ķatar

6. Şikâr-i küşte beĥün enderîn hemî gerded

7. ki ez berā-yi ĥüzāyem büküş tede dîkerbād

8. Dū çeşm-i küşte be merdum ezān hemī nikered
9. Ki İy füsürde-i gāfil biyā ü kūş medār., Hem çunīn ol
10. vālilerünġ nazarları ve iltifāt-i hayāt-i ifāzaları sāir āhvāl ve
11. evzā'-ı memleketi bir şey'ünġ hükmine virmişlerdür ki , İzā cāveze haddehū
12. in'akese zıdduhū itilāf ve İctimā'ī el virmez.Yir yir ki mevridi
13. teķābül-i endād , ve tenāzur-i ezdād ola. Maḥal-i te'āyuķ-i eṭrāf

BÖLÜM:B

- 1.ve teşāfuḥ-i neķāiz olur. Ve bir kūşe ki meżiķ-i tezāḥum-i kuvā-yı
- 2.müteḥālife ve tengnā-yı terāküm-i ehvā-yı mütenāķıza każā-yı bī-ifzā ve hevā-yı
- 3.şafāya mübeddel olur. **Şi'ir** : te'ānekati'l-eṭrāfū 'indī ve'n-ṭavā
- 4.bisāṭa's-sevā 'adlen biḥukmi's-seviyyeti lā cerem reāyāt-i feth-i muṭlaķ
- 5.ol şürete müteveccih oldu. Ve ḥayme-i kemālünġ sürādıķ-ı celāli ol
- 6.ṭarafunġ ridāsı oldu. Fil-cümle tetābu'-ı levā'ic-i nīrān-i ḥırmāndan
- 7.ve teşādüm-i seylāb-i derd ve bārān-ı aḥzān ta'ayyünāt-ı tefriķā-i āhvālden
- 8.ve teşehḥuşāt-ı zī-ezlälden ne 'ayn ḳaldı ne eşeri lā cerem
9. muḥaṭ-ı eşi'ā-i āfitāb-i me'ārif tāb-i 'ışķ oldu, **Beyt** :
- 10.Vācib künd çū 'ışķ merā gerd dil ḥarāb
- 11.ki ender ḥarābe-i dil-i men tābed āfitāb
- 12.İcāb-ı 'ışķ ile çün oldu dil ḥarāb,

13.ki oldu ħarābe-i dilde āfitāb dıraḡş.

SAYFA: 87

BÖLÜM:A

1.Muntavī Şoden āḡkām-ı ‘āşık ve ma‘şuḡ zāhir şoden

2.sulṡān-ı ‘ışık bā ṡalānih, ya‘nī çün terāküm-i zulām-i ġamām-encām ki

3.Mūcib-i zuḡūr-ı tenevvü‘āt zılāl-i heyūlānī ve ta‘ayyünāt-ı muḡayyelāt-ı

4.ḡadeşānīdür. Meyāmīn-i tebāşīr-i şubḡ-ı ṡal‘at-ı ma‘şūḡī-yi memleket-i

5.ḡaḡīḡat-i ‘āşıkdan münḡaşī‘ oldu. Ve vaḡt oldu ki āfitāb-i

6.ıṡlak īşrāḡ-ı ‘ışıkı ufuḡ-ı mübeyyīninden ki, merkezi rāyāt-ı

7.meḡāmid-i sübhānī ve mevrīd-i āyāti fūrḡānī ve ḡurānī hemāndur. baş

8.ḡaldurdu, ve muḡābelāt-ı kevākib-i kevnī ve münāzarāt-ı seyyārāt-ı ĩmkānī

9.menāṡıḡ-ı zuḡūrdan mekāmīn-i iḡtifāya gitdiler : Şi‘ir :

10.fe-efnel-hevā mālem yekūn şümme bāḡīyā,, hūna min şifātin beynenā
fezmehallet

11.Beyt : saye-i ber dil-i rīşem figen īy genc murād

12.ki men iyn ḡāne be sevdā-yı tū vīrān gerdem

13.bu ṡarīḡ-ı zarāīf-i leṡāīfden ki anı silk-i muḡābelāta münḡarız ve rişte-i

BÖLÜM:B

1. münāzarāta müntazım itmek oldu.anuḡ nefāīs-i deḡāyıkımı ḡasīde-i

2.nazmü’d-dürerden ki bu ‘akdüḡ vasıtāsıdır.ṡaleb eyleyeler.

3. veş-şalatü ‘ala men inteḡame bi-iḡtifā-i āşārihi silsiletel-istikmāli

4, vet-tekmîl küllü'n-nizâmi Muḥammedin 'Aleyhi ve alâ âlihi veş-şalâtü

5. ves-şelâm

Vakf-ı kütübhâne-i
dergah-ı Hazreti
Mevlânâ kuddise
sirruhü'l
-a'lâ

T.C.
Maarif vekâleti
Konya âsâr-ı
atiyka müzesi
müdürlüğü

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Nüzhetname örneklem metninden hareketle Osmanlı Türkçesinin on altıncı yüzyıl söz dizim özelliklerine dair genellemelere ulaşmaya çalıştık. Bu çalışmada dizgeler arası alışverişle ortaya çıkan yeni dizgenin özellikleri, ayrıntılı bir söz dizim çalışmasıyla belirginleştirildi.

Türkçenin artsüremli söz dizimsel seyri incelendiğimiz Nüzhetname'nin dizge kuruluşunda alıntı dizgelerin oranı dikkat çekici derecede yüksektir. Nüzhetname'de görülen bu alıntı dizgeler şu şekildedir: Arapça tamlamalar, Farsça tamlamalar, Arapça cümleler, Farsça cümleler, ki izah edatıyla bağlanan cümleler, çün bağlacı ile bağlanan cümleler. Alıntı dizgelerden Türkçe olmayan tamlamalar ve cümleler çoğu zaman dizge içinde Türkçe dizge kurallarına uyumlu duruma getirilerek kullanılmıştır. Dizge alıntı olmasına rağmen alıntı dizgeye Türkçe dil bilgisi kuralları egemen olmaktadır. Bunun için dil alıntı tamlamaların sonuna isim işletme eki, isim bildirme fiilleri, isim iyelik eki gibi dil bilgisel kaidelerle alıntı dizgeyi Türkçeleştirme yolunu tutar. Böylece şekilce alıntı dizge görünümünde olan, fakat işlevce Türkçe dizge mahiyetinde olan yapılar zuhur eder. Alıntı dizge içinde bu şekilde Türkçeleştirilen dizgelerin oranı önemli bir boyuta ulaşmaktadır. Türkçenin bu şekilde dizgeleri Türkçeleştirmesi ile dizge alışverişi kelime alışverişine evrilmiştir. Bu da Türkçenin dizge kuruluşunu koruması demek olup ikili bir dizgenin varlığını en aza indirmektedir.

Alıntı dizgeler içinde –ki ve –çün edatları ile bağlanan cümleler, Türkçe dizgeye uyumlu duruma dönüştürülmeyip alıntı dizgeler şeklinde dizge zincirinde yerini almıştır. Bu dizgeler, Türkçe dizgenin ifade ettiği farklı bir anlatıma sahip olduğu için dizge içinde yer almalarına özellikle müsade edilmiştir. Dil, bunları iletinin yeni kanalları olarak kullanmayı tercih etmiştir. Bu sebeble denebilir ki Nüzhetname'nin dizge düzeninde alıntı dizge olan tek kuruluş, ki ve çün edatlarının bağladığı bağlı cümlelerdir. Diğer alıntılar çoğu zaman Türkçe dil bilgisi kaideleri ile Türkçeleştirilmiş ya da sadece yapıcı alıntı bir kelime olmasına rağmen dizge içinde tek bir kelime gibi muameleye tabi tutulmuştur.

Çalışmamızda elde edilen diğer söz dizimsel özellikleri şu şekilde listeleyebiliriz:

1. Nüzhetname'nin söz diziminde tekrar grupları oldukça az yer tutmaktadır. Eş manalı ve zıt manalı tekrarların cümlede yüklem, nesne ,zarf tümleci göreviyle kullanıldıkları tespit edildi.

2. Bağlama grubu söz diziminde sıklıkla başvurulan kelime grubudur. Bu işlev için kullanılan bağlama edatları ve, u, ile edatlarıdır. Bağlama grubunun cümlenin tüm ögelerinde görev aldığı görüldü.

3. Sıfat tamlamaları metinde sıklıkla geçmektedir. Grubun tamlayan kısmının kelime ve kelime grubu şeklinde olan örnekleri vardır. Sıfat tamlamasının cümlede yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci olarak kullanıldığı görüldü.

4. İsim tamlamalarının cümlede yüklem, nesne, zarf tümleci görevlerinin yanı sıra edat grubunun bir unsuru olarak da görev aldığı görüldü. İsim tamlamalarında tamlayan ya da tamlanandan herhangi birinin Arapça veya Farsça tamlamalardan biriyle oluşturulduğu örnekler de vardır. Bu örneklerdeki tamlamaların Türkçe tamlama sistemine tabi oldukları görülür. Buna göre isim tamlamalarındaki asli kurucu ek olan iyelik eki bu tamlamaları Türkçe tamlama sistemine uygun duruma getirir. İsim tamlamalarının bir sıfatla nitelenmesi ve tamlamaların bağlama grubu ile birbirine bağlanması görülen diğer özelliklerdir.

5. Birleşik fiiller, bir isimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller, bir fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ve fiil grubunun yan anlamı ile oluşan birleşik fiiller başlıkları altında incelendi. Bu birleşik fiiller içinde yardımcı fiille kullanılan birleşik fiillerin örnekleri oldukça az olup sadece yeterlilik fiilinin örneğine rastlanılmıştır.

6. Edat grubu oluşturan edatlar: ‘İle, üzere, için, gibi, içre, misal, haric, içerü, degül, gayri, sonğra, birle, naşi deyü, yana, berü edatlarıdır. Edat grubu cümlenin ögesi olarak yüklem ve zarf tümleci görevinde kullanılmıştır. Ayrıca sıfat tamlamasının sıfat kısmında da işlev gördüğü tanıklanmıştır.

7.Kısaltma gruplarından yönelme ve ayrılma gruplarının örneklerine rastlanılmıştır. Ayrılma grubunun isim tamlaması gibi kullanıldığı ve ayrılma durum ekinin ilgi durum eki gibi kullanıldığı görülmüştür.

8.Fiil grupları içinde sıklığı en yüksek grup zarf-fiil grubudur. Bu grup Türkçenin basit cümle diziminde oldukça önemli işlevler üstlenir. Zarf-fiil grubu için kullanılan ekler -p,-up,-üp,-dükçe,-eli,-ince,-iken ekleridir. İsim-fiil grubu cümlede özne, yüklem, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci görevindedir. Sıfat-fiil grupları, cümlede özne, zarf, yüklem, yer tamlayıcısı, nesne vazifeleri ile çoklu bir işlev görür. Ayrıca sıfat-fiil grubu, dizgede isim tamlamasında tmlayan, edat grubunda ise edattan önceki kelime grubu olarak vazife üstlenmiştir.

9.Cümlenin temel ögesi olan yüklem basit kipli çekimleri, birleşik kipli çekimlerine göre daha çoktur. Fiil kuruluşundaki yüklem, isim kuruluşundaki yüklemelere göre daha fazla olup görülen geçmiş zaman, istek kipi ve geniş zaman sıklığı en yüksek olan kiplerdir. İsim cümlelerindeki yüklem, isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu, bağlama grubu, ayrılma grubu gibi kelime gruplarının yanı sıra kelime şeklinde olan örnekleri de vardır.

Özne, Türkiye Türkçesinde farklı olarak Arapça ve Farsça kelime ve kelime gruplarından kurulu olarak dizge de yer almıştır. Nesnenin Türkiye Türkçesinden ayrık yöne -n,-ı,-i,-nı,-ni eklerini almasıdır. Yer tamlayıcısı, Arapça ve Farsça tamlamaların isim hal ekleri ile öge olduğu örnekler hariç Türkiye Türkçesine benzer durumdadır. Zarf Tümlecinin zarf-fiil grupları ve diğer kelimelerle sıklıkla kullanıldığı görülür.

10.Cümle türleri dağılımında sıklığı en yüksek olandan en düşük olana doğru sıralama şu durumdadır: Basit Cümleler, Ki İle Birleşen Cümleler, Bağlı Cümleler, Şartlı Birleşik Cümleler, İç İçe Birleşik Cümleler.

Ki İle Birleşen cümlelerin birden fazla ki bağlama edatı ile bağlanması oldukça dikkat çekicidir.

Yüklemin yerine göre kurallı cümleler, devrik cümlelere göre, yüklem türüne göre fiil cümleleri, isim cümlelerine göre daha çok kullanılır. Anlamına göre cümleler ise olumlu, olumsuz, soru cümleleri şeklinde bir sıralama ile kullanılmaktadır.

Türkçenin on altıncı yüzyıl söz dizimine ışık tutma gayesi taşıyan bu çalışma Türkçenin diğer yüzyılları için yapılacak söz dizim çalışmaları ile bir bütünlük oluşturacaktır. Bu sebeple Türkçe söz dizim çalışmalarının artsürekli ve eşsürekli olarak önemli bir nitelik ve niceliğe ulaşması gerekmektedir. Böylece kapsamlı bir söz dizim tarihi yazılabilir ve Türkçenin söz dizim gelişimi ayrıntılı olarak izlenir.

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Araştırmamızın kelime grupları bölümünde edatların tanımı geleneksel dil bilgisinin dışından bir tanımla verildi. Türkçe hakkında yazılan gramerler analizci bir dil bilgisi yöntemi ile edatları şu şekilde tanımlamışlardır: Edatlar manaları olmayan sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına mânâları yoktur. Hiç bir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat mânâlı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler. Onun için mânâlı kelimeler olan isimlerin ve fiillerin yanında edatlara da vazifeli kelimeler diyebiliriz. (Ergin 2004:348). İsimlerden sonra gelip onların söziçinde başka unsurlarla ilişkilerini kuran kelimelere takı (postposition) adını veriyoruz. Bunlar başlı başına bir kavram sahibi olmayıp iki kavram arasındaki ilişkiyi belli etmeye yararlar. Takılar yalnız adlara değil her türlü isimlere gelirler. Takılar şekilce kelime, işleyişçe isim çekim ekleri durumunda bulunurlar. Bu ekler gibi iki kavram arasında ilgi kurucudurlar. Çok defa da işleyişleri bir çekim ekiyle karşılanabilir. (Banguoğlu 2007:385-386). Türkçede çok kez anlam ilgisi eklerle sağlanır. Sözcükten tümceye doğru gelişen bir kurgu başlar. Durum ekleri tümcede sözcük örgüsünün özgün bağlantılı birimleridir. Türkçede bir de ilgi sözcükleri vardır. Anlamsız olan bu birimler yalnız ilgi işlevi sağlar. Bu bakımdan eklere yakın bir görev üstlenirler. Eklerden ayrılan yanları bunların bağımsız birimler olmalarıdır. Bağlantı işlevi yapan bu sözcükler iki başlıkta incelenir: İlgeçler, bağlaçlar (Bozkurt 1995:131). Kavramlar arasında türlü anlam ilgisi kurmaya yarayan ve anlamları ancak bu görevleriyle belirlenen sözcüklere ilgeç denir. (Gencan 1982:226). Edatlar yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlara sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir. (Korkmaz 2009:1032)

Geleneksel dil bilgisinin edatların tanımı için kullandığı “kavram”, “anlam” terimleri doğrudan anlam bilimini ilgilendiren konulardır. Doğan Aksan kavramı şöyle özetler: Kavram dünyadaki nesnelere, biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dilde anlatım buluşudur. Bu anlatım tuz, ip, su; yüreklilik, çöpçatan, açlık, hasıraltı,

tepeden inme, açıkgöz gibi değişik ses ve biçimlerle, değişik yollardan gerçekleşir. Somut ve soyut diye nitelediğimiz kavramlar oluşturur. Kavram dünyadaki nesnelerin ortak niteliklerine dayanan, dile özgü bir genelleme, bir soyutlamadır: ağaç, bitki, hayvan, çiçek, memeli...gibi.(Aksan 2007:151).Anlam olgusunu tartışırken üzerinde durulması gereken önemli bir dil bilimsel gelişme de XX. Yüzyılda ortaya çıkan “gösterge” terimi ve anlayışıdır.Bu anlayış dili bir göstergeler dizgesi olarak tanımlar.Gösterge, gösterilen-gösteren kavramlarını barındıran bir genel terimdir.Göndergelerin(insan zihninden bağımsız dış dünya gerçekliği)insan zihnindeki her bir yansımaya, tasarımına gösterilen, gösterilenlerin dile özgü ses birimlerle ifade edilmesine de gösteren denir.Gösterenler,bir dizge içinde söz dizim kurallarına tabi olarak kullanılırsa dil, yargılar durumunda iletişimi gerçekleştirir.Ünlü dil bilimci F. De Saussure tarafından geliştirilen bu kuram eklerin de gösterilenleri olduğunu savunur.“Biçimbilim açısından bağımsız(sözlüksel) biçimbirim sayılan bu göstergelerin yanında, acaba bağımlı(dilbilgisel)biçimbirim adı verilen öğelerin durumu nedir? Dilin birimleri ve biçimbilim bölümlerinde de değindiğimiz gibi bağımlı biçimbirimler, en küçük anlamlı birimler olarak yine de belli bir gösterileni yansıtır. Ancak gösterilen yönleri bağımsızlardaki gibi açık seçik değildir:-leyin, -da- ,im, -du gibi bağımlı biçimbirimleri bir tümce oluşturacak yolda sıralayacak olsak bu yapay ve eksik tümce, belli bir zaman dilimi içinde(sabahleyin, öğleyin, akşamleyin, geceleyin gibi) belli bir yerde, bana ait bir şeye ilişkin, bir olay olduğunu anlatır niteliktedir. Ancak belli bir bildiri işleminin gerçekleşebilmesi için bağımsız biçimbirimlerin tümceye yerleştirilmesi,“sabahleyin okulda saatim durdu” ya da “geceleyin yolda ayak bileğim burkuldu”gibi bir tümcenin oluşturulması gereklidir.(D.Aksan 2007:158).

Dil bir göstergeler dizgesi olduğuna göre dizgedeki her gösterenin bir gösterileni olmak zorundadır. Bu durumda Türkçenin dizgesindeki diğer gösterenler gibi edatlarında bir gösterileni olmalıdır. Gösterilenler sözcüklerin dildeki anlam özellikleridir. Geleneksel dil bilgisi dizgeye analiz düzeyinde bakar. Bu bakış edatların “manasız, görevli, sözcüklerin ekler gibi kullanılması” tanımlarının yapılmasına neden olmuştur. Dil biliminin önemli çalışmalarından olan üretimsel-dönüşümsel dil kuramının önemli getirilerinden biri sentez yöntemidir. Buna göre dil

bilimci göstergeler dizgesine sentez yöntemi ile yaklaşır ve göstergelerin gösterilenleri de bu dizge içinde açıklık kazanır. Analizci bir yaklaşım “gibi, kadar, ile” göstergelerinin gösterileni olmadığı şeklindeki bir sonuca ulaşabilir. Ancak bu göstergelerin dizge içinde “senin gibi sabaha kadar arabayla dolaşmadım” cümlesinde gösterilenleri açıkça ortaya çıkmış olur. Bu sebeble dil bilimci analizci bakış açısı ile hüküm vermek yerine sentez yöntemiyle hüküm vermelidir. Bu sentez yöntemi sadece edatlar için değil, diğer bütün sözcükler için de geçerlidir. Bu durum da dil bilimciyi gösterenin gösterilenini dil dizgesi içinde tespit etme çıkarımına ulaştırır.

Dizge içinde göstereni olan edatların gösterileni de olmalıdır; zira dilde her bir gösterilen için bir gösteren ilkesi mevcuttur. Gösterileni geleneksel dil bilgisinin kavram, anlam gibi terimlerinin bir karşılığı olarak düşünebiliriz. Edatların dizge içinde gösterilenlerini açık seçik durma gelmesi bu düşünceyi zayıflatmaz, çünkü göstergeler dil dizgesi içinde değerlendirilir. Onun için F. De Saussure dili: “Göstergeler dizgesi olarak tanımlar. Bu çıkarımlardan ötürü çalışmamızın inceleme kısmında edatları tanımlarken “dizge içinde anlamları etrafında dizgedeki diğer unsurlara katkı sağlayan manalı kelimeler” tanımını kullanarak geleneksel anlayıştan farklı bir değerlendirme yolunu benimsedik.

Çalışmamızda birleşik fiiller incelenirken bir isimle yardımcı fiilin oluşturduğu birleşik fiiller, yardımcı fiilin bir fiille oluşturduğu birleşik fiiller şeklindeki geleneksel yaygın sınıflandırmadan farklı olarak fiil grubunun yüklemine yan anlamı ile oluşan birleşik fiiller başlığını da kullandık. Bu sınıflandırmada fiil grubunun dizge içindeki durumunu esas aldık. Buna göre fiil grubunun yüklemi gerçek anlamının dışında öğeleri ile bir birleşikliğe gitmek suretiyle gösterilenlerin gösterenini teşkil etmiş olur. Bunların metindeki dizgelerde sayısı oldukça fazladır. Bu da dilin dizge içi sentez yöntemi ile değerlendirilmesi yaklaşımını destekler bir başka veridir.

Çalışmamızın cümle yapısında cümle yargı bildiren dil dizgesi olarak tanımlanmış olup cümle tasnifi buna göre yapılmıştır. Bu sebeble bazı çalışmalarda cümle, cümlemsi, cümlecik gibi kavramlarla karşılanan fiil grupları cümle olarak

değerlendirilmedi. Bir birleşik cümlede birden fazla yargı olması gerektiği fikri bu sonucun doğal nedenidir, zira fiil grupları yargı bildirmeyen kelime grupları niteliğindedir. Yargı bildirmediği için de yan cümlecik olarak değerlendirilmeleri de söz konusu olamaz. Türkçedeki cümle türleri birleşik(şartlı birleşik cümle,iç içe birleşik cümle, ki ile birleşen cümle)basit cümle başlıklarından değerlendirildi.Bir cümle türü olmaması sebebiyle Leyla Karahan'ın Türkçe söz dizimi çalışmasındaki cümlelerin bağlanma şekilleri tanımı benimsenip söz dizimsel yöntem olarak doğrudan kullanıldı.

KAYNAKÇA

Banguoğlu, Tahsin.(2007).Türkçenin Grameri(8.Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Bozkurt, Fuat.(1995).Türkiye Türkçesi(1.Baskı).İstanbul: Cem yayinevi

Cemiloğlu, İsmet.(2000).14. Yüzyıla Ait Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi(1.Baskı).Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Cemiloğlu, İsmet.(2001).Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme(1.Baskı).Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Danişmend, İsmail Hami. (1971). Osmanlı Devlet Erkânı. İstanbul: Türkiye Yayınevi

Develioğlu, Ferit. (2009). Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lugat(1.Hamur). İstanbul: Aydın Kitabevi Yayınları

Eker, Süer.(2003).Çağdaş Türk Dili(2.Baskı).Ankara: Grafiker Yayınları

Ergin, Muharrem.(2004).Türk Dil Bilgisi(4.Baskı). İstanbul: Bayrak

Gencan, Tahir Nejat.(1982).Dilbilgisi(28.Baskı).İstanbul: Kanaat Yayınları

Kanar, Mehmet. (2010). Farsça Türkçe Sözlük (2. Baskı). İstanbul: Say Yayınları

Kanar, Mehmet. (2008). Arapça Türkçe Sözlük (2. Baskı). İstanbul: Say Yayınları

Karahan, Leylâ.(2006).Türkçede Söz Dizimi(11.Baskı).Ankara: Akçağ

Kıran, Zeynel ve Kıran, Ayşe.(2010).Dilbilimine Giriş(3.Baskı).Ankara: Seçkin

Korkmaz, Zeynep. (2009). Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi (3.Baskı).
Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Özen, İsmail.(1972-1975). Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı
Müellifleri(1299-1915). (3. Cild.) İstanbul: Meral Yayınları

Üçok, Necip.(2004).Genel Dilbilim(Lengüistik)(1.Baskı).İstanbul: Multilingual

Yusuf Bin Abdülatif. Nüzhetname

EKLER

1- SÖZLÜK

A

Abad: Mamur, şen, bayındır, sonsuz gelecek zamanlar, köleler

Abd: Köle

Abdar: Sulu, taze, parlak, sağlam vücutlu, nükteli, zarif, güzel, hoş, su veren hizmetçi

Abgun: Mavi, yeşil

Abher: Nergis çiçeği, yasemin, zerrin kadeh çiçeği, dolu kap, dolu kadeh.

Abi: Çekinen, nazlanan, sakınan, tiksinen, ayva, suda yaşayan ve suda hasıl olan, açık mavi

A'da: Düşmanlar

Add: Sayma, sayılma, itibar etme, edilme

Adi: Bayağı, aşağı, değersiz, adet olan

Aferide: Yaratılmış, mahluk, yaratık.

Aferiniş: Yaratma, yaratılış ve bütün mahluklar

Afitab: Güneş, güneşin ışığı, güzel yüz, şarap

Agdiye: Yenip içilecek şeyler.

Aglaz: Daha, pek, çok.

Agmar: Büyük, ulu kişiler, seller, cahil, bilgisiz ve bön kişiler

Agraz: Maksatlar, niyetler

Ahbar: Haber, ortada, dönen, söylentiler, Yahudibilginleri, hahamları , meserretler, iyilikler, yazı mürekkepleri

Ahdi Humayun: Mübarek anlaşma

Ahir: Nihayet ,en son

Ahtar: Tehlikeler

Ahteran: Yıldızlar

Ahzar: Pek yeşil, yemyeşil

Akaik: Çocuğunun doğumunun yedinci günü veya saçının ilk kırılışında adak,nezir için kesilen koyun

Akik: Çok kere kırmızı renkte olan bir cins değerli taş

Akim: Kısır, neticesiz, yağmur getirmeyen rüzgar, bilhassa batıdan veya kuzeybatıdan esen rüzgar

Aksa: Son, en son, uzak

Aktab: Sahipler, efendiler, azizler, ulular, tarikat kurucuları

Aktar: Taraflar

Akval: Sözler, lakırdılar

Alayış: Bulaşıklık, bulaşma, depdebe, tantana, gösteriş(ikinci mana uydurma olmakla birlikte yaygın ve galiptir)

Ale'l-husus: Hele, hususiyle en çok

Ale'l İcmal: Topluca, toplu olarak

Alemeyn: İki alem.

Alud: Bulaşmış, bulaşık

A'mar : Yaşanılan müddetler, yaşayışlar, hayatlar, hakkıyla ve iyi yaşamalar, yaşlar, sinler, hoş gidecek tuhaf, garip şeyler.

Amak: Derinlikler

Ame: Sal, ekin demeti, sarık, halk, avam

Amide: Direkler, sütunlar, kolonlar

Amiziş: Geçiniş, uysallık

Amuhte: Okumuş, öğrenmiş.

Amuz: Bilen, öğrenmiş, öğretten

Ana: Zahmet, meşakat, güçlük.

Anak: Oğlak, hüsrân, felaket, zekat malı.

Ankebutiyye: Örümcekler

Ara: Oylar

Ârâmide: Dinlenen, rahat olan ve rahatta ve sükun halinde bulunan

Aranis: İğler

Araz: İşaretler, alametler , tesadüfler, hastalık alametleri, kazalar, felaketler

Arsa: Yer, toprak

Arusan: Gelinler

Asaf-ı zaman: Süleyman Peygamberin veziri

Aşub: Kargaşalık, karıştırıcı

Atıfet: Karşılık beklemeden gösterilen sevgi, iyilik severlik

Atıl: Ziynetsiz kadın, edepsiz, silahsız, yularsız at, damgasız deve, işsiz, mahrum

Avaik: Engeller, güçlükler, sorunlar

Avani: Yardım edenler, yordakçılar

Avarız: Kazalar, belalar, engeller, engebeler, muvakkat vergi

Avarif: İyilikler, armağanlar, bağışlar, nazik, eli açık, cömert kimseler, kabiliyetli, yetenekli kimseler.

Avasıf: Sert, şiddetli rüzgarlar, fırtınalar

Avatıf: Karşılık beklmeden gösterilen sevgiler, iyilikseverlikler

Avaze: Yüksek ses, şöhret, ün

Avd: Geri dönme

Aver: Getiren, taşıyan

Ayad: Bayramlar

Ayân: Belli, açık, meydanda, gözler, bir memleketin ileri gelenleri

Ayar(ıyar): Altının gümüşün ve başka kıymetli madenlerin karışma derecesi, saadete doğru gitme.

Ayna: Ayna

Azl: İşinden çıkarma, yol verme

Azva: Işıklar, aydınlıklar, parıltılar

B

Ba: İle manasında Farsça edattır.

Baid: Uzak, ırak

Balış: Yastık, yüz yastığı

Bam: Çatı, dam, kubbe

Bang: Ses, seda, haykırma.

Bar: Tanrı, Allah

Bar-gah: Girmek için izin almak lazım gelen, girilebilecek yer, çadır, yüksek divan.

Baru: Kale duvarı, hisar burcu, sur, sığınak, siper

Başed: Olur ola kah olur kah olmaz

Batale: Saçmalamak, zırvalamak, yiğit olmak, cesur olmak.

Batalet: İşsizlik, avarelik, cesaret, kahramanlık

Baz: Gerisin geriye, tekrar, yeniden

Becoz: Den başka, dışında hariç

Bed'i: Başlama

Bedr: Ayın on dördüncü gecesi, dolunay

Be-gayet: Pek çok, aşırı, son derecede, pek ziyade

Behcet: Sevinç, güzellik, güleryüzlülük, şirinlik, erkek adı.

Behr: Uzaklık, mesafe, felaket, ümidin boşa çıkması

Behre: Hisse, kısmet, pay

Beliyyet: Felaket, keder, kasavet, tasa

Benat: Kızlar

Bend: Bağ, yular, rabıta, bağlama.

Bendegani: Kullar, köleler, padişah hizmetinde olanlar

Benefşe: Menekşe

Ber: Üzere, ile olduğu gibi

Berahin: Deliller, tanıklar

Berid: Postacı, haberci, tatar, ulak

Berk: Şimşek

Berri: Karaya ait, karayla ilgili, yabani

Berumend: Taze, verimli, faydalı, hisseli, nasipli, isteğine ulaşan

Besalet: Dilaverlik, bahadırlık, kahramanlık, yiğitlik, cesurluk, yararlık

Beser: Bağ üstüne

Beste: Kapalı, bağlı, bitiştilimiş, bağlanmış

Beşe: Atmaca(kuş)

Bevadi: Sahralar, çöller, kırlar.

Bevn-i baid: Uzak mesafe, çok açıklık

Beygule: Harabe, insanlardan uzak köşe

BezI: Bol bol verme, saçma

Biçün: Emsalsiz

Bih:o, onu, ona, ondan, onunla, iyi, yeğ

Biha: O, onu, ona, ondan, onunla(tek dişi)

Bıkr-i fikr: İlk olarak söylenen fikir

Binan: Gören, iyi gören, görüş sahibi, ileri görüşlü.

Biniş: Görüş, görme kabiliyeti, mülakat

Bisat: Kilim

Bisat: Gönderme, peygamberlik

Bisat-busi: Etek öpme, el etek öpme.

Bu'd: Uzaklık

Bud: Varlık

Buhûr: Tütsü

Burc: Kale, hisar çıkıntısı, kule, yuvarlak bina, güneşin ayrıldığı on iki kısımdan her biri, herhangi bir şekil gösteren ve kendisine özel bir ad verilen hareketsiz yıldızların kümesi

Bünyad: Asıl, esas, temel, bina, yapı

Bürd: Bir çeşit çubuklu kumaş, aba.

Bürhan: Delil, ispat, tanık

Bürudet: Soğukluk

Büzürg: Büyük, ulu

C

Ca'd: Kıvırcık saç

Cahm: Ateş yalazlanmak, gözleri kanlamak, gözleri kan çanağı gibi olmak

Canib: Taraf, cihet, yan, erkek adı

Cay: Yer

Cebel: Dağ

Cebin: Korkak, yüreksiz, alçak, alım

Cedavil: Cetveller

Cedel: Sert münakaşa, tartışma, kavga

Celail: Büyük olanlar, yüceler

Celb: Çekme, çekiş, kendine çekme

Celid: Fazla kahraman olan

Cenibet: Yedek hayvanı, çıvgar

Cerad: Çekirge, yağmacılar güruhu

Ceraim: Suçlar, kabahatler, cinayetler

Ceres: Çan, hayvanın boynuna takılan çingırak, zindan

Ceride: Yalnız, تنها

Cevarîh: Cerh eden, yaralayan

Ceyb: Sünüs

Cibal: Dağlar

Cidal: Karşılıklı kavga, savaş.

Cidd: Bir işi gerçekten çalışıp işleme, ciddilik

Cimam: Çok şey

Cinan: Cennetler, uçmaklar, bahçeler

Cirriyye: Havsala

Cozv: Parça, kasım, cüz, salık, -den, -dan arasında.

Cud: Cömertlik, eli açıklık

Cuşen: Örme, zırh, vaktiyle giyilen savaş elbisesi

Cüdan: Cömertler, eli açıklar

Cüdran: Duvarlar

Cülüs: Oturma, tahta çıkma

Cünbiş: Kımıldama, hareket

Cünüd: Askerler, ordular

Cür'a: Yudum, içim

Cüssetiy: Arama, araştırma

Cüst: Arama

Cüzaf: Götürü pazar

Cüzziyat: Ehemmiyetsiz, değersiz, ufak tefek şeyler, manası düşünüldüğü zaman zihinde ortaklık kabul etmeyen şeyler

Ç

Çak: Yarık, yırtık, yırtmaç

Çâlâkiy: Çabukluk, eline ayağına çabukluk, tez canlılık

Çaryar: Dört dost(Hz Ebubekir,Ömer,Osman,Ali) Hulefa-yi Raşidin

Çeh-i derbend: Dar kuyu

Çend: Birkaç

Çendin: Bu kadar

Çeng: El, pençe, kanuna benzer, dik tutularak çalınır bir çeşit saz, eğri büğrü

Çengal: Çengel, pençe

Çeregah: Hayvan otlatılan yer, çayır, otlak

Çetr: Çadır, gölgelik, gece.

Çevgan: Eğik başlı sopa

Çin: Kıvrım, büküm, çatıklık, buruşukluk, toplayan, derleyen manalarıyla mürekkep kelimeler yapar.

Çu: Gibi, mademki, çünkü, nasıl, nice, misilli, niçin.

D

Dahl: Girme, karışma, tesir, nüfuz, niyet fikir

Daiyan: Dua edenler, duacılar

Daiye: İçten gelen bir duyguyu teşvik edici hal.

Dalal: Doğru yoldan sapma.

Dalayık: İnce ve anlaşılması güç ve dikkate muhtaç olan şeyler

Daman: Garanti, kefalet, borç, kötürümlük

Danayı aşikar ü nihan: Gizli ve açık olan her şeyi bilen

Darayı cihan: Dünyanın Sahibi

Dârunı ka'be: Kabe kapısı, yeri

De'ayim: Sutunlar, kabile ileri gelenleri

Denes: Kir, pas, pislik, murdarlık

Derc: Sokma, arasına sokuşturma, gazeteye yazma, toplama, biriktirme, hattatların yazdıkları meşk tomarı

Derk: Anlama, kavrama

Derkemin: Pusuda, pusu bekleyen.

Dermiyan: Ortada, arada

Dervaze: Kapı, kale kapısı, şehir kapısı

Deryace: Kùçük deniz, göl.

Destgir: Elinden tutan, yardımcı

Dest-yari: Yardım, muavenet.

Devha: Ulu ağaç, geniş gölgelik

Deyr: Manastır, kilise, İnsanlık alemi, bu dünya

Dırazdest: El uzunluğu, el uzatan.

Dibace: Başlangıç, önsöz

Didar: Gözetici

Dih: Veren, verici, köy, karye, tek renkli kenarları gümüş veya altın motifli ipek kumaş

Dihkan: Çiftçi, köylü, köy ağası.

Dilcu: Gönül arayan, gönül çeken

Dilfiruz: Gönüle ferahlık veren, sevindiren.

Dilgir: Gönül tutan, kalbe sıkıntı veren, gücenik kırgın

Dilgüşa: Gönül açan, iç açan, kalbe ferahlık veren

Dilnövaz: Gönül okşayan

Dirig: Esirgeme, eyvah, ah, aman, yazık, menetme, önleme

Disar: Giysi, battaniye, eklendiği kelimeye çokluk, bolluk manasını katar.

Dud: Kurtcağız, böcek, solucan

Dud-ı tire: Karanlık gece

Dudman: Soy sop kabile ocak

Duhake: Çok gülen, gülünç kimse

Dumu': Gözyaşları

Dürer: Büyük İnci taneleri

Düşine: Dün gece

Düşvar: Güç, zor

E

Ebaid: En uzak yerler, yakın olmayan hısım ve akraba(müfredi başka manada kullanılır)

Ebatıl: Boş, faydasız, esassız olan şeyler, sözler, boş inanışlar

Ebbehet: Kibir, azamet, büyüklük, ululuk

Ebdan: Kavim, kabile, layık, cisimler, vücutlar.

Ebkar: Kızıoğlan kızlar, birinci defa söylenmiş mazmunlar

Ebna: Oğullar

Ebtal: En boş, beyhude

Ebtal: Yiğitler ,döğüşken erler.

Ebter: Kuyruğu kesik, zürriyetsiz ve hayırsız, faydasız şey

Ebvab: Kapılar, kısımlar, bölümler

Ebyat: İki mısradan meydana gelen manzum sözler

Ecanib: Yabancılar, başka memleketlere mensup olanlar

Ecmal: Erkek develer

Ecnad: Askerler, taburlar

Ecnas: Cinsler, neviler, çeşitler, türküleri, soyları.

Ecran: Cansız olan cisimler.

Ecsam: Gövdeler, bedenler

Edell: Cilveli, işveli

Edile: İşaretler, klavuzlar, rehberler, herhengi bir davayı ispat etmeye yarayan şeyler.

Edvar: Devirler, zamanlar, asırlar.

Ef'al: İşler, ameller

Eflak: Semalar, gökleri, felekler, küreler, zamanlar, bahtlar, talihler, kaderler

Efnan: Cinsler, neviler, çeşitler

Efraşte: Yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş

Efsus: Yazık, eyvah, gibi bir üzüntü edatı, hayıflanma

Efvah: Ağızlar, menfezler, ağza benzeyen her türlü delikler

Ehad: Tek, bir, ilk sayı, daha, keskin

Ehadis: Peygamberimizin sözleri, haberler, sözler

Ekabir: Rütbece, görgü ve faziletçe büyük olanlar, devlet ricali

Ekarib: Yakın akrabalar, hısımlar

Ekasi: Daha

Ekazib: Asılsız, yalan, uydurma, sözler

Ekmel: Daha (en, pek) kamil, mükemmel ve kusursuz olan, en uygun, en eksiksiz

Eknaf: Canipler, yanlar, nahiyeler, taraflar, sığınacak yerler, evin ortaları (kelime yalnız taraf ve yan manasına kullanılır)

Ekvan: Varlıklar, alemler, dünyalar

Elfaz: Kelimeler, sözler

Elsine: Diller

Eltaf: İyi muameleler, iyilikler, iyilikseverlikler, okşamalar, nezaketler

Elvah: Düz satırlar, üzerine yazı yazılan ve resim yapılan şeyler, portreler, tablolar

Elvan: Renkler, çeşitler, rengarenk, alacalı

Emani: Arzular, gayeler, istekler, ummalar, emeller, maksatlar, niyetler, meramlar

Emasil: En çok benzeyenler, akranlar, eşler, itibarlı kimseler

Emma Badü: Sonra, sadete gelince, sonuç olarak

Emval: Mülkler, parayla alınan şeyler

Emzice: Tabiatlar, huylar, meşrepler

Encam: Nihayet, son

Encüm: Yıldızlar

Endaze: Altmış santimetrelik bir ölçü, ölçek, tahmin, takdir, mertebe, derece

Enf: Burun, her şeyin ön kısmı, uç

Enfas: Nefesler, soluklar, nebi ve veli ulularının irşad edici duaları

Engüş: Parmak

Enhar: Irmaklar, çaylar

Enne: Çok inleyen

Enva: Çeşitler, türler

Envar: Ziyalar, aydınlıklar, ışıklar, parlaklıklar

Eracif: Yalan sözler, uydurmalar

Erham: Rahmetler

Esatin: Birtakımın, bir heyetin ileri gelenleri

Esbab: Vasıtalar, lazımlar

Esdak: Daha, sadık, doğru, candan

Eshab: Sahipler ,malik ve mutasarrıf olanlar, peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler

Eslaha: Silahlar

Esmar: Gece masalları, kıssalar, hikayeler, mersin ağacı

Esna: Ara, aralık, vakit, sıra

Esvar: Kaleler, hisarlar, ziyafetler

Eşrar: Şerirler, azılılar, fesat karıştıranlar, kötülük edenler, edepsizler

Et'ime: Yemekler, aşlar

Etvar: Hal ve hareketler, işler, tarzlar

Evan: Vakit, zaman, çağ

Evbaş: Ayak takımı, terbiyesiz, aşağılık kimse

Evc: Yüce, yüksek bir şeyin en yüksek noktası, doruk

Evdiye: Dereler, dağlar arasındaki yer

Evkar: Kuş yuvaları

Evkat: Zamanlar, çağlar

Evtad: Ağaç veya demir kazıklar, direkler

Evzâ': Haller, vaziyetler, tavırlar, duruşlar

Evzan: Tartılar, ağırlıklar, ölçüler

Eyes: Ümitsizliğe düşürdü, adetten kesildi

Eyvan: Büyük sofa, divanhane, salon, kemerli yüksek bina, oturacak yüksek yer, köşk, çadır

Ezdad: Karşı olan şeyler, karşıtlar

Ezkar: Anmalar, hatırlamalar, bildirmeler, söylemeler

Ezrar: Esvap düğmeleri

Ezvâk: Tatlar, neşeler, lezzetler

Ezyal: Etekler, ilaveler, kuyruklar, ekler

F

Faiz: Muradına ulaşan, bir başarı kazanan

Farig: Vazgeçmiş, çekilmiş, asude, rahat, boş boş kalmış, işini bitirmiş, işsiz

Farta: Aşırıya kaçma, aşırılık, ihmal, gevşeklik

Fazl: Fazla, ziyade, artık, baki, fazlalık, üstünlük, iyilik, fazilet, erdem, lutuf

Fe-emmâ: Geline, ise

Fehv: Üstü kapalı konuşmak, imalı konuşmak

Fehva: İçerik

fela cerem: Muhakkak, şüphesiz

Felleze: Parça parça böldü

Fer: Parlaklık, aydınlık, zinnet, süs, bezek, kuvvet, nüfuz, iktidar

Feramuş: Unutma, hatırdan çıkma

Feraş: Gazel, hazan, kelebek

Ferâyız: Farz, Allah'ın emri, lazım, vacip, gerek, borç, vazife, mirasçılardan her birine şeran düşen hisse payı.

Ferazdak: Arapların Cerir ve Ahtal ile birlikte meşhur üç hiciv şairlerinden biridir. Hicri 20-115(Miladi 641-728)yılları arasında yaşamıştır; aslen Basralıdır. Hz Hüseyin'in oğlu İmam Zeynül Abidin hazretleri hakkındaki kasidesi, Arap edebiyatının şaheserlerindedir. Asıl adı Hemmam'dır, babası Sa'saa oğlu Galip'tir.

Ferkad: Kuzey kutbuna yakın ve Küçükayı kümesine tabi iki parlak yıldızdan her biri olup, buldukları yerden doğup batırlar (bu yıldızlardan ikisine birden ‘ferkadan’ denir)

Ferkadan: Dübb-i asgar(Küçükayı)denilen yıldız kümesinin en parlak yıldızı olan Dübb ve Merak'ın müşterek adı

Fermude: Emrolunmuş, buyurulmuş, emir, ferman, irade

Ferş: Döşeme, yayma, halı, taş ve saire döşetme, yayılan şey, yaygı, şilte, halı, seccade, hasır, yeryüzü, kır, sahra

Fesih: Geniş, açık

Feva'id: Menfaatlar, faydalar, kazançlar, karlar

Fevaih: Çiçek ve meyve kokuları

Fevakih: Meyvalar, yemişler

Fevha: Güzel koku

Fevk: Üst, üst taraf, yukarı

Fey: Doğuya çekilen gölge, savaşız elde edilen ganimet, haraç, kuş sürüsü

Feyafi: Susuz çöller, sahralar, geniş düzlükler, bozkırlar, rüzgarlı yerler

Feza: Ucu bucağı bulunmayan, boşluk, dünyanın sonsuz olan boşluğu

Fezai: Fezaya ait

Fısk: Hak yolundan veya hak yoldan çıkma, Allah'a karşı isyan etme, sefahatet dalma, hainlik, dinsizlik, ahlaksızlık

Fıtnat: Zihnin her şeyi çabuk anlayışı, zihnin açıklığı, zeyreklik, kadın adı

Fial: İşler, kararlar, ameller

Fidai: Canını esirgemyen, mühim bir maksat uğruna canını vermeye hazır bulunan(aslı fidai'dir)

Fidayi: Feda,fida

Fihrist: İçindekiler

Firaset: Binicilik, at yetiştirme bilgisi, yiğitlik, mertlik

Firuze: Nişabur'da çıkan açık mavi renkli ve değerli bir yüzük taşı

Fitanet: Anlamak, anlayışlı olmak, bilmek

Fudalâ: Fazıllar, faziletler, erdemli kimseler

Fuhul: Aygırlar, erler, erkekler, akıllı ve zeki, beyit ve haisleri çok iyi anlatan kimseler

Fusuha: Özdilli

Fusus: Yüzük taşları

Fuzala: Fazıllar, faziletler, erdemli kimseler.

Füşat: Genişlik, açıklık

Fütuh: Zafer, galibiyet, üstünlük, açma, açılma, ferahlanma, gönül ferahlığı

G

Gabra': Yer, yeryüzü, arz

Gafr: Günahını affetmek, örtmek, sakalını boyamak, buzağı ,dağ keçisi, hastalığın nüksetmesi

Galayiz: Katı, sağlam

Galebe: Galip gelme, yenme, üstünlük, çokluk, kalabalık, zaptolunmayacak derecede azgın

Galtan: Yanılan

Gani: Zengin, varlıklı, bol, doygun, Allah'ın adlarından biridir

Garet: Çapul, yağma, akın(eski zamanlarda)düşman toprağına yağma için yapılan saldırış.

Garik: Gark olmuş, suya batmış, suda boğulmuş, su içine dalmış

Gariz: Tabii sevk, içgüdü, huy, tabiat, fitrı, yaratılıştan kendiliğinden

Garra: Alnında beyaz bir lekesi, akıtması olan, ak, parlak, güzel, gösterişli, nümayişli, şatafatlı

Gavaşi: Perdeler, örtüler, zarlar

Gaveyet: Azgınlık, hak yolundan sapma, kötü yola sapma

Gavr: Dip, esas, hakikat

Gayahib: Gece karanlıkları

Gazal: Ceylan, güzel göz

Geda: Dilenci, yoksul

Gerde: İsimlere eklenerek yapılmış, etmiş, eylemiş gibi ism-i mef'ullermeydana getirir

Gerde: Boyun

Gerdun: Dönücü, dönen, devreden, felek, dünya, sema

Geyâhib: Gece karanlıkları

Gezende: Zarar, ziyan, elem, keder, afet, musibet

Gılaz: Kalınlar, kabalar, vul, kös, savaş davulu, sadme

Giran: Ağır, sakil, dolu bardak, fena komuş, bıktırıcı, usandırıcı, sert, katı

Gufran: Affetme, merhamet etme, yarlıgama

Guhi: Pislik

Gurfe: Çardak, köşk, balkon, cumba

Gurre: Akılık, parlaklık, altın alnındaki beyazlık, akıtma, Arabi ayın birinci gecesini ve günü

Guşış: Çalışma, çabalama

Guşumal: Kulak bükme, yola getirme

Guyi: Söyleme, söyleyiş

Gürd: Cesur, kahraman, yiğit, koçyiğit

Gürz-İ Giran: İri, ağır topuz

Güruh: Cemaat, bölük, takım

Güvarende: Hazmı kolay

Güzar: Geçme, geçiş

Güzeran: Geçici, geçen

H

Habir: Taze, yeni, turfanda

Hacib: Kapıcı, perdeci, perde, hail, kaç

Hacle: Gelin odası, gerdek

Hades: Yeni olma, yeni peyda olan şey, abdest ve guslün tazelenmesini gerektiren hal, insan pisliği, genç, delikanlı

Hadesân: Talihsizlik, kaza

Hadika: Aaçlı suyu ok bahe; bostan meyva bahesi, etrafı duvarla evirilmiş bahe

Hads: Zan, tahmin, sezgi, sezif

Hafikan: Doğu ve batı tarafları

Hafr: Kazma, kazılma

Hakayık: Doğru olan asıllar, Şüphesiz bulunan hakikatler, gerekler

Hakir: İtibarsız, değersiz, aşağı, adi, bayağı

Hali: Tenha, boş, sahipsiz yer, aık yer

Ham: Eğri

Hamide: Eğilmiş, bükülmüş, kambur

Hamir: Hamur

Hamı: Ana karnındaki ocuk, gebe olma gebelik, isnat, atf, yk, yklenme

Hamme: Kalem

Hamul: Tahammll, sabırlı, dayanaklı kimse.

Hanadık: Hendekler

Hari: Layık, mstahak

Haride: Kızıoğlankız, delinmemif inci

Harifane: Esnafa, herkes masraftan kendi hissesini vererek, ortaklaŐa yapılan ziyafet.

Harik: Yangın, ateş

Hasais: Bir Şeye, birine has olan keyfiyetler

Haslet: İnsanın yaratılışındaki huyu, tabiatı, mizacı

Haşem: Maiyet, yanında bulunanlar, aile, hademe

Haşem-nişin: Göçebe

Haşiş: Kuru ot

Hâtahüllahü: Allah korudu, gözetti

Hatavat: Adımlar

Hatem: Mühür, üstü mühürlü yüzük, Arap kabileleri arasında tanınmış Tayyi kabilesine mensup ve cömertliğiyle meşhur olan İbnü Abdillâh bin Sa'dın lakabı, çok cömert

Hatira: Akran, anlı, sanlı, önemli, yular, gece karanlığı, kara sakız, ip, canlılık, kollarını sallayarak yürümek, şişinerek yürümek, titreşim yapmak, titremek, kuyruğunu sallamak, savurmak, fırlatmak

Hatne: Kaynana

Havali: Etraf, civar, çevre, yöre.

Havaşi: Haşiyeler, derkenarlar, kuyruklar, maiyet adamları

Havz: Etrafını çevirmek

Hay: Vay, eyvah!

Hay-a-Huy: Çalıp eğlenmeden çıkan gürültü, vaveyla, çığıltı.

Hayme: Çadır

Hayyiz: Taraf, meydan, mekan, mevki

Hebb: Uykudan uyanma

Hedi'e: Kamburlaştı, eğildi

Hengam: Zaman, çağ, sıra, vakit, mevsim

Hengame: Kavga, gürültü

Hergah: Otağ, büyük çadır, gökyüzü

Hergiz: Asla, katiyen, hiçbir vakit, hiçbir suretle

Hesti: Var olma, varlık

Hevacis: Akla gelen kötü düşünceler, kuruntular.

Hevan: Horluk, aşağılık, zelillik, alçaklık

Hevdec: Çadır tipi mahfe

Hılat: Bir şeyi, başka bir şeye karıştırma

Hıram: Nazlı, edalı, salına salına gidiş

Hıraman: Salına salına, naz ve eda ile yürüyen

Hired: Akıl, us, anlayış, idrak

Hısal: Huylar, tabiatlar, ahlaklar

Hıtan: Duvarlar, engeller, avlular

Hıtta: Memleket, diyar, ülke

Hiffet: Hafiflik, hoppalık

Hin: An, zaman, vakit, sıra

Hisan: Güzeller

Hitab: Bir veya birçok kimselere ağızdan veya yazı ile söyleme, Kur'an

Hiyal: Hayvanın kısır olma durumu, yan , taraf, hiza

Hızlan: Yardımcısız,kimsesiz, yalnız başına kalıp sefil, zelil olma

Hom: Küp, kümbet, savaş günü çalınan nakkare, savaş borusu, nefir, kümes

Hubur: Sevinç, alimler, zekiler, anlayışlılar, İsrail oğulları bilginleri

Hud: Zırh, başlık, miğfer

Hulel: Elbiseler

Hulul: Gelip çatma, girme

Humud: Ateşin kuru sönmeyerekalei basılma, düşme, zayıflama

Humum: Üzüntüler, kederler, niyetler, dikkatler, yağmur bulutu, bol sulu kuyu, sazlık, zarif yürüş.

Hur: Güneş, yiyecek, yiyinti, ahu gözlüler, gözlerinin akı karasından çok olanlar

Hurrem: Şen, sevinçli, güleryüzlü, gönül açan taze, bir yazı stili

Hutam: Kuru ot, kabuk ve samankırıntıları, çerçöp

Hutugamer: Hatırlama

Huvvan: Hainler, hiyanet edenler

Hücab: Kapıcılar, perdeciler

Hücec: Deliller, senetler

Hücub: Perdeler

Hükema: Hakimler, alimler, bilginler

Hüsravane: Padişahane, hükümdarca, hükümdara yakışır şekilde

I

İkd: Gerdanlık, inci dizmeye mahsus iplik

Isga: Kulak verip söz dinleme, söylenen sözü dinleyip kabul etme ve yerine getirme

Istılah: Barışmak, anlaşmak, ittifak yapmak, terim, ittifak bağlanması

Itlak: Salıverme, koyuverme

Izam: Büyüklük, büyük boy, irilik, kemikler

İ

İbda: Örneksiz olarak bir şey meydana getirme, yaratma, yeni ve güzel bir eser meydana getirme

İbka: Baki, daim, devamlı, sürekli kılma, yerinde, evvelki halinde bırakma, sınıf geçememe

İclal: Büyütme, saygı gösterme

İcram: Cürüm işleme, kabahat işleme

İctilal: Çoğunu almak, toplamak

İda'at: Çok akarı olmak, kaybetmek

İddihar: Biriktirme, biriktirilme, toplayıp saklama, kıtlıkta yüksek fiyatla satmak üzere zahire toplayıp saklama

İfazat: Feyizlendirme, bereketlendirme, kabı taşacak derecede doldurma, taşıyıp yayılma, dağılma

İfdal: lutuf ve bağış

İftinan: Birbirini tutmayan, düzensiz söz söyleme

İgrakat: Abartmalar, mübalağalar, aşırı büyültmeler

İhata: Bir şeyin etrafını çevirme, sarma, kuşatma, etrafı çevirimle, kuşatılma, sarılma, tam kavrayış, anlayış, geniş bilgi

İhlak: Helak etme, öldürme, öldürülme, yok etme, harcama, tüketme

İhlas: Halis, temiz, doğru sevgi, gönülden gelen dostluk, samimiyet, doğruluk, bağlılık

İhtila: Kadın, mehrinden vazgeçip veya çok para verip kcasından boşanma, nikahı bozurma, taze ot biçme

İhtişad: Birikme, toplanma, yığılma

İhtizaz: Titreme, deprenme, sıçrayıp oynama, sallanma

İksar: Çoğaltma, çoğaltılma, arttırma

İktinan: Saklanma, gizlenme

İktinas: Tuzak kurup avlama, avlanma

İktirab: Yaklaşma, yanaşma

İktisab: Kazanma, edinme

İktitaf: Meyve toplama, devşirme, toplanma, devşirilme

İleyh: Erkek olan tek kişi, ona

İlf: Alışıklık, alışkanlık, alışma

İltizam: Kendi için lüzumlu sayma birinin tarafını tutma, icab ettirme, gerektirme, devlet gelirlerinden birinin toplanması işini üzerine alma

İlzam: Cevap veremez hale getirme, susturma

İmaret: Bayındırlık, yoksullara yiyecek.

İmtar: Yağmur

İmtina: Çekinme, geri durma, imkansızlık, olamayış

İmtisal: İcabedeni, gerekeni yapma, bir örneğe göre hareket etme, alınan emre boyun eğme.

İnan: Dizgin, idare etme, yürütme

İnak: Boynuna sarılma, sarmaşma

İnbisat: Yayılma, açılma, genişleme, iç açılma, ferahlık

İnfad: Tüketmek, bitirmek, sona erdirmek

İnfirad: Yalnız olma, yanında kimse bulunmama

İnhidar: Perdelenme, örtünme, örtülme, yokuş aşağı inme.

İnhilal: Açılma, çözülp açılma, dağılma, erime

İnitaf: Temayül, bir tarafa dönme, bükülme, iki kat olma

İnkıda: Geçmek, sona ermek

İnkıyad: Boyun eğme, kendini teslim etme

İnşa: Yapma, yapılma, vücuda, meydana getirme, kaleme alma, nesir yazı, mektup yazma, veya güzel yazılmış nesir

İntihac: Yol bulma, varma

İntikad: Kalp parayı gerçeğinden ayırma, tenkid

İnzimam: Katılma, katım

İrad: Söyleme

İrsal: Gönderme, gönderilme, salıverme

İrtikab: Bekleme, gözleme

İsticma: Derli, toplu olmak, toplanmak, birikmek, ergenlik çağına gelmek, kurumak, hızlı koşmak

İstidamet: Bir şeyin devamını sürüp gitmesini dileme, dönerek uçma.

İstidlal: Bir delile dayanarak bir şeyden bir netice çıkarma, delil ile anlama

İstifaze: Haber yayılmak, lafa dalmak

İstifsar: Sorma, sorulma

İstihal: Bir şeye ehil olma, bir şeye layık olma

İstihkak: Hakkı olma, hak kazanma, hak kazanılan şey

İstihsal: Hasıl etme, meydana getirme, üretme, elde etme, ele geçirme, ele geçirilme

İstihzar: Hazırlama, hazır edilme, huzura getirme, çağırma, hatırlama, hatıra getirme, akla gelme

İstiksas: Kasas isteme

İstikşaf: Keşfetmeye çalışma, ne olup bittiğini öğrenmek için araştırmada bulunma

İstilzâz: Lezzet alma, hoş gitme

istima': Dinleme, dinlenilme, işitme işitilme, dinleyip kabul etme, kulak verip dinleme

İstinbat: Bir söz veya işten gizli bir mana çıkarma, zimmen, açık olmayarak, dolayısıyla anlama

İstinşak: Abdest alırken veya temizlik için burna su çekme, şiddetli koklama, koklatma

İstintac: Netice, çıkarma, çıkarılma

İstirbah: Faize yatırma, fazla faizle para verme, verilme

İstisvab: Sevap, doğru, makul görme, beğenme, beğenilme

İstişmâm: Koklama, koku alma, karine ile anlama, hissetme

İstitla: Bir şeyi öğrenmek istemek, araştırma

İşar: Yazı ile bildirme, haber verme

İşrâkıyyûn: Phthagoras felsefesi yolunda bulunanlar

İ'tizal: Bir tarafa çekilme, işten çekilme, ehl-i sünnetten Vasıl b. Ata'nın kurduğu mutezile mezhebi, takımdan ayrılma

İtidal: Orta oluş, ortalama, aşırı olmama hali, ölçülülük

İtikaf: Bir yere kapanıp ibadetle vakit geçirme (bilhassa ramazanın son on gününde camide maksure denilen yerlere kapanıp ibadetle vakit geçirme).

İtisam: El ile tutma, tutunma, gûnahtan sakınma, temiz olma

İtizad: Bir şeyi kol üzerine alma, yardım isteme, yardım etme

İttihad: Bir olma, birleşme, aynı fikirde olma

İttisak: Nizama girme, intizam bulma, sıralanma

İttisal: Birleşme, kavuşma, bitişik, yakınlık, birbirine dokunma

Eyş/İyş: Yaşama, eğlence, zevk ve sefa sürme, gününü gün etme, ekmek

İzafet: İki şey arasındaki bağ, ilgi

İzaz: Aziz kılma, saygı gösterme, ikram etme, ağırlama

İzhar: Gösterme, meydana çıkarma, yalandan gösteriş

İzz: Değer, kıymet, yücelik, ululuk, güçlülük

J

Jeng: Pas, küf, kir

K

Kabe Kavseyn: iki kavis arasındaki mesafe: Mirac gecesinde Hz.Muhameddin Cenab-ı Hakk'a olan yakınlık derecesinden kinaye, maden ocağı

Kadem: Ayak, adım, yarım arşın uzunluğunda bir ölçü, uğur

Kadid: Kurutulmuş et, etleri dökülmüş yalnız kemikleri kalmış gövde, iskelet, pek zayıf, bir deri bir kemik kalmış kimse

Kadran: Değer, itibar, onur, haysiyet, meziyet, rütbe, derece

Kaffe: Hepsi, tümü

Kafur: Uzak Doğuda yetişir bir çeşit taflandan elde edilen ve hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, ıtırı kuvvetli bir madde

Kah: Saman, saman çöpi

Kahr: Zorlama, zorla bir iş gördürme, üstün gelerek mahvetme, helak etme, batırma, ezme, çok kederlenme, çok üzüntü duyma

Kanadil: Kandiller, lambalar

Karah: Tarım arazisi, halis, saf

Karatis: Kağıtlar, sayfalar

Kardani: İş bilirlik, uyanıklık

Karib: Yakın

Karin: Yakın, bir şeye sahip olan, bir şeye nail olan, hısım, komşu arkadaş gibi yakın olanlardan her biri, padişahın daimi suretle yakınında bulunan mabeyinci

Karname: Menfaat gösteren, usta çıkacak çırakların, ustalıkların göstermek üzere yaptıkları örnekli iş

Karr: Sevinmek

Kar-zar: Ceng, kavga, savaş

Kavaid: Kaideler, usuller

Kavalib: Kalıplar

Kavanin: Kanunlar

Kaviyy: Güçlü, sağlam, Tanrı

Kayim: Ayakta duran, ayakta bulunan, birinin yerini tutan birinin yerine geçen, namaz kılan, vaktini namaz kılmakla geçiren

Kazibe: Yalan söyleyen, yalancı, yalan, uydurma

Kaziyye: İş, husus, madde, mesele, dava, cümlecik

Kebud: Gök rengi, mavi

Keff: El içi, el ayası, avuç

Kehf: İn, mağara, sığınak, sığınacak yer

Kel: Gibi

Kemend: Uzakta bulunan herhangi bir şeyi tutup çekmek üzere atılan ucu ilmekli uzun ip, idam için kullanılan yağlı kayış, geyik ve benzerleri gibi hayvanların yuları.

Kemiyyet: Sayı, nicelik, müfred hali veya cemi hali

Kesife: Sık, tok, kalın, kaba, yoğun, şeffaf olmayan, koyu

Keş-a-keş: Çekişme, münakaşa, iki kişinin bir şeyi bir ucundan tutup her birinin kendine doğru çekmesi, pehlivanların birbiriyle savaşması, gam, keder, tasa, kaygı, felaket

Kevakib: Yıldızlar

Kevneyn: Cismani ve ruhani alem, dünya ve ahret

Keyfiyyet: Nitelik, bir şeyin iyi ve kötü olması ciheti, bir ismin müzekker veya müennes olması hali, bir hadisenin geçişi, madde husus, iş, cins

Killet: Azlık, kıtlık

Kıssise: Keşiş olmak, keşişlik

Kıtâl: Vuruşma, birbirini öldürme, savaş

Kıfayet: Yetişme elverme, yeterlilik, iktidar, yararlılık

Kile: Kile, ölçek

Kine: Gönülde gizlenen düşmanlık

Kine-cu: Öç almaya çalışan

Kiram: Soydan gelenler, soyu temizler, ulular, şerefli, cömertler, eli açık

Kisra: Eski İran hükümdarlarından Nuşirevan-ı Adil'in lakabı olup kendisinden sonra gelenler de bu lakapla anılmışlardır

Kisvet: Elbise, dış görünüş

Kişver: İklim, memleket, vilayet, ülke

Korte: Gömlek

Kudum: Uzak bir yoldan, uzak bir yerden gelme; ayak basma

Kufl: Kilit, sürgü

Kuhistan: Dağlık, dağı olan yer

Kuhl: Göze çekilen sürme, göz ilacı

Kulzum: Deniz

Kure: Kuyumcu ocağı, demirci ocağı

Kutni,kutniyye: Pamuğa ait, pamukla ilgili,pamuktan yapılma, ipek karışığı pamukla yapılmış renkli entarilik

Kuy: Köy, mahalle ve işlek yol, sokak, sevgilinin bulunduğu yer

Küdürat: Kederler, kasavetler, gamlar, tasalar, kaygılar

Kühen: Eski, yıpranmış, modası geçmiş

Külah,küle: Külah, giyilen, ucu sivri veya yüksek başlık, başa giyilen şey

Küll: Hep, bütün, çok

Kürbe: Dükkan

Küll ü ülül elbab: Bütün sağ duyulu kişiler

Küngüre: Kubbenin tepesi, en yüksek yeri

Küh: Bir şeyin aslı, hakikati, temeli, asıl, öz

Künun: Bir şeyi gizli tutma, saklı tutma

Künüz: Hazineler

Kütüb: Kitaplar

L

Lagar: Arık, zayıf, cılız

Lahlaha: Güzel kokulardan meydana gelen, anber, misk, kafur, laden gibi şeylerden meydana gelen şama

Layih: Aşık, meydanda

Leali: İnciler

Lehüm: Birinden yana olanlar, birinin tarafını tutanlar

Lehv: Oyun, eğlence, faydasız iş

Lemean: Parlama, parıldama

Lems: El ile dokunup duyma, el ile tutma, dokunma ile duyulan

Lem-yezel: Zeval bulmaz, zail olmaz, baki, kalıcı

Lenger: Gemiyi yerinde mıhlamak için denize atılan zincir ve bu zincirin ucundaki çapa

Levahik: Ekler, eklenen şeyler

Levlak: H.z Muhammet'e ithaf

Letaif: Latifeler, güldürecek güzel sözler ve hikayeler

Lika: Görme, rast gelip kavuşma, yüz çehre

Liva: Bayrak

Lüş: Balçık, çamur, ağzı eğik, parça, şaşı

M

Ma'ali: Yükseklikler, yücelikler, şerefler

Ma'an: Anlamlar, dinlenme yerleri, yurt, konak yeri

Maarif: Marifetler, bilimler, bilgi, kültür

Madik: Boğaz, dar geçit, zor iş

Magrib: Batı

Mahak: Her Arabi ayının son üç gecesi

Mahalat: Mahaleler

Mahâlib: Pençeler, oraklar, tırpanlar

Mahalib: Arslan, kedi, doğan gibi hayvanların çengelli pençeleri

Maharic: Çıkış Yerleri

Mahatt: Yolculukta inilecek yer, konak

Mahavif: Korkunç, korkulu, tehlikeli(yerler)

Mahfuf: Etrafı zarar görmesin diye kuşatılmış, çevrilmiş

Mahki: Hikaye olunmuş, anlatılmış

Mahluc: Hallacların, atılmış(pamuk)

Mahmud: Hamdolunmuş, sena edilmiş, övülmeye değer, Ebrehe'nin Kabe'yi yıkmak üzere getirdiği filin adı, bingöz otu, sakmunya

Mahsus: Hissedilen, beş duygudan biriyle duyulananlaşılan, duyulur ,belli, aşikar, meydanda

Mahrusdur: Muhafaza edilen, gözetilen, korunan

Mahz: Su katılmamış, halis süt, halis, katkısız, sade, tam, ta kendisi, aslı

Maişet: Yaşama, yaşayış, geçinme, geçiniş, dirlik, geçinmek için lüzumlu olan şey, ilmiye tarikinin başlangıcında bulunanlara verilen ad.

Makal: Söz

Makarr: Karar edilen, durulan yer, karargah, oturulan yer

Makdem: Bir yere gelmek, bir yere varmak, seyahatten dönmek

Makrun: Yakınlaştırılmış, yakın, ulaşmış, kavuşmuş

Maksur: Kasrolunmuş, kısaltılmış, kasılmış, alıkonulmuş, bir şeye ayrılmış

Makt: Kin, hiddet

Makule: Takım, çeşit,soy

Mal-a mal: Çok dolu, dopdulu

Mali,maliyye: Mala, paraya mensup, malla ilgili, devlet gelir ve giderlerinin idaresine ait

Mamure: İnsan bulunan bayındır yer, şehir, kasaba

Manend: Benzer, eş

Mannasa: Gelin odası

Mansus: Kur'anda açıkça anlatılmış, hakkında ayet bulunan

Manzud: Üst üste istif edilmiş, sık bitmiş ağaç

Mareke: Savaş meydanı

Maruf: Herkesçe bilinen tanınmış, belli, meşhur, ünlü

Masduka: Bir şeyin doğru olduğunu ispat eden ölçü

Masfufa: Saflanmı, saf bağlamı, sıra ile dizilmı

Masrah: Otluk, çayırık

Masun: Saklanmı, sıyanet olunmı, korunmı, korunan, salim, sağlam

Matamih: Güz dikilen, göz konulan şeyler

Matar: Yağmur

Matiyye: Binek hayvanı

Matlub: Talebedilen, istenilen, aranılan şey, alacak

Matmure: Toprak altına gömülmü, konulmı

Mazbut: Zabtolunmı, ele geçirilmı, yazılmı, kaydedilmı, hatırda tutulmı, derli toplu, muhafazalı, korunmı, belli, belirtilmı, sağlam

Ma'zul: Azledilmı, işinden çıkarılmı

Mearib: Hacetler, istekler, hizmetler

Mearic: Çıkacak yerler, merdivenler

Measir: Güz el eserler, nişanlar, izler

Mebahis: Bir şeyin bahsolunduğu yerler, araştırma, arama yerleri, münakaşa mevzuları

Mebde: Evvel, başlangıç, prensip, ilk unsur, ilmin ilk kısmı

Mebuse: Yayılmı, dağılmı, saçılmı, herkese yayılmı, herkesçe duyulmı

Mecami: Dergiler, toplantı yeri

Mecma: Toplanılacak yer, kavuşulan yer, nokta.

Mecmû'a: Toplanıp, biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana gelen yazma kitap, dergi

Mecruh: Cerholunmuş, yaralanmış

Medahil: Girilecek yerler, girişler

Medaric: Meslekler, tarikatler, yollar

Mefahir: Övünülecek şeyler

Mefasil: Oynak yerleri, eklemler

Megalik: Kilitler, mandallar

Mehabb: Rüzgarın estiği yerler

Mehafil: Oturulacak yer, toplantı yerleri, büyük camilerde hükümdarlara veya müezinlere ayrılmış ve etrafı parmaklıkla çevrilmiş olan yer

Meham: Ehemmiyetli şeyler, düşündürücü şeyler, lüzümlü gerekli şeyler

Mehami: Ehemmiyetli şeyler, düşündürücü şeyler

Mehreb: Ürküp kaçma sığınacak yer

Mek: Emme, emiş

Mekanet: Kuvvet, metanet, güc, ağırbaşlılık

Mekun: Değerli oldu, saygın oldu, itibarlı oldu

Mela: Cemaat

Melabis: Giyecekler, elbiseler

Melahi: Oyunlar, eğlenceler, cümbüşler

Melamet: Ayıplama, kınama, azarlama, çıkışma

Melce: Sığınacak yer

Mele': Doldurma, dolma, dolu olma, doluluk, halk, kalabalık, topluluk

Melhuz: Düşünülebilen, hatıra gelen, olabilen.

Memerr: Mürur edilecek, geçilecek yer, yol, geçit, cadde, sokak

Menabir: Minberler

Menafi: Menfaatler, yararlar, çıkarlar.

Menazil: Menziller, duraklar, konaklar

Mencenik: Mancınık, düşmana taş atmak üzere kullanılan büyük sapan
(Farsçası mencınık'dır)

Mend: -li eki

Menut: Medhedilmiş, iyiliği, güzelliği söylenmiş

Menut: Asılı, asılmış, raptedilmiş, bağlı

Merahim: Merhametler, acımlar

Meraî: Aynalar

Meraki: Kuruntu, vesvese içinde bulunan, merdivenler, basamaklar, dereceler

Merat'i: Çayırklar, otlaklar

Merba: İlbaharda oturulan ev

Merdud: Reddolanmış, kovulmuş, geri döndürülmüş, geri çevirilmiş

Mergub: Rağbet edilmiş, beğenilmiş, herkesçe sevilip aranılmış, istenilen,
sevilen

Merih: Dünya'dan sonra Güneş'e en yakın olan seyyare, Sakit, Mars

Mer'iy: Aynalar, görünen

Merkum: Yazılmış, adı geçmiş, bayağı, adi, işsiz, güçsüz, aşağılık kimse

Merzi: Razılık, hoşnutluk

Mesabe: Derece, rütbe, kadar

Mesacid: Mescitler

Mesail: Meseleler

Mesalik: Sülük edilen, tutulan yollar

Mesami: Kulaklar

Mesarr: Sevinçler, zevkler

Mesdud: Kapanmış, kapalı, tıkanmış, tıkalı

Meskub: Kalıba dökülmüş, akıtılmış

Meskun: İçinde insan oturan yer

Mesrur: Sürurlu, memnun, sevinmiş, meramına ermiş

Meşâbehe: Benzer, benzeyen

Meşair: Hacı olmadan evvel durulması icab eden mühim yerler, hasseler, duyular

Meşaiyye: Gizemcilik

Meşam: Burun, koku alacak yer

Meşarib: İçecek yerler, mizaçlar, tabiatlar, ahlaklar, huylar

Meşayih: Şeyhler

Meşhun: Doldurulmuş, dolu

- Meşihat: Şeyhlik, şeyhisamlık payesi, makamı
- Meşrik: Doğu, Arap yarımadasının doğusundaki İslam ülkesi
- Meşşata: Gelini süsleyen, gelin tuvaleti, kadın tuvaleti yapan kadın
- Meşşate: Kadın berberi, kuaför, tarakçı, taraklar
- Metalib: Talep olunan, istenen şeyler
- Mevacib: Maaşlar, aylıklar
- Mevâdd: Maddeler, elementler, unsurlar
- Mevakib: Alaylar, güruhlar, cemaatler, kalabalıklar
- Mevatın: Yurtlar, yurtlandırılmış, şenlendirilmiş, bayındır yerler
- Mevfur: Çoğaltılmış, çok, bol
- Mevrid: Varacak yer, varacak yol
- Mevrus: Miras kalmış, ana babadan geçmiş
- Mevtın: Yerleşilip oturulan, yurt edinilen yer
- Meyamin: Uğurlar, bereketler, mutluluklar
- Meyasir: Kolaylanmış, kolaylatılmış, kolay
- Mey-gun: Şarap renginde olan, kırmızıya çalan
- Meyn: Yalan söyleme, yalan
- Mezari: Tarlalar
- Mezaya: Meziyetler, üstünlük vasıfları
- Mezayık: Dar, sıkıntılı yerler

Mezellet: Zelillik, horluk, hakirlik, alçaklık, itibarsızlık.

Mezid: Arttırma

Mezmun: Zemmolunmuş, yerilmiş, beğenilmemiş, ayıp

Mısbah: Kandil, çıra, meşale, az ışıklı kandil

Mızıyan: İnsanı rahatsız eden küçük şeyler, hayvancıklar

Mihteran: Daha büyükler

Milk: Birinin tasarrufu altında bulunan şey

Miraz: Sözün gizli manası

Miškät: İçine kandil, lamba gibi şeyler koymak için duvarda yapılan oyuk, hücre

Miyan: Ortada, arada

Mızmar: Ney, düdük, kaval, flüt, Zebur'un her bir suresi

Muahhar: Tehir edilmiş, sonraya geriye bırakılmış, sonraki

Mualla: Yüce, yüksek, makamı, rütbesi yüksek

Muannid: İnatçı

Muaraza: Birbirine karşı gelme, kavga, çekişme

Muattar: İtirlı, güzel kokulu, meşhur bir çeşit lale

Muddeher: Depolanmış, biriktirilmiş, stoklanmış

Mugtenem: Ganimet olarak alınmış

Muhaddere: Kapalı, örtülü namuslu kadın, Müslüman kadını

Muhalat: Muhal olan, mümkün olmayan, olamaz, olmaz, olmayacak şeyler.

Muhalled: Daimi sürekli olarak kalan

Muhasin: Tahsin eden, güzel kılan, güzelleştiren

Muhassıl: Husule getiren, hasıl eden, meydana getiren.

Muhat: İhata olunmuş, etrafı çevrilmiş, kuşatılmış, bir şeyin içinde bulunan, sümük, sümüğe benzeyen yapışkan nesnelere

Muhayyem: Kurulmuş çadır, çadırı kurulmuş ordugah

Muhiş: Korku ve dehşet veren, korkutan,ürketen

Muhit: İhata eden, etrafını çeviren, kuşatan

Muhlisane: Samimi olarak, içten gelerek

Muhsin: İhsan eden, iyilikte, bağışta bulunan

Muhtesib: Belediye işlerine bakan memur, belediye memuru, polis ve belediye işlerine bakan memur

Muhtevi: İhtiva eden, içine alan, içinde bulunduran, kavrayan

Muidd: Hazırlayan

Mukaddemât: Önce, eskiden, öncüler

Mukaddir: Takdir eden, kıymet biçen, kıymet bilen, beğenen(Allah adlarındandır)

Mukalled: Boynuna gerdanlık takılmış, taklit edilen, örnek tutulan

Mukarenet: Bitişiklik, yaklaşma kavuşma,bitişme

Mukarin: Bitişik, ulaşmış, erişmiş, yaklaşmış, bir yere gelmiş

Mukarreb: Yaklaşmış, yakın

Mukarrer: Kararlaşmış, şüphesiz, sağlam, anlatılmış, bildirilmış

Mukassır: Taksir eden, yapabilir iken yapmayıp çekinen, yapmaya gücü yetmediği için bırakan, kusur işleyen

Mukatele: Birbirini öldürme, vuruşma, savaş, kavga

Muknet: Kudret, güç, servet, istek

Mukteza: İktiza etmiş, lazım gelmiş, kanun icabına göre yazılan yazı, derkenar

Muktezayat: İktiza eden, lazım gelen, icab eden, icab ettiren, gereken, gerektiren

Mulem: İşaretlenmiş

Muntabık: İntibak eden, birbirine tam uyan, uygun

Munzam: Üste konan, ek

Murafakat: Refakat etme, yol arkadaşlığı, yoldaşlık, beraber bulunma

Murız: İraz eden, yüz çeviren, başka tarafa dönen, tariz eden, dokunaklı söz söyleyen, taş atan

Musahib: Biriyle musahabe eden, sohberte bulunan, konuşan, arkadaş, büyük bir zatın yanında bulunarak onu sözüyle sohbetiyle eğlendiren padişahların hususi işlerinde bulunanlardan her biri

Musavvir: Tasvir, resim yapan, ressam, figürist

Musıle: Müderrislikte ikinci yüksek derece.

Mustehiss: Çirkin

Mutaa,muta': İtaat olunan, boyun eğilen, başkalarının kendisine boyun eğdikleri

Mutabbak: Tatbik olumuş, uydurulmuş, kapak gibi kapanmış.

Mutahhere: Tathir edilmiş, temizlenmiş, temiz, mubarek

Mutasavver: Tasavvur edilmiş, tasarlanmış, düşünülmüş, akla gelebilir, olabilir

Mutavaat: İtaat etme, baş eğme

Mutavvel: Tatvil edilmiş, uzatılmış, tafsil edilmiş

Mutayyeb: Tayib edilmiş, güzel kokular sürünmüş olan, gönlü hoş edilmiş, sevindirilmiş.

Mu'tedd: Adedlendirilmiş, sayılmış

Mutrıb: İtrab eden, çalgı çalan, çalgıcı, şarkıcı, şarkı okuyan

Muvaneset: Ünsiyet peyda etme, birbirine alışıp beraber yaşama, insandan kaçmayı, insana alışma

Muzaaf: İki kat, kat kat, katmerli

Muzehrefat: Saçmalıklar, uydurmalar, yalanlar, süprüntüler, çerçöp, döküntüler

Mübaderet: Bir iş yapmaya girişme

Mübahase: Bir iş hakkında iki veya daha çok kimse arasında edeilen söz, konuşma, iddialı karşılıklı konuşma, bahse girişme

Mübarizan: Dövüşe, güreşe kalkışanlar, kuvvetli münakaşaya girişenler

Mübasetat: Okşamak, iyi bulmak

Mübasete: Biriyle teklifsiz görüşme

Müberra: Temize çıkmış, aklanmış

Mübteni: Kurulu, kurulmuş olan, dayanan

Mücahade: Uğraşma, savaşıma, nefisini yenme

Mücehiz: Donatan, techiz eden, armada

Mücerred: Tecridedilmiş, soyulmuş, çıplak, tek, yalnız, karışık ve katışık olmayan

Müedda: Tediye olunmuş, eda olunmuş, mana, mefhum

Müekked: Sağlamlaştırılmış, tekrar edilmiş, bir daha haber edilmiş, tenbih edilmiş.

Müeyyed: Yüksek sağlam, muhkem yapılmış

Müfikir: Düşünen

Müfevvez: İhale ve sipariş olunmuş

Müfid: İfade eden, anlatan, manalı, faydalı

Müfsidane: Fesatlıkla ara bozuculukla

Mühmel: İhmal edilmiş, boşlanmış, bakılmamış, bırakılmış, alfabede noktasız harf, manasız, boş

Mühre: Bir çeşit yuvarlak şey, cam boncuk, deniz böceği kabuğu, çekiç, anat, omurga kemiği, kağıt ve saire cilalamak için kullanılan billur top, altın ve gümüş ezmek için kullanılan ve ekseriya yeşimden yapılan ucu kıvrakça havan tokmağı gibi bir alet

Mükedder: Bulandırılmış, bulanık, takdir edilmiş, kederli, üzüntülü, tasalı

Mükeffer: İyilikleri inkar edilip kendisine şükrolunmayan adam

Mükerreren: Tekrar olarak, bir daha

Mükevvin: Yapan, meydana getiren, yaratan

Müktesib: Kazanan, elde eden, edinen

Mülâzımân: Bir yere tutunup kalanlar, bir kimseye sarılıp ondan ayrılmayanlar, stajyerler, bir yere maaşsız olarak gidip gelenler

Mülemma: Telmi edilmiş, parlakalaca renk renk, bir kısmı Arapça, bir kısmı Farsça, bir kısmı Türkçe yazılmış manzume, bulaşmış, sıvanmış

Mülevven: Renkli, renk renk, türlü türlü, boyalı, boyanmış

Mülhak: İlhak edilmiş, sonradan takılmış, katılmış, bir asker karargahında emir subayı yardımcısı

Mülhim: İlham eden, içine doğduran

Mülteka: Kavuşak, kavuşma, buluşma, birleşme yeri

Mümass: Temas eden, dokunan, ilişen

Mümehhed: Yayılmış, döşenmiş, düzenlenmiş

Mümevveh: Hayali, görünüşte haklı olan

Münacat: Allah'a dua etme, yalvarma, Allah'a dua mevzu'lu manzume

Münhal: İnhal eden, açılan, çözen, boşkalan, açık olan, memuru bulunmayan

Münhedim: Yıkılan, yıkılmış, harabolmuş

Münhemik: Bir işin üstüne çok düşen

Münir: Nurlandıran, ışık veren, parlak, erkek adı

Münşaiib: Dallanan, çatallanan, kollara ayrılan, ayrılmış

Münşi: İnşa eden, yapan, yapısı, üslubu güzel olan, iyi katip

Münşiyan: İyi katiplere yaraşır yolda

Müntehi: Nihayet bulan, sona eren, biten, son, en son, bir şeyi tamamlayan

Müntic: Netice veren, sebebiyet veren, meydana getiren

Müraselat: Mektuplaşmalar, resmi kadı mektupları

Mürebba: Terbiye, olunmuş, terbiye görmüş

Mürehayyir: Hayrette kalan, şaşmış, şaşırmış

Müreşşah: Terşih edilmiş, damla damla süzdürülmüş, terbiye olunmuş

Mürettib: Nizama, sıraya koyan

Mürevvah: Güzel Kokularla kokulandırılmış

Mürtefi: Yükselen, yükselmiş, yüksek, yüce

Müsademat: Çarpışmalar, tokuşmalar

Müsaraat: Sürat ve acele etme, teşebbüs, girişme

Müsellem: Teslim edilmiş verilmiş, su götürmez doğruluğu, gerçekliği herkesçe kabul edilmiş olan.

Müselleme: Yardımcı

Müstagrık: Gark olmuş, dalmış, daldırılmış, batmış kendini bilmeyecek derecede dalgın, düşüngen

Müstaid: İstidatlı, kabiliyetli, bir şeye kabileyeti olan, akıllı, anlayışlı

Müstakarr: İstikrar bulunan, yerleşilen, durulan yer, karargah

Müstakırr: İstikrar bulmuş, karar kılmış, durulmuş, yerleşmiş, sabit

Müstedill: Delil ile ispat edilen

Müstefad: Kazanılmış, kar edilmiş, anlaşılmış

Müstelezzat: Lezzet alınan şeyler

Müsterhi: İstirha eden, gevşek, sarkık, sölpük

Müstesid: Uğurlu sayan, uğur sayan

Müşakil: Şekilce bir olan, benzeyen

Müşebbek: Şebeke şekline sokulmuş, ağ ve kafes gibi örülmüş olan

Müşevveş: Teşvir edilmiş, belirsiz, karışık, düzensiz, karmakarışık

Müşeyyed: Yüksek, sağlam, muhkem yapılmış

Müşg: Misk

Müşir: Emir ve işaret eden

Müştemil: İştimal eden, kavrayan, saran, içine alan

Müşteri: Satın alan, alıcı, alışverişte bulunan, istekli, Sakıt, Erendiz, Jüpiter, Mars

Müteal: Yüksek, yüce. Tanrı'nın sıfatlarından, deneyüstü tecrübe ile elde edilen bilginin sınırlarını aşan

Müteallik: Asılı, bağlı, taalluk eden, ilgili, i lişiği olan.

Müte'ân: Zahmet çeken, zahmetli bir işi üzerine alan

Mütearrız: Taarruz eden, saldıran, sataşan, başkasının hakkına, hududuna geçen

Müteatıf: Esirgeyen, şefkat eden, bağışlayan

Mütedavil: Tedavilde bulunan, elden ele gezen, geçen, kullanılan

Mütehakık: Doğruluğu meydana çıkan

Mütehalli: Süslenmiş, donanmış

Müteharrik: Hareket eden, kıvıldaayan, oynayan

Mütehayile: Hayal kurma merkezi

Mütehayyiz: Yer tutan, mühim ileri gelen

Mütehevvir: Biriyle konuşan

Müteka: Yastık, dayanak, koltuk değneği, asa

Mütekallıs: Tekallüs eden, gerilen, çekilip toplanan, gerilmiş, gerilen

Mütekeffil: Kefil olan

Mütekellim: Tekellüm eden, söyleyen, konuşan, birinci şahıs, nutuk söyleyen, kelam bilgini

Mütekessir: Tekessür eden, kırılan, parçalanan, çoğalan, artan, çok

Mütelemmi: Parıldayan

Mütemerrid: Dikkafalı

Mütemeşşi: Yürüyen

Mütemetti: Faydalanan, kâr eden, kazanan

Mütenebbih: İntibah eden, uyanan, uyanık, uslanan, aklını başına toplayan

Müterassıd: Dikkatle gözeten, bekleyen, kollayan

Mütereşşih: Sızan, terleyen, işitilen, kulağa gelen

Mütesallit: Musallat olan, sırnaşan, peşini bırakmayan

Müteseddi:Şef, nezaretçi, girişimde bulunan, girişimci, müteşebbis, saldıran, saldırgan

Mütevccih: Teveccüh eden, bir cihete, bir tarafa dönen, yönelen, birine karşı sevgisi ve iyi düşüncesi olan, bir tarafa gitmeye kalkan

Mütezazelzil: Titreyen, ırgalayan, sarsılan, sallanan, oynayan, zıngırdayan

Mütlif: Telef eden, öldüren yok eden.

Müttehem: Kabahatli,suçlu

Müveşşah: Süslenmiş, süslü, giyinip kuşanmış

Müzahrafât: Süprüntüler, pislikler, yalancı, sahte ,tel, pul, boya, yıldız gibi şeyler

Müzzeyen: Zinnetlendirilmiş, süslenmiş, süslü

N

Nagah: Vakitsiz, ansızın, birdenbire

Naim: Bollukta yaşayış

Nakli: Söylenen, akla değil söylentiye dayanan

Nakşbendi: Nakşbendilik, ressamlık, süslemeli dokuma sanatı

Nakir ü kıtmır: Takımıyla, iğneden ipliğe kadar, hepsi

Nakus: Hristiyanlarda ibadet vaktini belirlemek için kilisede çalınan çan, fanus, çan biçiminde olan şişe

Nam: İsim, ad, ün, lakab

Na Mahsur: Sonu olmayan

Nasb: Dikme saplama

Na'se: Uykusu gelme, uykusu bastırma, ımızganma, zayıflık, bitkinlik, kuvvetsizlik

Natika: Düşünüp söyleme hassası, kuvveti, düzgün dokunaklı söz söyleme, kadın adı

Navak: Ok

Nay: Kamış, kamıştan yapılan düdük

Nayab: Dibi olmayan

Neberd: Harp,savaş

Nedim: Meclis arkadaşı, sohbet arkadaşı, büyükleri fıkra ve hikayelerle eğlendiren, güzel hikaye anlatan, tatlı konuşan, erkek adı, yeniçeri ocağına yeni yazılan kimse

Nedime: Pişman

Nefais: Nefis, güzel şeyler

Nefaset: Lohusa olmak, adet görmek, regl olmak, değerli olmak, kıymetli olmak, ehil bulmamak

Nefaz: Geçme, işleyip öteye geçme, sözü geçme

Nefsaniyyet: Gizli düşmanlık, kin, garez

Nehc: Doğru yol, yol, usul

Nehengan: Timsah

Nehib: Yağmacı, çapulcu, dehşet, korku

Nehy: Yasak etme, emir sigasının menfisi (Emr ü nehy:Emretme ve yasak etme)

Nekava: Her şeyin iyisi,temizlik,paklık

Nemarık: Yastıklar

Nemek: Tuz, tat, lezzet, hak, bağıllık

Nemek-sud: Tuzlu şey, pastırma.

Nerd: Tavla, tavla oyunu

Nesak: Tarz, şekil, uslup, yol

Nesic: Dokunmuş

Nesim: Hafif rüzgar

Nesiye,nisye: Veresiye, ödünç, mühlet, zaman

Neşv: Canlının büyümesi, boy atması, yeniden peyda olup hayata gelme

Neşv ü nema:Bitkilerin gelişmesi

Neta'ic: Netice

Nevadir: Nadir olan, az bulunan şeyler

Neval: Talih, kısmet, bahşiş, bağış

Nevamis: Kanunlar, şeriatlar.

Nevaziş: Okşama, gönül alma, iltifat

Nevbave: Turfanda yemiş, yeni yeşillik, hediye

Nevha-ger: Ölü ağlayıcısı

Neysan: Nisan Ayı

Neyyir: Nurlu, parlak,ışıklı cism, cisimlenmiş nur, güneş, erkek adı

Nigah: Bakış, bakma

Nihad: Tabiat, huy, yaratılış

Nihal: Taze, düzgün fidan, sürgün

Nijad: Soy, nesil, neseb

Nika': Temiz kimseler

Nikab: Kuşçu eldiveni

Nîm: Yarı, yarım, buçuk

Nist: Yok, yoktur, değil, yokluk, öyle değil mi

Nişin: Oturan, oturmuş manasıyla kelimeleri sıfatlandırır

Nize: Kargı, mızrak, süngü, harbe

Nukre: Külçe halinde gümüş

Nukud: Nakitler, paralar

Nusret: Allah'ın yardımı

Nusus: Doğruluğu şüphe götürmeyen bilgiler, düşünceler

Nuş: Tatlı, bal, içki, iştret

Nutfe: Duru, saf su, sperm

Nübüvvet: Nebilik, peygamberlik, Tanrı haberciliği

Nüdema: Nedimler, yardım edenler, arkadaş olan kimseler

Nühüfte: Gizli, saklı

Nükte: Herkesin anlayamadığı ince mana

Nütef: İnciler

Nüvaht: Çalgı çalma

Nüvaziş: Tez canlılıklar, okşama, okşayış, canlılıklar

Nüvişte: Yazılı, yazılmış

P

Pakize: Temiz, lekesiz, halis, saf, kadın adı

Paymal: Ayak altında kalmış, çiğnenmiş

Pehlevi: İran'da İsfahan ile havalisindeki bölge halkı ve bölgenin dili,
müz:anonim ‘’tarik ber-saz averden-i ud’’da tanımlanan bir makam

Perestan: Tavus gibi güzel tüylü bir kuş

Pertev: Işık, parlaklık, yalın

Pervaze: Kır, gezinti için hazırlanan yemek, gece eğlencesi ışığı, altın ve gümüş yaprakların kırıntısı

Perverde: Beslenmiş, terbiye edilip yetiştirilmiş, büyütülmüş, üzüm şirasından yapılan bir çeşit tatlı

Pervin: Ülker yıldızı, kadın adı

Perviz: Üstün, elek, süzgeç, balık, güzellik, İran Hükümdarı Hüsrev'in lakabı, cilve, erkek adı

Pesendide: Beğenilmiş, saçılmış

Peygâm: Haber

Peygüle: Köşe, bucak

Pezer: Kabul eden, ağırlayan, sona eren, son bulan

Piçide: Karışmış, bükülmüş, kıvrılmış

Piramun: Etraf, yan, çevre

Pişgah: Ön

Piş-i bin: Bölgenin ileri gelenleri

Pişva: Reis, başkan

Poşt: Arka, arkasında, arkada, dış, dışarı, sırt, geri, hami, yardımcı, üst, üstünde, başında, devam, iç, arkadan, kapalı

Puşide: Örtülmüş, örtü, sır gizleyen

Pürtab: Çok kuvvetli, çok güçlü(tab-ı zülf: perçemin kıvrımı, sıkıntı, eziyet, öfke, kılıcın keskinliği.)

R

Rabbani:Allah ile ilgili

Rah-zen:Yol vuran,eşkıya

Raik:Sade,saf,halis

Raka'e: Çıktı, yükseldi, arasını düzeltti,arasını bozdu,diyet ödedi, dindi, büyücü, dağa çıkan

Rakika:İnce,köle veya cariye,yufka yürekli

Ras:Yol

Ratık:Bir şeyin yarığını,yırtığını kavuşturup bitiştiren

Rayat:Sancaklar,bayraklar

Rebab:Gövdesi Hindistan cevizi kabuğundan yapılmış bir çeşit kemeçe

Rebi':Bahar

Ref: Kalkındırma, yüceltme, yukarı kaldırma, lağvetme, kaldırmahükümsüz bırakma, Arpça bir kelimenin sonunu ötreli okuma

Refi':Yüksek,yüce

Refte:Gitmiş,geçmiş

Rekb:Süvari takımı,atlılar alayı

Remz:İşaret,işaretle anlatma,gizli ve kapalı bir suretle söyleme

Reşad:manevi doğru yolu bulup o yola girme,hak yolunda yürüme

Reşik:Atılan ok,okun atıldığı taraf

Reşk:Kıskanma,kıskanılmış,hased

Revabit:Bağlar,ilgiler,alakalar,birlikler,bağlamış şeyler

Revac:Sürüm,geçerlik,kıymet,değer

Revah:Bir şeyi elde etmedendoğan neşe,güneş battıktan sonra gece oluncaya kadar geçen zaman

Revahil:Yük develeri,yük hayvanları

Revak:Üstü örtülü,önü açık yer,kemeraltı,sundurma,saçak altı,çardak

Revayih:Kokular

Revhaniyyet:Gönül açıcılık,güzel görünürlük

Reviyet:Bir işin her tarafını iyice düşünüp taşınma

Revm:istemek arzu etmek

Revş:Gidiş,yürüyüş,usul,tutum,yol

Reyahin:Fesleğenler

Rezanet:Ağırbaşlılık

Rezm:Kavga,savaş,ceng

Ribka:Kemend,kemende bağlı,ilmekli ip

Rihal:Deve palanları

Rikab:Boyun ense kökü

Rişte:İplik,tire,ilgi bağ

Rıyah:Rüzgarlar

Riyaset:Reislik,başlık,baş olma,başkanlık

Riyaz:Bağçeler,ağaçlık,çimenlik yerler

Riyazat:Nefsi kırmalar,dünya lezzetlerinden sakı nmalar,perhizle,kanatla yaşamalar

Rub:Dörtte bir,çeyrek,bir şeyin dört kısmından bir kısmı

Rud:İrmak,çay,kemençe,saz kirişi,saz teli

Ruham:Mermer

Ruh-efza:Ömür arttıran

Rumuz:İşaretler,manası gizli olan sözler

Rusüm:Vergilker,gümrük vergiler,usul,merasim.

Rükn:Bir şeyin en sağlam tarafı,temel direği,kolon,direk,nüfuzlu,ehemmiyetli, kuvvetli kimse, İslam hukukunda sözleşmenin kurulmuş sayılması için bulunması gerekli şartlar

Rüknd-dünya:Dünya'nın direği

Rüyet:Görme,bakma,görölme

S

Sababe:Çok sevmek,gönülden bağlanmak

Sabah:Güzel,latif,şirin

Sabah:Sabahleyin sağılan süt,sabah vakti içilen şarap,mahmurluk bozan içki

Sadme:Darbe,tepe açıklığı

Safayih:Düz,yassı şeyler,medeni levhalar

Safh:Yüz çevirme,affetme,suç bağışlama

Sahn:Sıcaklık,hararet,avlu,evin ortasındaki açıklık,oyuk,boşluk,boş yer,orta,meydan,aralık cami ve medreselerde umumun toplanmasına mahsus üstü kubbeli,örtülü yer,büyük kase,sahan,sahne,zil,kulağın dış boşluğu

Sahn:Kırma

Sahra:Sahraya,kıra,ovaya ait

Sahv:Ayakta Durma

Salah:Düzelme,iyileşme,iyilik,rahatlık,barış,dine olan bağlılık,erkek adı

Salif:Geçen,geçmiş

Samete:Yüz yüze oldu

Samit:Sesi çıkmayan,susan,sağır,cansız,sessiz harf

Sari:Sürücü,süren

Sarim:Keskin,kesici

Sarir:Cızırtı,gıcırtı

Sarr:Seslenmek,susamak,sımsıkı bağlamak

Satve:Kuvvetle çekme

savâmi'i:İbadet yerleri,tekkeler,özel tapınaklar

Savb:Taraf,cihet,yön

Savmaa:İbadet yeri,tekke,özel tapınak,Nesara rahiplerinin halktan inkıta ve inzivası için tesis edilmiş olan hücre

Sa'y:Çalış,çabalama,gayret,emek,geçinmek için iş işleme

Sayakıle:Cilacılar,cila aletleri

Sayeban:Sayvan,gölgelik,büyük çadır,koruyan

Sayir:Seyreden,akan,hepsi,diğer,artık,başka

Saz:Çalgı,silah,at

takımı,sıra,düzen,kuvvet,kudret,öğrenme,ustalık,hile,eş,benzer,menfaat

Sebk:İleri geçme,ilerleme,evvelce geçme,vaki olma,koşuda kazanan hayvan,bir şeyi eritme,kalıba dökme,ibarenin tarz ve tertibi

Sebt:Yazma,kaydetme,deftere geçirme

Sebük:Hafif,yeğni,çabuk,ağırlığı,ağırbaşlılığı olmayan

Sefid:Beyaz,ak,zahir,ortada

Sehaif:Sayfalar

Sehergâh:Seher vakti,sabahın erken vakti

Sehil:Kolay

Sehun:Sözler

Selh:Derisini yüzmek,soyunmak,üstünü çıkarmak,kazmak,ayın sonu gelmek

Selsebil:Şarap,içimi hoş meşrubat,Cennette bir pınar

Semen:Yasemin

Sena:Övme,övüş

Senevber:Çam fıstığı ağacı,çam fıstığı kozalağı,sevgilinin boyu bosu

Serâfken:Uğrunda başını veren,kendini feda eden

Sera-perde: Saray perdesi,harem dairesinin önüne çekilen büyük perde.Otağ,padişah çadırı

Ser-ceyş:Ordunun başı

Serendaz:Çekinmez,korkusuz,fedakar,pervasız

Serd:Soğuk,sert,haşin,çirkin,sert,kaba,hoyrat,sözü düzgün ve uygun söyleme

Serir:Taht,yatacak yer

Sermed:Daimi,sürekli,erkek adı

Serveri:Başlık,başkanlık

Seta:Üç telli saz,tanbur

Sevabık:Geçmiş şeyler,geçmiş haller,geçmişte işlenmiş suçlar

Sevad:Karalık,siyahlık,karartı.Yazı karalama,uzaktan karartı halinde görülen kalabalık

Sevakıb:Parlak yıldızlar

Sevalif:Geçmişler,geçmiş insanlar

Seyl:Sel,şiddetle gelen şey

Seza:Münasip,uygun,yaraşır

Sımâh:Kulak,kulak deliği

Sıt:Ün,şöhret,san

Sika:Güven,emniyet,inanılır,güvenilir kimse

Silk: iplik,sıra,dizi,yol,meslek,tutulan yol

Simar:Meyveler,yemişler

Simat:Dizi,kenar,sofra

Simin:Gümüştan,gümüş gibi,gümüşe benzer

Sipare:Kur'an'ın her bir cüzü,mecmua,küçük kitap

Siphr:Gökyüzü

Sirişt:Yaradılış,tabiat,huy

Siyadet:Efendilik,H.z Muhammed'in soyundan gelen

Sudur:Göğüsler,sadrazamlar,kazaskerler,mejdana çıkma

Sulb:Omurga kemiği,bel kemiği,döldaş,sert,katı,katı taş gibi

Sun':Yapma,yapış,te'sir,kudret

Sun'ın:Kudret,yapma,yapayış

Sur:Şehrin etrafına çekilen yüksek duvar,kale,hisar,düğün,ziyafet,şenlik

Suri:Görünürde olan,hakiki ve içten olmayan,gösterişten ibaret olan,gösterişlik

Sutude:Övülmüş,övülmeye değer

Sutuh:Yüzeyler

Su'ud:Dik yokuş,güçlük,meşakkat,çıkış yeri

Suver:Suretler

Sücut:Secde edenler,secde edip yere kapananlar,namazda alını,el ayarlarını,dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan vaziyet

Sükkan:Oturandar

Sülük:Bir yola girme,bir yol tutma,hususı bir sınıfa,bir gruba katılma,bir tarikata intisabetme

Sünen:Sünnetler

Süradık:Büyük padişah çadırı

Süreyya:Ülker yıldızı(Semanın kuzey yarım küresinde Sevr burcunun en parlak yıldızı olan Eddeberan'ın ilerisinde ve Feres-i A'zam istikametinde görünen bir yıldız kümesi

Sürud:Şarkı,Türkü

Sütuh:Kederli,sıkıntılı,yorgun,beceriksiz

Süvar:Ata binmiş,binici,binen binici manalarına gelerek birleşik kelimeler meydana getirir

Ş

Şadmani:Sevinç

Şahbaz:Bir cins iri ve beyaz doğan,yiğit,şanlı ve gösterişli adam

Şakayık:Gelincik,yarık,çatlak şey,yarım baş ağrısı

Şami:Şamlı,Şam şehriyle ilgili

Şane:Tarak

Şathiyyat: Alaylı, eğlenceli hikayeler, dudaklarda bir tebessüm uyandırmak üzere söylenen manzume

Şebeke: Avcı, balık ağı, ağ gibi yapılmış, gerilmiş hat ve yolların mecmuu, kafes şeklinde olan, ıskara, ağ şeklinde olan dokular

Şebike: Batı taraflarında Arapların giydikleri hasırdan örülmüş bir başlık

Şecaat: Yiğitlik, yüreklik

Şehamet: Zeka ve akıllılık beraber olan cesaret, İran şahının bir unvanı

Şehd: Bal, gümeç balı

Şekki: Şüpheyeye ait, şüpheyeye ilgili

Şemm: Koklama, koklanma, koku alma

Şenaat: Kötülük, fenalık

Şerayi: Şeriatlar, şeriat hükümleri

Şevagil: Meşguliyetler, uğraşmalar

Şevaib: Lekeler, kusurlar, ayıplar, noksanlar, eserler, izler, şüpheler

Şevâr: Ziyet, süs eşyası

Şeyn: Leke, ayıp, kusur

Şiar: Kıllar

Şidad: Sertler, katılar

Şikar: Av, avlama, avlanan hayvan, ganimet, düşmandan ele geçirilen mal, ender bulunan şey.

Şikem: Karın

Şikesteği:Kırıklık

Şime:Huy,tabiat,haslet

Şimşad:Şimşir Ağacı

Şinah:Suda yüzme

Şinid:İşitme

Şive:Naz,eda

Şugl:İş,uğraşacak,meşgul olacak şey,dert,gaile

Şuru':Başlamak,girmek,götürmek,çevirmek,doğrultmak,açmak

Şuur:Anlama,anlayış,hissetme,duyma

Şümar:Hesap,sayı

Şümü':Balmumları,mumlar

T

Taabbüd:İbadet etme,kulluk etme,tapma,tapınma

Taalluk:Asılı olma,asılma,ilişiği,ilgisi olma,sevme,ait olma

Taallukat:Hısımlar,akraba,ilgiler,ilişkiler

Taammülat:İş,bir işin oluşu,öteden beri ola gelen muamele,yerleşmiş olan örf,adet.

Ta'an:Çok söven,çok yeren,çok zemmeden,çekiştiren.

Taassüf:Doğru yoldan sapmalar,yolsuzluklar,haksızlıklar

Taat:Allah'ın emirlerini yerine getirme,ibadet,ibadetler

Taayyün: Meydana çıkma, aşikar olma, belli olma, belirme, ayan sırasına girme, itibarlanma, belli başlı adam olma

Tab': Tabiat, huy, yaratılış, mühür, damga basma, kitap basma

Tab: Güç, kuvvet

Tabak: Örtü, durum, hal, yeryüzü, uygun, insan topluluğu, çekirge sürüsü, kabuk, zar, genel, yağmur, günün büyük kısmı, karşılaşmak, uygun gelmek, başlamak

Tabdar: Parlak ışıklı

Ta'biye: Askeri donatmak, askeri hazırlamak

Tafsil: Etrafıyla, etraflı olarak bildirme

Tagyir: Başkalaştırma, değiştirme, bozma

Taharet: Temizlik, temizlenme

Tahassür: Hasret çekme, çok istenilen ve ele geçirilmeyen şeye üzülmeye

Tahmir: Yuğurma, yuğurulma, mayalandırılma, birine eşek deme

Tahrir: Yazma, yazılma

Tahriz: Kışkırtma, kışkırtılma

Tahsil: Hasıl etme, edilme, ele geçirme, vergi veya irat toplama, ilim öğrenme

Tahyilat: Akla fikre getirmeler, getirilmeler

Tak: Bina kemeri, yarım daire şeklinde kapı ve pencere üstü, kubbe, kümbet

Takasi: Bir şeyin aslını araştırma

Takayyüd: Bağlanma, bağlı olma, çalışma, çabalama, uğraşma, üstüne düşme, dikkatli davranma

Takdīs: Mukaddesleştirme, Allah'a şükretme, ululama, büyük saygı gösterme

Takrir: Yerleştirme, yerleştirilme, sağlamaştırma, sağlamaştırılma, anlatma, anlatış, önerge, resmi olarak yazı ile bildirme, siyasi nota, tapuda mülkünü başkasına sattığını söyleme, resmi dairelerde sadece mühürlenmiş olarak Babıaliye gönderilen yazı

Tal'at: Yüz, surat, çehre, güzellik

Talh: Zamk Ağacı

Tama': Doymazlık, çok isteme, aç gözlülük

Tammat: Manasız, uygun saçma sözler

Tar: Yaklaştı, çevresinde dolaştı

Tarab: Sevinçlik, şenlik, sevinçten gelen coşkunculuk ve tepinme, ayş ve sefa

Taravet: Tazelik, taze olma

Tarem: Kubbe, künbet, dam

Tarem-i Nilgün: Gökyüzü

Tasallut: Musallat olma, satışma, başına ekşime

Tasallüf: Övünme, kendi gücünün dışında olan fazilet ve zarafet iddiasında bulunma, şairin fahriye yolunda yazdığı şiir

Tavaif: Tayfalar, güruhlar, fıkralar, bölükler

Tavk: Gerdanlık

Tayir: Kabahati yüze vurarak utandırma

Tayy: Dürüp bükme, dürülüp bükülme, sarma, katlama, atlama, üzerinde geçme

Tazallüm: Sızlanma, yanıp yakılma

Tebahtur:Kibirli kibirli yürüme,dalgalanma,dalgalanır olma

Tebaşir:Müjde,her şeyin ilk zamanı,öncesi

Tebettül:Dünya işlerinden el ayak çekerek Allah'a yönelme

Tebiz:KıSım kısım ayırma

Tebyin:Meydana çıkarma,belli etme,açıktan açığa anlatma

Tecafi:Yerinden oynadı,yerinden ayrıldı,kollarını yana açtı.

Tecasür:Cesaretlenme

Tecdid:Yenileme,yenilenme,tazeleme

Tecellüd:Yalandan yiğitlik gösterme,inat etme,ayak direme

Tecennüb:Sakınma,çekinme

Tecerrüd:Soyunma,çıplak olma

Tecessüs:Yoklama,araştırma,araştırılma,bir şeyin iç yüzünü araştırıp sırrını çözmeye çalışma,gözetme

Tedavül:Elden ele gezme,dolaşma,kullanma

Tedlis:Hile

Tefahus:İnceden inceye araştırma

Tefasıl:Tafsiller,ayrıntılar

Teferrüc:Açılma,ferahlanma,gezinti,gezintiye çıkıp gam dağıtma

Teferrüd:Herkesten ayrılıp tek,yalnız,tenha kalma,eşsiz,emsalsiz,benzersiz olma,kendi başına kalma,olma

Tefhim:Anlatma,anlatılma,bildirme,bildirilme

Tefrid:Dünya'dan geçip yalnız Allah ile meşgul olmak,kendini Allah'a adama

Tefrik:Ayırma,seçme,ayırt etme

Tefviz:İhale,sipariş etme edilme,dağıtım,bir gayri menkulü bilinen bedeli karşılığında,bir kimsenin üstüne bırakma,her şeyi Allah'tan bekleme

Tegna:Sıkıntılı yer

Teğallüb:Galebe çalmaya,üstün gelmeye uğraşma(birbirine)galip,üstün.

Tehaddur:Örtüye girmek,örtünmek,uyuşmak,hissizleşmek

Tekarrüb:İki şeyin birbirine yakın olma hali,yakınsama

Tekattur:Öd ağacı ile buhurlanmak,yıkmak, yatırmak, savaşa hazırlanmak, kendini yüksekte atmak, geride kalmak

Teka'üd:Karşılıklı oturma,emekliye ayrılma,emeklilik.

Tekavvül:Yalan söyleme

Tekye:Dayanma,güvenme,tekke

Telattuf:Nazikane muamelede bulunan

Telbis:Ayıbını kusurunu örterek bir şeyi sahtelendirme,suret-i haktan görünühile edip aldatma,hile,oyun

Telhıs:Özetleme,hulasa etme,uzun bir yazıyı kısaltma,sadrazam tarafından padişaha yazılacak şeylerin kısaltması veya bu yolda kısaltılmış yazı.

Temekkün:Mekanlama,yerleşme,yer tutma

Temessük:Tutunma,sarılma,borç senedi

Temeşşi:Yürüme

Temettu:Kar etme,kazanma,kar,fayda

Temhid: Yayma, d setme, d zeltme, d zenleme

Temiye: Y r tme, y r t lme, meydana gelmesini kolaylatırma

Tenakuz:  elime, insanın bir s z n n  tekini  r tmesi, bir s z n n  tekine uymaması

Tenav l: Alıp yeme, alınıp yenilme

TenekkaleTaındı, g ç etti.

Tenev at:  eitlenmeler,  eit  eit olmalar

Tenezz h: Gezinti

Tenzih: Kusur kondurmama, kabahat ve kusuru yok etme, Allah'ın her t rl  eksik ve noksandan uzak bulunduğuna ve insan vasfından olmadığına inanma

Terane: Nağme, ahenk, makam

Tereuh: Sızma, sızıntı yapma, terleme

Terfih: Refah verme, bollukta yaatma, rahat yaatmasını sağlama

Ter: tafdil ve m balağa edatı olarak kelimelerin sonuna gelir, en, pek,  ok

Terh l: G çmek, yolculuk etmek, intikal etmek, bir yere gitmek, kılı   ekmek, binmek, palan vurmak, acıya dayanmak

Terkib: Birka  şeyi birletirip karıık bir şey meydana getirme

Tervih: Rayıha, koku verme, verilme, kokusunu arttırma, rahatlandırma, rahatlandırılma

Tesal f: İki erkek birbiriyle bacanak veya iki kadının birbiriyle elti olma

Tesarif: Allah'ın istediği gibi h k m ve iradesi

Tesebb bat: Sebeb olma

Teshir:Büyü yapma,büyüleme,aldatma,aldatılma,kendine bağlama

Tesvilat:Fena bir şeyi güzel göstererek aldatmalar

Teşebbüh:Benzeme,andırma,kendini benzetmeye özenme,zorla benzemeye çalışma

Teşmir:Sıvama,sıvanma

Teşviş:Izdirap,telaş,kargaşa,karışıklık,endişe

Teşyid:Yükseltme,yükseltılme,sağlamlaştırma,sağlamlaştırılma

Tetabbu':tabatlenme,aralıksız birbiri ardına gelme

Tevabi:Bir kimsenin hizmetinde bulunanlar,birinin adamları,bir kimsenin mesleğini tutanlar,fikir bakımından ona bağlı olanlar,uşaklar,bir merkeze bağlı olanlar

Tevbih:Tektir,azarlama,paylama,memurlara uygulanan bir disiplin cezası

Tevcih:Çevirme,yöneltme,döndürme,söz atma,bakma, mana verme, yorumlama, rütbe, mevki verme, zıt anlamlı iki anlama gelmek

Tevhüm:Kurma,kuruntuya düşme,vehimlenme

Tev'eman:İkizler,bir yazı stili

Tevessül:Sarılma,inanma,sebeb tutma,başvurma,girişme

Tevliyet:Mütevellilik,vakıf işlerine bakma vazifesi,yüz çevirme,yüz döndürme,sahip olunan malı peşin değeri ile başkasına tevcih etme

Tezühüd:Zahit olma,ibadete dalma

Tezekkür:Hatıra getirme,bir meseleyi konuşma

Tezemmün:Kapsama,içerme,kefil olma

Tezyin:Süsleme,süslenme

Tıbak: Uygunluk, uyma, kat, tabaka

Tıg: kılıç, ustura, jilet, tıraj bıçağı

Tıraz: İpek ve sırma ile işleme, elbiselerle ve nakışla yapılan süs, üslup tutulan yol

Tibyan: Açık anlatma, bildirme, açıklama, şerh, rapor

Tir: Ok, mermi, kurşun, fişek, direk, çubuk, İran takviminin dördüncü ayı, Tir, Tirmah (21 Haziran, 21 Temmuz) sonbahar, hisse, pay, karanlık

Tirhal: Yola çıkma, göç etme

Tubba: Eski çağlarda Yemen kıtasında saltanat süren eski Arap hükümdarlarının unvanı

Tufuliyet: Çocukluk, küçüklük

Tuhfe: Hediye, yeni çıkma, hoş gider güzel şey

Tul: Uzunluk, boy, zaman çokluğu, uzun müddet, boylam

Tullab: Talipler, öğrenciler

Tulu: Doğma, doğuş

Tumturak: Gösteri, debdebe, söylenişi parlak görünen (ibare)

Turre: Alın saçı, kıvrıkcık saç lülesi, kumaşın etrafına çekilen kılıptandan süs

Turuk: Tarikler, yollar

Tüfl: Bulanık

Tüm: Devekuşu yumurtaları, inici küpeler, gümüş toplar

Türab: Toprak

Türkan:Türkler,kadın adı,Türk kadınlarının giydikleri bir çeşit ferace

U

Ubudiyet:Kulluk,kölelik,aşırı bağılılık

Ud:Ağaç,odun

Udde:Hazırlık

Uhsi:Saydı

Uhud:Ahidler,yeminler,anlaşmalar

Ukab: Karakuş, kartal,tavşancıl kuşu,Hz. Muhammed'in alem(bayrak, sancak)lerinden birinin adı,nesir burcu,Kartal takımıyıldızı

Ukud:Akitler,bağlar,şartlar, taraflarca yapılması kararlaştırılıp kabul edilen şeyler

Ukul:Akıllar

Ulum:İlimler,bilgiler

Umde: Dayanılacak, güvenilecek şey, kimse,yer: dayanak, destek, ilke prensip, herkesin güvendiği itimadı olan kimse

Ummal:İdare memurları,valiler,mutasarrıflar

Uruc:Yukarı,çıkma,yükselme,ağma

Uruk:Irklar,kökler,damarlar

Urza:Hedef,amaç,gaye

Usr:Güçlük,zorluk ,zor iş,sıkıntı,darlık,kıtlık

Utarid:Merkür,Bu seyyareye Pazar gecesi ile Çarşamba hakimdir.Bunun altında doğanlar anlayışlı zeki, kavrayışlı, kurnaz olurlar

Übbehet: Büyüklük, ululuk

Üftadeği: Düşkünlük, zavallılık, aşık olma

Ümem: Ümetler

Ümm: Ana, anne, ana tarafından, yol, kaynak, çıkış noktası

Ümniyye: Ümit, umut, istek, arzu, niyet, kuruntu

Üns: Alışıklık, alışkanlık, alışma

Üsara: Esirler

Üstüvâr: sağlam, kuvvetli, dayanıklı, güvenilir

V

Vahid: Yalnız, tek, bir

Va' iye: Feryad

Vakt-i fitam: Çocuğu, yavruyu süttten kesme

Varid: Gelen, vasıl olan, erişen

Varidât: Gelir, hatıra gelen, içe doğan şeyler

Varta: Kuyuk gibi oyuk ve derin yer, uçurum, tehlike, içinden çıkılması güç iş

Vasık: Güvenen, inanan

Vasmet: Bir şeyi çarçabuk bağlama, halsizlik, kırıklık, eksiklik, ayıp

Vaz': Koyma, konulma

Vazih: Apaçık, besbelli, meydanda

Vech: Yüz, surat, çehre, üst, satıh, düz, yüz

Vehamet: Hazım güçlüğü, zor hazmedilen şeyin hali, güçlük, ağırlık, tehlikeli vaziyet, korkulacak hal.

Veheb: Vergi, bağılama, hediye, bağış

Vera: Halk, mahluk, alem, kainat

Vera: Arka, geri, öte

Vesaik: Vesikalar

Vesail: Vesileler

Vesi: Geniş, ferah, engin, bol

Vişah: Boyuna çapraz takılan üstü sırma ve mücevherle işlenmiş muska

Vufur: Çokluk, bolluk

Vusta: Orta, ortada bulunan, arada olan, iç.

Vusul: Ulaşma, gelme, varma, erişme, yetişme

Vuzuh: Açık ve belli olma, anlaşılır olma, açıklık aydınlık

Vücüh: Yüzler, çehreler, suratlar, bir memleketin ileri gelenleri

Vüfûd: Gelme, geliş

Vürud: Geliş, gelme, varma, yetişme

Vüsat: Genişlik, bolluk, para durumu, boş meydan, fırsat

Y

Yafte: Bulmuş, bulunmuş, bulunan manalarına gelerek birleşik kelimeler yapar

Yakini: Kati, şüphe edilmeyecek bilgiye ait, onunla ilgili

Yed-i Beyza:Hz. Musa'nın Fir'avun'a karşı;mucize olarak ışıklı görünen parlak eli

Yefa:Yüksek yer

Yenbagi:Şayan,münasip,icab eder,lazım gelir

Yenbu:Kaynak,pınar,çeşme

Yesar:Varlık,zenginlik,sol sol, taraf

Yezdani:Allah'a ait Allah'la ilgili

Z

Zacret:Tedirginlik,sıkıntı,yürek sıkıntısı,iç daralması

Zad:Azık,yiyinti,doğma doğuş manasına gelerek birleşik kelime yapar

Zag:Karga

Zahil:İhmal eden,unutan

Zanu:Diz

Zavahir:Görünüş,görünür,dışyüz,yüksek yerler,göze çarpan yerler

Zaviye:Köşe

zayir:ziyaretçi

Zelil:hor,hakir,alçak,aşağı tutulan,aşağılanan

Zend:Zerdüşün kendisine indiğini iddia eden kitap,eski Farsça'nın bir lehçesi(Firdevsi Şehnamesinde zend lehçesinde bulunduğu kelimeleri toplayarak şiirlerinde kullanmıştır.)

Zenem:Hayvanın kulağını yarmak

Zengi:Zenci,siyah adam.14. ve 15. Asırlarda Şiraz ve havalisinde hüküm süren beğliğin adı

Zerger:Kuyumcu

Zevahir:Çiçekler,parlak

Zeval:Yerinden ayrılıp gitme,zail olma,sona erme,Güneşin başucunda bulunma zamanı,öğle vakti,saat tam 12:00

Zevaya:Zaviyeler,açılar,köşeler,bucaklar,dirsekler,küçük tekkeler

Zeyl:Etek,iffetsiz,eteği kirli,çok uzun söz,yazı,son,kuyruk,bir şeyin altı,devamı

Zeyn:Süslemek,hoşa gelmek

zıll-i memdûd: Uzamış gölge

Zindegani:dirilik,hayat,yaşayış,geçim

Zifaf:Gerdek gecesi

Zimen:Zaman

Zin:bundan dolayı

Zinet:Bezek,süs

Ziver:Süs,bezek

Ziyy:Dış görünüş,kıllık kıyafet

Zulmani:Karanlığa mensup,karanlıkla ilgili

Zulmaniyeyn:İki manalı olan,iki manaya da gelebilen,manası açık,sarih olmayan kelime

Zurmend:Kuvvetli,güçlü

Zuruf: Zarflar, kablur

Zücac: Sırça, cam, şişe

Zühd: Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme

Zülali: Yumurta akına benzeyen, yumurta akı vasfında olan maddeler

2- NÜZHETNAME'DEKİ AYETLER

Sayfa : 3-A

Ve hiye duhânun fekâle leha ve lil'erzi'tinâ tav'an ev kerhen kâletâ eteynâ tâiîyn. Sonra bir duman halinde olan göğü yaratmayı hükmetmiştir de ona ve yeryüzüne, meydana gelin demiştir, ikisi de, dileyerek geldik demişlerdir. (Fussilet suresi Ayet 11)

Ve lekad zeyyennâ –es-semaed-dünya bimesâbîha “Biz, en yakın göğü kandillerle donattık(mülk suresi Ayet 5)

SAYFA:3-B

Fecealnahâ hasiyden Dünya hayatının durumu (örneği) sadece semadan indirdiğimiz, böylece yeryüzünde, insanların ve hayvanların yediği, arzın bitkileri ile karışan su gibidir. Hatta yeryüzü onun güzelliğini alıp güzelleştiği zaman onun sahibi, ona, kendilerinin kaadir (muktedir) olduğunu zannetti. Ona emrimiz gece veya gündüz geldi ve böylece onu hasat ettik (kökünden kopardık). Sanki dün hiç olmamış (zenginleşmemiş) gibi oldu. İşte böylece âyetleri tefekkür eden bir kavim için ayrı ayrı açıklıyoruz. (Yunus suresi 24)

ve ledeynâ mezîd Onlar için orada diledikleri her şey vardır.Ve katımızda daha fazlası vardır.

(Kaf suresi 35)

vema rabbüke bizallâmin lil'abîd Kim salih amel (nefs tezkiyesi) işlerse, kendisi içindir. Ve kim kötülük yaparsa, o da onun aleyhinedir. Ve senin Rabbin kullar(ın)a zulmedici değildir. (fussilet suresi ayet 46)

İnnâ erselnake şâhiden ve mübeşşiran ve nezirân Muhakkak ki Biz, seni şahit, müjdeleyen ve uyarıcı olarak gönderdik. (Fetih suresi 8

Sayfa : 4-B

Kul inzurû mâ zâ fis-semavati vel-arz. *De ki: bakın, Göklerde Yerde neler var, fakat o âyetler, o inzarlar iman etmeyecek bir kavme ne fâyda verir. (Elmalî)Yunus suresi 101*

Ola ki. **Ve emmâ bini'meti rabbike fehaddis** Ve fakat, Rabbinin ni'metlerini artık anlat. (Duha suresi : 11)

Sayfa : 5-B

Yâ eyyühen-nâsü kad câeküm minellahi nurun ve kitâbün mübîn. Ey kitap ehli! (Kitap sahipleri), Kitap'tan çoğunu gizlemiş olduğunuz ve çoğundan vazgeçtiğiniz şeyleri, size beyan eden bir Resûl'ümüz gelmiştir. Size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap gelmiştir. (Maide suresi 15)

Sayfa : 7-B

12. mübeşşir-ü fâlikul-isbâh **Fekuti'a dâbirul-kavmillezine zalemû Zulmeden milletin kökü böylece kesildi. Hamd, Alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.** (Enam suresi ayet 45)

SAYFA 10 :-A.

10. Seheri ki fermude-i **Ve ce'alneyle libâsen** Geceyi (sizi örten) bir elbise yaptık (Nebe' suresi ayet 10)

Sayfa 10-B

5. şuuri cem'iyet hane-i aksa-yı kudside **Yekâdü zeytühâ yudiyü ve lev**

6. lem temseshü nâr (ayet) Nur suresi 35 Allah, göklerin ve yerin nuru'dur. O'nun nuru, içinde misbah (lâmba) bulunan kandil (ışık saçan bir kaynak) gibidir. Misbah, sırça (cam) içindedir. Sırça (cam), inci gibi (parlayan) yıldız gibidir. Doğuda ve batıda bulunmayan mübarek bir ağacın yağından yakılır. Onun yağı, ona ateş değmese de kendi kendine ışık verir. Nur üzerine nurdur. Allah dilediğini

nuruna hidayet eder (ulaştırır). Ve Allah, insanlara örnekler verir. Ve Allah, herşeyi en iyi bilendir.

Sayfa : 11-A.

1. **Ve enzir aşiratekel-akrabîn**(ayet) (Önce) en yakın akrabaları uyar. (Şuara suresi 214)

5. **Ve câdilhüm billetiy hiye Ahsen**(Ayat) Nahl suresi 125 “Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütlerle davet et. Onlarla en güzel yolla mücadele yap!”

Sayfa 12-A

8. lardan biri ile **Ğuduvvühâ şehrun ve ravâhuhâ şehrun** (ayet)

sebe’ suresi 12 Ve sabah gidişi ile bir aylık, akşam gelişi ile bir aylık mesafeyi kateden rüzgâr, Süleyman içindi (onun emrine vermiştik). Erimiş bakırı, kaynağından onun için akıttık. Ve cinlerden, Rabbinin izniyle onun elinin altında (emrinde) çalışanlar vardı. Onlardan kim emrimizden çıkarsa, ona alevli ateşin azabını tattırırız (tattırdık).

Sayfa : 15-A

12. **İnni câ’ilün fil-ardı halifeten**(Ayat) Bakara suresi 30 Ve Rabbin meleklerle: “Muhakkak ki Ben yeryüzünde bir halife kılacağım.” Demişti

13. **İnnâ mekkennâ lehu**

1. **Fil-ardı** (Ayat) Muhakkak biz, onu yeryüzünde kuvvetlendirdik. (destekledik) (Kehf suresi 84)

SAYFA:15-B

8. **Ve nefahtü fihi min rûhiy** (ayet) Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman,

devlet-i feka'û lehû 9. sâcidiyn(ayet) derhal ona secdeye kapanın! (Sa'd suresi 72)

Sayfa: 18-A

11. fermûde-i Ve iz yerfe'u İbrahimü-l kavâ'ide mine'l-beyti ve İsmâ'iyli (ayet)

O vakit İbrahim ve İsmail Kabe'nin temel duvarlarını yükselttiler de Rabbimiz dediler, bu evi yaptık, sen kabul et. Şüphe yok ki sen, her şeyi duyarsın, bilensin.

(Bakara suresi127)

Sayfa : 19-B

7. Ve iz ehazellahü miysâkal-leziyne ûtül-kitâbe letübeyyinühü lin-nâsi

8. ve lâ tektümühü fenebezûhü verâe zuhûrihim febi'se mâ yeşterûn. (Ayet)

Allah, kendilerine kitap verilenlerden, "Onu mutlaka insanlara açıklayacağız, onu gizlemeyeceksiniz" diyerek söz almıştı. Onlar ise bunu kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalığa değiştiler. Yaptıkları alış-veriş ne kadar kötü! (Ali İmran suresi 187)

Sayfa :20-A

4. "Efetü'minûne biba'zıl-kitâbi

5. ve tekfûrûne biba'zın"(Ayet) Bu misakı kabul eden sizler, (verdiğiniz sözün tersine) birbirinizi öldürüyor, aranızdan bir zümreyi yurtlarından çıkarıyor, kötülük ve düşmanlıkta onlara karşı birleşiyorsunuz. Onları yurtlarından çıkarmak size haram olduğu halde (hem çıkarıyor hem de) size esirler olarak geldiklerinde fidye verip onları kurtarıyorsunuz. Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası dünya hayatında ancak rüsvaylık; kıyamet gününde ise en şiddetli azaba itilmektir. Allah sizin yapmakta olduklarınızdan asla gafil değildir. (Bakara suresi Ayet 85)

ve Fermûde-i **Eciybû dâ'iyellahi** (Ayet) Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine icabet edin. Ve O'na îmân edin ki, sizin günahlarınızı) bağışlasın ve mağfiret etsin (sevaba çevirsin). Ve sizi elîm azaptan korusun. (Ahkaf suresi 3

Sayfa : 21-A

5. ve hulasa-i ağmâr sermaye-i saadet-i ebedidür. **Tebteğûne arazal-hayatid-**

6. **dünya** (Ayet) Ey inananlar,Allah yolunda savaşa gittiğiniz zaman pek dikkatli ve ihtiyatlı olun ve size selam verene ,dünya menfaatini dileyerek sen mü'min değilsin demeyin ,şüphe yok ki Allah katında çok ganimetler var. Sizde önce böyleydiniz de Allah size lutfetti ,o halde dikkat edin,ihtiyatlı olun; hiç şüphe yok ki Allah,bütün yaptıklarınızdan haberdardır. (Nisa suresi 94)

13. iltizâm-i fermûde-i “**Ma aler-rasûli illel-belâğ**” (ayet) Rasûlün üzerinde tebliğden (bildirmekten) başka bir sorumluluk yoktur.ve Allah açıkladığımızı da gizlediğinizi de bilir.

Sayfa : 21-B

2. hayal itdi bizüm şeyhumuz devlet-i “ **İnniy câ'ilün fil-ardı haliyfeten**”(Ayet)

Ve Rabbin meleklere: “Muhakkak ki Ben yeryüzünde bir halife kılacağım.”
Demişti Bakara suresi 30

4. olanların alem-i hızlânın “ **Ve inne aleyke la'netî**”(Ayet) Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lânet senin üzerine olacaktır! (Hicr suresi 35)

13. üzere rast ise “ **Kul hâtû burhâneküm in küntüm sâdikîn**” (Ayet) (Onlar mı hayırlı) yoksa ilk baştan yaratan, sonra yaratmayı tekrar eden ve sizi hem gökten hem yerden rızıklandıran mı? Allah'tan başka bir tanrı mı var! De ki: Eğer doğru söylüyorsanız siz kesin delilinizi getirin! (Neml suresi 64)

Sayfa :22-A

3. “ **Velleziyne**

4. **câhedû fiynâ lenehdiyennehüm sübülenâ** (Ayet) Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Ankebut 69)

8. “**İnne ibâdiyy leyse leke aleyhim sülânün**”(ayet) Azgın olanlardan (iğvaya düşürdüklerinden) sana tâbî olan kimseler hariç, muhakkak ki; benim kullarım üzerinde senin bir sultanlığın (gücün) yoktur. (Hicr suresi 42)

9. fahvasınca ümiz-i vâsık dur ki âyât-i **nasrun minellahi**, Ve seveceğiniz başka bir şey, Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Ve mü'minleri müjdele.(Saff suresi 13)

10. **kem min fietin kaliyletin ğalebet fieten kesiraten** “(ayet) Böylece Talut, askerlerle (ordu ile) (Kudüs'ten) ayrıldığı zaman dedi ki: “Muhakkak ki Allah, sizi bir nehir ile imtihan edecek. Bundan sonra kim ondan içerse, artık (o kimse) benden değildir. Ve kim ondan (doyacak kadar) içmez ise sadece eliyle bir avuç avuçlayıp içen hariç, o taktirde muhakkak ki o bendendir.”Fakat onlardan ancak pek azı hariç, (o sudan doyasıya) içtiler. Nitekim o (Talut) ve îmân edenler birlikte (nehri) geçtikleri zaman: “Bugün bizim, Calut ve onun askerleri ile (ordusuyla) (savaşacak) takatimiz (gücümüz) yok.”dediler. O kendilerinin muhakkak Allah'a mülâki olacaklarını kesin olarak bilenler (yakîn hasil edenler) ise şöyle dediler: “Nice az bir topluluk, Allah'ın izniyle çok bir topluluğa gâlip gelmiştir. Ve Allah, sabredenlerle beraberdir.” (Bakara suresi 249)

Sayfa : 23-A

1.”**cennâtin tecriy 2. min tahtihâl-enhâr**”(ayet) Mü'min kadın ve erkekleri orada ebedî kalmak üzere altından nehirler akan cennetlere koysun ve onların günahlarını örtsün diye. İşte bu, Allah'ın indinde fevz-ül azîmdir. (fetih suresi 5)

güyyiâ anun şanıdadur. “**ve Sarhun mümerredün min kavârîre**(ayet) Ona: "Köşke gir." denildi. Onu gördüğü zaman derin su zannetti ve ayaklarını açtı (eteklerini çekti). (Süleyman A.S): "Muhakkak ki o, parlak, billur camdan bir köşktür." dedi. (Sebe Melikesi): "Rabbim, muhakkak ki ben, nefsimi zulmettim ve

Süleyman (A.S)'la beraber alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum." Dedi .(Neml suresi 44)

Sayfa 24-A

7. ve müzari'ı istihsal anlara gıda için bi-hükmi **“Ve ma minnâ illâ lehû mekâmün**

8. **ma'lûm**” (Ayet) Bizden kimse müstesna olmamak üzere her biri için ma'lûm birer makam vardır. (Saffât suresi 164)

Sayfa 24-B

8.ve fahvâ-yı **“Ehasiben-nâsü en yûtrakû en yekûlû âmennâ ve hüm lâ yüftenûn** **“(Ayet) İnsanlar, "amenna (îmân ettik)" demekle imtihan edilmeden bırakılacaklarını mı sandılar? (Ankebut suresi 2)**

Sayfa 25-B

13. ve müttekâ-i **“Vet-me-ennû bihâ vellezîyne hüm an âyâtina ğâfilûn”** (Ayet) Muhakkak ki onlar, Bize ulaşmayı (hayatta iken ruhlarını Allah'a ulaştırmayı) dilemezler. Dünya hayatından razı olmuşlardır ve onunla doyuma ulaşmışlardır ve onlar âyetlerimizden gâfil olanlardır.

(Yunus suresi 7)

Sayfa 26-B

7. **“Fenezrul-leziyne likâenâ fi tuġyânihim ya'mehûn”**(ayet) Eğer Allah insanlara, hayrı çarçabuk istedikleri gibi şerri de acele verseydi, elbette onların ecelleri bitirilmiş olurdu. Fakat bize kavuşmayı beklemeyenleri biz, azgınlıkları içinde bocalar bir halde (kendi başlarına) bırakırız. (Yunus suresi 11)

11.**“ Ve raeyten-nâse yedhulûne fiy diynillahi efvâcen”** (Ayet) Ve insanların grup grup Allah'ın dînine girdiğini gördüğün (zaman). (Nasr suresi 2)

Sayfa 27-A

11.”**Â'tâ külle şey-in halkahu sümme hedâ** “ (ayet) (Hz. Musa): “Bizim Rabbimiz, herşeye yaradılışını lütfeden (ihsan eden) sonra da hidayete erdirendir.” dedi. (Taha suresi 50)

Sayfa 28-A

2. “ **İnni a'lemü mâ lâ ta'lemûn** “ (ayet) dediler. (Rabbin de): “Muhakkak ki ben, sizin bilmediklerinizi bilirim.” buyurdu. (Bakara suresi 30)

3.“ **nüsebbihu** 4. **bihamdike ve nükaddisü lek** “(Ayete) Ve Rabbin meleklere: “Muhakkak ki Ben yeryüzünde bir halife kılacağım.” demişti. (Melekler de): “Orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birisini mi yaratacaksın? Biz Seni, hamd ile tesbih ve seni takdis ediyoruz.” (Bakara 30)

Sayfa :29-A

“**ve şâvirhüm** 10. **fil-emri**” (ayet) O zaman, Allah'tan bir rahmet sebebiyle onlara yumuşak davrandın. Ve eğer sen, kaba, katı yürekli olsaydın, mutlaka senin etrafından dağılırlardı. Artık onları affet ve onlar için mağfiret dile ve işler konusunda onlarla muşavere et (danış). Azmettiğin zaman, artık Allah'a tevekkül et. Muhakkak ki Allah, tevekkül edenleri (Allah'a güvenenleri) sever. (Ali İmran 159)

SAYFA: 30-A

5.”**Ve men yetevkkel alellahi fehüve hasbühü ni'mel-vekîl**” (ayet) dür Ve hesap etmediği (aklına gelmeyen) bir yerden onu rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse, artık ona O (Allah) kâfidir. Muhakkak ki Allah, emrini (işini) yerine getirendir. Allah herşey için bir kader tayin etmiştir. (Talak suresi 3)

11. “ **Mâ aler-rasûli illel-belâğ**” (ayet) Resûl'ün üzerinde tebliğden (bildirmekten) başka bir sorumluluk yoktur. Ve Allah, açıkladığımızı da gizlediğinizi de bilir .(Maide suresi 99)

SAYFA: 31-A

12. „gûyiyâ ” **irem zatül-imâd**” (ayet) Sütunlara sahip İrem Şehri'ne(.Fecr suresi 7)

e âyet-ü “**Lem yuhlak13.mislühâ fil-bilâd**” (ayet) O (İrem Şehri) ki, beldeler (ülkeler) içinde onun bir eşi yaratılmadı. (Fecr suresi 8)

Sayfa :31-B

3.üzre müşt Emil. “ **Fihâ enhârun min mâin gayri âsin—ve enhârun min lebenin**

4.**lem yeteğayyer ta'mühû—ve enhârun min aselin musaffa—ve enhârun min hamrin5. lezzeten liş-şâribiyn** (Ayat) Takva sahiplerine vaadedilen cennetin durumu şudur ki; içinde kokusu değişmeyen sudan nehirler, tadı bozulmayan süttten nehirler, içenlere lezzet veren şaraptan nehirler ve saf (süzülmüş) baldan nehirler bulunur. Onlar için orada her çeşit meyve bulunur ve (onlar için) Rab'lerinden mağfiret vardır. (Bunların durumu), ateşte devamlı kalacak olan ve hamîm (sıcak kaynar su) içirilen, bu sebeple bağırsakları parçalanan kimsenin durumu gibi midir? (Muhammed suresi 15)

Sayfa :35-B

13. “ **Beldetün tayyibetün**” (Ayat) Andolsun ki Sebe (halkı) için meskûn oldukları yerlerde, sağda ve soldaki iki bahçe âyettir (ibrettir). Rabbinizin rızkından yeyin ve O'na şükredin! (O), güzel bir belde. Ve (Allah), mağfiret eden bir Rab. (Sebe' suresi 15)

SAYFA: 36-A

1. yakın eylemek olur ki inzimâmi letâyif “ **ve rabbün ğafûr**” (Ayat) Ve (Allah), mağfiret eden bir Rab. (Sebe' suresi 15)

Sayfa :36-B

11. hayvandur, “**Aynen fiyhâ tüsemâmâ selsebiylâ**”(Ayat) (Bu şarap) orada bir pınardandır ki adına Selsebîl denir. (İnsan suresi 18)

Sayfa :42-A

5. rif'at-i mekânetile **“Bel’il-insânü ala nefsihi basiyratün”**(ayet Hayır; insan, kendi nefesine karşı bir basirettir (Artık insan kendi kendinin şahididir.) (Kıyame suresi, 14)

7. **“ İn yekün minküm 8. işrûne sâbirüne yağlibû mieteyni “** (ayet) Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et (isteklerini arttır). Eğer sizden sabırlı olan 20 kişi olursa, 200 kişiye gâlip gelir. Ve şâyet sizden 100 kişi olursa, onların fıkıh (idrak) edemeyen bir kavim olmalarından dolayı, kâfir kimselerden 1000 kişiye gâlip gelir. (Enfal suresi 65)

Sayfa :44-A

3 **“Yâ eyyühelleziyne âmenû 4. izâ lakiytüm fieten fesbütü vezkürullâhe kesiyran lealleküm tüflihûn”** (Ayet) Ey iman edenler Bir düşman topluluğuyla karşılaştığınız zaman artık sebat edin ve Allah'ı çok zikredin ki; böylece felâha eresiniz. (Enfal suresi Ayet 45)

Sayfa :44-B

10. fermûde-i **“ Asâ en tekrahû şey-en ve hüve hayrun leküm”** (Ayet) Savaş, o sizin için kerih olsa da (hoşunuza gitmese de) üzerinize farz kılındı. Ve hoşlanmayacağınız bir şey olur ki, o sizin için bir hayırdır. Ve seveceğiniz bir şey olur ki, o sizin için bir şerrdir. Ve (bütün bunları) Allah bilir, siz bilmezsiniz. (Bakara suresi 216)

Sayfa :45-B

“ İza zülziletül- 13. erzu zilzâlehâ “ (ayet) Arz, o şiddetli sarsıntısı ile sarsıldığı zaman.

(Zilzal suresi 1)

Sayfa :46-A

7. **“izâ dükketil-erdu”** (Ayet) Hayır, arz, paramparça parçalanıp dağıldığı zaman. (Fecr suresi 21)

Sayfa :46-B

2. “ **Emmen yüciybül-muztarra** 3. **izâ de'âhü** “ (Ayet) (Onlar mı hayırlı) yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşılık veren ve (başındaki) sıkıntıyı gideren, sizi yeryüzünün hakimleri kılan mı? (Meml suresi 62)

dâmenine urub gûş-i cânile “ **Fe firrû ilellâhi**” (Ayet). Allah'a firar ediniz, yani mâsivadan kesilin, Allah'a kaçınız. Zâriyât suresi 50

4 “ **Fesfahis-safhal-cemiyl**” (Ayet) Biz gökleri,yerive ikisinin arasındakileri ancak hak ile yarattık.O saat (kıyamet) mutlaka gelecektir.Şimdilik onlara güzel muamele et. (Hicr suresi85)

Sayfa :47-A

5.“**Ve eşrakatil-ardu binuri rabbihâ** “(Ayet) Ve Rabbinin nuru ile yeryüzü aydınlandı. Ve kitap ortaya kondu. Peygamberler ve şahitler getirildi. Ve onların aralarında onlara zulmedilmeksizin hak ile hüküm verildi. (zümer suresi 69)

Sayfa :55-B

1.” **Efe raeyte men ittehaze** 2. **ilâhehû hevâhü**” (Ayet) Hevasını kendisine ilâh edinen kişiyi gördün mü? Ve Allah, onu ilim (onun faydasız ilmi) üzere dalâlette bıraktı. Ve onun işitme hassasını ve kalbini mühürledi. Ve onun basar (görme) hassasının üzerine gışavet (perde) çekti. Bu durumda Allah'tan sonra onu kim hidayete erdirir? Hâlâ tezekkür etmez misiniz? (Casiye suresi 23)

“ **Veş-şuarâ-ü** 6. **yettebiuhümül-ğâvûn** “ (ayet) Ve (Allah'a karşı olan) şairler; onlara (sadece) azgınlara tâbî olurlar. (Şuara suresi 224)

Sayfa :58-A

7. “ **ve eşrakatil-erdu binuri rabbihâ** “ (ayet) Ve Rabbinin nuru ile yeryüzü aydınlandı. Ve kitap ortaya kondu. Peygamberler ve şahitler getirildi. Ve onların aralarında onlara zulmedilmeksizin hak ile hüküm verildi. (zümer suresi 69)

Sayfa :59-A

12. “ **Ve kezalike ce’alnâ** 13. **liküllü nebiyyin adüvven** “ (Ayet) Ve işte böylece nebîlerin hepsine mücrimlerden düşman kıldık. Ve senin Rabbin, hidayete erdiren ve yardımcı olarak kâfidir. (Furkan suresi 31)

59-B

6 muktezâyı “ **külle yevmin** 7. **hüve fîy şe’nin** “ (Ayet) Göklerde ve yerde olanlar, O'ndan isterler (dilerler). O hergün (her an) bir şe'n (ayrı bir tecelli, yeni bir oluş) üzerindedir. (Rahman suresi 29)

Sayfa : 73-B

1. iştîyak ki cünüd-ü firâk ile hem’inân idi “**ve’lteffeti’s-sâku bis-sâk** “ (Ayet) Ve bacak bacağa dolaşır

13.inbisât-âsarı “**enbetnâ bihi hadâika zâte behcetın**” (Ayet) Veya semaları ve yeryüzünü yaratan ve sizin için gökten su indiren mi? Böylece onunla güzel bahçeler yetiştirdik. Onun ağaçlarını dahi yetiştirmeniz sizin için (mümkün) olamaz. Allah ile beraber bir (başka) ilâh mı? Hayır, onlar (Allah'a başka bir ilâhı) denk tutan bir kavim. (Neml suresi 60)

Sayfa :74-A

2. üzerine mevâddi “ **fe-esbaha heşiyemen tezrûhu’r-riyâhu** “(ayet) Onlara dünya hayatını örnek ver ki; o, semadan indirdiğimiz su gibidir. Yeryüzünün nebatları (bitkileri), onunla karıştı (yeşerdi, büyüdü). Sonra da kuruyup, ufalandı ki rüzgâr, onu savurur. Ve Allah, herşeye muktedir olandır (gücü yetendir). (Kehf suresi 45)

Sayfa : 76-A

12. sadâ-yı “ **fe-biizzetike le-uğviyennehüm ecma’iyn**” (Ayet) 82. İblis: Senin mutlak kudretine andolsun ki, onların hepsini mutlaka azdıracağım." (Sa’d suresi 82)

13. “ **Etec’alü fîyhâ men yüfsidü fîyhâ ve yesfikü’d-dimâ**” “ (Ayet) Ve Rabbin meleklere: “Muhakkak ki Ben yeryüzünde bir halife kılacağım.” demişti. (Melekler de): “Orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birisini mi yaratacaksın? Biz Seni, hamd

ile tesbih ve seni takdis ediyoruz.” dediler. (Rabbin de): “Muhakkak ki ben, sizin bilmediklerinizi bilirim.” buyurdu. (Bakara suresi 30)

Sayfa :81-B

5. fermûde-i “ **Tezevvedû fe- 6. inne hayra’z-zadi’t-takvâ** ” (ayet) Hac, bilinen aylardır. İşte kim onlarda (o aylarda), (ihrama girerek) haccı (kendine) farz edinirse, artık hacta kadına yaklaşmak (ve benzeri davranışlar), fâsıklık (günaha sapmak), cedelleşmek (sürtüşmek, kavga etmek) yoktur. Siz hayırdan ne yaparsanız Allah onu bilir. Ve (hayırlarla) (kendinize) azık hazırlayın. Fakat azığın en hayırlısı muhakkak ki takva sahibi olmaktır. Ve ey ulûl elbab! Bana karşı takva sahibi olun.(Bakara suresi 197)

13. fermude-i “ **lehâ mâ kesebet**

Sayfa : 82-A

ve **aleyhâ me’k-tesebet** “Allah kimseyi gücünün yettiğinden başkasıyla mükellef kılmaz (sorumlu tutmaz). Kazandığı (dereceler) onundur ve iktisap ettiği (kazandığı negatif dereceler) de onundur (sorumluluğu onun üzerindedir). Rabbimiz! Şâyet unuttuysak veya hata yaptıysak bizi aheze etme (sorgulama). Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi bizim üzerimize ağır yük yükleme. Rabbimiz, takat (güç) yetiremeyeceğimiz şeyi bize yükleme. Ve bizi af ve mağfiret et ve bize rahmet et (Rahîm esması ile bize tecelli et, rahmet nurunu gönder). sen bizim Mevlâmız'sın. Artık kâfirler kavmine karşı bize yardım et. (Bakara suresi 286)

Sayfa :85-B

4. urub feryâd-ı “ **Etühlikünâ bimâ feale’s-süfehâ-ü minnâ** “ (ayet) Ve Musa (A.S), Bizim belirlediğimiz buluşma zamanımız için kavminden yetmiş adam seçti. Onları, şiddetli bir sarsıntı yakalayınca şöyle dedi: “Rabbim, şâyet dileseydin daha önce onları ve beni helâk ederdin. İçimizden sefihlerin yaptıklarından dolayı, bizi helâk mı edeceksin? O ancak Senin bir imtihanındır. Onunla dilediğini dalâlette bırakırsın ve dilediğini hidayete erdirirsin. Sen, bizim dostumuzsun. Artık bizi mağfiret et ve bize rahmet (merhamet) et. Sen, mağfiret edenlerin en hayırlısısın.” (Araf suresi 155)

Özgeçmiş

T. C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim

Bilimleri

Enstitüsü

Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Osman Akteker	İmza:	
Doğum Yeri:	Cihanbeyli		
Doğum Tarihi:	24.07.1989		
Medeni Durumu:	Bekâr		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Bulduk İsmet İnönü İlkokulu		Konya/Cihanbeyli /Bulduk Kasabası	1996-2000
Ortaöğretim	Bulduk Atatürk		Konya/Cihanbeyli /Bulduk Kasabası	2000-2003
Lise	Bulduk Lisesi		Konya/Cihanbeyli /Bulduk Kasabası	2003-2006
Lisans	Selçuk Üniversitesi/Ahm		Konya	2006-2011

	et Keleşoğlu Eğitim Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği			
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan/Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Ortaöğ retim Sosyal Alanlar Eğitimi/Türk Dili Edebiyatı Eğitimi		Konya	2011-
Becerileri:				
İlgi Alanları:	Dil Bilim,Dil Felsefei,Edebiyat			
İş Deneyimi:	Milli Eğitim Bakanlığı Yeniceoba Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği			
Aldığı Ödüller:	Selçuk Üniversitesi Onur Belgesi,Selçuk Üniversitesi Üstün Başarı Belgesi			

Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Rıdvan Öztürk Ahmet Akteker
Tel:	05372448235
Adres	Yeniceoba Bucağı /Bulduk Köyü/Yeni Mahalle/Cihanbeyli/Konya